

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
України**

**Кіровоградський національний
технічний університет**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 11

ЧАСТИНА III

Кіровоград • 2011

Збірник є науковим виданням, в якому публікуються основні результати наукових робіт викладачів та студентів університету.

Редакційна колегія:

Черновол М.І.	д.т.н., професор (головний редактор)
Кропівний В.М.	к.т.н., професор (заступник головного редактора)
Будулатій В.В.	відповідальний секретар
Воробейчик В.Я.	к.ф-м.н., доцент
Гамалій В.Ф.	д.ф-м.н., професор
Давидов Г.М.	д.е.н., професор
Зіновік М.А.	д.х.н., професор
Златопольський Ф.Й.	к.т.н., доцент
Кириченко А.М.	к.т.н., доцент
Магопець С.О.	к.т.н., доцент
Мостіпан М.І.	к.б.н., доцент
Миценко І.М.	д.е.н., професор
Магопець О.С.	к.т.н., доцент
Миценко В.І.	к.п.н., доцент
Свірень М.О.	к.т.н., доцент
Настоящий В.А.	к.т.н., доцент
Носуленко В.І.	д.т.н., професор
Осадчий С.І.	к.т.н., доцент
Павленко І.І.	д.т.н., професор
Пальчевич Г.Т.	к.е.н., доцент
Пальчук О.В.	к.е.н., доцент
Плешков П.Г.	к.т.н., доцент
Решетов О.О.	к.ф.н., доцент
Сидоренко В.В.	д.т.н., професор
Тарнавський М.П.	к.е.н., доцент
Федунець А.Д.	к.т.н., доцент
Фільштейн Л.М.	д.е.н., професор
Якименко С.М.	к.ф-м.н., доцент

Т.В. Фабрицька, магістрант гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства

У статті висвітлено сутність фінансової стійкості, показано її роль в зміцненні конкурентоспроможності підприємства. Розкрито зміст стратегічного управління фінансовою стійкістю, охарактеризовано його основні напрями.

підприємницька діяльність, фінансова стійкість, стратегія управління, дерево цілей

Успішний соціально-економічний розвиток будь-якої країни світу залежить, у першу чергу, від того, наскільки ефективно функціонують підприємства у цій країні. Успіх підприємницької діяльності значною мірою залежить від галузевої належності суб'єкта господарювання, способів та технології виробництва, вибору складу та структури продукції чи послуг, що безпосередньо впливають на фінансові результати і в кінцевому підсумку - на фінансову стійкість.

Функціонування вітчизняних підприємств відбувається в умовах невизначеності та обмеженості фінансових ресурсів, нестабільності зовнішнього середовища. Саме тому питання забезпечення та відновлення стійкого фінансового стану підприємства на сьогодні є надзвичайно актуальним. Кожне підприємство має визначити власну межу фінансової стійкості, оскільки недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, а надлишкова - сприятиме формуванню надлишкових запасів та резервів, у зв'язку з чим зростуть витрати на їх утримання, спостерігатиметься недоотримання прибутку та гальмування темпів економічного розвитку підприємства.

Розв'язання сучасних проблем стабілізації національної економіки, забезпечення соціального розвитку суспільства можливе лише на основі позитивних зрушень, зокрема через зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання. Ефективність діяльності вітчизняних підприємств залежить від того, наскільки швидко вони будуть пристосовуватися до змін ринкових умов. Зберегти свої позиції за ринкової економіки підприємства можуть, застосовуючи фінансовий менеджмент, основними функціями якого є об'єктивний фінансовий аналіз, прогнозування і моделювання господарської діяльності.

Однією з найважливіших складових аналізу та ефективного управління є забезпечення стабільного розвитку підприємства і його фінансової стійкості. Поняття фінансової стійкості є складним і багатофакторним, обумовлюється економічним середовищем, в рамках якого здійснюється діяльність підприємства, а також результатами його функціонування, здатністю адекватно реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів. Оцінювання стійкості фінансового стану дозволяє визначити, наскільки ефективно здійснюється управління фінансовими ресурсами підприємства.

Питання, присвячені теоретичним та практичним проблемам оцінювання та аналізу фінансової стійкості підприємства, широко представлені в економічній літературі. Як приклад, можна навести праці таких зарубіжних та вітчизняних учених, як М.С. Абрютіна, В.Л.Андрущенко, В.М.Бородюка, В.М.Братішко, С.А.Буковинського, Є.Ф.Брігхема, З.С.Варналія, А.С.Гальчинського, В.М.Геєця, В.В.Ковальова, М.Я. Коробова, Н.І.Костіна, В.І.Кравченко, А.М.Поддєрьогіна, В.О. Подольської, Г.О.П'ятаченка, О.С.Редькіна, А.Д.Шеремета, Р.С.Сайфуліна, Дж.К. Ван

Хорна, Л. Гапенські та інших.

Проте, як свідчать дослідження, теорія і практика аналізу комплексної оцінки фінансової стійкості в Україні знаходяться у стадії свого становлення. Більшістю підприємств подібний аналіз практично не здійснюється. Удосконалення потребує і стратегічне управління фінансовою стійкістю.

Метою статті є дослідження механізмів формування стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства.

Фінансова рівновага підприємства це відповідність обсягів генерування та споживання власних фінансових ресурсів, що досягається шляхом оптимізації їх формування та напрямків використання, знаходження оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами формування власних фінансових ресурсів. Оскільки фінансова рівновага є агрегованим показником, то її досягнення залежить від ефективності існуючої політики формування та розподілу прибутку підприємства, ефективності дивідендної політики, емісійної політики. Стан фінансової рівноваги - одна з найважливіших умов досягнення фінансової стабілізації, оскільки зростання можливостей по забезпеченню приросту власних фінансових ресурсів означає підвищення фінансової стійкості та сприяє зростанню ринкової вартості підприємства.

Фінансова стійкість підприємства це такий стан власного капіталу підприємства, який забезпечує йому платоспроможність високоліквідними активами по всіх зобов'язаннях і фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування запасів і витрат та гарантує стабільну прибутковість і інвестиційно-інноваційний розвиток в довгостроковій перспективі за умови оптимального управління фінансовими ресурсами.

Отже, фінансова стійкість безперечно є одним з головних факторів, що впливає на досягнення підприємством фінансової рівноваги та фінансової стабілізації. Можливість підприємства досягти фінансової стійкості є надзвичайно важливою умовою його фінансової стабілізації. Саме досягнення певного ступеня фінансової стійкості свідчить про факт фінансової стабілізації підприємства, що є базовою передумовою для стійкого економічного розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

Ринкова система перетворення економічних механізмів ведення бізнесу обумовлюється зміною форм та методів управління підприємством щодо уможливлення формування його адаптації до динамізму суспільного відтворення ресурсних можливостей. Для цього підприємству необхідно, насамперед, найбільш повно враховувати зміни в конкурентному середовищі, які є потенційними загрозами і майбутніми можливостями. Потрібно передбачити непідконтрольні сили, критичні тенденції з боку оточення та обмежити їх можливий вплив на підприємство.

Актуальним для цілісності господарської системи підприємства є прийняття економічних рішень стосовно стратегічного передбачення управління доходами та витратами, рухом активів, капіталу та грошових потоків, управління структурою капіталу та іншими аспектами його діяльності. Забезпеченість підприємства необхідною сумою капіталу та різних видів активів є основою його функціонування і запорукою стабільного позиціонування на ринку. Адже, саме фінансове забезпечення господарської системи підприємства є необхідною умовою реалізації поставлених стратегічних завдань. Очевидним є і те, що умовою життєздатності та основою розвитку будь-якого підприємства є забезпечення його фінансової стійкості.

Фінансова стійкість підприємства - це головний компонент загальної стійкості підприємства, що є об'єктом фінансового управління, його господарською діяльністю та характеризує стан фінансових ресурсів як забезпеченість пропорційного, збалансованого розвитку при збереженні платоспроможності, кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику. При цьому, управління фінансовою стійкістю підприємства є системою принципів та методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням постійного зростання прибутку, збереженням

платоспроможності і кредитоспроможності, підтриманням фінансової рівноваги.

Зрозуміло, що управління фінансовою стійкістю підприємства та її стратегічна націленість має певні особливості: по-перше, відповідає ознакам підпорядкованості до загальної системи управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємства; по-друге, залежить від економічних особливостей конкурентного середовища та організаційно-правової форми функціонування підприємства; по-третє, завжди пов'язано з постійною дією певних фінансових ризиків погіршення економічної урегульованості використання ресурсного потенціалу.

На нашу думку, процес стратегічного управління фінансовою стійкістю необхідно розглядати на основі економічних принципів, що адекватні умовам та особливостям на різних рівнях господарської діяльності. Враховуючи економічні можливості підприємств в умовах ринкового середовища, ми пропонуємо наступні принципи стратегічного управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання. До загальних принципів належать: системність управління фінансовою стійкістю; комплексний характер формування управлінських рішень; гнучкість процесу управління фінансовою стійкістю; науковість методів оцінки фінансової стійкості; оптимальність вибору найбільш економічно вигідного варіанта при плануванні, що базується на альтернативній основі; взаємна внутрігосподарська і внутрівідомча узгодженість планів та координацію дій ефективного використання фінансових ресурсів; врахування рівня фінансових ризиків. Специфічні принципи управління фінансовою стійкістю включають: інтегрованість із загальною системою управління підприємством; орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства; високий динамізм управління фінансовою стійкістю; визначення провідних ланок і напрямків першочергового спрямування коштів; постійне зростання інтенсивності обороту грошових потоків; соціальна орієнтованість скерування грошових ресурсів на економічний розвиток.

Із врахуванням сутності та принципів управління фінансовою стійкістю підприємств формуються його стратегічні цілі. Зокрема, стратегічні цілі управління фінансовою стійкістю належать більшою мірою до напряму зміцнення становища підприємства в галузі, збереження і підвищення його довгострокових конкурентних позицій на ринку. Ці цілі, зазвичай, встановлюються на більш середньострокові періоди та орієнтуються на досягнення економічного результату в досить недалекому майбутньому.

На нашу думку, у ході визначення системи цілей управління фінансовою стійкістю потрібно використовувати комплексний підхід, як відображення економічних можливостей підприємства відповідно до змін конкурентного середовища. Це можна забезпечити шляхом побудови так званого «дерева цілей», де встановлюються конкретні вимірні цілі, що покладені в основу певних видів діяльності.

«Дерево цілей» управління фінансовою стійкістю - це наочне графічне зображення підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструє розподіл стратегічної мети на підцілі, завдання та окремі дії. При цьому, основною ідеєю щодо побудови «дерева цілей» управління фінансовою стійкістю підприємства є декомпозиція, що використовується для того, щоб пов'язати стратегічну мету зі способами її досягнення, сформульованими у вигляді завдань для окремих виконавців.

Оскільки генеральна мета, основні і допоміжні цілі служать орієнтиром для всіх наступних етапів розроблення стратегії, вибір їх є першим і найвідповідальнішим рішенням при стратегічному управлінні фінансовою стійкістю.

Доцільно відзначити, що у системі стратегічного управління фінансовою стійкістю важливу роль відіграє визначення головної мети, адже саме вона визначає концепцію розвитку підприємства, основні напрями його ділової активності та служить орієнтиром у середовищі ринкових перетворень.

Головна мета управління фінансовою стійкістю підприємства органічно

поєднана з головною метою фінансового менеджменту загалом, реалізується з нею в єдиному комплексі та виступає як забезпечувальна до неї. Метою управління фінансовою стійкістю підприємства є підтримка його фінансової рівноваги, уникнення ризиків для інвесторів і кредиторів та оцінка його заборгованості. Головною метою механізму управління фінансовою стійкістю підприємства теж можна вважати забезпечення створення ефективної системи взаємодії, яка, з одного боку, не має збиткових зв'язків, що уповільнюють роботу підприємства, а з іншого - включають всі ті зв'язки, відсутність яких призвела б до порушення заданих параметрів.

Головним завданням управління фінансовою стійкістю підприємства має бути забезпечення оптимальної структури його активів, що дасть змогу забезпечити платоспроможність підприємства та, як результат, його фінансову стійкість.

На нашу думку, головною метою управління фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику. Відповідно, забезпечення високого рівня фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку та функціонування забезпечується формуванням оптимальної та гнучкої структури капіталу, забезпеченням постійної платоспроможності та ліквідності, збалансуванням грошових потоків, забезпеченням кредитоспроможності, вільним маневруванням грошових коштів, забезпеченням оптимальної структури активів та постійним стабільним перевищення доходів над витратами.

Попри всі розбіжності у підходах до формування системи індикаторів фінансової стійкості, загальноприйнятим є формування її на основі показників, що характеризують співвідношення власних і позичкових коштів (коефіцієнти автономії, заборгованості тощо) та маневреність або ступінь покриття запасів власними коштами та іншими джерелами. Певним недоліком показників, які характеризують вертикальну і горизонтальну структуру капіталу, на наш погляд, є те, що вони не повністю враховують ефективність стратегій, спрямованих на підвищення фінансової стійкості. Однакові значення цих індикаторів на підприємствах можуть бути забезпечені шляхом запровадження заходів, що призводять до різного рівня витрат на обслуговування довгострокових та поточних зобов'язань. Переважно це стосується наступних стратегічних рішень:

- а) вибір валюти кредитування;
- б) реалізація інвестиційних програм, що відповідають критеріям пільгового кредитування,
- в) використання джерел позикових коштів, альтернативних банківським кредитам.

В умовах нестабільності офіційного курсу гривні і ще більших коливаннях курсу на міжбанківському валютному ринку помилка у виборі валюти кредиту може вкрай негативно вплинути на фінансову стійкість підприємства і навіть призвести до його банкрутства.

Стратегії формування структури капіталу приймаються в умовах невизначеності. Необхідним етапом цього процесу є розрахунок значень критеріїв фінансової стійкості за різних варіантів валютного тренду. Для варіанту стабільного курсу прогнозна величина будь-якого коефіцієнту, що характеризує вертикальну або горизонтальну структуру капіталу, іррелевантна кредитній ставці. Отже, в даному випадку, орієнтуючись, скажімо, на коефіцієнт заборгованості, неможливо віддати перевагу тій чи іншій валюті кредиту. Таким чином, для подальшого прийняття рішення, наприклад, за допомогою апарата теорії ігор із природою, використовуватиметься некоректна матриця вихідних даних.

Заходи щодо залучення пільгових кредитів також не впливають на поліпшення показників фінансової незалежності та покриття активів. Це може перешкоджати реалізаціям корпоративних стратегій сталого розвитку, пов'язаних із впровадженням

енергозберігаючих технологій та іншими соціально значимими інвестиціями, для яких передбачено або передбачатиметься пільговий режим кредитування.

Зважаючи на вельми високу вартість банківських кредитів в Україні, актуальною задачею для будь-якого підприємства є пошук альтернативних джерел залучення позикового капіталу. Безумовно, йдеться не про фінансування шляхом порушення термінів повернення заборгованості за товари, роботи, послуги або несвоєчасного виконання зобов'язань за розрахунками. В залежності від конкретних обставин, ефективнішим за банківський кредит способом залучення коштів може бути лізинг, комерційний кредит, акредитив з червоною смугою чи інший, часто комплексний або нетрадиційний, варіант розв'язання проблеми.

Узагальнюючи розглянуті ситуації, можна зробити не тільки достатньо банальний висновок про необхідність врахування критерію очікуваної вартості позикового капіталу у процесі прийняття рішень щодо вибору джерел фінансування підприємств, що і так знаходить місце на практиці. Значно важливіше те, що органічно взаємопов'язаний процес управління фінансовою стійкістю та вартістю капіталу роз'єднується класичною системою критеріїв оцінки.

Отже, спроможність підприємства є вчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, переносити непередбачені потрясіння і підтримувати свою ліквідність в умовах стратегічної спрямованості свідчить про його стійкий фінансовий стан, і навпаки.

Стратегічне управління фінансовою стійкістю підприємства забезпечує стабільну платоспроможність у тривалій перспективі, в основі якої є можливості постійної збалансованості активів і пасивів, доходів і витрат, позитивних і негативних грошових потоків.

Список літератури

1. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. - М.: Книжный мир, 2002. - 895 с.
2. Гиляровская Л.Т., Вехорева А.А. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия. - СПб.: Питер, 2003. - 256 с.
3. Ефимова О.В. Финансовый анализ. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд-во "Бухгалтерский учет", 1999. - 352 с.
4. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е., Медяник В.Ю., Назаров В.В. Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості: Монографія. - К.: Лібра, 2003. - 328 с.
5. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент. Российская практика: Монография. - М.: Перспектива, 1995. - 320 с.
6. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навч. пос. - К.: А.С.К., 2003. - 240 с.

В статті освітлена сутність фінансової устойчивости, указана її роль в укріпленні конкурентоспособности підприємства. Раскрыто содержание управления финансовой устойчивостью, охарактеризованы его основные направления.

Одержано 30.05.11

УДК 330.142

В.В.Сухоярський, ст. гр. ФК – 06 – 1

Кіровоградський національний технічний університет

Методи управління валютних ризиків комерційних банків

У статті розглядаються вплив фінансових процесів на валютну політику та валютні ризики комерційних банків. Запропоновані методи зниження валютних ризиків.

валютна позиція банку, валютний ризик, валютні вкладення, доларизація економіки, вимірювання та управління валютним ризиком

Постановка завдання. Процеси фінансової глобалізації та інтенсифікації міжнародних зв'язків, що характеризують нині розвиток світової економічної системи, зумовлюють постійне зростання обсягів торгівлі іноземною валютою. Валютні операції банків, безумовно супроводжуються ризиками, які можуть призвести до значних фінансових втрат. Саме тому об'єктивно постає завдання розгляду методів зниження валютних ризиків комерційних банків.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі управління валютними ризиками присвячено чимало наукових праць провідних вітчизняних вчених, зокрема: Дзюболок О., Лаврушина О., Мороза А., Примостки Л., Сушка В., Василюшина Е., Наконечного С., Міщенко В.

Аналіз існуючих методичних розробок щодо виявлення, оцінки, контролю та моніторингу, а також оптимізації рівня валютного ризику дозволяє зробити висновок, що ця проблема має важливе значення для подальшого розвитку банківської системи є недостатньо дослідженою та розробленою.

Метою статті є дослідження методів та напрямів зниження валютних ризиків комерційних банків.

Величина валютного курсу й режим його функціонування впливає майже на всю систему макро- та мікроекономічних показників країни: рівень інфляції, облікову ставку, конкурентні позиції країни у світовій економіці, рівновага платіжного балансу.

Водночас можна виділити й такі фінансові процеси світового масштабу, що спричиняють зростання волатильності валютних курсів, а як наслідок і збільшення ризиків і посилення фінансової нестабільності, зокрема:

- стрімке зростання валютних резервів країн із прямою залежністю збільшення зовнішнього дефіциту платіжного балансу США та як наслідок - загострення цілого комплексу проблем - девальвація долара і зменшення вартості значної частини активів, деномінованих в американській валюті;
- зменшення частки долара США у структурі резервів центральних банків більшості країн;
- подорожчання євро;
- розгортання глобального механізму фінансових спекуляцій;
- існування недооцінених валют країн.

Це означає, що валютні ризики постійно обтяжують діяльність суб'єктів ринкових відносин, особливо комерційних банків, які здійснюють валютні операції щоденно та в значних обсягах. Отже, враховуючи ситуацію, що склалася на світовому фінансовому ринку, і переносячи її негативні моменти у вітчизняну площину, можна

виділити ще ряд факторів, які потрібно враховувати комерційним банкам при розробленні стратегії управління валютним ризиком:

- понад 75 % валютних вкладень комерційних банків України (резидентів) розміщено в доларах США;

- високий рівень доларизації;
- значний обсяг кредитів, наданих в іноземній валюті;
- зростання грошової маси головним чином через валютний ринок;
- істотне зростання валового внутрішнього боргу.

На величину валютного ризику впливають як внутрішні чинники –структура балансу банку, проаналізована з погляду чутливості активів та зобов'язань до зміни валютного курсу, - так і зовнішні, зокрема динаміка курсів іноземних валют на ринку. І якщо показники власної валютної позиції банку проаналізувати нескладно, коли відомі характеристики фінансових інструментів, що формують активи та зобов'язання банку в іноземній валюті, то прогнозування динаміки ринкових параметрів є серйозною проблемою і може бути тільки ймовірнісним.

Під час управління валютним ризиком банк може застосовувати дві полярні альтернативні стратегії - стратегію валютного метчингу та стратегію максимізації прибутку.

Стратегія управління, яка передбачає вирівнювання валютної структури балансу, називається валютним метчингом. При застосуванні цієї стратегії банкам слід пам'ятати, що приведення у відповідність валютної структури активів та зобов'язань, хоч і дає змогу банку уникнути значної частини валютного ризику, та все ж не виключає його повністю, оскільки залишається ризик, пов'язаний із репатріацією прибутків від міжнародної діяльності або виплатою дивідендів в іноземній валюті. Вирівнювання структури активів і пасивів в іноземній валюті з метою зниження валютного ризику на практиці не завжди можливе.

Альтернативна стратегія - максимізація прибутку - полягає в тому, що учасники ринку «грають» на валютних курсах із метою отримання прибутків спекулятивного характеру, залишаючи валютну позицію відкритою та свідомо наражаючись на підвищений ризик. У такому разі управління валютною позицією здійснюється з огляду на закономірність: довга валютна позиція забезпечує прибутки за умови підвищення курсу іноземної валюти і завдає збитків у разі його зниження, а коротка навпаки. Чим вищий ризик бере на себе учасник, тим більший прибуток він може отримати від «гри» на валютних курсах, але за несприятливих змін на валютному ринку і його втрати також будуть значними.

Правильним є і протилежне твердження: зниження рівня валютного ризику означає не тільки зменшення ймовірних збитків, але й обмеження потенційних можливостей отримання прибутків. Саме ця обставина спонукає певних учасників валютного ринку, зокрема банки, свідомо залишати свої позиції незахищеними в надії на отримання додаткових прибутків від сприятливої динаміки ринкових параметрів. Якщо банк вибрав стратегію максимізації прибутку, то постає потреба оцінити валютний ризик та ймовірні наслідки схвалених управлінських рішень.

Один із найбільш ефективних методів вимірювання валютного ризику, відомий як Value and risk (VAR), почав широко застосовуватися останні кілька років міжнародними банківськими організаціями при встановленні нормативів величини капіталу банку щодо ризику його активів.

В основі розрахунку VAR лежить визначення одноденної мінливості (волатильності) валютних курсів, тобто того, наскільки за день можуть змінюватись валютні курси. Найчастіше за міру одноденної мінливості вибирається середньоквадратичне відхилення у відсотках, яке може бути розраховане на основі історичних даних.

Аналіз методів управління валютним ризиком та валютною позицією, які застосовуються в сучасних банках, дає змогу виокремити дві основні групи:

1) управління валютною структурою балансу (натуральне управління);

2) хеджування валютного ризику (синтетичне управління).

Суть першої групи методів полягає у впливі на валютну структуру балансу з метою обмеження наслідків переоцінки валютних інструментів.

До цих методів належать:

- структурне балансування валютних потоків за сумами й строками;
- проведення конверсійних операцій;
- зміна строків валютних платежів (випередження та відставання).

Обсяги й терміни проведення подібних операцій добираються таким чином, щоб це дало змогу закрити валютні позиції або знизити їх обсяг до прийняттого рівня.

Структурне балансування полягає в бажанні підтримувати таку структуру активів і пасивів, яка дасть змогу перекрити збитки від зміни валютного курсу прибутком, отриманим від цієї самої зміни за іншими позиціями балансу. Одним із найпростіших і водночас досить поширених способів балансування є приведення у відповідність валютних потоків, що відбивають доходи та витрати. Щоразу, укладаючи угоду, яка передбачає отримання чи, навпаки, виплату іноземної валюти, менеджери банку повинні намагатися зупинити свій вибір на тій валюті, яка допоможе закрити (повністю або частково) наявні «відкриті» валютні позиції.

Методика хеджування, чи синтетичного управління, передбачає створення захисту під валютних ризиків укладенням додаткових строкових угод щодо іноземної валюти, які можуть компенсувати певні фінансові втрати за балансовими статтями внаслідок зміни валютного курсу.

Переваги синтетичного управління полягають у його гнучкості, існуванні можливостей для швидкого маневру без зміни в балансі банку; можливості оперативного реагування на відхилення у співвідношеннях активів і пасивів в іноземних валютах. Хеджування здійснюють за допомогою проведення таких операцій, як форвардні валютні угоди, валютні ф'ючерси й опціони, валютні своп-контракти, своп-опціони, комбінації типу подвійного форварду, валютний своп та інші, що відрізняються за характеристиками й механізмами функціонування.

Але необхідною умовою щодо ефективності цього методу є існування ліквідного строкового фондового ринку, який би допомагав здійснювати операції з похідними інструментами у будь-який час і в будь-яких обсягах. Для вітчизняних банків можливості здійснення строкових валютних операцій на внутрішньому ринку неможливі, а на міжнародних ринках досить обмежені, тому в даних умовах можна виділити доцільність та ефективність таких методів управління структурою балансу:

1. Надання позички в одній валюті з умовою її погашення в іншій і урахуванням форвардного курсу, зафіксованого в кредитному договорі. Такі заходи дають змогу банку застрахуватися від можливого падіння курсу валюти кредиту.

2. Диверсифікація коштів банку в іноземній валюті. Суть цього методу зниження валютного ризику полягає в здійсненні операцій не з однією, а з кількома валютами, які не є корельованими, наприклад швейцарський франк.

3. Страхування валютного ризику. Страхування валютного ризику передбачає передачу банком усього ризику страховій компанії.

Отже, на сучасному етапі розвитку валютного ринку вітчизняні комерційні банки за об'єктивних причин не можуть бути прикладом активних користувачів усього спектра методів, зокрема, синтетичного управління валютною позицією. За таких умов банки здебільшого використовують стратегію непокриття ризику в межах установлених НБУ лімітів і, незважаючи на зростання обсягів валютних операцій, повинні постійно вдосконалювати механізм їх здійснення та адаптувати його до мінливих ринкових

умов. Багато уваги потрібно приділити електронним технологіям, що вже зараз відкрили можливість створення більш складних інформаційно-аналітичних продуктів.

Список літератури

1. Белінська Я. Можливості і наслідки валютно-фінансової лібералізації в Україні / Я. Белінська // Вісник Національного банку України. – 2006. - №1. – С. 28 – 34.
2. Дзюболок О. Особливості реалізації валютної політики України в умовах світової фінансової кризи / О.Дзюболок // Банківська справа. – 2010. - №5. – С. 224 – 229.
3. Міщенко В.І. Банківські операції: Підручник / В.Міщенко, Н.Г. Слов'янська. – К.: Знання, 2006. – 527с.

В. Сухоярський

Методы снижения валютных рисков коммерческих банков

В статье рассматривается влияние финансовых процессов на валютную политику и валютные риски коммерческих банков. Предложены методы снижения валютных рисков.

Одержано 31.05.11

УДК 330.142

Г. П. Босакевич, ст. гр. ФК–06–1

Кіровоградський національний технічний університет

Управління фінансовою стійкістю банків

У статті розглядаються поняття фінансовий стан та фінансова стійкість, механізм управління фінансовою стійкістю в сучасних умовах

фінансова стійкість, механізм управління фінансовою стійкістю банків, процес управління фінансовою стійкістю

Постановка проблеми. Банки відіграють важливу роль у відтворювальній структурі економіки, організації руху та перерозподілі грошових і капітальних ресурсів. Зрозуміло, розвиток банківського сектору нерозривно пов'язаний із різноманітними процесами, що постійно відбуваються в економічному житті суспільства. Тож банки не застраховані від негативних наслідків можливих економічних криз, банкрутств, неплатежів за позичками та від інших проявів незбалансованості ринкових відносин. Труднощі, які реально виникають на різних етапах розвитку соціально-економічних систем вимагають належного забезпечення базисних умов стійкості діяльності банків. В посткризових умовах забезпечення фінансової стійкості банків є важливою і актуальною задачею.

Аналіз останніх досліджень. Питанню управління фінансової стійкості присвячені чисельні праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, питання фінансової стійкості розглядаються у працях Бутинця Ф. Ф., А.М. Герасимовича, О.А. Кириченка, Л.О. Примостки, С.В. Савлука та інших.

Віддаючи належне науковому внеску зазначених вчених у вирішенні проблеми фінансової стійкості банків, необхідно зазначити, що недостатньо приділена увага механізму управління фінансової стійкості банків.

Тому **метою** дослідження є обґрунтування методів удосконалення механізму управління фінансової стійкості банків.

Стан фінансів (фінансовий стан) певного економічного суб'єкта визначається «наявністю в нього фінансових ресурсів, забезпеченістю грошовими ресурсами, необхідними для господарської діяльності, підтримки нормального режиму роботи і життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами». Саме тому фінансова стійкість є відображенням стійкого фінансового стану комерційного банку, тобто поняття «фінансова стійкість» та «стійкий фінансовий стан» – тотожні.

Проведене дослідження поняття «фінансова стійкість» комерційного банку дає нам змогу визначити фінансову стійкість комерційного банку як якісну характеристику його фінансового стану, котрий відзначається остатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів і активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, і котрий здатний витримати непередбачені втрати і зберегти стан ефективного функціонування. Сстійкий фінансовий стан забезпечує спроможність комерційного банку ефективно працювати, досягати окреслених цілей, протидіючи різноманітним ризикам у процесі діяльності на ринку фінансових послуг, а також зберігати та поновлювати життєздатність в разі раптового її порушення.

Дослідження показали, що на практиці абсолютно фінансово стійких комерційних банків нема, все відносне, проте кожен із них має прагнути до поліпшення власного фінансового стану, що в кінцевому підсумку позитивно відобразиться на рівні фінансової стійкості банківської системи у цілому.

Фінансову стійкість банківської системи можна визначити як певний інтегральний показник, що характеризує спроможність системи та її складових економічних підсистем функціонувати і розвиватися відповідно до загальноекономічного та соціально-політичного становища держави. Сстійкий фінансовий стан банківської системи, крім цього, характеризується підвищенням рівня прибутковості банківського сектору економіки, збільшенням обсягів реалізації та асортименту банківських продуктів в умовах розширення кола банківської клієнтури, а також зростанням рівня капіталізації комерційних банків.

Отже, в результаті дослідження поняття «фінансова стійкість» банку, можна сформулювати його концептуальні засади фінансової стійкості, зміст яких полягає у наступному:

- вихідними поняттями при з'ясуванні сутності фінансової стійкості є «стійкість», «фінансові ресурси», «фінансовий стан»;
- поняття стійкості слід розглядати у взаємозв'язку з такими важливими ознаками банку, як надійність і стабільний розвиток;
- поняття фінансової стійкості – складова загальноекономічної стійкості банку;
- базовими у загальноекономічній стійкості банку є поняття «фінансова стійкість» та «організаційна стійкість», що перебувають у взаємозв'язку і є взаємозалежними;
- визначальними поняттями фінансової стійкості банку є «ліквідність» і «платоспроможність».

Управління фінансовою стійкістю комерційних банків передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стійкості.

Зокрема, це може бути впорядковано та відображено у сформованому цілісному механізмі. Саме таким механізмом є, на нашу думку, механізм управління фінансовою стійкістю банків як форма її практичного забезпечення. Зауважимо, що під час вивчення основних праць, присвячених питанням фінансової стійкості банків, ми не натрапляли на поняття «механізм управління фінансовою стійкістю» комерційних

банків, тому виникає необхідність теоретично обґрунтувати це поняття, визначити його складові елементи, принципи та основні засади функціонування.

Необхідність і мета наявності механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків зумовлена проблемою практичного забезпечення фінансової стійкості банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівні для їх належного функціонування та стабільного розвитку, з одного боку, а також, щоби створити базові передумови до виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншої, що позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни та швидкості ринкових перетворень у процесі суспільного відтворення. Мета і необхідність його існування – необхідна і важлива умова до розкриття сутності даного механізму.

Суть механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків значною мірою обумовлена змістом поняття «фінансова стійкість». Поняття «механізм» традиційно розуміють як «спосіб функціонування певної системи, тобто реалізації функцій її окремих елементів». Таким чином, механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків може бути визначено, на нашу думку, як сукупність методів та інструментів управління, що суб'єкти управління застосовують і спрямовують на забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. Механізм управління фінансовою стійкістю є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, що відображають відповідні заходи банківського менеджменту з управління фінансовою стійкістю комерційних банків.

Визначимо методичні основи сутності механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків:

1. Механізм управління фінансовою стійкістю охоплює, крім об'єкта управління, управлінські суб'єкти (зовнішні та внутрішні). Зокрема, зовнішні на макроекономічному рівні, що представлені законодавчими, фінансово-контрольними і державними органами регулювання, центральне місце серед яких належить Національному банку України. Також – внутрішні суб'єкти на мікроекономічному рівні, що представлені керівництвом комерційного банку та органами управління фінансовими ресурсами та ризиками.

2. Окрім використання методів, що застосовують суб'єкти управління фінансовою стійкістю банків, у даному механізмі значне місце належить інструментам управління. До даних інструментів слід віднести економічні й адміністративні, що застосовують органи банківського нагляду, регулювання та контролю для забезпечення фінансової стійкості банків. Важливе місце належить впливу грошово-кредитної політики центрального банку, встановлення економічних нормативів діяльності банків, вимог щодо створення страхових та резервних фондів, ліцензування банківської діяльності, аудиту, підвищення прозорості фінансової звітності банків, окрім цього, вживання відповідних заходів щодо реорганізації та реструктуризації проблемних банків.

3. Важливу роль у процесі управління фінансовою стійкістю відіграють організаційна структура банку, а також рівень зв'язків як між елементами структури, так і з клієнтами, акціонерами банку. Зокрема, від того наскільки забезпечена єдність інтересів, взаємоузгодженість та цілеспрямованість дій управлінців, залежатиме ефективність процесу управління фінансовою стійкістю. Тобто, робота даного механізму значною мірою зумовлена рівнем організаційної стійкості банку.

4. Механізм управління фінансовою стійкістю не є статичним утворенням, а постійно перебуває у динамічному розвитку. Необхідно враховувати конкретні економічні умови, в яких функціонує банк і відповідно до змін в економічному середовищі вносити корективи до механізму управління фінансовою стійкістю, здійснювати адаптаційні заходи.

5. Результативність функціонування даного механізму залежить також від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії та спрямованості щодо досягнення основної мети.

Важливою умовою ефективного функціонування механізму управління фінансовою стійкістю банків є дотримання останніми комплексу принципів, до яких слід віднести, на нашу думку, наступні:

- принцип єдності дій і засобів досягнення мети суб'єктами управління даного механізму;
- принцип комплексності процесу управління фінансовою стійкістю, який охоплює перераховані етапи;
- принцип єдності тактики і стратегії у процесі управління фінансовою стійкістю для забезпечення його безперервності;
- принцип взаємозв'язку і взаємообумовленості елементів механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків, який полягає у тому, що функціонування окремого елемента зумовлює особливості дії іншого, а взаємний вплив та цілеспрямованість усієї сукупності елементів забезпечує результативність процесу управління фінансовою стійкістю;
- принцип гнучкості механізму та процесу управління фінансовою стійкістю банку, що дає змогу адаптуватися до можливих змін на фінансовому ринку.

Процес управління фінансовою стійкістю комерційних банків, що охоплює наступні елементи: а) методи управління (планування, аналіз, оцінка, регулювання та контроль); б) інструменти управління.

Перший блок даного механізму охоплює суб'єктів управління, якими є відповідальні особи чи групи осіб, органи банківського регулювання, котрі уповноважені приймати управлінські рішення та вживати відповідні заходи, щодо здійснення регулювання, контролю за всіма стадіями процесу управління фінансовою стійкістю банків.

Другий блок механізму охоплює об'єкт управління, яким є фінансова стійкість комерційного банку, котра визначається через наступні характеристики: 1) рівень капіталізації; 2) якість активів; 3) якість зобов'язань; 4) рівень платоспроможності та ліквідності; 5) рівень прибутковості; 6) якість управління капіталом, активами й зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю і прибутковістю; 7) рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними.

Ефективне функціонування розглянутого механізму управління фінансовою стійкістю комерційного банку, через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між усіма складовими компонентами, забезпечить досягнення стратегічних і тактичних фінансових цілей банку, сприятиме підвищенню рівня прибутковості, зниженню ризиків, контролю та підтриманню ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні, що в кінцевому підсумку, безумовно, позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості комерційного банку.

Список літератури

1. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О.А. Кириченко, І.В. Гіленко, С.Л. Роголь та ін. за заг. ред. О.А. Кириченко. – 3-тє вид. – К.: Знання-прес, 2002. – 438с.
2. Герасимович А.М. Аналіз діяльності комерційного банку: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця та А.М. Герасимовича. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 384с.
3. Міщенко В. Ліквідність банківської системи та механізм її забезпечення / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник Національного банку України. – 2008. - №11. – С.6 – 9.

Г. Босакевич

Управление финансовой устойчивостью банка.

В статье рассматриваются понятия финансовое состояние и финансовая устойчивость, механизм управления финансовой устойчивостью в современных условиях

Одержано 31.05.11

УДК 330.142

А.В. Ворона, ст. гр. ФК – 10 – МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Джерела фінансового забезпечення пенітенціарної системи

В статті розглянуто правове регулювання та джерела фінансового забезпечення установ пенітенціарної системи. Розглянуто можливість бюджетного фінансування та забезпечення власними коштами.

пенітенціарна система, бюджетне фінансування установ виконання покарань, власні ресурси установ виконання покарань

Постановка завдання. У процесі функціонування пенітенціарної системи України одним з найважливіших постає питання регулювання фінансової діяльності підприємств установ пенітенціарної системи, як основного елемента забезпечення нормального існування таких установ у сучасних економічних умовах і приведення їх у відповідність з європейськими стандартами. Актуальність даної проблеми пов'язана з тим, що питання фінансової діяльності підприємств пенітенціарної системи на сьогодні є чи не одними з найболючіших. Незважаючи на те, що система останні десятиріччя переживає докорінні реформи, ця сфера її діяльності залишається такою, що зазнала найменших змін і перетворень.

Аналіз наукової літератури у галузі кримінально-виконавчого права свідчить, що питанням фінансово-господарської діяльності підприємств установ виконання покарань і досі не приділяється відповідної уваги.

В Україні різним аспектам розвитку та реформування пенітенціарної системи сучасності неабияку увагу приділяв Г. Радов. У працях сучасних вчених-пенітенціаристів Л. Багрій-Шахматова, О.Джужі, М.Мелентьєва, О.Міхліна розглядаються питання розвитку та становлення КВС і кримінально-виконавчої науки у сучасних умовах, новітніх тенденціях.

В умовах ринкової економіки норми права, а особливо ті, що регулюють фінансово-господарську діяльність пенітенціарної системи, як регулятор певних правовідносин, повинні впливати на соціально-економічні процеси, що відбуваються у середині самої системи, та створювати правову основу діяльності підприємств відповідних установ як повноправних суб'єктів фінансових і господарських правовідносин. В той же час такі важливі аспекти, як фінансове забезпечення пенітенціарної системи і досі залишилися нерозв'язані.

Постановка завдання. Основним завданням статті є розгляд норм, які регулюють фінансову діяльність підприємств УВП та їх фінансове забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Напрацювання норм, які регулювали б фінансову діяльність підприємств УВП, на сьогодні є досить складним завданням. По-перше, необхідно враховувати першочергову функцію КВС: виконання кримінального покарання з метою перевиховання і ресоціалізації засудженої особи; по-друге, занедбання і матеріальна відсталість господарюючих об'єктів пенітенціарної системи, що не дає можливості розвивати виробничу діяльність і залучати засуджених до суспільне корисної праці на виробничих об'єктах УВП; по-третє, відсутність достатнього забезпечення бюджетними фінансовими ресурсами, необхідними для утримання УВП.

До сьогодні організація діяльності підприємств УВП регулюється на підзаконному нормативному рівні. Указами Президента створено Державний департамент України з питань виконання покарань[3] та затверджено Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань. Відповідно до цього Положення організація виробничо-господарської діяльності, право розпоряджатися коштами державного бюджету, передбаченими на утримання кримінально-виконавчої системи, фінансування органів і установ КВС у межах затверджених асигнувань та коштів, одержаних від виробничо-господарської діяльності, покладені на Департамент як центральний орган виконавчої влади.

Департамент також є державним замовником поставки (закупівлі) продукції, виконання робіт, надання послуг для забезпечення потреб оборони і безпеки. Із створенням у 1998 р. Державного департаменту України виникла гостра необхідність законодавчого затвердження даного органу державної влади і проходження служби у системі виконання покарань. Обов'язковість прийняття відповідного нормативно-правового акта закріплюється також на законодавчому рівні. Стаття 92 Конституції України зазначає, що виключно законами Верховної Ради визначається організація і діяльність органів та установ виконання покарань.

Відповідно до норм, закріплених у ст. 12 «Підприємства установ виконання покарань» підприємства УВП є державною власністю, мають права юридичних осіб і проводять свою діяльність з метою залучення до праці засуджених та забезпечення їх професійного навчання з урахуванням певних особливостей, а саме: створення, реорганізація і ліквідація підприємств, розпорядження їх майном здійснюються Департаментом.

Фінансування і матеріально-технічне забезпечення КВС регулюється нормами, що містяться у ст. 13 Закону «Фінансування і матеріально-технічне забезпечення Державної служби виконання покарань регулюється нормами». Уданій нормі закріплено, що фінансування і матеріально-технічне забезпечення Державної служби виконання покарань здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, а УВП також за рахунок доходів від виробничої діяльності підприємств цих установ.

Доходи від такої діяльності підприємства УВП спрямовують для поліпшення умов тримання засуджених і осіб, взятих під варту, а також розвитку соціальної сфери цих установ. Будь-яка виробнича діяльність підприємств УВП проводиться відповідно до чинного законодавства України. Аналізуючи наведені вище норми Закону в частині, що безпосередньо стосуються організації діяльності підприємств УВП, вважаю за необхідне зазначити, що коло можливостей розвитку виробничо-господарської і фінансової діяльності відповідних підприємств, наведене у них, занадто вузьке і не визначає способи розширення їх діяльності у нових економічних умовах, продиктованих потребами і вимогами сьогодення.

В умовах ринкової економіки норми права, а особливо ті, що регулюють господарську діяльність кримінально-виконавчої системи як регулятор певних правовідносин, повинні впливати на соціально-економічні процеси, що відбуваються у середині самої системи, та створювати правову основу діяльності підприємств відповідних установ як повноправних суб'єктів господарських правовідносин.

Розглядаючи джерела фінансового забезпечення пенітенціарної системи, слід відмітити, що існує два джерела: бюджетне фінансування і власні надходження.

Бюджетне фінансування – це безповоротне, безвідплатне виділення коштів з бюджету, яке забезпечує процес розширеного відтворення, утримання соціальної сфери, обороноздатності та апарату управління держави.

Основна сутність бюджетного фінансування в тому, що при допомозі цього механізму здійснюються грошові відносини, які виникають між державою з одного боку, а з іншого – підприємствами, організаціями державної форми власності, з приводу спрямування грошових коштів на підвищення рівня життя, задоволення суспільних проблем, забезпечення інших державних заходів.

З метою забезпечення ефективного управління коштами Державного бюджету України, підвищення оперативності у фінансуванні видатків у межах наявних обсягів наявних ресурсів у Державному бюджеті Указом Президента України від 25 квітня 1995 року № 335/95 було утворене Державне казначейство України при Міністерстві фінансів України.

Кошторис бюджетної установи є основним плановим документом, який надає повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів на виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на бюджетний період відповідно до бюджетних призначень.

У кошторисі визначається загальний обсяг, цільове надходження, використання за статтями з поквартальною регламентацією. Форми кошторису та супровідні документи розробляються і затверджуються Міністерством фінансів та Державним казначейством України.

Затвердженню кошторисів передуює процес формування лімітів і витрат у підпорядкованих установах. Вищі організації мають враховувати об'єктивну потребу в коштах кожної установи, виходячи з основних її виробничих показників та намічених заходів щодо скорочення витрат у плановий період.

За таких умов мають виконуватися умови щодо забезпечення фінансовими ресурсами, насамперед щодо витрат на заробітну плату з урахуванням на соціальне страхування, а також на господарське утримання установи. Асигнування на придбання обладнання, капітальний ремонт приміщень тощо, які не є першочерговими, можуть передбачатися лише за умови забезпечення коштами невідкладних витрат.

Кошторис бюджетної установи має дві складові:

- загальний фонд, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією на виконання бюджетною установою основних функцій;
- спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення видатків спеціального призначення, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій.

План асигнувань із загального фонду бюджету установи – це помісячний розподіл видатків, затверджених у кошторисі для загального фонду, за скороченою формою економічної класифікації. План асигнувань регламентує взяття установою зобов'язань протягом року. Це свого роду гарантія здійснення платежів.

Спеціальні бюджетні установи, що знаходяться на кошторисно-бюджетному фінансуванні, можуть поряд з бюджетними коштами мати і власні — позабюджетні. Позабюджетними коштами є кошти, отримані бюджетними організаціями, підприємствами, установами поза асигнування, що виділяються їм із відповідних бюджетів.

До спеціальних коштів відносять: кошти від поступлення за оренду будівель і споруд, які знаходяться на балансі бюджетних установ, кошти від виробничої діяльності учбових майстерень та підсобних господарств, кошти від експлуатації

транспорту, кошти від музею, виставок за вхідну плату, інші послуги, які надає бюджетна установа (за навчання, консультації, передроби).

Право мати спеціальні кошти надається за умов, якщо відсутня можливість організувати на началах господарського розрахунку реалізацію продукції, виконання робіт, надання послуг або здійснення іншої діяльності, а також якщо видатки, пов'язані із здійсненням вказаної діяльності, повністю забезпечуються одержуваними доходами.

Міністерство фінансів України розробило перелік видів спеціальних коштів. Бюджетні установи мають право мати встановлені для них види спеціальних коштів, планувати їх отримання та використання, виконувати відповідні роботи чи надавати послуги за оплату без додаткового дозволу органів влади.

Велика кількість видів спеціальних коштів поділяється на спеціальні кошти галузевого та загальногосподарського характеру. Спеціальні кошти, які отримані бюджетною установою за виконання робіт та надання послуг, що збігаються з основним напрямом діяльності та використовуються на фінансування основного напрямку діяльності, належать до групи Спеціальних коштів галузевого характеру. Наприклад, служби виконання покарань, отримують додаткові кошти від працевикористання засуджених, кімнат побачень, гуманітарних надходжень. Таке виконання робіт дає змогу повніше використати потенціал служби виконання покарань, підвищити продуктивність праці співробітників бюджетних установ і, звичайно ж, підвищити їхню матеріальну зацікавленість.

Спеціальні кошти — це доходи бюджетних закладів, які отримуються від реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг або здійснення іншої діяльності. Для державних (бюджетних) організацій спеціальні кошти створюються тільки з дозволу Міністерства фінансів України або Кабінету Міністрів України.

З державного бюджету фінансування видатків на тримання засуджених в установах виконання покарань області становить 35 відсотків від необхідної потреби. Внаслідок цього умови тримання засуджених не повною мірою відповідають вимогам Кримінально-виконавчого кодексу України та неодноразово піддавалися критиці громадських правозахисних організацій.

Основним джерелом збільшення грошових надходжень на тримання засуджених є функціонування при установах виконання покарань підприємств та виробничих майстерень. При Кіровоградській виправній колонії № 6 працює промислове підприємство, при Устинівській виправній колонії № 37 та Олександрівському виправному центрі № 104 - підприємства з сільськогосподарським профілем виробництва. При установах виконання покарань та Кіровоградському слідчому ізоляторі створені виробничі майстерні.

У 2010 році на підприємстві Кіровоградської ВК №6 коефіцієнт використання виробничих потужностей становив 72,5 відсотка, що спричиняє гостру проблему працевлаштування осіб, позбавлених волі, та створення додаткових робочих місць.

У 2010 році із загальної чисельності осіб, позбавлених волі, на оплачуваних роботах працювало 44,0 відсотка працездатних засуджених. Відсутність достатніх обсягів виробництва продукції не забезпечує засудженим встановлений розмір мінімальної заробітної плати, тягне, пов'язану з цим, низку інших проблемних питань: розрахунки за утримання, відшкодування збитків, заподіяних злочинами, сплата аліментів тощо. Середній розмір заробітної плати засуджених по області становить 276 грн.

З метою поліпшення фінансового стану підприємства Кіровоградської ВК № 6 придбано комплект обладнання для виготовлення виробів з пінобетону та паливних брикетів. Для забезпечення установ виконання покарань області продуктами харчування власного виробництва сільськогосподарськими підприємствами придбано сільськогосподарську техніку, млин. Разом з тим, здійснення комплексу організаційно-

технічних заходів не вирішує гострого питання створення нових робочих місць для засуджених.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що установи виконання покарань, з метою покращення свого фінансового забезпечення повинні розширювати перелік робіт та послуг, які вони можуть надавати, та покращувати їх якість.

Список літератури

1. Бондарчук О.Г. Адміністративно-правове регулювання господарської діяльності установ кримінально-виконавчої системи України / О. Бондарчук // Вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – №49. – С. 177 – 182.
2. Калінюк А. Правове регулювання фінансової діяльності установ пенітенціарної системи / А. Калінюк // Право України. – 2004. - №3.
3. Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань: указ Президента України від 31.07.1998р. №827/98 // Офіційний вісник України. – 1998. - №31.
4. Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансових планів державних підприємств, акціонерних, холдингових компаній та інших суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належать державі, та їх дочірніх підприємств // Наказ Мін.економіки України від 21.06.2005р. № 173.
5. Про заходи щодо забезпечення діяльності Державного департаменту з питань виконання покарань / Постанова КМУ від 22.04.1999р. №653.
6. Про затвердження Комплексної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби України на 2008- 2017 роки / проект Постанови КМУ.
7. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22.04.2008р. №344/98// Офіційний вісник України. – 1998. - №31.

А. Ворона

Источники финансового обеспечения пенитенциарной системы

В статье рассматриваются правовое регулирование и источники финансирования учреждений пенитенциарной системы. Рассматривается возможность бюджетного финансирования и обеспечения собственными ресурсами.

Одержано 31.05.11

УДК 311.2.

І.В. Шевченко, ст. гр. ФК 06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Вдосконалення управління прибутком від операційної діяльності підприємства

У статті розглянуто сутність та значення прибутку у господарській діяльності підприємства у якісному та кількісному аспектах. Визначено методи планування прибутку в сучасних умовах, а також аналізу прибутку на основі точки безбитковості. Сформульовані стратегії управління прибутком підприємств в умовах конкуренції.

прибуток, динамічне планування прибутку, стратегія управління прибутком, CVP – аналіз, точка безбитковості, маржинальний дохід

У процесі переходу України до ринкових умов господарювання та виходу з фінансової кризи зростає роль суб'єктів господарювання як основи та первинної ланки економіки.

Зниження прибутку промислових підприємств в умовах спаду економіки призводить до ряду негативних наслідків: значного зниження рівня рентабельності виробництва, скорочення інноваційної та інвестиційної діяльності, послаблення конкурентноздатності на світовому ринку.

Трансформація системи управління підприємством вимагає вдосконалення методів планування і прогнозування прибутку, аналізу та контролю на основі вибору оптимальної стратегії управління прибутком підприємства.

Ключовим чинником досягнення підприємством стійкої конкурентної переваги є розроблення і реалізація дієвої стратегії управління прибутком на основі загальної стратегічної його орієнтації, що потребує комплексного впровадження відповідних традиційних і сучасних методів та інструментів. Але більшість вітчизняних підприємств не реалізує або реалізує неефективно принципи стратегічного управління, частка збиткових підприємств є досить великою за останні роки.

Так, за даними Держкомстату України частка збиткових підприємств у 2009 році становила 41, 1 %, що на 8,6 % вище ніж у 2007 році [5].

Усе це зумовлює необхідність дослідження теоретичних засад функціонування прибутку та вдосконалення системи управління прибутком промислових підприємств на основі сучасних методів та інструментів.

Метою статті є характеристика сучасних підходів до управління прибутком підприємства можливостей їх ефективного використання в сучасних умовах господарювання.

Необхідність правильного трактування змісту поняття «прибуток» цілком закономірна тому, що він є чи не найважливішою економічною категорією, без вивчення якої неможливо визначити науковий підхід до вирішення концептуальних питань підвищення ефективності виробництва.

Значну увагу питанням формування та використання прибутку підприємств приділено в працях І.О. Бланка, М.Д. Білик, С.М. Баранцевої, Г.Г. Кірейцева, Г.О. Партина та інших.

Прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Це передусім виробнича категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі

суспільного виробництва [3, с. 64].

На сучасному етапі розвитку економічних відносин суб'єкти господарювання також розглядають прибуток у якісному та кількісному аспектах, а саме:

- кількісне вираження прибутку на основі методики визначення прибутку за видами діяльності згідно національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

- якісний аспект з позицій фінансового менеджменту, виходячи з потреб управління.

На практиці вітчизняних підприємств управління прибутком сконцентровано на кількісному аспекті – правильному обчисленні величини прибутку з метою його оподаткування та подання фінансової звітності. У сучасних умовах це недостатньо для ефективного управління прибутком від операційної діяльності і вимагає використання нових методів та інструментів планування, аналізу, оцінки та прогнозування.

У рамках фінансового менеджменту здійснюється управління прибутком підприємства в двох основних напрямках: формування та використання (розподіл) прибутку.

Управління формуванням прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) передбачає розрахунок його планового обсягу. Особлива увага приділяється плануванню прибутку від основної діяльності, тому що це є найважливішим результатом ефективності ведення бізнесу.

До методів планування формування прибутку від основної діяльності належать [4, с. 234]:

- ❖ метод прямого по асортиментного розрахунку;
- ❖ за показником витрат на одну гривню продукції;
- ❖ економічний (аналітичний) метод;
- ❖ CVP –аналіз взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток».

На даний час все більшого розповсюдження набирає метод планування прибутку на основі методики маржинального аналізу. Розрахунок планової суми прибутку за допомогою системи аналізу взаємозв'язку «витрати – обсяг виробництва – прибуток» включає оперативні показники маржинального прибутку, валового й чистого прибутку. Крім цього, передбачається розподіл витрат підприємства залежно від обсягу виробництва на постійні та змінні.

Алгоритм розрахунку операційного прибутку за методики CVP – аналізу [1, с. 180]:

$$O_n = D_n - (B_z + B_n), \quad (1)$$

де O_n – операційний прибуток;

D_n – дохід від продажу;

B_z, B_n – змінні та постійні витрати.

$$O_n = (D_n * K_{мд}) - B_n, \quad (2)$$

де $K_{мд}$ – коефіцієнт маржинального доходу.

Аналіз CVP вимагає розподілу витрат на змінні та постійні, тому за аналітичних розрахунків виникає необхідність відокремити одні витрати від інших за допомогою проміжного фінансового результату діяльності підприємства. Цю величину називають маржинальним доходом.

Маржинальний дохід є важливим джерелом покриття постійних витрат і формування прибутку. На основі маржинального доходу визначаємо точку беззбитковості (ТБ) у натуральних одиницях за формулою:

$$ТБ = B_n / МД, \quad (3)$$

де $МД$ – маржинальний дохід.

Обчислення точки беззбитковості є важливим елементом аналізу, але на практиці менеджера більше цікавлять обсяг і ціна реалізації, що забезпечать отримання бажаного прибутку.

Динаміка змін зовнішнього середовища потребує своєчасної та відповідної адаптації діяльності підприємств до умов ситуації, яка виникла в тих чи інших обставинах.

Виходячи з цього, ми пропонуємо удосконалити механізм управління прибутком підприємства щодо планування та аналізу беззбиткового обсягу виробництва продукції на основі методики CVP – аналізу та механізму динамічного планування.

За умов зміни факторів зовнішнього середовища (ціни на продукцію) та внутрішнього потенціалу промислового підприємства (постійних витрат) приведено порівняльний розрахунок показників беззбитковості з урахуванням реагування менеджменту підприємства на основі динамічного планування.

Модель визначення беззбиткового обсягу діяльності та прибутковості з використанням динамічного планування в умовах змін ринкової ситуації приведена нижче (таблиця 1.).

Таблиця 1 – Зміна показників беззбитковості на основі динамічного планування

№	Показники	Значення показників		
		Без динамічного планування	На основі динамічного планування	До зміни на ринку
1	ціна реалізації продукції, грн..	49,0	49,0	50,00
2	змінні витрати на одиницю, грн..	42,0	42,0	42,00
3	постійні витрати, тис. грн..	54067,6	48000,0	54067,6
3	маржинальний дохід на одиницю, грн..	7,0	7,0	8,0
4	коефіцієнт маржинального доходу	0,14	0,14	0,16
6	точка беззбитковості, тис. грн	386197,14	342857,14	337 922,5
7	точка беззбитковості, од..	7723,94	6857,1	6758,5

Отже, можна визначити ефект від використання методу динамічного планування: $342857,14 - 386197,14 = -43340,0$ тис. грн., сума на яку буде збільшено обсяг прибутку від операційної діяльності в результаті використання методу динамічного планування.

Стратегія управління прибутком – це формалізована сукупність критеріїв прийняття управлінських фінансових рішень щодо управління прибутком підприємства, дотримання яких забезпечує виконання завдань і досягнення цілей, визначених корпоративною стратегією [2, с. 84].

В сучасному менеджменті виділяють основні варіанти (концепції) формування стратегії управління прибутком, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2 - Стратегії (концепції) управління прибутком

Назва стратегії	Зміст стратегії
Агресивна	Забезпечення збільшення суми прибутку на основі максимізації доходів за стабільного рівня витрат
Захисна	Збільшення прибутку за рахунок зниження витрат
Диверсифікована	Поєднання перших двох стратегій

У системі управління підприємством основна увага приділяється прибутку, і для того, щоб управляти ним, треба визначити взаємозв'язок обсягу продажу, витрат, та прибутку. У зв'язку з цим так важливо вибирати правильну та обґрунтовану стратегію і тактику для виконання своїх завдань.

Розроблення стратегії управління прибутком підприємства, на нашу думку, доцільно здійснювати на основі однієї з базових стратегій з урахуванням його періоду життєвого циклу. Для періоду підйому базовою стратегією є стратегія зростання. Як стратегію управління прибутком рекомендовано досягнення беззбитковості діяльності, забезпечення мінімального рівня рентабельності та досягнення цільового прибутку.

В умовах ринкового господарювання кожне підприємство повинно розробляти стратегію своєї господарської діяльності на найближчу перспективу, а також дивитися в майбутнє для того, щоб виконувати свою головну місію. Приймаючи обґрунтовані та систематизовані планові рішення, вивчаючи зовнішнє середовище, яке може вплинути на діяльність підприємства, підприємство зменшує ризик конкуренції на ринку.

Таким чином, вдосконалення механізму управління прибутком від операційної діяльності підприємства на основі запропонованих методів та інструментів менеджменту дозволить підприємству:

- досягти якнайшвидшої адаптації діяльності до відповідних змін ринкового середовища та забезпечити безперервний процес пристосування і швидкого реагування на ці зміни;
- формувати фінансову політику відповідно до обраної стратегії управління прибутком;
- встановлювати оптимальні параметри виробництва продукції з урахуванням її життєвого циклу та беззбитковості тощо.

Висновки. За результатами проведеного дослідження було запропоновано метод динамічного планування, який полягає в побудові динамічної моделі точки беззбитковості з метою підвищення прибутковості операційної діяльності. Ефективність управління прибутком від операційної діяльності є визначальним фактором підвищення загальної прибутковості діяльності, ринкової вартості підприємства і добробуту його власників, трудового колективу і держави в цілому.

Список літератури

1. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704с.
2. Паргин Г.О., Селюченко Н.Є. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник. – Львів: «Львівська політехніка», 2010. – 332 с.
3. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп.— К.: КНЕУ, 2001.— 460 с.
4. Павлишенко М.М. Формування прибутку в умовах ринкових відносин. // Науковий вісник НЛУУ, 2007. – вип. № 17.4. – С. 233 – 235.
5. Сайт Державного управління статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Одержано 30.05.11

УДК 336.64

І. А. Бездетна, ст. гр. ФК 06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Внутрішні механізми фінансової санації

У статті розглянуто економічна сутність санації, випадки та мета проведення, а також досліджено шляхи та напрями впровадження внутрішнього механізму фінансової санації на підприємстві.

Фінансова санація, внутрішні механізми фінансової санації

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасна економічна обстановка характеризується фінансовою нестабільністю, інфляцією, фазами спаду, депресії, що циклічно чергуються, незначним зростанням обсягу виробництва. У цих умовах результати діяльності будь-якого підприємства, що залежать від безлічі факторів, істотно коливаються. Це приводить до того, що одні підприємства порівняно благополучно проходять традиційні для "життєвого циклу" стадії зростання, інші ж, вичерпавши можливості протистояння тенденціям стагнації і депресії, кризі взаємних неплатежів, наближаються до банкрутства чи стають банкрутами. Однак основою підходу до вирішення проблеми існування збиткових підприємств і при цьому найбільш актуальним завданням є не збанкрутування підприємств, що знаходяться у кризі, спочатку на беззбитковий, а потім і на прибутковий рівень діяльності. Зрозуміло, що неодмінною умовою оздоровлення вітчизняної фінансової системи є санація суб'єктів господарської діяльності. Лише в такому разі можна буде відновити платоспроможність і прибутковість основної маси платників податків. В наш час найголовнішими є заходи стабілізації діяльності підприємства, які можна провести за рахунок внутрішніх джерел фінансування підприємства, без залучення зовнішнього капіталу (кредиторів, інвесторів, держави). Використовуючи внутрішні фінансові резерви, підприємство може не тільки подолати внутрішні причини кризи, а й значною мірою зменшити залежність ефективності санації від залучення зовнішніх фінансових джерел. Такий підхід доводить актуальність теми присвяченій внутрішнім механізмам фінансової санації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми санації займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених: І.А. Бланк, М.І. Тітов, О.О. Терещенко, С.Я.Салига, Б.Бекенферде, М. Гелінг та інші.

Метою дослідження є визначення шляхів впровадження внутрішнього механізму фінансової санації на підприємства.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою ринкової економіки є те, що кризові ситуації виникають на всіх стадіях життєвого циклу підприємства: у певні моменти воно може не давати прибутку або зазнавати збитків. Але це короткострокові, епізодичні ситуації, що не змінюють сутності господарюючого суб'єкта. Вони можуть бути усунуті за допомогою оперативних заходів. Якщо ж підприємство неефективне в цілому, то економічна криза набуває затяжного характеру і може закінчитися процедурою його ліквідації, продажу майна для розрахунків із кредиторами, що називається банкрутством підприємства. Щоб цього не сталося, необхідно вчасно зрозуміти причини, внаслідок яких економіка підприємства опинилася в кризі, і розробити відповідні заходи для їх усунення [3,с.15].

Найдієвішим засобом запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація.

Термін "санація" походить від латинського "sanare" - оздоровлення, видужання. Економічний словник тлумачить це поняття як систему заходів, здійснюваних для запобігання банкрутств промислових, торговельних, банківських монополій, визначаючи, що санація може відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужнішою компанією; випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу; збільшенням банківських кредитів і наданням урядових субсидій; перетворенням короткострокової заборгованості в довгострокову; повною або частковою купівлею державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства [6,с.80].

Дехто з вітчизняних авторів із санацією ототожнюють лише заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються з допомогою сторонніх юридичних чи фізичних осіб і спрямованих на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації. Із цим не можна погодитись, оскільки мобілізація внутрішніх фінансових резервів є невід'ємною складовою процесу оздоровлення будь-якого підприємства.

М. І. Титов у монографії, присвяченій матеріально-правовим та процесуальним аспектам банкрутства, пропонує дати таке законодавче визначення санації: санація - це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому фінансової допомоги з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних), спрямованих на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству.

Закон "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", прийнятий у 1999 році, розрізняє поняття "санація" та "досудова санація". У цьому разі санація розглядається як система заходів, передбачених процедурою провадження справи про банкрутство з метою запобігання ліквідації боржника і спрямованих на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації боргів та капіталу і (або) зміною організаційної та виробничої структури боржника. Досудова санація - система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, здійснюваних власником боржника, інвестором, з метою запобігати його ліквідації, вдавшись до реорганізаційних, організаційно - господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів у межах чинного законодавства до початку порушення справи про банкрутство.

Своє тлумачення поняття "санація" має і Національний банк України: режим фінансової санації - це система непримусових і примусових заходів, спрямованих на збільшення обсягів капіталу до необхідного рівня протягом визначеного періоду з метою відновлення ліквідності та платоспроможності й усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

Із наведеного широкого спектра думок щодо сутності поняття санації можна синтезувати єдине визначення, яке має ввібрати в себе раціональне зерно кожного з наведених варіантів. Таким можна вважати визначення, що наведено відомими зарубіжними економістами (Н.Здравомислов, Б. Бекенферде, М. Гелінг), провідними фахівцями у питаннях виведення підприємств із фінансової кризи: санація - це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді. Тобто санація - це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Подане визначення втілює комплексний підхід до розглянутого поняття, є універсальним і всебічно висвітлює економічну сутність санації підприємств. Для повнішого розкриття змісту санації слід конкретизувати види заходів, які проводяться в межах фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання. Особливе місце у процесі санації посідають заходи фінансово-економічного характеру, які відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.

Основною метою санаційного управління підприємством є розробка і першочергова реалізація заходів, спрямованих на нейтралізацію найбільш небезпечних ланок у ланцюгах економічних явищ, які призводять до кризового стану, заходів, спрямованих на швидке поновлення платоспроможності й відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, що забезпечить його вихід із кризового фінансового стану. Управління має поєднати стратегічний і тактичний аспекти. Суть стратегічного управління полягає у вживанні заходів, що дають змогу запобігти настанню кризи. Тактичне управління має на меті розробку й реалізацію заходів для виведення підприємства з кризового стану і ліквідації його наслідків [7].

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Санаційні заходи поділяються на: соціальні, організаційно-правові, виробничо-технічні, фінансово-економічні.

Процес організації фінансової санації підприємств можна подати трьома основними функціональними блоками:

1. Розробка санаційної концепції та плану санації.
2. Проведення санаційного аудиту.
3. Менеджмент санації.

Санація може здійснюватись у таких випадках:

- необхідності забезпечення розвитку пріоритетних галузей народного господарства, більш важливих підприємств в силу їх значущості для народного господарства;

- переорієнтації підприємницької діяльності;
- здійснення антимонопольних заходів;
- за ініціативою суб'єкта господарювання, який знаходиться в кризі, якщо існує загроза оголошення його банкрутом у майбутньому;

- за рішенням господарського суду;
- за рішенням кредиторів відмовитися від частки своїх вимог з метою, щоб підприємство (якщо воно перспективне) продовжувало свою діяльність, або коли вони бачать в санації можливість врятувати свій капітал;

- коли боржник за власною ініціативою звертається до господарського суду з заявою про порушення справи про своє банкрутство у випадках, якщо є фінансова неспроможність або існує реальна загроза такої неспроможності;

- коли закінчився місячний термін після опублікування в офіційному друкованому органі Верховної Ради або Кабінету Міністрів України заяви про порушення справи про банкрутство цього підприємства у випадках, коли надійшли пропозиції від фізичних і юридичних осіб, які бажають задовольнити вимоги кредиторів до боржника;

- за ініціативою фінансово-кредитної установи у випадках оголошення клієнта неплатоспроможним;

• за ініціативою заставодержателя цілісного майнового комплексу підприємства у випадках невиконання зобов'язань, забезпечених іпотекою майнового комплексу та ін. [4].

Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики чи на умовах власності; на поворотній чи безповоротній основі.

Розглянемо головні заходи стабілізації діяльності підприємства, які можна провести за рахунок внутрішніх джерел фінансування підприємства, без залучення зовнішнього капіталу (кредиторів, інвесторів, держави).

Взагалі впровадження внутрішнього механізму фінансової санації можна досягти за рахунок збільшення вхідних грошових потоків та зменшення вихідних грошових потоків.

До внутрішніх джерел збільшення грошових надходжень відносять збільшення таких грошових потоків:

1. виручки від реалізації основної продукції;
2. надходжень у вигляді інших операційних доходів;
3. доходи від інвестиційної діяльності.

До вихідних грошових потоків підприємства можна можна віднести:

1. оплата товарів, робіт, послуг, які становлять собівартість продукції;
2. оплата товарів, робіт, послуг, які не належать до валових витрат;
3. здійснення реальних та фінансових інвестицій;
4. сплата податків та інших платежів до бюджету;
5. повернення капіталу, який був залучений на фінансовому ринку [6].

Коли йдеться про мобілізацію внутрішньовиробничих санаційних резервів, аналізуються всі наявні можливості збільшення виручки від реалізації продукції, виробництво і збут якої є предметом діяльності підприємства. Проте малоімовірно, щоб дії, спрямовані на збільшення виручки від основної реалізації, принесли відчутні результати в короткостроковому періоді. Адже заходи щодо розширення ринків збуту продукції мають, як правило, стратегічний характер.

Використовуючи внутрішні фінансові резерви, підприємство може не тільки подолати внутрішні причини кризи, а й значною мірою зменшити залежність ефективності санації від залучення зовнішніх фінансових джерел.

Висновки. Отже, виведення одних підприємств з фінансової кризи та ефективного застосування ліквідаційних процедур до інших ускладнюється дефіцитом теоретико-методичного забезпечення процесів санації та відсутністю кваліфікованих фахівців у сфері керування санацією. Крім того, перш ніж проводити фінансове оздоровлення слід з'ясувати економічний зміст та доцільність його проведення для конкретного господарюючого суб'єкта, визначити основні причини, що призвели до кризових явищ та здійснити планування фінансового оздоровлення та фінансового забезпечення оздоровчих заходів.

Список література

1. Білоконь Т.М. Вдосконалення механізмів санації вітчизняних підприємств/ Т.М. Білоконь// Вісник Вінницького політехнічного інституту.-2005.-№6.-С.79-84.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс.- К.: Ника – Центр, Эльга, 2001. – 528 с.
3. Єлецьких, С. Я., Тельнова Г.В. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навчальний посібник для вузів, - К. : Центр учбової літератури, 2007. - 175 с.
4. Івженко А.С. Основні напрямки удосконалення механізму санації/ Актуальні проблеми економіки.-2008.-№ 4.-С.142-148.
5. Коваленко М.А., Лобанова Н.В. Оцінка ефективності санації підприємства // Фінанси України. – 2005. - № 3;
6. Колісник, М. К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : Навчальний посібник, - К. : Кондор, 2007. - 272 с.
7. Мар'яненко Л.В. Особливості та передумови провадження санаційних процесів на підприємствах України/Л.В.Маряненко// Економіка, фінанси, право. – 2007.-№10.-С.14-21.

I.Бездетная

Внутренние механизмы финансовой санации

В статье рассмотрено экономическая сущность санации, случаи и цель проведения, а также исследовано пути и направления внедрения внутреннего механизма финансовой санации на предприятии.

I.Bezdetna

Financial making healthy, internal mechanisms of the financial making healthy

In the article it is considered economic essence of making healthy, cases and purpose of lead through, and also investigational ways and directions of introduction of internal mechanism of financial, making healthy of enterprise.

Одержано 30.05.11

А.О. Зеленько, ст.гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Управління оборотними активами підприємства

В статті розкриваються основні підходи щодо системи управління оборотними коштами підприємства. Вдосконалюється послідовність побудови системи управління оборотними коштами підприємства в рамках основних її етапів та пропонується структурно-логічну послідовність аналізу ефективності формування та використання оборотних активів підприємства.

оборотні активи, готова продукція, виробничі запаси, незавершене виробництво, оборотний капітал, дебіторська заборгованість

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний стан дослідження проблеми побудови механізму управління оборотними коштами вимагає формування комплексного підходу до аналізу і побудови механізму управління ним на макро- та мікрорівнях, а також системи взаємозалежних організаційно-економічних елементів та спеціальних функцій управління, спрямованих на досягнення цілей, пов'язаних із забезпеченням ефективності управління оборотним капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів управління оборотними коштами підприємств присвятили свої праці відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Баканов, І. Балабанова, І. Бланк, Бригхем Ф. Юджин, Ван Хорн Дж., Л. Пан, А. Поддєрьогіна, Л. Лігоненко, Р. Сорока, В. Шокун та інші. Проте існує ряд теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні економіки в цілому, так і на рівні підприємства, зокрема.

Загальновідомим є те, що управління оборотними коштами підприємства – це складний процес, який містить облік, аналіз, планування, організацію, контроль, необхідні для досягнення цілей і вирішення окреслених завдань.

Водночас, ряд вітчизняних авторів, зокрема Лепейко Т.І., Лук'янченко І.О., Маргасова В.Г., наголошують на необхідності системного підходу при управлінні оборотними коштами підприємства. У загальному контексті розвиток системного підходу в управлінні підприємством має важливе загальнонаукове значення з точки зору побудови загальної логіки і методології системних досліджень. Необхідність застосування системного підходу, на наш погляд, обумовлюється тим, що обігові кошти як об'єкт управління становлять складну систему, яка характеризується ієрархічною структурою та єдністю цілей.

Мета статті. Метою написання статті є формування механізму управління оборотними активами підприємства.

Основним завданням статті є аналіз основних підходів та вдосконалення послідовності системи управління оборотними коштами підприємств в рамках основних її етапів.

Виклад основного матеріалу. Система управління оборотними коштами є системою узгоджених між собою принципів, задач, елементів та методів, які регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень щодо регулювання руху оборотних коштів в чітко заданих параметрах. Саме визначення системи управління як цілого, яке складається із частин, доповнюється більш змістовним поняттям системи як взаємопов'язаної множини, враховується кількісна особливість системи – між елементами існує тісний зв'язок, прямий та зворотній, взаємозв'язок та взаємозалежність. Таким чином, принципами і навіть законами системи управління є ієрархія та субординація, відповідно до яких організовується система управління оборотними коштами.

Управління оборотними коштами є важливою складовою побудови ефективного управління підприємства в цілому, однак, як свідчить практика, немає єдиного підходу. Проте, як будь-який процес управління економічною системою, управління оборотними коштами підприємства необхідно здійснювати поетапно.

Всі управлінські рішення у сфері управління оборотним капіталом тісно взаємозалежні і впливають на майбутню ефективність його використання і результативність фінансової діяльності підприємства в цілому. Тому управління оборотними коштами повинно розглядатися як комплексна функціональна керуюча система, що забезпечує розробку взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких вносить свій вагомий внесок у загальну результативність діяльності підприємства. Фінансова стратегія підприємства повинна передбачати формування науково-обґрунтованої системи управління, що враховуватиме стратегічні та тактичні аспекти його діяльності [2, с.100].

Розглянемо більш детально послідовність побудови системи управління оборотними коштами підприємства в рамках основних його етапів:

1 етап – визначення стратегічної мети і завдань управління.

Стратегічною метою управління не може бути лише забезпечення критеріїв ефективного фінансування оборотних коштів, адже вибір політики фінансування являється лише складовим етапом у системі управління оборотними коштами підприємства.

Таким чином, головною метою управління оборотними коштами в сучасних умовах господарювання є функціонування капіталу підприємства в безперервному торговельно-операційному процесі, що забезпечує стійкий фінансовий стан фінансових ресурсів та досягнення найвищих результатів діяльності (максимізація прибутку на вкладений капітал у поточному та перспективному періодах) при оптимальних витратах і мінімальному (або прогнозованому оптимальному) рівні фінансового ризику.

2 етап – комплексний аналіз ефективності формування та використання оборотних коштів.

Актуальним є формування комплексної системи аналізу ефективності формування та використання оборотних коштів підприємства, що передбачає послідовне використання вертикальної (структурної), горизонтальної (трендової), порівняльної, коефіцієнтної, факторної, інтегральної форм аналізу, оскільки дана структурно-логічна послідовність аналізу синтезує в собі весь вплив включених у дослідження показників, що значно полегшує економічну інтерпретацію отриманих результатів.

Оцінка ефективності управління оборотними коштами підприємства репрезентується через систему показників їх функціонування (показників ліквідності,

оборотності, рентабельності, фінансової стійкості та інших додаткових показників). При цьому важливим є забезпечення єдності критеріїв ефективності з критерієм платоспроможності, а також з іншими частковими показниками, що можна досягнути шляхом їх системного порівняння. Безумовним є те, що традиційне використання у процесі аналізу і оцінювання ефективності формування та використання оборотних коштів відокремлених коефіцієнтів, що характеризує фазу їх кругообігу в минулому і виявлення тенденцій їхньої зміни, не дозволяє дати комплексну оцінку ефективності управління ними, тому використання загальних підходів фундаментального характеру засвідчує незавершеність наукового дослідження даної проблеми. Дискусійність та багатоваріантність цієї проблематики пов'язана, насамперед, з розбіжностями методологічного характеру та інструментарієм концептуальних основ систем і моделей оцінювання [3, с.149].

3 етап – вибір базової концепції (стратегії) управління оборотними коштами.

Визначення стратегії управління оборотними коштами повинно відповідати стратегічним цілям підприємства, наприклад, максимізації прибутку підприємства, забезпеченню інвестиційної привабливості, фінансової стійкості підприємства, збільшенню обсягів діяльності або розширенню ринку збуту, формуванню максимальної вартості підприємства тощо. Залежно від вибору основної стратегічної цілі підприємства формується відповідне коло завдань управління, а також визначаються основні фактори, що впливають на ймовірність досягнення бажаних результатів та відповідні ризики.

Поряд із цим визначається базова стратегія управління оборотними коштами, що направлена на досягнення стратегічної мети і відповідно визначається тип стратегії управління як ефективним формуванням, так і використанням оборотних коштів підприємства.

4 етап – розробка організаційно-економічного механізму управління оборотними коштами.

Пріоритетним напрямом в побудові економічного механізму управління оборотними коштами, на нашу думку, є формування механізму оптимізації обсягу та структури оборотних коштів з встановленням нормативів та оптимізаційних параметрів, визначення механізмів підвищення ефективності управління окремими елементами оборотних активів, а також побудова ефективного механізму оптимізації джерел фінансування оборотних коштів.

Отже, вирішення основних завдань управління оборотними коштами з використанням ефективних економічних методів управління є одним із основних напрямів максимізації економічних результатів діяльності підприємства і, як наслідок, врахування основних економічних інтересів виконавців та власників.

5 етап – формування принципів політики оперативного керування окремими видами оборотних активів.

Безсумнівним є той факт, що мета і завдання використання окремих видів оборотних активів підприємства мають істотні відмінні риси, тому у комплекс парадигми управління оборотними коштами входить деталізація системи управління в розрізі окремих складових оборотних активів: товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів тощо.

6 етап – розробка тактичних планів щодо підвищення ефективності управління оборотними коштами з врахуванням стратегічних цілей підприємства.

Тактика управління оборотними коштами передбачає використання конкретних методів і прийомів для досягнення поставленої мети у визначеній ситуації та у повний момент часу, що направлено на вибір оптимальної моделі оперативного управління за сформованих параметрів функціонування торговельного підприємства. При розробці методики визначення впливу стратегічних цілей підприємства на його тактичні

рішення щодо управління оборотними коштами актуальним є використання програмно-цільового моделювання [4, с.230].

7 етап – впровадження оптимального алгоритму для розв’язання задачі реалізації багатокритеріальної комплексної системи управління оборотними коштами з врахуванням стратегічних та тактичних завдань функціонування підприємства.

Впровадження в дію системи управління оборотними коштами підприємства, що базується на теоретичних аспектах її побудови в рамках вищенаведених етапів, є основним практичним етапом щодо удосконалення управління оборотними коштами та віддзеркалення ефективності методичних та практичних доробок з використанням оптимальних методів, засобів і підходів до управлінських рішень.

8 етап – формування системи контролю та моніторингу за ефективністю управління оборотними коштами в рамках обраної системи управління, а також внесення обґрунтованих коректив при здійсненні поточного управління.

Здійснення внутрішньогосподарського контролю з цільовим та ефективним використанням оборотних коштів підприємства та оцінка реалізації обраної системи управління ними базуються на побудові організаційної структури внутрішнього контролю і розподілі відповідних повноважень персоналу та формування норм проведення оперативного контролю, а також розробці необхідних процедур контрольної дії, які спрямовані на виявлення та відстеження змін ризиків функціонування в рамках обраної стратегії управління. У ході моніторингу обраної системи управління оборотними коштами підприємства за встановленими параметрами функціонування, при виникненні несприятливих факторів (або потенційних можливостей підвищення ефективності управління) доцільним є внесення обґрунтованих коректив при здійсненні поточного управління [7, с.340].

Висновки. Таким чином, ефективне управління оборотними коштами підприємства, з врахуванням аспектів його стратегічного розвитку та конкретних тактичних цілей, є цілісним процесом, що передбачає модифікацію та застосування альтернативних концепцій управління капіталом підприємства, а також методів оцінки ефективності його функціонування, адекватних умовам трансформаційної ринкової економіки України.

Список літератури

1. Бетехтіна Л.О. Формування системи управління оборотними активами [Електронний ресурс // Бізнес-навігатор. – 2010. – № 1.
2. Загорський В.С., О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. Фінанси: Навч. посіб. К.: Знання, 2006. - 247 с.
3. Кодацкий В.П. Пути эффективного управления оборотными активами промышленных предприятий // Актуальные проблемы экономики. – 2008. - №4. – С. 149-154
4. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2008. -483 с.
5. Магапець О.А., Давидов І.Г. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – К.: Видавництво «КОД», 2009. – 280 с.
6. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: Підручник.– К.: КНЕУ, 2005.– 368 с.
7. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
8. Струк О. Криза жанру: український бізнес, що звик до високої дохідності, виявився недостатнім до роботи в умовах стагнації // Контракти. – 2008. - № 44. – С. 145-150

Одержано 31.05.11

В.А. Бодак, ст. гр. АДМ-09(2М), О.В. Сторожук, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Управління основним капіталом машинобудівних підприємств

Для технологічної перебудови більшості галузей економіки України має бути авангардною машинобудівна галузь. Без її розвитку проблематично створити передумови інноваційних зрушень в народногосподарському комплексі. Водночас, в останні роки в нашій державі відбулося падіння обсягів виробництва продукції машинобудування. Тенденції до зниження впровадження винахідницьких розробок в галузі машинобудування призвели, у свою чергу, до підриву інноваційної бази промисловості в цілому. В той же час імпорту машин та обладнання без створення умов для самостійного науково-технічного розвитку призводить до відсталості в технології виробництва, дедалі більшої залежності від інших країн, що несе в собі економічну та політичну небезпеку.

Окремими проблемами управління машинобудівними підприємствами займаються вітчизняні та зарубіжні дослідники [1-3]. Водночас питання управління розвитком основного капіталу підприємств машинобудування залишаються не достатньо дослідженими.

Перед машинобудівним комплексом України сьогодні постають нові виклики, які полягають у зміні організаційно-технологічної основи його структури. Суть їх полягає у: підвищенні вимог щодо якості, дизайну та надійності продукції; скороченні терміну введення нової продукції у виробництво; розширенні асортименту продукції; зниженні матеріало- та енергоємності, виході на нові ринки збуту. Все це створить підґрунтя для підвищення їх конкурентоспроможності, однак вимагає залучення значних інвестицій в основний капітал машинобудівних підприємств.

Забезпечення умов для розвитку машинобудування із залученням інновацій та активізації інвестицій в основний капітал має особливе значення для Кіровоградської області. За структурою економіки область є аграрно-індустріальною. Провідні галузі промисловості – сільськогосподарське машинобудування, кольорова металургія, харчова та борошномельно-круп'яна промисловість. На частку підприємств, спеціалізованих на переробці сільськогосподарської продукції, припадає понад 40% загального обсягу промисловості області. Саме на Кіровоградщині зосереджено все загальнодержавне виробництво тракторних сівалок, мостових електричних кранів, високоякісного графіту, а також до 60% уранової руди, що видобувається в Україні. Область належить до основних регіонів – постачальників хліба та олійних культур державі.

Водночас, на тлі збитковості, боргів багатьох підприємств, відсутності налагодженої системи управління та нестачі коштів для техніко-технологічного оновлення промислового виробництва область залишається інвестиційно непривабливою, а інноваційний розвиток, у свою чергу, стає гостроболючим питанням.

Забезпечення соціально-економічного розвитку регіону на основі утвердження інноваційної моделі розвитку економіки можливе лише за якісного оновлення виробничих потужностей. Між тим, за останні роки в Кіровоградській області суттєво погіршилася і галузева, і технологічна структура інвестицій в основний капітал. Так, у 2009 р. більше половини (61,9%) інвестицій було спрямовано у промисловість; 13,4% –

у сільське господарство; транспорт – 11,8%. У діяльність по проведенню операцій з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям, у тому числі з наукових досліджень і розробок було спрямовано лише 6,2% інвестиційних коштів. Рівень інвестиційної активності в економіці регіону не покриває вибуття та знос виробничих фондів, не дозволяє зупинити процес їхнього старіння, унеможливаючи їх принципове оновлення. Так, інвестиції в основний капітал у 2009 р. в еквіваленті доларів США склали 347,06 млн., що на 30,0% менше, ніж у 2007 р. Наприкінці 2009 р. ступінь зносу основних засобів у цілому в економіці області становив 73,8%, у транспорті та зв'язку він сягнув майже 90%, у будівництві склав 60%, у промисловості – 54,9%, у сільському господарстві він досяг 33,3% [4].

Для розв'язання проблеми технічного розвитку машинобудівних підприємств в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів для оновлення їх основного капіталу можна запропонувати використання інструментів лізингу. Лізинг нами розглядається як організаційно-економічний інструмент відтворення основного капіталу підприємства

Лізинг є інструментом, при якому кошти підприємства спрямовуються на право користування активом, а не набуття права його власності. В умовах, коли основні фонди навіть при максимальній модернізації не витримують поставлених вимог, оскільки зношені фізично і морально, їх ремонт є економічно недоцільним, а коштів на придбання нової техніки у підприємства немає, лізинг – практично єдиний реальний інструмент технічного розвитку машинобудівного підприємства.

При цьому слід пам'ятати, що лізинговому процесу притаманні одночасно декілька інвестиційних процесів:

- інвестування грошей лізингової компанії виробнику техніки у момент її закупівлі;
- інвестування машинобудівного підприємства у власні виробничі фонди (реальне інвестування);
- інвестування коштів у саме машинобудівне підприємство (централізоване інвестування – через бюджет, нецентралізоване – через банки та іноземні компанії).

Основним інвестиційним процесом у забезпеченні технічного розвитку підприємства є вкладання грошей у власні виробничі фонди, як становлять найбільш вагому складову основного капіталу.

Таким чином, з вище викладеного можна зробити висновок, що для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних машинобудівних підприємств необхідне якісне оновлення їх основного капіталу. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів вирішити це питання досить складно. З цією метою нами пропонується використання інструментів лізингу.

Список літератури

1. Бланк А.И. Управление активами и капиталом предприятия. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2003.- 448 с.
2. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий: Монография. - К.: Центр учебной литературы, 2005 — 648 с.
3. Єфіменко Н.А. Теоретичні засади відтворення якості основного капіталу підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №5. – С. 74-84.
4. Інвестиції та будівельна діяльність в Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – доступний з <http://kirstat.gov.ua>

Одержано 30.05.11

Н.Л. Пуляженкова, ст. гр. МЕ-10МБ, О.В. Сторожук, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Цінові ризики підприємств у зовнішньоекономічній діяльності

В умовах глобалізації, загострення невизначеності та динамічності бізнес-ситуацій вирішенню складних завдань гармонізації інтересів підприємства і суб'єктів зовнішнього середовища сприяє формування системи управління ризиками підприємств. Побудова такої системи робить цю проблему актуальною для вітчизняних підприємств і зумовлює необхідність наукового обґрунтування резервів та напрямів подальшого вдосконалення ризик-менеджменту для забезпечення фінансової стійкості підприємств та їх конкурентних переваг.

Узагальнення концепцій управління економічними ризиками підприємств подано у працях сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців І.Т. Балабанова, І.О. Бланка, В.В. Вітлінського, Н.І. Машиної, С.І. Наконечного [1-4]. Однак певні теоретичні та науково-практичні проблеми формування системи управління ціновими ризиками підприємств у зовнішньоекономічній діяльності недостатньо розроблені.

Слід удосконалити моделі управління ціновими ризиками підприємств у зовнішньоекономічній діяльності залежно від різних варіантів господарських ситуацій.

Аналіз сучасного стану економіки України дозволяє виділити причини, що збільшують ризик зовнішньоекономічної діяльності. Умовно всі ризики, якими обтяжена зовнішньоекономічна діяльність, можна поділити на зовнішні і внутрішні. Під зовнішніми чинниками розуміють ті умови, які суб'єкт бізнесу, як правило, не може змінити, але повинен враховувати при побудові системи ризик-менеджменту, оскільки вони можуть суттєво впливати на стан його фінансово-господарської діяльності, а під внутрішніми – на які менеджери підприємства мають вплив.

Особливе місце серед ризиків, яким піддаються учасники зовнішньоекономічних зв'язків, посідають комерційні ризики, у тому числі ризики, пов'язані з імовірністю неплатоспроможності покупця чи позичальника, нестійкістю валютних курсів та інфляцією, зміною ціни товару після укладення контракту. Для того, щоб застрахувати себе від можливих втрат, експортер може закласти в ціну надбавку на непередбачені ризики. Чим вищий ступінь ризику, тим більшою є величина цієї надбавки, а отже, й ціна товару. Однак можливості такого способу захисту від комерційних ризиків обмежені головним чином тим, що підвищення ціни негативно позначається на конкурентоспроможності товару.

Ціновий ризик виникає в процесі реалізації продукції підприємством у зовнішньоекономічній діяльності. Основними причинами цінового ризику є: (рис. 1). Ціновий ризик у зовнішньоекономічній діяльності містить у собі: ризик, пов'язаний з реалізацією товару (послуг) на внутрішньому чи зовнішньому ринку; ризик, пов'язаний із транспортуванням товару (транспортний); ризик, пов'язаний із платоспроможністю покупця; ризик форс-мажорних обставин; валютний ризик; кредитний ризик.

Загальний концептуальний підхід до управління ризиком зовнішньоторговельної угоди полягає у виявленні можливих ризикових наслідків угоди; у розробці засобів, що запобігають чи зменшують розмір збитку від впливу неврахованих ризикових факторів та непередбачених обставин; реалізації такої системи адаптування підприємництва в сфері зовнішньої економіки до ризиків, яка дозволяє нейтралізувати чи компенсувати

негативні ймовірні результати. Управління ризиком зовнішньоторговельної угоди базується на економічному змісті ризику та управління як економічних категорій. Управління підприємницьким ризиком в умовах зовнішньоекономічної діяльності передбачає такі етапи: розробку стратегії управління ризиками та їх виявлення, вибір методів управління, конкретизація процедури контролю і підведення підсумків та оцінка результатів по управлінню ризиковими ситуаціями.

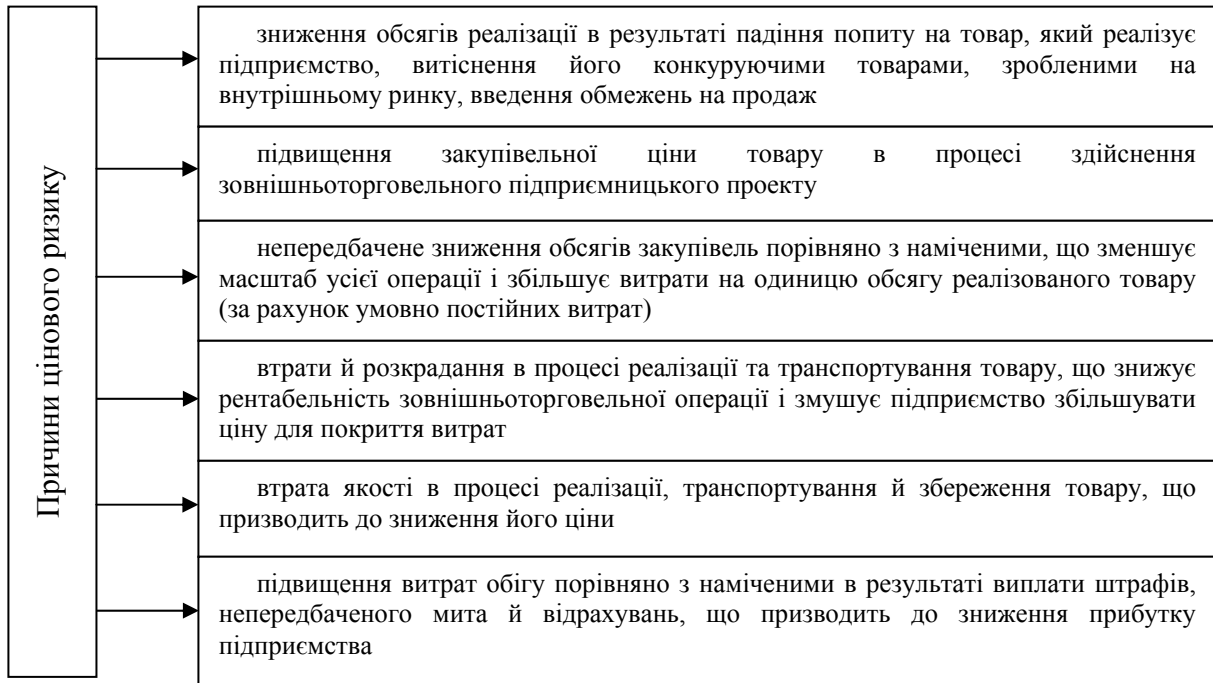

Рисунок – 1 – Причини цінового ризику підприємства у зовнішньоекономічній діяльності

На кожному етапі використовуються специфічні методи управління ризиками. Результати кожного етапу формують вихідні дані для наступних етапів, створюючи систему прийняття рішень зі зворотнім зв'язком. Така система забезпечує максимально ефективне досягнення зовнішньоекономічних цілей, оскільки знання, одержані на кожному з етапів, дозволяють коригувати не лише методи впливу на ризик, але і самі цілі управління ризиками.

Таким чином, ризик зовнішньоторговельної діяльності – це категорія, що об'єднує велику кількість різнофакторних ризиків, які перебувають на нижчому управлінському рівні, тобто на рівні окремих зовнішньоторговельних угод. Їх варто розглядати як початкову ланку виявлення окремих видів ризиків і можливостей їх мінімізації.

Список літератури

1. Балабанов И.Т. Риск – менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 1996.
2. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами. – Киев: МП "ИТЕМ ЛТД" – СП "АДЕФ-Украина", 1996. – 576 с.
3. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ "Борисфен-М", 1996. – 336 с.
4. Машиня Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 187 с.

Одержано 31.05.11

І.О. Башева, ст. гр. МЕ-07-2, О.В. Сторожук, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Особливості менеджменту і моделювання лісогосподарських підприємств

Серед інструментів формування оптимального менеджменту багатофункціональних лісогосподарських підприємств – засоби управління та адміністрування, менеджмент лісових підприємств і власності, система прав громадян на споживання не деревних продуктів лісу, оподаткування, облік довкілля, сертифікація, економічний аналіз та моделювання, зокрема моделі росту, просторові моделі, багатоцільові інтегровані моделі.

Успішний менеджмент лісових підприємств неможливий без адекватної системи обліку. З точки зору підприємства, особливо лісового, важливим є адекватний облік усіх, навіть не оцінених ринком, позитивних і негативних матеріальних, енергетичних, товарних потоків та потоків послуг у напрямку підприємство-довкілля і навпаки. Знання цих потоків є передумовою їх цільового менеджменту з метою раціонального використання обмежених природних ресурсів

Моделювання не є новим напрямком досліджень у лісовій науці. Внаслідок бурхливого розвитку обчислювальної техніки та відповідних розділів математики спостерігаємо зростання інтересу до математичного моделювання процесів і в лісовому господарстві. У розвинутих країнах, особливо у США і Канаді, моделювання стало повсякденною практикою ведення лісового господарства. Нагромаджений ними досвід становить надзвичайно великий інтерес для лісового господарства України. Сьогодні перед нами, насамперед, постала проблема узагальнення досвіду математичного моделювання у лісовому секторі зарубіжних країн та розроблення рекомендацій щодо розвитку наукових досліджень цього напрямку в Україні. Більшість моделей лісового господарства було розроблено вченими США.

Щодо методів моделювання, то *лінійне програмування* (яке через свою простоту та інтуїтивну зрозумілість використовується найбільше) сьогодні застосовується для знаходження оптимального поділу лісовирощувального господарства та розподілу виробництва за видами обладнання; досягнення максимального річного виробництва сіянтів; досягнення лісогосподарським підприємством максимального прибутку; оптимізації головного лісокористування шляхом оцінювання максимального розміру лісокористування за певних умов та обмежень; встановлення мінімальної ціни, яка б виражала граничну продуктивність землі та трудових ресурсів.

Транспортні задачі використовують для вирішення задачі управління запасами, складання змінних графіків, призначення робітників на робочі місця, обігом наявного капіталу, транспортом лісу тощо.

Мережне планування вирішує задачі мінімізації сітки, знаходження критичного шляху для зменшення рекреаційного навантаження на лісопаркову зону, мінімізації вартості потоку. Методи нелінійного програмування використовують для обґрунтування взаємодії різних компонент екосистеми модельованого лісу у контексті оптимізації.

Динамічне програмування досить широко використовують для вирішення технологічних задач у лісовому господарстві, для оптимального планування та оборту рубання, оптимізації повноти деревостанів, для формування оптимальної програми

рубання, при розв'язуванні задачі знаходження оптимальної інтенсивності рубання взагалі.

Використання *дискретних стохастичних динамічних* моделей забезпечує аналіз політики лісового менеджменту. Моделі, які базуються на методах, розроблених для прийняття рішень на основі множинних критеріїв успішно використовують для планування стиглості лісу.

Маржинальні методи використовують для оцінки ефективності використання лісових ресурсів, оптимізації розмірів та структур лісопереробних підприємств, визначення попневої плати, аналізу динаміки її розвитку, обґрунтування рубань у лісовому господарстві. В основу маржинальних методів покладено співвідношення маржинальних (граничних) доходів й витрат, що дає змогу знайти умови ефективного використання виробничих чинників, тобто, в кінцевому результаті досягнення максимального прибутку.

У багатьох випадках у процесі моделювання неможливо побудувати аналітичну (символічну) модель, оскільки процес лісовирощування є довготривалим. У таких випадках доцільно застосувати імітаційне моделювання. Існує багато імітаційних моделей. Їх застосовують переважно як інструмент для аналізу лісового менеджменту. Серед них варто виділити модель FOBSI, розроблену в Австрії для точного прогнозу, пов'язаного з планом розвитку лісу головним чином у перехідних стадіях. Імітаційні моделі можуть використовувати у плануванні лісового менеджменту, як і оптимізаційні.

Модель регулювання лісів (встановлення цільових лісів) при багатоцільовій функції мети (виросування деревини, інших продуктів лісу, захисні та соціальні функції і т.д.) може бути складною, тому вирішити задачу оптимізації багатоцільового лісокористування досить проблематично, а деколи й неможливо. Застосування методів математичного програмування дає змогу оцінювати водночас декілька змінних у моделях оптимізації.

Одним із способів вирішення проблеми оптимізації багатоцільового використання лісових ресурсів є зведення всіх цілей в одну функцію мети. Кінцева мета лісоуправління – максимізація корисності (практичної вигоди) від вкладення капіталу в лісогосподарське виробництво.

Багатокритеріальні методи із застосуванням інтуїтивної логіки та інтерактивних процедур, а також багатоваріантний аналіз, використовують для передбачення ефектів від різних політик лісового менеджменту, враховуючи екологічні, економічні та соціальні умови.

У процесі виконання розрахунків щодо економічної ефективності діяльності лісових підприємств існує досить багато різних методик, які уможливають отримання достовірних результатів, але сьогодні немає досконалої методики розрахунку екологічної ефективності, яка б враховувала достатньою мірою вплив виробничої діяльності на екологічний стан лісів. Тому у процесі розроблення будь-якої моделі для лісового господарства потрібно враховувати екологічні, економічні та соціальні вимоги сьогодення, тобто, комплексне моделювання лісової екосистеми повинне мати на меті пошук такого рішення, яке б забезпечило якнайкраще поєднання оптимального користування всіма її компонентами, звичайно, ранжованих незалежними експертами з урахуванням суспільних пріоритетів.

Список літератури

1. Розміщення продуктивних сил України / За ред. Є.П. Качана. – К.: Вища школа, 1997.
2. Шегда А.В. Менеджмент: Навчальний посібник / А.В. Шегда. – К.: Знання, 2002. – 583 с.

Одержано 30.05.11.

УДК 330.341

О.М. Войков, ст. гр. ФК – 10 МБ, І.Л. Загреба, доц., канд.екон.наук
Кіровоградський національний технічний університет

Напрями реформування податкового менеджменту в Україні

У статті обґрунтовується необхідність та розглядається зміст основних етапів реформування податкового менеджменту та податкової системи в Україні.

податковий менеджмент, податкова система, реформування, оптимізація, модернізація

Інтеграція України у світове співтовариство потребує реформування економічної політики країни, яке неможливо здійснити без податкової реформи. Значне місце у даній реформі повинно займати удосконалення податкового менеджменту як основного механізму регулювання економічних відносин між суб'єктами господарювання та державою.

Проблемами податкового менеджменту займаються вчені-економісти Мельник В.М., Онишко С.В., Сторожук О.О., Іванов Ю.Б. В їх працях розглянуті питання спрощеної системи оподаткування, особливості формування податкового менеджменту, напрями вдосконалення податкової системи та податкового менеджменту.

Проте необхідно визнати відсутність єдиної системи реформування податкового менеджменту.

Метою даної статті є розробка комплексного підходу до реформування податкового менеджменту на макрорівні.

Податковий менеджмент повинен включати ряд етапів. На першому етапі суб'єкти господарювання, згідно особливостям їх діяльності, обирають системи оподаткування: загальну або спрощену.

На другому етапі проводиться розрахунок податкового тягаря суб'єктів господарювання: визначається відношення суми усіх сплачених податків на протязі періоду, що аналізується, до бази оподаткування.

На третьому етапі відбувається оптимізація податкових відрахувань суб'єктів господарювання, яка полягає в упорядкуванні господарської діяльності відповідно до діючого законодавства та стратегії розвитку і дозволяє зменшити податковий тягар у процесі діяльності.

На четвертому етапі проводиться оцінка податкового потенціалу регіону. Податковий потенціал характеризується економічною структурою та його забезпеченістю оподатковуваними ресурсами і визначеними податковими базами. Низький рівень податкового потенціалу може виникнути внаслідок негативних економічних процесів в регіоні. Аналіз облікових систем підприємства і ефективності системи внутрішнього контролю, обґрунтування періодів і операцій, які підлягають вибірковому контролю, перевірка сфери діяльності підприємства, яка є найбільш ризиковою щодо сплати податків дозволять суттєво підвищити результативність податкового контролю.

Важливим моментом також є удосконалення роботи інспекторів податкової служби, яке необхідно проводити на основі оцінки ефективності їх діяльності – відношення кількості перевірок у звітному періоді до коефіцієнту ефективності однієї

перевірки, що визначає суму донарахувань, встановлену цією перевіркою. Діяльність інспекторів податкової служби не може бути успішною без використання сучасних технологій обробки податкових даних, які дозволяють прогнозувати податкові надходження, розробляти програми економічного розвитку регіону та держави у цілому.

Систематизації та оптимізації потребує нормативна база. Після її реформування повинна зберігатись незмінність правил оподаткування протягом тривалого часу (не менше трьох років, як свідчить досвід розвинених країн).

Необхідним також є упорядкування податкових пільг з метою посилення їхнього регулятивного потенціалу шляхом оптимізації бази оподаткування, спрощення порядку обчислення та стягнення податків.

Отже, основними напрямками оптимізації податкового менеджменту мають стати: модернізація методики перевірки первинної інформації суб'єктів господарювання, реформування окремих видів податків, реформування податкового обліку та упорядкування податкових пільг.

За роки незалежності в Україні сформована податкова система, яка за своїми складом та структурою в цілому відповідає податковим системам розвинених європейських країн. Законодавство, яким регулюється стягнення більшості податків, розроблене з врахуванням норм європейського податкового законодавства.

Але на відміну від країн Європейського Союзу, податкова система України не стала інструментом збільшення конкурентоздатності держави і не сприяла росту економічної активності суб'єктів господарювання. Сьогодні не можна стверджувати, що організація та діяльність податкової служби наблизилася до рівня європейських держав. Характер відносин між органами податкового контролю і платниками податків можна окреслити як такий, що викликає взаємну недовіру. Причинами цього є довільні тлумачення податківцями податкового законодавства, завищення своїх службових повноважень, ігнорування презумпції невинності стосовно платників податків, вияви бюрократичного свавілля та корупції, що призводить до матеріальних бізнесових втрат.

Напрями реформування податкової системи України визначаються наступним: низкою ініціатив, які були спрямовані на упорядкування процесу реформування податкової системи України, надання йому нової якості. З цією метою розроблена Концепція реформування податкової системи. Здійснено оцінку сучасної податкової системи України, окреслено її проблеми та недоліки, визначено шляхи їх розв'язання. Крім того, сформульовано мету, напрями, завдання та етапи реформування податкової системи. Реформування податкової системи України передбачає розв'язання двох груп проблем: вдосконалення інституціональних умов оподаткування і вдосконалення власне податкової системи: її складу, структури та окремих елементів.

Стратегічні напрями податкової реформи :

- забезпечення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків;
- введення інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби у національному масштабі;
- автоматизація процесів оподаткування з використанням сучасних технологій;
- реформування державної податкової служби.

Метою податкової реформи передусім є: приведення податкової системи у відповідність із пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку; сприяння сталому економічному зростанню на основі виваженої інвестиційно-інноваційної політики; забезпечення достатності сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів, виходячи з проведення збалансованої бюджетної політики.

Головними завданнями реформування оподаткування є :

- встановлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань держави і платників податків, дієвого контролю за їх дотриманням та досягнення добровільності у виконанні податкових зобов'язань платниками;

- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази та поліпшення адміністрування;

– підвищення регулюючого потенціалу податкової системи на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій;

– поетапне зниження податкового навантаження на платників податків та проведення збалансованої бюджетної політики.

– удосконалення інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, відповідального відношення платників до виконання своїх податкових зобов'язань. Встановлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань держави та платників податків, діючого контролю за їх дотриманням;

– стимулювання закріплення позицій вітчизняного бізнесу у конкурентній боротьбі за рахунок зменшення частки податків у витратах;

– гармонізація податкового, валютного, митно-тарифного, зовнішньоекономічного та цивільного законодавства;

– зменшення кількості контролюючих органів з одночасним створенням єдиних правил контролю за нарахуванням і сплатою податків і зборів (обов'язкових платежів);

– забезпечення проведення легалізації доходів та майна, отриманих з порушенням податкового законодавства (з яких не були виплачені податки).

Реформування податкової системи України може здійснюватись за такими принципами:

– добровільність сплати податків та зборів;

– рівність, недопущення будь-яких проявів дискримінації - забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання при визначенні прав і обов'язків зі сплати податків, зборів;

– стабільність, забезпечення незмінності переліку податків, зборів та їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;

– стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційно-інноваційної активності;

– справедливість - забезпечення підтримки малозабезпечених верств населення шляхом введення економічно обґрунтованих соціальних пільг та привілеїв.

Концепція реформування податкової системи України розроблена на період до 2015 року. Результатом проведення цілісної та системної реформи у податковій сфері має стати досягнення стратегічної мети - побудови конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки з одночасним забезпеченням інтеграції в європейське співтовариство.

Напрями реформування податкової системи полягають у:

– підвищенні ролі екологічних і ресурсних платежів у податковій системі;

– зміщенні податкового навантаження в бік непрямих податків;

– поширенні рентних платежів на видобуток не тільки нафти та газу, а й інших корисних копалин;

– зростанні ролі місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів;

– скасуванні неефективних податків і зборів;

– поступовому запровадженні податку на нерухоме майно.

Відправною точкою подальшого реформування податкової системи України є визнання того факту, що в основному вона вже склалася і попри всі свої недоліки не повинна розглядатись як така, що має підлягати докорінному реформуванню.

Основними податками вважаються податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок, мито. Щодо другорядних у фіскальному відношенні податків, то склад їх може переглядатися на основі порівняння їхньої ефективності (зіставлення надходжень від цих податків з витратами на їх стягнення).

Визначаючи остаточний склад податкової системи, необхідно враховувати те, що важко одночасно розв'язати два завдання - суттєве зниження ставок основних податків (найбільш ефективних у фіскальному відношенні) і скорочення кількості податків та зборів, адже зменшення надходжень з одних джерел держава завжди намагатиметься перекрити запровадженням нових податків та зборів.

Потребує перегляду система місцевих податків і зборів. До неї мають бути обов'язково включені податки, що вважаються місцевими в багатьох розвинутих країнах. В цілому система місцевих податків і зборів разом із надходженнями від спільних податків має утворити надійну дохідну базу для фінансування функцій і повноважень органів місцевого самоврядування.

Напрямки реформування податкової системи України мають бути узгодженими із завданням побудови в країні соціально орієнтованої ринкової економіки. Цій моделі відповідає достатньо високий рівень перерозподілу ВВП через бюджет, що ставить під сумнів правомірність радикального зниження ставок за основними податками, як прямими, так і непрямими.

Реформування податкової системи відбувається поетапно, що забезпечує передбачуваний, плановий характер податкового реформування, а податкова політика набуває визначеності. Це дає можливість і суб'єктам господарювання, і податківцям підготуватися до змін у законодавстві. Планується кілька етапів реформування і низка заходів, що проводяться на кожному з них.

Найважливішим моментом на першому етапі реформування була розробка принципів кодифікації податкового законодавства і прийняття Податкового кодексу, удосконалення механізмів податкового стимулювання розвитку системи економічного зв'язку, ТПП та технопарків, збільшення плати за природні ресурси, збору за забруднення навколишнього природного середовища, зміна податкових правил визнання витрат та результатів і приведення податкових правил розрахунку фінансових результатів у відповідність з принципами бухгалтерського обліку. Мета: реалізація невідкладних заходів, спрямованих на подолання головних недоліків чинної податкової системи.

На даний час прийняття Податкового кодексу, зокрема, призвело до спрощення системи адміністрування податків і зборів, адаптації податкового законодавства до вимог Європейського Союзу; лібералізації податкової системи як складової державного регулювання, реформування митно-тарифного законодавства відповідно до норм міжнародних договорів, зокрема Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Мета Податкового кодексу України: забезпечення еволюційного розвитку податкової системи відповідно до проголошеного економічного зростання України на інвестиційно-інноваційній основі.

На заключному етапі (2011-2015 роки) планується закріпити здобуті результати - реформувати систему адміністрування податків і привести податкову систему України у відповідність зі стандартами Європейського союзу.

Реформування податкової системи України відповідно до основних положень Концепції дасть змогу уникнути безсистемних змін у податковому законодавстві, забезпечити їх прогнозованість та публічність.

Список літератури

1. Ревун В. І. Про реформування й модернізацію податкової системи.// Фінанси України.-2009.- №6.- С.27-34.
2. Романюк М. В. Податкова система та інвестиційна привабливість економіки України. //Фінанси України. - 2009. - №1.- С.38-42.
3. Сторожук О.О. Реформування облікової політики і податкової системи України // Вісник податкової служби. – 2010. - № 36. – С.56-58.
4. Іголкін І. В.// Податкова реформа як об'єктивна необхідність зміцнення дохідної частини державного бюджету// Фінанси України. - 2010р. - №8.

А. Войков, І. Загреба

Направления реформирования налогового менеджмента в Украине

В статье обосновывается необходимость и рассматривается содержание основных этапов реформирования налогового менеджмента и налоговой системы в Украине. налоговый менеджмент, налоговая система, реформирование, оптимизация, модернизация.

O. Voykov, I. Zagreba

Directions of reforming of tax management in Ukraine

In the article a necessity is grounded and maintenance of the basic stages of reformation of tax management and tax system is examined in Ukraine. tax management, tax system, reformation, optimization, modernization.

Одержано 30.05.11

УДК 330.142.22

Н.В. Юрченко, ст. гр. ФК – 10- МБ, В.П.Кравченко, доц. канд. екон. наук

Іпотечне кредитування в Україні: проблеми та шляхи їх подолання

Розвиток кредитування фізичних осіб відбувається паралельно із становленням та розвитком банківської справи, відіграє важливу роль у розвитку цивілізованих відносин на ринку фінансового забезпечення та споживання та виконує свою головну функцію – підвищення купівельної спроможності населення та їх життєвого рівня. Розглянуто ринок іпотеки в Україні, окреслено проблеми і основні шляхи їх подолання в умовах вітчизняної економіки.

іпотечне кредитування, проблеми іпотеки, шляхи удосконалення системи іпотечного кредитування, перспективи розвитку житлового кредитування

Актуальність проблем розвитку іпотечного кредитування в Україні пов'язана з тим, що іпотечний ринок займає одне з найважливіших місць серед фінансових механізмів економічного стимулювання і стабільного розвитку економіки. Іпотека повинна стати одним із визначальних факторів підвищення якості життя громадян, що розширить їхнє право та можливості підприємницького самовизначення, дасть змогу вирішувати житлову проблему у державі, зменшить соціальну напруженість в суспільстві.

Зазначені проблемні питання досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Так, сучасні американські вчені: М. Вулф, А. Грінспен, Т. Паллі зосереджені на вивченні проблем, які спричинені наданням іпотечних кредитів недобросовісним

позичальникам, внаслідок чого й вибухнула іпотечна криза в США. Російські дослідники А. Саркісян, М. Логінов, І. Павлова, І. Разумова, Г. Ціліна, як і українські вчені О. Євтух, О. Басова, С. Тігіпко, В. Кравченко, М. Савлук, та інші висвітлюють питання, які стосуються власне сутності та особливостей становлення і розвитку іпотечного кредитування на пострадянському просторі [1-6].

Складність проблеми іпотечного кредитування полягає у тому, що воно може бути і стимулом розвитку економіки країни, і чинником глибокої кризи, як засвідчує сучасний стан іпотечного кредитування в США, Великобританії, Німеччині та деяких інших країнах Європи.

Але в будь-якому разі неможливо заперечувати важливу соціальну складову іпотечного кредитування, що й зумовлює необхідність подальшого поглибленого вивчення цього аспекту.

Метою цієї статті є оцінка сучасного стану іпотечного кредитування, висвітлення основних його проблем і перспектив розвитку.

Іпотечне кредитування набуває дедалі більшого значення в умовах стрімкого розвитку економіки України. На сьогодні іпотечні кредити призначені не лише для підприємств (комерційне та аграрне іпотечне кредитування), але ще більшою мірою для населення (житлове іпотечне кредитування). У цьому разі відбувається поєднання соціальної та інвестиційної складових іпотечного кредитування, що позитивно впливає на рівень життя людей.

Насамперед, визначимося з поняттям «іпотечний кредит». Згідно Закону України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» іпотечне кредитування – це правовідносини, що виникають з приводу набуття права вимоги іпотечного боргу за правочинами та іншими документами. В свою чергу, житловий іпотечний кредит - кредит, виконання своїх зобов'язань за яким позичальник забезпечує іпотекою нерухомого майна житлового призначення (крім об'єктів незавершеного будівництва), тобто віддає це майно в заставу.[2].

Щодо статистичних даних, то найбільш розгорнуту картину подано у річному звіті Української Національної Іпотечної Асоціації – організації, що створена з метою сприяння всебічному розвитку іпотечних відносин, масовому поширенню по всій території України іпотечного фінансування суб'єктів економічних відносин. Згідно з даними УНІА, у 2010 р. загальний обсяг іпотечного портфеля українських банків скоротився на 3,48%, або на 3,64 млрд. грн. і за станом на 31.12.2010 р. дорівнював 401,1 млрд. грн. На звітну дату в загальному кредитному портфелі банків частка іпотечних кредитів становила 14,5%, а у портфелі кредитування фізичних осіб – 45,1%.

Аналіз досліджень питання недоліків істримуючих факторів розвитку у сфері іпотечного кредитування дозволив виділити і згрупувати основні проблеми, в залежності від природи виникнення.

Політико-правові: недосконалість законодавчої бази, відсутність єдиних системоутворюючих принципів, стандартизації та уніфікації, процедур іпотечного кредитування, недостатня участь держави у стимулюванні іпотечного кредиту; недостатній захист прав кредитора, не вирішені питання щодо процедури виселення мешканців із житлового приміщення, що підлягає стягненню за іпотечним договором, відсутній єдиний реєстр прав на нерухоме майно.

Соціально-економічні: загальна нестабільність економіки, інфляційні ризики, низький рівень доходів у більшості населення порівняно з вартістю нерухомості, висока ставка за іпотечними кредитами.

Науково-технічні: нерозвиненість механізмів залучення коштів населення, нерозвинута система рефінансування банківських іпотечних кредитів, низький відсоток іпотечних кредитів в кредитному портфелі банку.

Економіко-географічні: недостатньо розвинена інфраструктура ринку житла і житлового будівництва.

Як бачимо, проблем в іпотечному кредитуванні вистачає, а їх подолання є пріоритетним напрямом розвитку економіки. З огляду на це, слід виділити основні напрями вирішення проблем іпотечного кредитування.

В напрямку подолання політико-правових проблем: удосконалення і розвиток законодавчої бази; створення системи гарантій і прозорих умов діяльності учасників іпотечного ринку; стандартизація та уніфікація процедури іпотечного кредитування.

Для вирішення стримуючих факторів економічної природи: розвиток системи страхування іпотечних кредитів, розвиток фондового ринку, вдосконалення інфраструктури іпотечного ринку, розвиток дворівневої системи іпотечного кредитування.

Заходи соціальної направленості: створення сприятливіших умов для доступу до капіталу широкого кола покупців нерухомості, зменшення відсоткових ставок на іпотечні кредити, налагодження співпраці з ріелтерськими компаніями, мобілізація фінансових ресурсів шляхом державних гарантій.

На питанні щодо зниження відсоткових ставок слід зупинитися детальніше. Зниження ставок забезпечить доступ позичальників до фінансових ресурсів на ринку іпотечного капіталу. З цією метою необхідно провести низку різноманітних заходів щодо зниження величини банківських процентних ставок. В Україні пропонується проводити ці заходи на основі економічного й адміністративного підходів.

Економічний підхід полягає в зниженні базової ставки кредитних закладів, зниженні витрат на обслуговування кредиту, зниженні премій за ризики, створенні конкуренції серед кредитних установ, у тому числі й іпотечних.

Адміністративний підхід полягає в субсидуванні з боку держави позичальників згідно з конкретними урядовими програмами і регулюванні позичкового процента в умовах низької конкуренції серед іпотечних закладів [6].

Безумовно, центральна проблема розвитку іпотечного кредиту в Україні - нестача вільних фінансових ресурсів і пошук інвесторів. Одним із основних завдань банків щодо поповнення «довгих» пасивів у нинішній ринковій економіці є перетворення заощаджень населення в інвестиції. [3].

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що нині для розвитку іпотечного ринку все ще актуальне створення належної законодавчої бази, яка б відповідала сучасним міжнародним стандартам і враховувала позитивний досвід запровадження відповідного законодавства в інших країнах. Це дасть змогу створити належний законодавчий базис як для розвитку іпотечного кредитування взагалі, так і в галузі житлового будівництва. Вкладення коштів у нерухомість завжди було і є одним із найнадійніших шляхів не тільки їх збереження, але й примноження. Іпотечне кредитування житлового будівництва являтиме безумовний інтерес для потенційних інвесторів.

Список літератури

1. Басова О. О. Стан та перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні / О. О. Басова // Економіст. - 2008. - № 9.
2. Євтух О. Т. Іпотека та іпотечний ринок // Вісник НБУ. - 2011. - № 2.
3. Жук О. В. Стан і перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні // Економічний простір. - 2009. - № 23/1.
4. Іпотечне кредитування: проблеми та перспективи розвитку в Україні : Інформаційно-аналітичні матеріали / за заг. ред. О. І. Кіреєва - К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2010.
5. Скрипник О. В. Розвиток іпотечного кредитування в Україні [Електронний ресурс]. / О.В. Скрипник. - Режим доступу : <http://conf-cv.at.ua/forum/14-130-1>.
6. Тігіпко С. П. Стан і пріоритети розвитку іпотечного фінансування в Україні / С. П. Тігіпко // Вісник

НБУ. - 2004. - № 9.

7. УНІА – річний звіт діяльності організації [Електронний ресурс]./ - Режим доступу: <http://www.unia.com.ua/>

Одержано 31.05.11

УДК 657

І.К. Мірочіненко, магістр гр. ОА-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Облік та контроль кредиторської заборгованості

У статті досліджено сутність кредиторської заборгованості, відображення її у бухгалтерському обліку, роль у розрахунках підприємства, а також висвітлено підходи до аналізу кредиторської заборгованості

зобов'язання, кредиторська заборгованість, програма контролю

Глибокі економічні перетворення в сфері виробництва на основі ринкових відносин є характерною особливістю сучасного розвитку економіки України. Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання. Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем, замість виконання фінансових зобов'язань по платежах перед партнерами. Кризи гострих неплатежів і низької ліквідності вітчизняних підприємств вимагають перегляду та удосконалення сучасної теорії та практики позикових відносин. Бухгалтерський облік, як основна із складових інформаційної бази управління підприємством заслуговує першочергової уваги.

Сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілого ряду нерозв'язаних облікових проблем. Зокрема, це є теоретичні і методичні аспекти класифікації та відображення кредиторської заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку; невизначеність обліку простроченої і безнадійної заборгованості та її рефінансування; аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Питанням обліку та аналізу розрахунків, зобов'язань та заборгованості приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема Ф.Ф.Бутинець, С.Ф.Голов, О.М.Головащенко, Р.Грачова, М.Ю.Медведєв, В.Моссаковський, В.Ф.Палій, М.С.Пушкар, Б.Райан, Я.В.Соколов, Ю.Д.Чацкіс, В.О.Шевчук та інші.

У процесі здійснення підприємницької діяльності суб'єктом господарювання виникає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, отримані послуги, необхідні для забезпечення нормального функціонування підприємства.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги – сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи та матеріальні послуги.

Господарські зв'язки з постачальниками будуються на підставі договорів (угод), в яких визначаються: найменування товарів, кількість, ціна, терміни і спосіб поставки, порядок розрахунків та ін.

Постачальник на відвантажену продукцію виписує товарні та платіжні документи, передає їх банку і направляє покупцю.

Погашається заборгованість перед постачальниками і підрядниками шляхом безготівкових або готівкових розрахунків.

Правила, форми і стандарти безготівкових розрахунків в Україні, що здійснюються за участю банків, встановлені в Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженій Постановою Правління НБУ від 21.01.2004 № 22.

Безготівкові розрахунки передбачають перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученнями підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів.

Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді у формі платіжного доручення.

Використання банківських платіжних карток і векселів як платіжних інструментів регулюється законодавством України.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі своєї рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача.

У бухгалтерському обліку визнання зобов'язань під час придбання підприємством матеріальних і нематеріальних цінностей, послуг здійснюється з дотриманням принципу відповідності. Для цього використовується метод нарахування, дотримання якого, з погляду визнання зобов'язань стосовно до своїх кредиторів, потребує від підприємства правильного визначення моменту переходу права власності на відповідні цінності або моменту отримання послуг. Саме на момент переказу права власності, який визначається, наприклад: умовами контракту, за відсутності одночасного розрахунку у грошовій формі з постачальниками та підрядниками виникають зобов'язання за отримані активи.

Кредиторська заборгованість постачальникам може розглядатися як безкоштовна позика підприємству. Для сплати боргів постачальникам коли в обігу підприємства немає коштів, підприємству довелося б брати позику у банку або використовувати свій власний капітал. Вигідність кредиторської заборгованості підприємства полягає в тому, що заощаджуються кошти на сплату процентів банку у випадку, коли постачальники одразу вимагають гроші за товар. Проте підприємство не завжди зацікавлене в одержанні такого кредиту та оперуванні рахунками кредиторів. Оскільки постачальники, як правило, пропонують значні знижки, калі розрахунки за товар здійснюються одразу або через декілька днів після одержання рахунку-фактури. У такому випадку найважливіше вирішити: чи скористатися знижкою, оплатити рахунки одразу, чи придбати товари в кредит і обліковувати кредиторську заборгованість на балансі. Якщо скористатися знижкою, то підприємство виграє на сумі самої знижки, але програє на відсотках, які треба сплатити банку за надану позику для розрахунків з постачальниками, а також втратить можливість мати безпроцентний кредит.

Для зменшення обсягів кредиторської заборгованості рекомендовано:

- при укладанні договорів на надання послуг та реалізацію товару з партнерами, використовувати варіант реалізації з попередньою оплатою в розмірі 50% від вартості послуг. Для клієнтів, з якими підприємство працює вперше, решта сума оплати - одразу по виконанню роботи, а для контрагентів, з якими підприємство вже працювало раніше, надавати можливість відстрочки платежу терміном до 30 днів;

- для зменшення податкового ризику, бухгалтерів потрібно забезпечувати журналами, в яких видаються постійні зміни в податковому законодавстві, а також запрошувати людину з податкової служби для проведення лекцій з оподаткування;

- проведення постійного моніторингу та аналізу платоспроможності клієнтів.

Необхідно вивчати та аналізувати кредиторську заборгованість, її склад, структуру, а потім провести порівняльний аналіз із дебіторською заборгованістю. Передовсім треба перевірити достовірність інформації щодо видів і строків кредиторської заборгованості. Для цього користуються прямим підтвердженням контрагентів, вивченням контрактів і договорів, особистими бесідами з працівниками, які мають інформацію про борги і зобов'язання підприємства. У процесі аналізу необхідно дати оцінку умов заборгованості, звернути увагу на строки, обмеження використання ресурсів, можливості залучення додаткових джерел фінансування. Аналіз власне кредиторської заборгованості починається з вивчення складу і структури кредиторської заборгованості за даними форми № 1 "Баланс". Для цього розраховують питому вагу кожного виду кредиторської заборгованості в загальній сумі. Такі показники розраховуються за звітом і за планом, а порівнюючи їх, визначають відхилення в структурі кредиторської заборгованості, установлюють причини змін її окремих складових і розробляють заходи для регулювання заборгованості, особливо тих її складових, які негативно впливають на діяльність підприємства. Як правило, основною причиною змін структури кредиторської заборгованості є взаємні неплатежі. Це може підтвердити порівняльний аналіз кредиторської та дебіторської. Результатом такого аналізу може бути виявлення: а) збільшення або зменшення дебіторської заборгованості; б) збільшення або зменшення кредиторської заборгованості. Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства. Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців. У процесі виробничої діяльності часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але бухгалтери-практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. Отже, аналізуючи дані дебіторської і кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

Аналіз літературних джерел стосовно контролю кредиторської заборгованості свідчить, що в цих працях по-різному розглядається методика контролю кредиторської заборгованості.

Так, Філіп Л. Дефліз, Г.Р. Дженік та ін. [1] основною метою контролю нарахованих заборгованостей та інших зобов'язань визначають одержання достатньої впевненості, що:

- всі нараховані суттєві зобов'язання перед посередниками та інші заборгованості, що існують на дату складання балансу, правильно підраховані та оцінені;
- суми, що зареєстровані як існуючі нараховані зобов'язання, були санкціоновані;
- витрати, що зв'язані з цими зобов'язаннями, зареєстровані та підраховані правильно і послідовно.

Ф.Ф. Бутинець та Б.Ф. Усач [2] метою контролю операцій із зобов'язаннями визначають встановлення достовірності первинних даних щодо наявності зобов'язань перед кредиторами, повноти і своєчасності відображення первинних даних у зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань і його відповідності прийнятій обліковій політиці, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку, реальності

наявних зобов'язань, законності і доцільності проведених розрахунків, достовірності відображення стану зобов'язань у звітності господарюючого суб'єкта.

В.Я. Савченко [4] визначає такі завдання для перевірки кредиторської заборгованості:

- вивчення реальності кредиторської заборгованості - як довгострокової, так і поточної;
 - встановлення причин і строків утворення заборгованості;
 - перевірка наявності простроченої кредиторської заборгованості;
 - вивчення кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності;
 - з'ясування правильності списання заборгованості, строк позовної давності якої минув, перевірка достовірності відображення за відповідними статтями балансу суми кредиторської заборгованості;
 - перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості та оформлення і відображення в обліку заборгованості за одержаними авансами.
- На наш погляд, метою контролю кредиторської заборгованості, як і інших статей балансу, є отримання достатніх доказів впевненості підтвердження автентичності зобов'язань перед підприємством, достовірності відображення та розкриття інформації відповідно до діючих принципів та тверджень (якісних аспектів) подання фінансової звітності і здатності підприємства ефективно використовувати кредитну політику для збереження подальшої безперервної діяльності підприємства.

Список літератури

1. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р.Дженик, В.М.О Рейли и др. - М.: Аудит ЮНИТИ, 1997.- 542 с.
2. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: Навч. посіб. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. -Житомир: ПП «Рута», 2001. -416с.
3. Давидов Г.М. Аудит: Навч.посіб. - 2-е вид., перероб. і доп.- К.: Т-во «Знання», КОО, 2001.- 363 с.
4. Савченко В.Я. Аудит: Навч. посібник. - К.: КНЕУ 2002. - 322 с.
5. Собко В.В., Верхоглядова Н.І., Шило В.П., Ільїна СБ., Брадул О.М. Організація і методика проведення аудиту; Навчально-практичний посібник. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 624 с.
5. Суйц В.П., Ахметбеков А.Н., Дубровина Т.А. Аудит: общий, банковский, страховой: Учебник. - М.ИНФРА-М, 2000. -556 с.
6. Трущ В. С. та ін. Організація і методика аудиту підприємницької діяльності: Навч.-метод, посіб./ В. С. Трущ, Т.А. Калінська, Т.А. Алексеева, І.О. Дмитрієнко: За ред. проф. В.С. Труша. -Херсон: Олді-плюс. 2002. — 128 с.
7. Чернелевський Л.М., Беренда Н.І. Аудит: Навч. посіб. —К.: Міленіум, 2002. - 466 с.
8. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит: Учебник. - 3-е изд., доп. и перераб. - М.: ИНФРА- М, 2002.- 360с.

И. Мирочиненко

Учет и контроль кредиторской задолженности

В статье исследовано сущность кредиторской задолженности, отображение ее в бухгалтерском учете, роль в расчетах предприятия, а также отражены подходы к анализу кредиторской задолженности

I. Mirochinenko

Account and control of account payable

In the article essence of account payable, reflection of it, is investigational in a record-keeping, role in the calculations of enterprise, and also going is reflected near the analysis of account payable

Одержано 31.05.11

Т.О. Луцик-Дубова, магістрант гр. ФК-10-МБ
Кіровоградський національний технічний університет

Реформування місцевих податків і зборів в контексті прийняття податкового кодексу України

У статті розкрита сутність місцевих податків і зборів, висвітлена їх роль у формуванні місцевих бюджетів. Охарактеризовано основні напрями реформування місцевого оподаткування в контексті Податкового кодексу України.

податкова система, місцеві податки та збори, податкові пільги, торговий патент

Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави передбачає необхідність проведення політичних, соціально-економічних та правових реформ, удосконалення та побудови «цивілізованої» податкової системи України.

Актуальності, за сучасних економічних перетворень в Україні, у змінах суспільних відносин набувають питання, пов'язанні з наповненням бюджету держави, у тому числі за рахунок сплати податків, зборів, (обов'язкових платежів).

Система місцевих податків та зборів в Україні є складовою частиною податкової системи держави, відповідає, в першу чергу, інтересам органів місцевого самоврядування, оскільки оцінюється як самостійне джерело доходів місцевих бюджетів. Порівняно з практикою західних країн, інститут місцевих податків і зборів в Україні фактично знаходиться на початку шляху свого становлення. Сутність їх полягає в тому, що держава, дбаючи про загальний розвиток суспільства, для свого функціонування повинна мати певні фінансові ресурси, які забезпечували б діяльність не тільки на загальнодержавному рівні, а і на місцевому. Вся система фінансування виробничої і соціальної інфраструктури міста, комунально-побутового обслуговування населення, підготовки та перепідготовки робочої сили, здійснення заходів по благоустрою, забезпечення санітарного та екологічно-чистого навколишнього середовища та ряду інших заходів, здійснюється через місцеві органи державної влади.

Проблеми податкового регулювання розвитку економіки порушено у працях В.Л. Андрущенка, І.О. Луніної, В.М. Опаріна, А.М. Соколовської, В.М. Суторміної, В.М. Федосова (Україна), В.С. Барда, І.А. Майбурова, Л.П. Павлова, В.Г. Панскова, Т.Ф. Юткіна (Росія). Разом з тим сьогодні надзвичайно актуальними залишаються питання, пов'язані із вдосконаленням місцевих податків та зборів і посиленням їх ролі в розширенні дохідної частини місцевих бюджетів.

Метою даної статті є дослідження розвитку місцевого оподаткування в умовах прийняття Податкового кодексу в Україні.

Оподаткування є однією з найважливіших функцій держави і виступає засобом забезпечення її фінансової діяльності. Виходячи з цього, метою податкової реформи в Україні є приведення податкової системи у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку та забезпечення достатності сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів. До прийняття Податкового кодексу України та початку проведення податкової реформи, ситуації у сфері наповнення місцевих бюджетів місцевими податками і зборами була дуже непростою, адже вони повинні займати чільне місце серед дохідної бази місцевих бюджетів, вони несуть суттєве навантаження у формуванні відносної фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, тому необхідно було обов'язково

реформувати систему місцевих податків та зборів, для того, щоб вони могли посісти чільне місце у дохідній частині місцевого бюджету, не створюючи при цьому соціально-економічної напруги в державі.

В умовах становлення демократично орієнтованого громадянського суспільства реалізація конституційних гарантій незалежності місцевого самоврядування залежить від закріплення в нормативно-правовому полі механізму забезпечення стабільними джерелами фінансування, серед яких провідне місце належить податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Проте його роль не обмежується тільки наповненням дохідної частини місцевих бюджетів, адже порядок адміністрування даного податку побудований так, щоб сприяти детінізації майнових відносин, розвитку інституту приватної власності, зменшенню неконтрольованого зростання цін на житло.

Зважаючи на достатньо прагматичну деталізацію податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в Податковому кодексі України його впровадження обумовлено рядом причин. З одного боку, він має певні ознаки, які в межах традиційних міркувань зарубіжних і вітчизняних дослідників податкових фінансів є найбільш прийнятними для підсистеми місцевого оподаткування (низька мобільність його бази оподаткування та спроможність забезпечувати місцеві бюджети достатніми і стабільними податковими надходженнями).

З іншого – оскільки діяльність органів місцевого самоврядування спрямована на підвищення вартості об'єктів житлової нерухомості, даний податок можна розглядати як своєрідну плату за надані суспільні блага та послуги на місцевому рівні.

Платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є власники об'єктів житлової нерухомості – фізичні особи, тобто громадяни як учасники цивільних відносин, а також юридичні особи – організації, створені та зареєстровані у встановленому порядку. Крім того, платниками даного податку можуть бути власники об'єктів житлової нерухомості нерезиденти – громадяни, які мають постійне місце проживання за межами нашої держави, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України; юридичні особи і суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами нашої держави, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до нормативно-правового поля іноземної країни.

Об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є житлова нерухомість, тобто будівлі, віднесені, згідно з нормативно-правим полем, до житлового фонду, дачні та садові будинки. Зокрема, вони поділяються на такі типи:

- житловий будинок;
- житловий будинок садибного типу;
- прибудови до житлового будинку;
- квартира;
- котедж;
- кімнати у багатосімейних (комунальних) квартирах ;
- садовий будинок;
- дачний будинок.

З метою встановлення пільгового режиму оподаткування для платників податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у Податковим кодексом України визначено об'єкти, що не оподатковуються. До них віднесено:

- об'єкти житлової нерухомості, які перебувають у власності держави або територіальних громад (їх спільній власності);
- які розташовані в зонах відчуження або безумовного (обов'язкового) відселення;
- будівлі дитячих будинків сімейного типу, позаяк мета їх створення полягає у

забезпеченні належних умов для виховання дітей-сиріт;

- садові та дачні будинки, але не більше одного такого об'єкта на одного платника податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- об'єкти житлової нерухомості, що належать родинам, які виховують трьох і більше дітей (включаючи усиновлених), але не більше одного такого об'єкта на родину;
- гуртожитки (під ними розуміються житлові помешкання, призначені для проживання робітників).

Для податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, базою оподаткування є житлова площа об'єкта житлової нерухомості. За наявності у платника податку кількох таких об'єктів дана база визначається окремо за кожним з них, що відповідає головній домінанті справедливості оподаткування.

Обчислення бази оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, для фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб – підприємців, здійснюється органами державної податкової служби на підставі даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що безоплатно надаються органами державної реєстрації прав на нерухоме майно. Натомість для юридичної особи самостійно, виходячи з житлової площі об'єкта оподаткування на підставі документів, які підтверджують право власності на нього.

Пільги зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в Податковому кодексі України розглядаються у двох ракурсах – зменшення бази оподаткування об'єктів житлової нерухомості та повне або часткове звільнення від сплати податку.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачується за місцем розташування об'єкта оподаткування і зараховується до доходів загального фонду місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Цей податок є важливим інструментом формування дохідної бази місцевих бюджетів з наступних причин: база оподаткування нерухомості, тому ухиляться від сплати важко навіть при диференційованих податкових ставках у різних адміністративно-територіальних одиницях; низка суспільних благ і послуг, що надаються мешканцям регіонів, можуть фінансуватись за рахунок надходжень від даного податку; для забезпечення дотримання принципу платоспроможності база оподаткування може бути визначена таким чином, щоб обмежити навантаження на платників з низьким рівнем доходів; постійне місцезнаходження і тривалість існування об'єктів оподаткування забезпечить безперешкодний доступ податкових органів.

Наступним бюджетоутворюючим збором для місцевих органів влади є збір за місця для паркування транспортних засобів. Необхідність встановлення даного збору пов'язана з тим, що паркуванням транспортних засобів, сьогодні набула широкого розповсюдження. При цьому плата за паркування автомобілів є одним з найбільш важливих джерел наповнення місцевих бюджетів у країнах з усталеними традиціями місцевого самоврядування. Натомість в Україні протягом останніх років мала місце дещо інша ситуація: надходження збору за припаркування автотранспорту склали тільки близько 3 % від загального обсягу місцевих податків і зборів. Поліпшення механізму його справляння в Податковому кодексі України разом з рядом чинників – збільшення кількості транспортних засобів, розширення мережі платних зон паркування та покращення якості наданих сервісних послуг – сприятимуть зростанню темпів надходження даного збору. Це, безумовно, позитивний результат на фоні очікуваного багатьма вітчизняними науковцями і політиками недовиконання завдань щодо його мобілізації до місцевих бюджетів.

Ще одним місцевими податком є збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності – це сума коштів, яка сплачується суб'єктом господарювання за провадження певного виду підприємницької діяльності.

Його введення обумовлене необхідністю нормативно-правового регулювання діяльності з роздрібною торгівлі на території України, обміну готівкових валютних цінностей, надання деяких платних послуг, а також послуг у сфері розваг.

Платниками даного збору є суб'єкти господарювання та їх відокремлені підрозділи – учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в його межах. До них належать юридичні особи (підприємства, установи, організації, створені та зареєстровані у встановленому законом порядку) та фізичні особи-підприємці (громадяни, які здійснюють своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації), які отримують в установленому порядку торгові патенти і відповідно провадять діяльність з роздрібною торгівлі, обміну готівкових валютних цінностей, надання деяких платних послуг, а також послуг у сфері розваг.

Без придбання торгового патенту суб'єкти підприємницької діяльності або їх структурні підрозділи здійснюють торговельну діяльність виключно з використанням таких видів товарів вітчизняного виробництва: хліб і хлібобулочні вироби; борошно пшеничне та житнє; сіль, цукор, олія соняшникова і кукурудзяна; молоко і молочна продукція, крім молока і вершків згущених з добавками і без них; продукти дитячого харчування; безалкогольні напої; морозиво; яловичина та свинина; домашня птиця; яйця; риба; ягоди і фрукти; мед та інші продукти бджільництва, бджоло-інвентар і засоби захисту бджіл; картопля і плодоовочева продукція; комбікорми для продажу населенню. Крім того, не потребує патентування: реалізація суб'єктом підприємницької діяльності продукції власного виробництва фізичним особам, які перебувають з ним у трудових відносинах, через пункти продажу товарів, вбудовані у виробничі або адміністративні приміщення цього суб'єкта; діяльність суб'єктів підприємницької діяльності із закупівлі у населення продукції (заготівельна діяльність), якщо подальша реалізація такої продукції відбувається за розрахунками у безготівковій формі (пункти приймання склотари, макулатури, відходів паперових, картонних і ганчіркових; заготівля сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки); діяльність у торговельно-виробничій сфері (ресторанне господарство) на підприємствах, в установах, організаціях, у тому числі навчальних закладах, з обслуговування виключно працівників цих підприємств, установ, організацій та учнів і студентів у навчальних закладах. При цьому в Податковому кодексі України встановлено, що збір за провадження торговельної діяльності та діяльності з надання платних послуг не сплачується також такими суб'єктами господарювання:

- аптеками, що перебувають у державній та комунальній власності;
- розташованими у селах, селищах і містах районного значення підприємствами й організаціями споживчої кооперації та торгово-виробничими державними підприємствами робітничого постачання;
- фізичними особами-підприємцями, які провадять торговельну діяльність у межах ринків усіх форм власності.
- фізичними особами-підприємцями, які здійснюють продаж вирощених в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній, садовій та городній ділянках продукції рослинництва і тваринництва, свійської худоби та птиці (як у живому вигляді, так і продукції забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки), продукції власного бджільництва;
- фізичними особами-підприємцями, які сплачують державне мито за нотаріальне посвідчення договорів про відчуження власного майна, якщо товари кожної окремої категорії відчужуються не частіше одного разу на календарний рік.
- суб'єктами господарювання, утвореними громадськими організаціями інвалідів, які мають податкові пільги згідно із законодавством та здійснюють торгівлю виключно продовольчими товарами вітчизняного виробництва і продукцією, виготовленою на підприємствах «Українське товариство сліпих» й «Українське товариство глухих». Натомість платниками даного збору з придбанням пільгового

торгового патенту є суб'єкти господарювання, які реалізують товари повсякденного вжитку та продукти харчування через торговельні установи, утворені з цією метою громадськими організаціями інвалідів;

- суб'єктами господарювання, які провадять комп'ютерні та відеоігри.

Туристичний збір є аналогом курортного збору, порядок адміністрування якого визначений у Декреті Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори». Проте малі обсяги його надходження протягом останніх років змусили змінити механізм справляння в Податковому кодексі України у частині збільшення переліку платників, диференціації розмірів податкових ставок, розширення бази оподаткування і зміни порядку сплати.

Кошти від туристичного збору зараховуються до місцевого бюджету. При цьому їх використання має спрямовуватись для розвитку туристичної та курортної інфраструктури територіальних громад.

Платниками туристичного збору можуть бути громадяни України (особи, які набули громадянство України в порядку, передбаченому законами та міжнародними договорами України), іноземці (особи, які не перебувають у громадянстві України і є громадянами або підданими іншої держави або держав), а також особи без громадянства (особи, яких жодна держава, відповідно до свого законодавства, не вважає своїми громадянами), які прибувають на територію адміністративно - територіальної одиниці, на якій діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення даного збору, й отримують відповідні послуги з тимчасового проживання із зобов'язанням залишити місце перебування в чітко зазначений строк.

Отже, ефективність структурних перетворень та загальний стан розвитку на місцях багато залежить від того, які бюджетні ресурси отримають у своє розпорядження місцеві органи державної влади та через які фінансові важелі це здійснюється. Важливим кроком розпочатої в Україні податкової реформи стало прийняття Податкового кодексу, що покликаний забезпечити досягнення балансу інтересів держави та платників податків, а також вивести на якісно новий рівень конкурентоспроможність вітчизняної податкової системи.

Список літератури

1. Андрейченко О. Нові підходи до формування дохідної бази місцевих бюджетів// Фінанси України. – 2009. - №7. – С. 84-87.
2. Бондарук Т.Г. Реформування місцевого оподаткування в Україні// Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №6. – С.213-221.
3. Динис И.Ю. К вопросу о формировании доходной базы местного самоуправления// Финансы.- 2003.- №7.- С.26.
4. Перощук З. Економічна невиправданість надходження місцевих податків і зборів – основна організаційно-правова причина незабезпеченості місцевих бюджетів власними доходами// Право України. – 2008. - №6. – С. 83-85.
5. Хілобок А. Шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України// Гроші, фінанси. Кредит. – 2010. - №1. – С. 111-115.

В статті раскрыта сутність місцевих податків і зборів, освіщена їх роль в формуванні місцевих бюджетів. Охарактеризовані основні напрями реформування місцевого оподаткування в контексті Податкового кодексу України.

Одержано 31.05.11

Ю.М.Брехунець, магістрант гр.ТС-06, Ю.В. Кулешков, проф., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Відновлення шестерень шестеренного насоса НШ електроіскровим методом

У статті запропоновано принцип вибору відновлення шестерень насосів НШ електроіскровим методом.

Дослідженнями технічного стану шестерень насосів НШ встановлено, що провідним видом зносу є знос абразивними частинками, впроваджуються у більш м'які поверхні, що сполучаються з шестернями деталей.

При правильно підбраному режимі електроіскрової обробки можливо відновлювати деталь від декількох мкм до декількох мм.

шестерні, насос типу НШ, електроіскровий метод, відновлення

Електроіскрова обробка (ЕІО) являє собою складний процес, що характеризується великою кількістю різних чинників і можливістю реалізації їх при різних режимах. Вибір технологічних режимів здійснюється виходячи з характеристик обладнання, виду оброблюваної поверхні, фізико-механічних, триботехнічних та інших властивостей наплавленого матеріалу і т.д. [1, 2, 3]

Позитивний результат може бути досягнутий за рахунок вибору раціональних режимів обробки. Беручи до уваги той факт, що здійснюється обробка циліндричних поверхонь цапф шестерень, очевидно, що їх доцільно здійснювати на механізованій установці. Вона складається з токарно-гвинторізного верстата, який забезпечує рівномірність частоти обертання оброблюваної деталі і поздовжньої подачі електрода. А також установки для електроіскрової обробки, на якій можлива зміна електричних режимів, ємність накопичувальних конденсаторів і напруги на них та величини робочого струму. Отже, технологічні режими ЕІО можна умовно розділити на механічні, такі, як частота обертання деталі, подача електрода, діаметр електрода, і електричні - величина зарядного струму, амплітуда напруги на накопичувальному конденсаторі, ємність накопичувальних конденсаторів, енергія одиничного іскрового розряду .

Електроіскрова обробка здійснюється електродом, що приєднуються до позитивного полюса розрядного контуру генератора імпульсів струму. До негативного полюса під'єднується деталь. Електрод - вібруючий або не вібруючий - підтискається до поверхні деталі. При обертанні деталі, яка наплавляється і повздовжньому русі електрода, здійснюються відносні переміщення електрода об поверхню деталі. Внаслідок тертя торця електрода об поверхню деталі відбувається їх розігрів і пластична деформація під навантаженням. [1, 2, 3]

При повздовжньому русі електрода і обертанні деталі, забезпечується рівномірність наплавлення. Додатковими технологічними параметрами процесу наплавлення є окружна швидкість обертання деталі, тиск і швидкість переміщення електрода.

Відомо, [1, 2, 3] що поверхневий шар при ЕІО утворюється в результаті багаторазового впливу на деталь електричними імпульсами, і являє собою ряд хаотично розташованих нерівностей, за формою близьких до кульових сегментів. При цьому характерно, що шорсткість поверхні деталі після ЕІО нерегулярна і у всіх напрямках однакова.

Основною електричною характеристикою ЕЮ є режим установки, який характеризується сукупністю таких параметрів: енергією імпульсу, напругою на накопичувальних конденсаторах, їх ємністю, тривалістю одиничного імпульсу і струмом розряду. Підвищення енергії імпульсів відбивається на продуктивності обробки, збільшення товщини покриття і кількості перенесеного на оброблюваний виріб матеріалу електрода, зростанні висоти мікронерівностей обробленої поверхні. Збільшення ємності накопичувальних конденсаторів відбивається на підвищенні дифузійного проникнення елементів матеріалу електрода в поверхневий шар деталі, зменшенні мікротвердості білого шару і збільшенні його дефектності, підвищення залишкових напружень. [1, 2, 3]

Висновки:

1. Проаналізовано енергозберігаючий технологічний процес ремонту деталей шестерневого насоса НШ, що забезпечує не менше 140 % ресурс після ремонту.

2. При зміні електричного режиму, зі збільшенням струму зарядного контуру підвищується величина розрядного струму. Зростання величини робочого струму веде до підвищення перенесення електродного матеріалу на деталь, збільшення товщини і шорсткості покриття.

3. Найбільш істотний вплив з розглянутих електричних режимів на процес ЕЮ надає енергія одиничного іскрового розряду.

Список літератури

1. Власов М.В, Повышение долговечности пластинчатых гидронасосов восстановлением изношенных рабочих поверхностей методом электроискровой обработки на примере пластинчатого гидронасоса 5320 системы ГУР автомобилей семейства КамАЗ). – Саранск 2003. - 17с.
2. Величко С.А. Восстановление и упрочнение электроискровой наплавкой изношенных отверстий чугунных корпусов гидрораспределителей. Кандидатская диссертация. - Саранск 2000. - 239 с.
3. Ионов П.А. Выбор оптимальных режимов восстановления изношенных деталей электроискровой наплавкой. - Саранск 1999. - 18с.

Одержано 31.05.11

О.С. Мумига, магістрант гр.ТС-06, Ю.В. Кулешков, проф., канд. техн. наук
Кировоградский национальный технический университет

Мікродугове оксидування як перспективний спосіб відновлення і зміцнення алюмінієвих деталей шестеренних насосів типу НШ

В статті запропонований спосіб відновлення і зміцнення алюмінієвих деталей, а саме – корпус шестеренних насосів типу НШ, де провідним видом зносу є знос де сполучаються алюмінієві деталі з сталйними.

При правильному режимі відновлення і зміцнення отримаємо деталь, яка буде перевищувати зносостійкість нових деталей.

мікродугове оксидування, деталі, шестеренні насоси, зміцнення

Одним з перспективних методів відновлення і зміцнення алюмінієвих корпусних деталей є метод мікродугового оксидування.

Корпуси шестеренних насосів типу НШ виготовляють з алюмінієвого сплаву АЛ - 9, що обумовлене необхідністю ущільнення радіального зазору. В процесі експлуатації, зокрема при перекачуванні робочої рідини з підвищеним вмістом абразивних часток, корпуси шестеренних насосів потерпають від інтенсивного абразивного зношування. Мікродугове оксидування (МДО) - дозволяє забезпечити суттєве підвищення твердості робочих поверхонь корпусу шестеренного насоса, що суттєво знижує інтенсивність зношування колодязів корпусу.

Сутність МДО полягає в тому, що на алюмінієву деталь, розташовану в електролітичній ванні, через спеціальний джерело живлення подається струм, що призводить до утворення на поверхні деталі мікроплазменних розрядів, під впливом яких поверхневий шар деталі переробляється на оксид алюмінію. На поверхні деталі утворюється міцний шар кераміки завтовшки до 300 мкм [1, 2, 3,4].

До основних переваг МДО слід віднести [1, 2, 3, 4, 5]:

- дешевизна і доступність хімічних реактивів;
- отримання багатофункціональних покриттів заданого складу, структури і товщини;
- нанесення покриттів, однорідних за якістю і товщині, як на зовнішні, так і на внутрішні поверхні деталей будь-якої форми;
- регулювання швидкості процесу в широкому діапазоні;
- екологічність процесу, що виражається у відсутності токсичних хімічних компонентів і спеціальних очисних споруд для відпрацьованих електролітів.

Мікродугове оксидування, що бере свій початок від анодування, вперше було відтворено на групі вентильних металів, які мають яскраво виражену односторонньою провідність (*Al, Ti, Ta* та ін), але відрізняється від звичайного анодування, як за режимами формування, так і за властивостями отриманих покриттів [2, 3, 4].

У залежності від хімічного складу сплаву, режимів МДО і компонентів електроліту на деталях з алюмінієвих сплавів формуються складні по фазовому складу покриття, що включають в себе високотемпературні модифікації α і γ оксидів, Al_2O_3 фази муллита $Al_2O_3 \cdot 2SiO_2$ і інші складні сполуки в перехідному шарі між покриттям і металом. Такі покриття, сформовані з лужного електроліту, можна розглядати як

композиційні, в яких оксиди α - Al_2O_3 є зміцнюючою фазою. Мікротвердість таких покриттів досягає 20...25 ГПа [2, 3, 4].

Покриття, нанесені способом МДО, володіють високими теплоізоляційними властивостями і стійкі до теплового удару. Незважаючи на те, що коефіцієнт термічного розширення SiO_2 становить $2 \cdot 10^{-6} \text{град}^{-1}$, а алюмінієвих сплавів $2 \cdot 10^{-6} \text{град}^{-1}$ вони можуть бути використані в якості жаростійких і теплозахисних. Міцність зчеплення покриттів, отриманих МДО, з основою (адгезія) досягає 350 МПа, що дає можливість застосовувати їх при великих контактних навантаженнях і протистояти гідроабразивному зношуванню. Зносостійкість покриттів, отриманих способом МДО, порівнянна з зносостійкістю матеріалів на основі карбиду вольфраму [2, 5, 4, 3].

Висновок

1. В статті описано метод який дозволяє отримати багатофункціональні покриття, структури і товщини. Покриття, нанесені способом МДО, володіють високими зносостійкими властивостями.

2. Найбільший вплив на товщину покриття при МДО надає від склад електроду, щільності струму, тривалості МДО і напруги пробою.

Список літератури

1. Гершман Г.Б., Гильберг Ю.Я., Хрущева К.М. Алюминиевые сплавы в тракторостроении. - Москва: Машиностроение, 1971. - 151 с.
2. Применение алюминиевых сплавов: Справ. изд. / Альтман М.Б., Андреев Г.Н., Арбузов Ю.П. и др. 2-е изд., перераб. и доп. - Москва: Металлургия, 1985.-344 с.
3. Алюминиевые сплавы (свойства, обработка, применение): Справочник. Пер. с нем. - Москва: Металлургия, 1979. - 680 с.
4. Черкун В.Е. Ремонт тракторных гидравлических систем. - Москва: Колос, 1984.-253 с.
5. Селиванов А.И., Артемьев Ю.Н. Теоретические основы ремонта и надежности сельскохозяйственной техники. - Москва: Колос, 1978. - 248 с.

Одержано 31.05.11

УДК 347.73:336.777

Н.В. Малію, магістрант гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Правовий режим акредитиву як форми безготівкових розрахунків

В статті розглядаються теоретичні засади документарного акредитиву і особливості його правового регулювання як форми міжнародних безготівкових розрахунків. Внесено пропозиції щодо змін і доповнень нормативних актів, які регулюють відносини, що складаються в процесі розрахунків **акредитив, банк, банківська діяльність, банківський рахунок, розрахункові правовідносини, фінансово-правове регулювання**

Актуальність теми дослідження обумовлюється суттєвим зростанням ролі безготівкових розрахунків на сучасному етапі становлення і розвитку економіки України, їх впливом на фінансову діяльність держави та господарську діяльність всіх суб'єктів підприємництва, установ, організацій. Суспільні відносини, що виникають

з приводу безготівкових розрахунків, є істотним і невід'ємним елементом сучасної економіки. Забезпечення їх нормального функціонування вимагає удосконалення їх правового регулювання.

Формування ринкової економіки, і, як наслідок, зростання обсягів зовнішньоекономічних операцій України з іншими країнами, обумовлюють велике поширення такої форми безготівкових розрахунків як документарний акредитив, в основі якого – одностороннє умовне грошове зобов'язання банку здійснити платіж, чи акцептувати переказні векселя (тратти) і сплатити їх у строк за умови пред'явлення обумовлених документів.

Акредитив є найбільш гарантованою, ефективною і швидкою формою розрахунків як для продавця, так і для покупця, виступаючи одночасно засобом для фінансування виробництва. Це пояснюється тим, що акредитив, як форма безготівкових розрахунків, гнучко дозволяє врахувати інтереси всіх сторін контракту, про що свідчать як можливість його переказу, так і можливість отримання платником кредиту при відкритті акредитиву. Крім того, право бенефіціара (продавця) визначити виконуючий банк зменшує потенційний для нього ризик несплати за відвантажений товар (виконані послуги), оскільки бенефіціар має достатньо інформації про цей банк.

Перевагою документарного акредитиву є також те, що в міжнародній торгівлі порядок його застосування регламентовано таким документом як Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів. В зв'язку з цим особливого значення набуває узгодження національного законодавства, що стосується розрахунків акредитивами, з міжнародними нормами і звичаями в цій сфері.

Недостатня науково-теоретична розробка правової природи розрахункових відносин у сучасний період, важливість проблеми правового регулювання безготівкових розрахунків, зокрема акредитивної форми розрахунків, необхідність формулювання науково обґрунтованих рекомендацій по вдосконаленню банківського законодавства визначають актуальність даного дослідження.

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного всебічного наукового аналізу відносин, що складаються в процесі акредитивних розрахунків.

розгляд предмету і методів правового регулювання відносин, які виникають в процесі

При дослідженні правової природи акредитиву і його правового регулювання використовувались наукові надбання, викладені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як Л.Б. Волков, В.Б. Колесник, Р. Гуді, С. Гавалда, Д. Долан, Ж. Стуффле, К. Шмітгофф.

В той же час автор вважав за необхідне використати наукові розробки економічних наук при вивченні такої комплексно-правової проблематики, якою є механізм регулювання відносин у сфері розрахунків. У цій частині проблеми безготівкових розрахунків розглядалися в працях В.І. Колеснікова, О.І. Лаврушина, А.М. Мороза.

При визначенні документарного акредитиву потрібно розрізнити наступні значення, в яких це поняття вживається: форма безготівкових розрахунків, банківська угода між заявником акредитиву і банком-емітентом, одностороннє платіжне зобов'язання банку-емітента, розрахунковий документ і валютна цінність. Але спільним для всіх вищевказаних значень акредитиву є те, що вони так чи інакше підкреслюють і виділяють окремі риси, особливості, зміст або правову форму акредитиву як форми безготівкових розрахунків.

Акредитиву як формі безготівкових розрахунків притаманні наступні риси: 1) платіж здійснюється за продукцію, яка вже відвантажена, чи за послуги, які вже надані; 2) банк здійснює платіж на підставі інструкцій клієнта, але від власного імені за рахунок власних коштів чи коштів клієнта; 3) багатосуб'єктність акредитивного правовідношення (тобто учасниками цієї форми розрахунків виступають платник, одержувач платежу, банк-емітент і виконуючий банк, можлива також участь

негоціуючого, підтверджуючого і авізууючого банків); 4) видання акредитиву породжує єдиний ланцюг угод між різними учасниками розрахункових відносин.

Але, окрім значення акредитиву як однієї з форм безготівкових розрахунків, під акредитивом розуміється банківська угода, яка укладається між банком-емітентом і заявником акредитиву.

Наступне значення розкриває самостійне платіжне зобов'язання банку-емітента - акредитивне зобов'язання банку-емітента. Акредитивне зобов'язання банку має такі риси: 1) однобічність зобов'язання, яка обумовлена тим, що це зобов'язання існує незалежно від акцепту його бенефіціаром (тобто одержувачем платежу); 2) автономність зобов'язання, яка полягає в тому, що воно не залежить від контракту, який лежить в його основі; 3) акредитив має грошовий характер, що зумовлено самою природою розрахункових відносин; 4) умовний характер акредитивного зобов'язання, оскільки виконання акредитиву здійснюється при дотриманні цілого ряду умов, які в ньому передбачені; 5) документарний характер акредитивного зобов'язання, так як акредитив завжди передбачає подання документів для отримання грошових коштів.

При використанні акредитивної форми розрахунків застосовується відповідний документ - розрахунковий документ, який і виступає однією з підстав для перерахування коштів. Це ще одне значення акредитиву. І останнє з визначень, яке знайшло відбиток в законодавстві, - це акредитив як валютна цінність.

Узагальнюючи риси і особливості кожного з наведених значень акредитиву, приходимо до висновку, що поняття акредитиву як форми розрахунків є загальною правовою категорією в порівнянні з усіма іншими значеннями, які так чи інакше підкреслюють і виділяють окремі риси, особливості, зміст або правову форму акредитиву як форми безготівкових розрахунків.

Акредитив, як одна з форм безготівкових розрахунків, є банківською угодою, яка повинна виконуватися з дотриманням певних принципів, основні з яких закріплені Уніфікованими правилами та звичаями документарних акредитивів – це принцип автономності (чи незалежності) акредитиву від контракту, який лежить в його основі, та принцип суворого формалізму, відповідно до якого банк має право відхилити документи, які не відповідають точно умовам акредитиву. Досліджуючи роль та значення принципів акредитиву, автор розглядає як теоретичні, так і практичні аспекти реалізації цих принципів.

Специфіка взаємовідносин сторін акредитивної операції визначає появу різних правових конструкцій, які намагаються пояснити правову природу акредитиву: теорії договору доручення, договору поруки, договору комісії, договору цесії, договору на користь третьої особи та інші, але всіх їх об'єднує те, що вони намагаються пояснити правову природу акредитиву за допомогою цивільно-правових конструкцій, ґрунтуючись на інститутах цивільного права. В результаті виявлення відмінностей між акредитивом та цивільно-правовими договорами, автор приєднується до наукової концепції, згідно якої множинність сторін акредитивної банківської операції, особливості економічної спрямованості, перетин різних юридичних інститутів, які регулюються, в основному, банківською практикою і звичаями, перетворюють акредитив в складний інститут банківського законодавства.

Таким чином, акредитив являє собою банківську угоду, яка реалізується шляхом виконання декількох взаємопов'язаних угод, що здійснюються її учасниками; норми, на підставі яких здійснюється правове регулювання акредитиву, складають комплексний інститут банківського законодавства.

Оскільки документарний акредитив є формою розрахунків, що поширена в міжнародній торгівлі, банківською практикою було вироблено багато видів акредитиву в залежності від різноманітних критеріїв. Так, акредитиви поділяються на безвідзивні та відзивні; підтвержені і непідтвержені; акредитиви, які виконуються шляхом платежу за пред'явленням, платежу з розстрочкою, акцепту та неогоціації; переказний та

не переказний, а також револьверні, компенсаційні та інші.

Характерна риса правового регулювання документарних акредитивів – велика роль звичаїв і банківських правил, які, з одного боку, отримують визнання в банківській і судовій практиці, а з іншого – здійснюються без усякого судового захисту. Як наслідок того, що банківська діяльність має об'єктивно обумовлене прагнення до уніфікації і стандартизації, роль таких актів, як Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів, зростає. Для забезпечення ефективності потоків обігу коштів необхідно, щоб акредитив однаково розумівся всіма учасниками розрахункових відносин незалежно від того, де вони знаходяться, згідно якого національного законодавства створені і діють.

На підставі аналізу вітчизняного законодавства, приходимо до висновку, що за своєю правовою природою Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів є міжнародним звичаєм, який застосовується при міжнародних розрахунках акредитивами, має обов'язкову силу, застосовується на території України безпосередньо і має пріоритет перед національним законодавством у випадку колізії між ними.

В зв'язку з цим слід привести національне законодавство з питань розрахунків акредитивами у відповідність до Уніфікованих правил та звичаїв для документарних акредитивів.

При реалізації акредитивної форми розрахунків виникає не менше як чотири групи різних правовідносин в залежності від суб'єктів, які беруть в них участь: 1) правовідносини між заявником і банком-емітентом; 2) правовідносини між банком-емітентом і бенефіціаром; 3) правовідносини між банком-емітентом і виконуючим банком; 4) правовідносини між виконуючим банком і бенефіціаром.

Отже, документарний акредитив, як одна з форм безготівкових розрахунків, враховуючи всі виявлені особливості і зважаючи на розкриті принципи, має складну правову природу, яку неможливо пояснити лише в межах цивільно-правових конструкцій. Акредитив являє собою особливу банківську операцію, яка реалізується шляхом виконання декількох взаємопов'язаних угод, які здійснюються її учасниками, що перетворює його на складний інститут банківського законодавства.

Оскільки документарні акредитиви застосовуються, в основному, при міжнародних розрахунках, характерна риса їх правового регулювання – велика роль звичаїв і банківських правил. Як наслідок того, що банківська діяльність має об'єктивно обумовлене прагнення до уніфікації і стандартизації, роль таких актів як Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів зростає. В зв'язку з цим слід підкреслити важливість наукових досліджень в даній галузі з метою вдосконалення діючого законодавства і гармонізації діючого правового поля з міжнародними нормами і звичаями.

Список літератури

1. Агафонова Н.В. Правове регулювання документарних акредитивів. // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні та політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України. – 2001. – Вип. 7. – С. 312-319.
2. Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегії розвитку в Україні // Банківська справа. - 2005. - №3. - С.40-52.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. №2121-III (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №5-6 – Ст. 30.
4. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. №679-XIV (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - №29 – Ст. 238.
5. Синкли мл. Джозеф. Управление финансами в коммерческих банках. Москва: Catallaxy, 1994. – 145с.

*Н. Малио***Правовой режим аккредитива как формы безналичных расчетов**

В статье рассмотрены теоретические основы документарного аккредитива, как одной из форм безналичных расчетов. Выделено следующие значения, в которых употребляется понятие аккредитив: форма безналичных расчетов, самостоятельное платежное обязательство банка-эмитента, аккредитивное соглашение между банком-эмитентом и заявителем аккредитива, расчетный документ и валютная ценность. Определяя признаки и особенности каждого из вышеуказанных значений аккредитива, обобщается, что понятие аккредитива, как формы безналичных расчетов, является общей правовой категорией по сравнению с остальными, которые так или иначе подчеркивают признаки, содержание и правовую форму аккредитива как формы безналичных расчетов.

*N. Malio***Legal mode of letter of credit as forms of non-cash settlements**

In the article are considered theoretical bases of document letter of credit, as to one of forms of non-cash settlements. The followings values in which a concept is used letter of credit are selected: form of non-cash settlements, independent pay obligation of bank-issuer, letter of credit agreement between a bank-issuer and by the declarant of letter of credit, calculation document and currency value. Determining signs and features each of foregoing values of letter of credit, summarized, that a concept of letter of credit, as forms of non-cash settlements, is a general legal category as compared to other, which underline signs, maintenance and legal form of letter of credit as forms of non-cash settlements in any case.

Одержано 30.05.11

О.Ю. Прищепа, ст. гр. ФК-10–МБ*Кіровоградський національний технічний університет*

Основні аспекти формування і виконання місцевих бюджетів

Актуальність даної теми. Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Місцеві бюджети є також найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни, вони відіграють важливу роль у перерозподілі валового національного продукту, фінансуванні державних видатків, перш за все, соціальної спрямованості.

Місцеві бюджети здійснюють безпосередній вплив на задоволення різноманітних потреб населення, стан та якість надання державних послуг. Видатки місцевих бюджетів найбільш яскраво віддзеркалюють їх значення у функціонуванні місцевого господарства, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні навколишнього природного середовища.

Метою статті є визначення основних напрямків удосконалення фінансової основи місцевого самоврядування в Україні – місцевих бюджетів.

Проблеми функціонування місцевих бюджетів досліджували німецькі економісти Д. Рау, Л. Штейн, А. Вагнер та ін. Представники вітчизняних шкіл: О. Близнюк, Т. Бондарчук, О. Бутенко, Т. Бутурлакiна, Т. Гринько, А. Зюнькiн, Л. Калашнікова, І. Карпухно, П. Качур, Л. Коваленко, С. Ковальчук, В. Кравченко, І. Луніна, Г. Машко, С. Міщенко, С. Науменкова, А. Нечай, Г. Придатко, І. Сазонець,

В. Стоян, І. Федів, Е. Фишко, Т. Черничко по-різному бачать перспективи розвитку місцевих фінансів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Виникнення місцевих бюджетів на теренах сучасної України пов'язано із становленням інституту місцевого самоврядування, яке остаточно організаційно сформувалося наприкінці ХІХ століття.

Характерною ознакою сучасної побудови бюджетної системи України є самостійність усіх бюджетів. Місцеві бюджети одного рівня не можуть бути включені до місцевих бюджетів іншого рівня. Закон України "Про місцеве самоврядування в країні" визначає, що самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та законодавчо закріпленими за ними на стабільній основі загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів.

Визначення місця і ролі місцевих бюджетів у бюджетній системі країни потребує проведення аналізу багатьох параметрів, які характеризують кількість місцевих бюджетів за їх окремими видами, обсяги акумульованих у бюджетах ресурсів, структуру дохідних джерел і напрямки витрачання коштів. Щодо визначення поняття „місцеві бюджети”, в економічній літературі немає єдиної думки.

Більшість вчених під місцевими бюджетами розглядають систему формування, розподілу й використання доходів територіальними громадами ті місцевими органами влади з метою виконання делегованих та закріплених за ними функцій і завдань. Місцеві бюджети підрозділяються на два рівні. Перший рівень складають бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, районів у містах. Другий рівень – Бюджет АРК, обласні бюджети, бюджети міст Києва і Севастополя, районні бюджети. Характерною особливістю системи місцевих бюджетів, що склалася в Україні, є те, що вони формуються і використовуються, згідно з Бюджетним кодексом України, за принципом самостійності. Проте незавершеність процесу становлення системи місцевого самоврядування, єдність дохідних джерел усіх рівнів місцевих бюджетів, а також державного, зумовлює необхідність проведення повноцінної реформи, що гарантує фінансову самостійність і відповідальність територіальних громад.

Основні цілі державної регіональної фінансової політики України певною мірою визначаються Конституцією. Так, згідно зі ст. 95, бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами. Згідно зі ст. 142 Конституції України, держава фінансово підтримує місцеве самоврядування.

Ці положення Конституції України є підґрунтям для розробки конкретних заходів державної регіональної фінансової політики. Серед них слід виділити такі: зближення рівнів соціально-економічного розвитку окремих регіонів, надання фінансової допомоги територіям, які не мають достатніх ресурсів для виконання покладених на них функцій і обов'язків, створення умов для надання громадських послуг за єдиними стандартами на всій території країни; забезпечення комплексного економічного й соціального розвитку територіальних одиниць та ін.

На сьогодні є необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи і фінансової децентралізації в Україні, що вимагатиме пошук шляхів зміцнення власних доходів бюджетів органів місцевого самоврядування в Україні. Це зумовлено необхідністю створення інституційних і правових принципів місцевого соціально-економічного розвитку, забезпечення місцевих бюджетів реальними фінансовими ресурсами з метою ефективного здійснення повноважень органів місцевого самоврядування.

Необхідність проведення реформи у сфері місцевих бюджетів обумовлена також широким переліком задекларованих державою соціальних зобов'язань; нерівномірністю темпів соціально-економічного розвитку регіонів; високим рівнем дотаційності місцевих бюджетів.

Система міжбюджетних відносин України потребує подальшого вдосконалення з метою забезпечення ефективності діяльності муніципальних утворень в рішенні питань місцевого значення і підвищення якості послуг, що надаються юридичним і фізичним особам органами місцевого самоврядування.

Реформування місцевих бюджетів не може проводитися хаотично. Дана державно-управлінська діяльність являє собою складний процес, який має відповідати певній послідовності. Основними етапами реформування вважаємо:

1) створення правової база для реалізації цілей державної регіональної фінансової політики (основне завдання – забезпечення єдиних стандартів якості життя на всій території країни);

2) проведення адміністративно-територіальної реформи;

3) розробка організаційних механізмів досягнення цілей державної регіональної фінансової політики (територіальне планування, програми соціально-економічного розвитку регіонів, створення міжнародних регіонів економічного співробітництва);

4) законодавче закріплення оновленої бюджетної системи, принципів її формування та учасників бюджетного процесу;

5) запровадження і використання арсеналу фінансових інструментів досягнення її цілей (спеціальні бюджетні режими для місцевої влади, податкові пільги, створення сприятливих умов для розвитку дрібного бізнесу тощо).

Також з метою поглиблення процесу децентралізації влади запропонуємо основні напрями реформування бюджетної системи на місцевому рівні.

По-перше, необхідно укріпити дохідну базу місцевих бюджетів. Уряд України пропонує підвищити рівень самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства відповідно до напрямів реформування податкової системи, зокрема системи місцевих податків і зборів, механізму здійснення зарахування податку з доходів фізичних осіб. Дане рішення є своєчасним і необхідним. Проте успіх залежатиме від правильності обраних заходів та інструментарій.

Науково-обґрунтовані заходи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів полягають у такому: упровадження механізму бюджетування; створення центрів фінансового обліку та центрів фінансової звітності; створення механізму балансування територіального бюджету; стратегічне управління фінансами території.

Необхідним є ділення податків і зборів (обов'язкових платежів) між державним і місцевими бюджетами. Існуюча система не забезпечує стабільний дохід до місцевих бюджетів. Пропонується передати в повному обсязі окремі джерела поповнення бюджетів у доходи місцевим бюджетам. Пропозиція Українського уряду про впровадження податку на нерухоме майно (нерухомість) направлена на досягнення соціальної справедливості. Ставки цього податку повинні затверджуватися на регіональному рівні (у межах, що встановлені законом про такий податок), а надходження в повному обсязі прямуватимуть до місцевих бюджетів.

Досвід країн Центральної Європи, які ввели податок на нерухоме майно, переважно на рівні місцевих органів державного управління, може бути використаний при реформуванні вітчизняної податкової системи. Цей податок як додаткове джерело доходів не призводить до викривлень, а також сприяє справедливості. Проте таке рішення містить у собі немало суперечностей і проблем.

По-друге, необхідно підсилити стимулюючі фактори в роботі органів місцевого самоврядування щодо наповнюваності доходів бюджету.

Фінанси місцевих органів влади є інструментом забезпечення суспільних послуг. Місцеве самоврядування, як і держава, є інститутом, що надає послуги населенню. Держава і місцеве самоврядування розподіляють між собою завдання і відповідальність за надання громадянам країни суспільних послуг.

Ефективність і масштаби діяльності місцевих органів влади у сфері надання суспільних послуг залежать, головним чином, від достатнього розміру місцевих фінансових

ресурсів. Тому, усвідомлюючи даний факт, службовці органів місцевого самоврядування повинні розробляти конкретні механізми стимулювання збільшення обсягів виробництва, ВВП, обсягу інвестицій і рівня доходів населення відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку з урахуванням соціально-економічних особливостей територій.

Якщо збільшення обсягів виробництва буде позитивно відобразитися на доходах місцевих бюджетів, то з'явиться і зацікавленість у розробці нових методів управління територією. Приймаючи програми і концепції, Уряд повинен не диктувати шляхи вирішення управлінських завдань, а надавати можливість для розробки власних програм розвитку регіонів.

По-третє, потрібне впорядкування основних витратних повноважень між рівнями бюджетів на основі принципу субсидіарності.

Принцип субсидіарності має католицькі витоки і розроблений у католицькій соціальній доктрині, але зараз він набуває загальноєвропейського визнання у вигляді правової і державної ідеї Європейського Союзу, що знайшло вираз у Маастріхтському "Договорі про Європейський Союз" (1992).

У Словнику термінів і понять з державного управління значення принципу "субсидіарність" зводиться до надання державних (адміністративних) послуг на максимально наближеному до населення територіальному рівні, на якому є належні організаційні, матеріальні та фінансові ресурси, що забезпечують їх обсяг і якість відповідно до загальнодержавних стандартів. Реалізація цього принципу дає можливість максимально наблизити процес прийняття управлінських рішень до громадян.

Правове значення субсидіарності полягає в тому, що цей принцип встановлює права окремих суб'єктів на самостійність і ініціативу в певній державі, їх права на необхідну допомогу в соціальній, економічній, культурній, політичній і правовій сферах.

У бюджетній сфері визначений вище принцип відобразиться на відносинах державного і місцевих бюджетів. Змінюючи повноваження щодо наповнення місцевих бюджетів, адекватної зміни потребує система повноважень органів місцевого самоврядування щодо використання бюджетних коштів (більший обсяг прав відображається на збільшені відповідальності). Конкретизуючи витратні повноваження місцевих бюджетів, слід враховувати необхідність розмежування витрат органів місцевого самоврядування на виконання делегованих державою і власних повноважень.

По-четверте, доречним є підвищення ефективності управління засобами місцевих бюджетів. Активізація роботи органів місцевого самоврядування направлена на підвищення ефективності використання бюджетних коштів (оптимізація мережі бюджетних установ, застосування дієвих методів економії бюджетних коштів тощо) буде дійсно проведена після впровадження механізму моніторингу і оцінки ефективності здійснення органами місцевого самоврядування їх повноважень.

Сприяття активізації роботи по підвищенню ефективності може забезпечення прозорості процесу формування і виконання місцевих бюджетів. У результаті реалізації даного принципу інформація про порядок складання бюджетів усіх рівнів, фінансовий стан органів місцевого самоврядування вільно розповсюджуватиметься. І публічне обговорення щорічних звітів про виконання місцевих бюджетів органами місцевого самоврядування стане перешкодою для зловживань представників влади.

Висновок. Реформування місцевих бюджетів, зокрема зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування і розмежування витратних повноважень органів місцевого самоврядування повинне відбуватися поетапно з урахуванням суспільно-політичних і економічних умов зі збереженням збалансованості бюджетної системи в цілому і у взаємозв'язку з проведенням реформ у галузях бюджетної сфери й інших сферах діяльності.

Отже, ефективність запропонованих заходів із реформування місцевих бюджетів підвищила б рівень забезпечення місцевих бюджетів реальними фінансовими ресурсами з метою ефективного здійснення повноважень органів місцевого самоврядування.

Список літератури

1. Структура доходів місцевих бюджетів в Україні / С.М. Юрійчук // Економіка і держава. – 2010. – №5. – С. 33-35.
2. Особливості формування місцевих бюджетів України та шляхи зміцнення їх доходної бази / І.І. Легкоступ // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №3. – С. 165-170.
3. Доходи місцевих бюджетів: сучасний стан та перспективи / Д. Гризоголазов // Ринок цінних паперів України. – 2009. – 5/6. – С.11-12.
4. Оптимізація структури видатків місцевих бюджетів / В.К. Хлівний, З.А. Мацук // Фінанси України. – 2010. – №8. – С.53-62.
5. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах / І.І. Легкоступ // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – №2. – С.22-26.

Одержано 31.05.11

УДК 330.142.211.4

О.М. Косінська, магістр гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Управління власним капіталом комерційного банку

У статті досліджено механізм управління власним капіталом на прикладі ПАТ «Укрсиббанк». Дано оцінку та визначено проблеми нарощення власного капіталу комерційних банків України. Запропоновано шляхи вдосконалення системи нарощування капіталу банківської системи.
власний капітал, джерела банківського капіталу, економічні нормативи капіталу, субординований капітал, консолідація банківської системи

Актуальність теми. Сучасний стан банківської системи в Україні характеризується від'ємними результатами діяльності, збільшення частки недіючих кредитів на кожен гривню власного капіталу та ліквідацією брудних банків. За таких умов наявність власного капіталу, адекватного обсягам і структурі активів та пасивів банків, набуває актуальності.

Теоретичні та практичні аспекти формування ресурсної бази комерційних банків вивчалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема: А. Герасимовича, О.І.Барановського, З.М.Васильченко, О.В.Васюренка, О.Д.Вовчак, В.М.Гейця, О.І.Лаврушина, А.В.Шаповалова та ін. Однак, незважаючи на результати наукових досліджень, невирішеними залишаються питання щодо вибору джерел нарощування власного капіталу банків та методики розрахунку нормативів регулювання банківської діяльності.

Метою статті є вивчення механізму управління власним капіталом на прикладі ПАТ «Укрсиббанк», аналіз проблем та розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління власними джерелами нарощування власного капіталу та забезпечення його достатності.

Об'єктом даного дослідження механізм управління формуванням власного капіталу комерційного банку.

Предметом дослідження є власний капітал ПАТ «Укрсиббанку».

За умов ринкової моделі економіки, коли банківські установи самостійно вирішують проблеми фінансового забезпечення власної кредитної та інвестиційної діяльності, значно зростає роль управління формуванням та використанням капіталу банку.

На початок 2011 року статутний фонд банків становив 145 857 млн.грн. (105,9% загального обсягу власного капіталу банків України), причому його частка в загальному обсязі капіталу за п'ять останніх років повільно знижувалась.

На початок 2010 року банківська система зазнала збитків на суму 38,450 млн.грн. Від'ємні результати і на поч. 2011 року. У стадії ліквідації перебувало 18 банків. Недіючі кредити дорівнювали 102,918 млн.грн., або 13,74% від валових кредитів банківської системи.

Регулятивний капітал — це капітал банку, скорегований відповідно до вимог регулюючих органів щодо його достатності, який визначає якість та стабільність банківської установи.

На регулятивний капітал впливають не тільки кількісні показники, але й зважені якісні коефіцієнти, які характеризують загальний рівень ризику кредитного портфелю, його структуру та якість.

Таблиця 1– Рентабельність капіталу банків України*

Назва показника	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	2010 рік	
						01.01.10	01.09.10
Регулятивний капітал, тис.грн.	18 188	26 373	71 148	72 265	123066	135805	139363
Адекватність регулятивного капіталу (Н2)	16,81	14,95	14,19	13,92	14,01	18,08	19,29
Рентабельність капіталу, %	8,43	10,39	13,52	12,67	8,51	-35,52	-5,05

* Джерело: розраховано на підставі статистичних даних АУБ [7]

Норматив адекватності регулятивного капіталу перевищував мінімально допустимий рівень на 01.03.2010 в 2,06 раза, а норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів в 1,62 раза. Не винятковими є випадки, коли банки, щодо яких застосовано процедуру запровадження тимчасової адміністрації виконували нормативи достатності регулятивного капіталу, що свідчить про недосконалість методики розрахунку економічних нормативів [2].

Що стосується мінімального розміру статутного капіталу, в Україні найвищі вимоги – 120 млн.грн. В Європі, наприклад, його рівень в перерахунку на українську валюту 50 млн.грн., в Росії менше – близько 20 млн.грн. Перманентне падіння власного капіталу нище розміру статутного приводить до того, що у крупних банках власний капітал відсутній як такий. Оптимальним варіантом співвідношення власного та статутного капіталів – є ведення прибуткової діяльності. Диспропорції в структурі власного капіталу негативно впливають на рівень адекватності (надійності) банківського капіталу.

За прогнозами, частка іноземного капіталу в банківській системі України до кінця року наблизиться до 50% (станом на 01.01.2008 р. – 35%, у Росії станом на 01.01.2008 р. – 25,1%, у Білорусії – 9,8%).

Щоб розв'язати проблеми власного капіталу банків, потрібно провести зміни у нормативних документах НБУ і вжити наступні запропоновані заходи:

- зміни у структурі капіталу банку, пов'язані із введенням буферу підтримки достатності капіталу та підвищення вимог до капіталу першого рівня;
- збільшення капіталу за рахунок інструментів субординованого (гібридного) боргу;

- застосування механізму стимулювання нарощування банківського капіталу на макро- та мікрорівнях;
- збільшення адекватності капіталу за рахунок консолідації банківської системи;
- використання банками нової методики експертних оцінок коефіцієнтів, на базі моделі «ідеального банку».

Метою діяльності будь-якого комерційного банку повинно бути як можна більше приближення розрахункових показників діяльності банку до рівня оптимальних значень, що встановлюють експерти галузі. Методика оцінки передбачає побудову моделі «ідеального банку». Запровадження системи можна здійснити практично, використовуючи дані балансу Укрсиббанку в порівнянні з вибірковими його конкурентами. Алгоритм побудови моделі включає наступні етапи.

На першому етапі формують активи й пасиви в економічно однорідні групи: ліквідні активи, робочі активи (ризикові), захист капіталу, зобов'язання до запитання, сумарні зобов'язання, статутний фонд, власний капітал.

Далі визначають коефіцієнти, характеризуючі закономірну діяльність банку. А саме визначають шість коефіцієнтів:

- генеральний коефіцієнт надійності (передбачає максимальний інтерес для кредиторів);
- коефіцієнт миттєвої ліквідності, який представляє інтерес для клієнтів банку на розрахунковому та касовому обслуговуванні;
- кросс-коефіцієнт - показує ступінь ризику при використанні залучених ресурсів;
- генеральний коефіцієнт ліквідності (потрібний керівництву для прийняття рішення й завершення операцій продажу його цінностей і власності);
- коефіцієнт захищеності капіталу (показник стабільності);
- коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (можливість нарощувати власний капітал за рахунок прибутку, а не проведення додаткових прибутків) [4].

Отримані коефіцієнти Укрсиббанку мають значення, що наведені в таблиці 2.

Таблиця 2 - Коефіцієнти для розрахунку індексу поточної надійності

Коефіцієнти	«Укрсиббанк»	«Укресімбанк»	«ОТП Банк»
Генеральний коефіцієнт надійності	0,123	0,115	0,106
Коефіцієнт миттєвоє ліквідності	0,183	0,421	0,448
Кросс-коефіцієнт	1,031	1,114	1,017
Генеральний коефіцієнт ліквідності	0,150	0,185	0,116
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,333	0,326	0,142
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	0,939	1,471	1,562

На другому етапі, на основі отриманих коефіцієнтів, розраховуємо зведений індекс поточної надійності Укрсиббанку, Укресімбанк та ОТП Банк. Оптимально надійним можна вважати банк із наступними коефіцієнтами:

$$K1 = K2 = K4 = K5 = 1; K3 = K6 = 3.$$

Це означає, що кожний банк:

- вкладає в робочі активи засоби у розмірі власного капіталу, підтримує у ліквідній формі засоби в об'ємі, рівному зобов'язанням до запитання;
- має у тричі більше зобов'язань, ніж робочих активів (а звідси й у тричі більше власного капіталу);

- підтримує у ліквідній формі і у вигляді капітальних вкладень ресурси в сумі рівній сумарним зобов'язанням; має капітальні активи в сумі, що рівна власному капіталу;

- володіє капіталом, що в тричі більше статутного фонду

Кожний із коефіцієнтів потрібно розділити на відповідний норматив оптимально надійного банку. Тобто, К1, К2, К4, К5 - без змін, К3, К6 – на три. Коефіцієнти повинні бути зважені та просумовані. Система зваження повинна відображати ступінь значимості коефіцієнта у зведеному індексі. Таким чином, формула для визначення поточного індексу виглядає наступним чином:

$$N = K1 * 45 + K2 * 20 + K3 / 3 * 10 + K4 * 15 + K5 * 5 + K6 / 3 * 5. \quad (1)$$

Підставивши розраховані коефіцієнти Укрсиббанку, що подані у таблиці 1, можна отримати індекс надійності Банку 2010 року. Вихідні дані для визначення індексу банку приведено в річному звіті за [6].

$$N = 0,123 * 45 + 0,183 * 20 + (1,031/3) * 10 + 0,150 * 15 + 0,333 * 5 + (0,939/3) * 5 = 5,535 + 3,66 + 3,437 + 2,25 + 1,665 + 1,565 = 18,112.$$

На третьому етапі визначаємо рейтинг банків. Для оптимально надійного банку зведений індекс поточної надійності банку буде наближатися до 100.

Рейтингування комерційних банків здійснюється по зменшенню індекса від 0 до 100 (табл. 3).

Таблиця 3 - Рейтинг аналізованих банків за спаданням індексу поточної надійності

Місце в рейтингу	Аналізуємі банки	Зведений індекс поточної надійності (N)
1	«Укресімбанк»	24,05
2	«ОТП Банк»	22,02
3	«Укрсиббанк»	18,11

Станом на 01.12.2010 року ОАО «Укресімбанк», ЗАО «ОТП Банк» ПАТ «Укрсиббанк» мають вкрай низький індекс поточної ліквідності 24,05; 22,02 та 20,66 відповідно. Об'єкт дипломної роботи займає останнє місце із приведених комерційних банків, що пояснюється погіршенням його фінансового стану.

На четвертому етапі проведемо аналіз індексу поточної надійності Укрсиббанку та його «втрати» на кожному коефіцієнті індексу від отриманого індексу (табл. 4).

Таблиця 4 - Індекс поточної надійності ПАТ «Укрсибанка»

Найменування показника	Коефіцієнти	Ідеальна вага коефіцієнта (К) в індексі N	Втрати банку в індексі
Генеральний коефіцієнт надійності (K1 →1)	0,123	45	38,165
коефіцієнт миттєвоє ліквідності (K2→1)	0,183	20	14,34
кросс-коефіцієнт (K3→3)	1,031	10	18,19
генеральний коефіцієнт ліквідності (K4 →1)	0,150	15	12,45
коефіцієнт захищеності капіталу (K5 →1)	0,333	5	3,035
коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (K6 →3)	0,939	5	09,305
Зведений індекс поточної надійності (N)	18,112	100	96,485

Об'єм власних ресурсів банку явно недостатній для нормальної роботи – втрати становлять 96, 485 пункти. Умовно «втрати» від отриманого коефіцієнта K1 можна отримати: $= (1 - 0,123) * 45 = 38,165$ пункта. В цілях підвищення інтегрального індексу та наближення значення даного показника до 1, необхідно або збільшити розмір

власних ресурсів, або зменшити величину ризикових активів, та як наслідок зменшувати об'єм кредитування, вкладання у цінні папери, інші операції, що приносять дохід.

На коефіцієнті миттєвої ліквідності банк теж втратив. Тобто при ефективному управлінні складовими К2 (ліквідні активи та зобов'язання до запитання) банк має можливість збільшити поточний індекс що найменше на 15,34 пункти.

Судячи із втрат по третьому коефіцієнті (18,19), банк або має недостатній рівень сумарних зобов'язань, або робочих активів забагато. Це говорить про надлишковий ризик при використанні залучених ресурсів.

Наступні коефіцієнти мають також недостатній рівень, зокрема капіталізація прибутку на гранично низькому рівні - 0,939, при рекомендованому значенні 3. Втрати на 01.12.2010 р. - 09,305. В такому випадку даний факт пояснюється тим, що банк не заробляє достатньо прибутку, оскільки забагато витрат, в результаті чого не має можливості збільшити статутний фонд.

Таким чином, на основі застосування моделі «ідеально-надійного банку» проведено діагностику підвищення зведеного індексу поточної ліквідності та наближення його значення до 100, комерційним банкам необхідно вжити заходів на збільшення власного капіталу або зменшенню величини ризикових активів, та знижувати об'єм кредитування, вкладень у цінні папери тощо дохідні операції [4].

Отже, запропонована модель «ідеально - надійного банку» передбачає наближення коефіцієнтів капіталу до аналогічних показників ідеального банку, встановлених експертами. Дана модель характеризується простотою побудови та можливістю отримання оцінки втрат в результаті тих чи інших рішень з управління формуванням власного капіталу.

Поступово відновлюється світова банківська система, яка відчуває серйозні проблеми структурного характеру власного капіталу, тому необхідно запроваджувати певний «страховий» капітал, який вони зможуть зменшувати в скрутний період, порушуючи мінімальне значення коефіцієнта достатності, уникаючи санкцій регулятора.

Мета запровадження буферу підтримки достатності регулятивного капіталу – надати можливість підтримувати рівень капіталу під час складних спадів економіки та коригувати рівень виплати дивідендів у ці періоди. Джерелом нарощення такого резерву є акціонерний капітал після всіх необхідних відрахувань (наприклад гудвіл). Розмір буфера – 2,5% від активів, зважених на ризик. Включаючи лише акції та нерозподілений прибуток, капітал першого рівня повинен зрости з 4% до 6%. Це означає, що інші інструменти капіталу цього рівня можуть становити 1,5% від загального розміру капіталу першого рівня. Так, нововведення буде достатньо, щоб нестійкі гравці пішли з фінансового ринку, а залишились тільки стабільно функціонують установи з капіталом, що даватиме змогу подолати можливі фінансові проблеми.

Таким чином, проведене нами дослідження дає підстави зробити висновок, що процес управління капіталом банку потребує як від самих банків, так і від регуляторних органів постійної оцінки власних ресурсів, використання новітніх методів розрахунку регулятивного капіталу, надійного управління ризиками та ефективного використання власних ресурсів.

Список літератури

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 17 грудня 2000 р. № 2121-III
2. Герасименко В., Герасименко Р. «Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи» // Вісник НБУ, - 2010. - №10. –С.12-
3. Ганна Карчева «Основні проблеми розвитку банківської системи України у посткризовий період та шляхи їх вирішення» // Вісник національного банку. - 2010. – №8 (174). – С.26-32

4. Зиновьева Ф.В. Методы исследования экономических процессов (монография) / под ред. д.е.н. профессора Ф.В.Зиновьева – Симферополь: ЧП «Феникс». -2009. – 244с.
5. Міщенко В. «Особливості визначення та управління регулятивним капіталом» / Міщенко В., Подій С. // Вісник НБУ. – 2008 - №3. – С. 2-
6. Офіційний річний звіт Укрсиббанка // www.ukrsibbank.com.ua – сайт „Укрсиббанка”7. <http://www.aub.org.ua> - Офіційний сайт Асоціації українських банків:

Одержано 30.05.11

УДК 621.795

Д.О. Івашенко, студ. гр. ФК-06-1, І.Л.Загреба, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Фінансова стійкість та безпека господарської діяльності підприємства

В статті досліджуються сутність фінансової стійкості та безпеки діяльності підприємства, методичні аспекти їх оцінки та фактори, які на них впливають.

фінансова стійкість, фінансова безпека, фактори, що впливають на фінансову стійкість

В умовах ринкових відносин велике значення має фінансова стійкість суб'єктів господарювання, що зумовлює об'єктивну необхідність визначення тенденцій розвитку їх фінансового стану та перспективних фінансових можливостей.

Вивчення наукових літературних джерел показало, що вагомий внесок у теорію та методологію аналізу фінансової стійкості підприємств зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені як П.Ю. Буряк, Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Коробов, Г.О. Крамаренко, Л.А. Лахтіонова, Л.О. Лігоненко, О.В. Па-вловська, П.Я. Попович, Г.В. Савицька, Ю.С. Цал-Цалко, М.Г. Чумаченко, Н.П. Шморгун та багато інших.

Метою статті є дослідження сутності фінансової стійкості підприємства, методичних аспектів її оцінки та її впливу на фінансову безпеку підприємства.

Фінансова стійкість – це спроможність підприємства досягати стану фінансової рівноваги при збереженні достатнього ступеня фінансової стійкості та зберігати цей стан у довгостроковій перспективі при ефективному управлінні фінансами. [1, с. 210]

Кожне підприємство має визначити межу своєї фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, а надлишкова – сприятиме створенню «зайвих» запасів та резервів, у зв'язку з чим зростуть витрати на їх утримання, спостерігатиметься недоотримання прибутку та гальмування темпів економічного розвитку підприємства. [2, с. 153]

На даний момент ця тема є актуальною, адже в умовах кризової ситуації стоїть завдання відновлення та зміцнення рівня фінансової стійкості підприємства, що є основною передумовою його виживання і поступового переходу до ринкових відносин.

В умовах фінансової кризи, що характеризується великим коливанням факторів внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства, загрозами їх фінансовим інтересам з боку окремих суб'єктів господарювання, високим рівнем

фінансових ризиків, одним з актуальних напрямків фінансового менеджменту є здійснення фінансової безпеки підприємства.

Поняття «фінансова безпека» як самостійний об'єкт управління відносно нове, введене у науковий обіг тільки в останньому десятиріччі. Воно комплексно і достатньо детально розглядається сучасними дослідниками на макрорівні в системі більш загальних категорій – «національній безпеці» або «економічній безпеці країни». На рівні господарчих суб'єктів комплексне дослідження суті поняття «фінансова безпека» як самостійного об'єкту управління в сучасній літературі відображення ще не отримало та ідентифікується звичайно лише як один з елементів економічної безпеки.

Фінансову безпеку підприємства в науковій літературі розглядають як складову економічної безпеки. Фінансова безпека підприємства - це складне поняття, тому точки зору щодо його сутності розходяться.

Горячева К. вважає, що «фінансова безпека – це такий фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій та послуг, які використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечити реалізацію його фінансових інтересів, цілей та задач достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати розвиток усієї фінансової системи».

За думкою Папехіна Р.С. «сутність фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища».

З точки зору Кузенко Т.Б., Прохорової В.В. та Сабліної Н.В. «фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень».

Тобто фінансова безпека представляє такий стан підприємства, який:

- дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства;
- забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства;
- здатне протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і погрозам, прагнучим заподіяти фінансовий збиток підприємству, або змінити небажано структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство;
- забезпечує достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;
- забезпечує захищеність фінансових інтересів власників підприємства.

Фінансова безпека підприємства є складним явищем і тому може розглядатись як сукупність відповідних елементів (рис. 1).

Забезпечення фінансової безпеки підприємства є важливим чинником його стабільного функціонування. Розглянемо основні задачі фінансової безпеки на підприємстві:

- забезпечувати стійкий розвиток підприємства;
- забезпечувати стійкість грошових розрахунків і основних фінансово-економічних параметрів;
- нейтралізувати негативну дію фінансових і банківських криз і навмисних дій конкурентів, тіньових структур на розвиток підприємства;
- запобігати агентським конфліктам між акціонерами, менеджерами і кредиторами з приводу розподілу, використання і контролю за грошовими потоками підприємства;

— найбільш оптимально для підприємства залучати і використовувати різні джерела фінансування;

— запобігати злочинам і адміністративним правопорушенням у фінансових правовідносинах.

Отже, фінансова стійкість — комплексне поняття, яке перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів. Тому її слід визначити як такий стан фінансових ресурсів підприємства, результативності їхнього розміщення й використання, при якому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності - на основі зростання прибутку й активів при збереженні платоспроможності й кредитоспроможності.[4]

Стійка та безпечна діяльність підприємства залежить як від внутрішніх можливостей ефективно використовувати всі наявні в його розпорядженні ресурси, так і від зовнішніх умов, до яких належать податкова та кредитна політика держави, ринкова кон'юнктура.

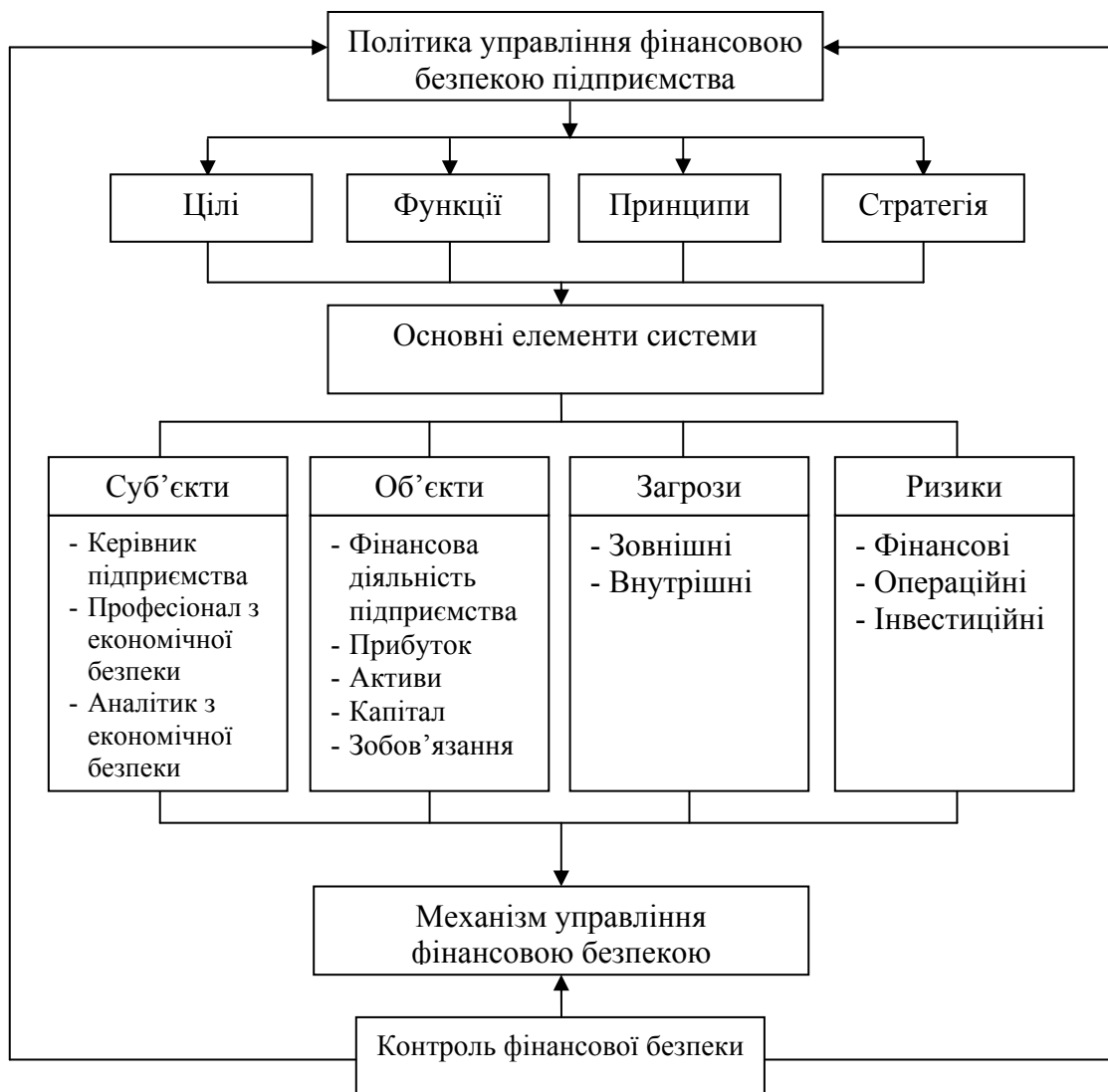

Рисунок 1 – Управління фінансовою безпекою підприємства [3, с.320]

Внутрішня стійкість підприємства відображає такий стан його трудового потенціалу, матеріально-речової і вартісної (грошової) структур виробництва і таку його динаміку, при якій забезпечуються стабільно високі натурально-речові і фінансові результати функціонування підприємства.

Напрямки реалізації внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення фінансово-

економічних результатів діяльності підприємств не однакові за мірою впливу, ступенем використання та контролю. Тому для практики господарювання, для керівників і відповідних спеціалістів суб'єктів підприємницької чи інших видів діяльності важливим є детальне знання масштабів дії, форм контролю та використання найбільш істотних внутрішніх і зовнішніх чинників ефективності на різних рівнях управління діяльністю суб'єктів господарювання.

До внутрішніх резервів підвищення фінансової стійкості підприємства можна віднести: технологічні нововведення, устаткування, матеріали та енергію, виробу, працівників, постійне вдосконалення методів праці, стиль управління.

Термін "зовнішнє середовище" включає у себе різні аспекти: економічні умови господарювання; пануючі у суспільстві техніку й технології; платоспроможний попит споживачів; економічну, фінансову, кредитну, податкову політику законодавчої й виконавчої влади; соціальну й економічну ситуації у суспільстві тощо.

Головні зовнішні небезпеки і загрози, що впливають на втрату фінансової безпеки, наступні:

- скупка боргів підприємства небажаними партнерами;
- наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства;
- нерозвиненість ринків капіталу і їх інфраструктури;
- недостатньо розвинена правова система захисту прав інвесторів і виконання законодавства;
- криза грошової і фінансово-кредитної систем;
- нестабільність економіки.

Лише вмiле використання всієї системи чинників може забезпечити достатні темпи зростання ефективності виробництва. Стабільність економіки неможлива без фінансової стійкості підприємств та безпеки їх господарювання.

Список літератури

1. Аранчій В. І., Чумак В. Д., Смолянська О. Ю., Чернетко Л. В. Фінансова діяльність підприємств: навчальний посібник .- К.: ВД «Професіонал», 2004.- 204с.
2. Амуржиев О.В., Дорогавцев А.Е. Неплатежі: способи запобігання і скорочення – М.: Аркаюр, 2004. – 127 с.
3. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навчально-методичний посібник .- К.:2009. – 328с.
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І. Ризик у менеджменті – К.: ТОВ "БОРИСФЕН-М", 2006. – 360 с.

Одержано 31.05.11

А.С. Поляков, магістрант гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Оцінка та шляхи оздоровлення фінансового стану підприємства

У статті висвітлено економічний зміст фінансового стану підприємства, охарактеризовано методичні підходи до його оцінки. Запропоновано шляхи стабілізації фінансового стану суб'єктів господарювання.

фінансовий стан, фінансовий потенціал, моніторинг фінансового стану підприємства, контролінг

Серед фінансових проблем підприємства найбільш досліджуваними та актуальними є аналіз та оцінка його фінансового стану. Оцінка фінансового стану підприємства показує результат діяльності підприємства, визначає його слабкі та сильні сторони та виявляє напрямки подальшого розвитку. Специфічність оцінки рівня фінансового стану зумовлює необхідність врахування оцінювальних фінансових параметрів з різним ступенем впливу на результуюче рішення.

На сьогодні існує велика кількість методик для оцінки фінансового стану підприємства. Серед провідних вчених, які зробили значний внесок у методологію сучасного фінансового аналізу, слід відзначити таких науковців, як: Л. Аврамчука, Л. Бабич, І. Балабанова, Є. Бикової, І. Бланка, Є. Брігхема, В. Буряковського, Дж. Ван Хорна, О. Василика, І. Зятковського, В. Ковальова, А. Поддєрьогіна, Р. Слав'юка, О. Філімоненкова, Ю. Цал-Цалко, А. Шеремета, та інших. Проте сьогодні надзвичайно актуальними залишаються питання оздоровлення фінансового стану суб'єктів господарювання.

Метою даної статті є обґрунтування методів стабілізації фінансового стану підприємства.

Сучасні умови функціонування суб'єктів господарювання вимагають нових підходів у загальному управлінні підприємств та організацій, і особливо, щодо їх фінансової сфери. Їх поступальна діяльність в ринкових умовах залежить як від умов зовнішнього середовища функціонування підприємств, так і від їхньої обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, внутрішніх механізмів формування і використання фінансових ресурсів. Одне з основних завдань фінансового управління в цих умовах - забезпечення належного фінансового потенціалу розвитку підприємства.

Фінансовий потенціал підприємства визначається його спроможністю забезпечити постійний приріст обсягів діяльності, валового та чистого доходу, прибутку, вартості цінних паперів та інших критеріальних показників діяльності при покращенні якості управління. Він характеризується таким станом фінансових ресурсів, їх розміщення і використання, за якого підприємство забезпечує процес відтворення в основному за рахунок внутрішніх джерел поповнення власного капіталу. Розвиток ринкових відносин збільшує відповідальність та самостійність підприємств у розробці, прийнятті та реалізації управлінських рішень щодо визначення шляхів та способів забезпечення необхідного фінансового потенціалу розвитку підприємства, які знаходять своє відображення у фінансових результатах господарювання.

Результати операційної, інвестиційної та фінансової діяльності мають різний ступінь взаємозв'язку і у кінцевому результаті відображаються у підсумковому показнику, що характеризує фінансовий стан підприємства. Сама економічна категорія "фінансовий стан" має комплексний характер, і відображає рейтинг підприємства на

ринках, де воно функціонує, його здатність генерувати прибуток, фінансову стабільність тощо. Вважається, що задовільний фінансовий стан характеризується стійкою платоспроможністю, достатнім обсягом робочого капіталу та ефективним його використанням, чіткою організацією розрахунків, наявністю значного фінансового потенціалу подальшого розвитку. Незадовільний фінансовий стан відображається в неефективному розміщенні фінансових ресурсів підприємства, їх іммобілізацією, незадовільною платіжною дисципліною, протермінованою заборгованістю перед бюджетом та іншими контрагентами ринку, недостатнім фінансовим забезпеченням подальшого розвитку у зв'язку з несприятливими тенденціями в операційній діяльності, неправильно обраною фінансовою стратегією та тактикою, неадекватних управлінських рішень відповідно до умов діяльності підприємства.

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою системи економічних категорій, якими він визначається, а саме: фінансовою стійкістю, рентабельністю, платоспроможністю і ліквідністю та діловою активністю. Дані показники є самостійними і водночас тісно взаємопов'язаними, що доповнюють один одного і можуть використовуватись як комплексно, так і кожен зокрема зовнішніми і внутрішніми інвесторами, кредиторами, діловими партнерами, управлінцями тощо.

Для забезпечення задовільного фінансового стану підприємства важливе значення має тактика фінансового управління, в тому числі і стосовно оцінки його фінансового стану у поточному і майбутніх періодах. Вивчаючи фінансовий стан необхідно визначитись із системою зовнішніх і внутрішніх чинників, які на нього впливають і визначають. Такий поділ чинників є загальноприйнятним, і застосовується в тому числі і Л.А. Лахтіоною, Є.В. Мнихом, К.В.Ізмайловою та ін. До них належать: стан національної економіки, який характеризується приростом ВВП, обсягом грошової маси, платоспроможним попитом споживачів, фінансово-кредитною політикою уряду, ступенем розвитку фондового, страхового ринків тощо. До внутрішніх чинників відносять обсяг і структуру капіталу підприємства, склад і структуру його активів, здатність формувати необхідний фінансовий результат господарювання, рівень фінансових ризиків та інші.

У науковій літературі використовують і поділ чинників, що впливають на фінансовий стан підприємства, на поточні та стратегічні. До поточних чинників відносять ті, що визначили наявний фінансовий стан, до стратегічних - ті, що можуть вплинути на досягнення його необхідного рівня.

Більшість науковців, а саме М.Я. Коробов, В.О. Мец визначають необхідність дослідження фінансового стану підприємства як в оперативному, так і у загальному управлінні, що зумовлює необхідність експрес і поглибленого аналізу фінансового стану з розробкою системи уніфікованих показників для цих видів аналізу.

На нашу думку, для забезпечення задовільного фінансового стану на кожному підприємстві у загальній системі фінансового менеджменту необхідно розробити та забезпечити реалізацію системи аналізу та оцінки фінансового стану, адаптованої до особливостей функціонування даного підприємства на ринку, завдань його фінансової стратегії та політики, фінансової ментальності власників тощо. Така система повинна забезпечити наявність необхідної інформаційної бази для проведення ґрунтовного аналізу фінансового стану як в оперативному, так і поточному режимах, з врахуванням всіх чинників, що його визначають, проведення аналізу і розробку заходів щодо його зміцнення в майбутньому. Дана система може функціонувати тільки за наявності компетентних і висококваліфікованих спеціалістів з фінансового управління, що спроможні забезпечити виконання даних завдань. Найважливішою ознакою такого управління буде здатність функціонувати і розвиватись підприємству за умови задовільного стійкого фінансового стану.

Впровадження у загальну систему управління підприємством управління його фінансовим станом дозволить вітчизняним підприємствам забезпечити ритмічну та

високоєфективну господарську діяльність підприємства за умови його ресурсного збалансування, раціонального формування і розміщення фінансових ресурсів, фінансової рівноваги та можливості прийняття оптимальних управлінських рішень для забезпечення досягнення мети його діяльності.

Ефективна протидія кризовим проявам, що впливають на стан підприємства як ззовні, так і у його внутрішньому середовищі, можлива за умов своєчасного виявлення передвісників кризи. На ґрунті існуючих наукових і практичних підходів щодо визначення стану підприємства та його чутливості до дестабілізуючого впливу різних чинників господарювання найбільш ефективним є моніторинг стану підприємства та зовнішнього для нього середовища. Даний моніторинг являє собою сукупність заходів своєчасного виявлення ознак кризи підприємства і є складником системи антикризового управління підприємницької структури. Однак, на сучасному етапі економічних трансформацій ще не сформовано достатній методологічний апарат, який би забезпечив відповідний рівень та високу якість проведення моніторингу стану підприємства, як сукупності заходів щодо запобігання його кризового стану.

Під моніторингом стану підприємства слід розуміти регулярні, що виконуються за заданою програмою, спостереження оточуючого підприємство ринкового середовища, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів підприємства, його виробничих, інформаційних та управлінських процесів, що дозволяє визначити їх стан, а також зміни, які відбуваються у об'єктах спостереження під впливом підприємницької діяльності конкретної інституціональної структури. У рамках загального моніторингу стану підприємства, повинен проводитись і антикризовий моніторинг. Під антикризовим моніторингом треба розуміти організований моніторинг підприємницької діяльності, який забезпечує постійну оцінку оточуючого ринкового середовища підприємства та його структурних підрозділів, а також оцінку стану і функціональної цінності підприємства як системи, створює умови для визначення корегуючих дій в тих випадках, коли цільові економічні показники діяльності підприємства не досягаються та створюються передумови для розвитку кризових процесів.

При розробці методологічної бази антикризового моніторингу сформовані основні задачі та реалізуемі процедури щодо виконання робіт із спостереження за основними передвісниками кризи підприємства. Визначені різновиди моніторингу з огляду на організацію проведення цих робіт, також сформована концепція організації та діяльності мережі системи моніторингу стану підприємства.

Основні положення організації та підходи реалізації заходів моніторингу стану підприємства можна використовувати не тільки при виявленні та запобіганні кризових процесів, а й при формуванні виробничих і маркетингових стратегій підприємства на визначену перспективу та в межах виокремлених цілей.

Проблеми фінансового оздоровлення і шляхи його поліпшення стоять перед будь-яким підприємством і потребують оперативного розв'язання. Для цього слід виробити універсальний підхід до управління з урахуванням індивідуальних особливостей діяльності підприємств. Такий підхід має ґрунтуватися на об'єктивних закономірностях функціонування й розвитку економічних систем, враховувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, особливості діяльності підприємства.

Практика показує, що найдосконаліші форми планування фінансового стану підприємства не можуть бути ефективно задіяні без розробки і впровадження сучасних форм контролю.

Звісно, що в тій чи іншій мірі на кожному українському підприємстві має місце внутрішній контроль, який виступає як система заходів, які забезпечують його нормальну роботу, перш за все в фінансовій області, зокрема, збереження активів, досягнення планових показників, в тому числі по прибутку. Такого роду контроль здійснюється адміністрацією підприємства. Крім того, має місце внутрішній

бухгалтерський і фінансовий контроль та зовнішній контроль за результатами діяльності підприємства з боку аудиторських організацій.

Але для того, щоб підприємство мало можливість добитися значних успіхів і визнання на ринку, необхідно впроваджувати в практику більш передові, прогресивні методи роботи. До складу таких новацій відноситься практика впровадження фінансового контролінгу. В наш час система контролю має доповнюватись системою контролінгу, який забезпечуватиме більш ефективне управління підприємством з метою довготривалого існування його на ринку, який являє собою інструмент управління досягненням високих кінцевих результатів діяльності підприємства.

Контролінг виступає як система забезпечення виживання підприємства в умовах ринкових відносин, в короткостроковому плані націлена на оптимізацію прибутку, в довгостроковому - на підтримання гармонійних відносин з навколишнім середовищем. Контролінг - це сукупність методів оперативного і стратегічного менеджменту, обліку, планування, аналізу і контролю на якісно новому етапі розвитку ринку, єдина система, яка направлена на досягнення стратегічних цілей підприємства.

Якщо підприємство прагне мати стійкий фінансовий стан в майбутньому, то необхідно заздалегідь готувати відповідну основу. В цьому - одна з ключових задач системи контролінгу.

В наш час контролінг, як система економічного управління діяльністю підприємства, широко застосовується в економічно розвинених країнах. Немає практично ні однієї великої або середньої компанії, де його використання в тій чи іншій мірі не було б запорукою успіху на ринку. Все частіше він практикується і на невеликих підприємствах. Це зумовлено тим, що контролінг виступає в якості ефективного інструменту, який надає реальні шанси вистояти в конкурентній боротьбі.

Використання потенціалу контролінгу допомагає підприємству своєчасно реагувати на зміни ринку, діяти на ньому, постійно орієнтуючись на майбутнє, визначати перспективу шляхом ефективного планування з прямим і зворотнім зв'язком, досягати високих фінансових результатів і не хвилюватись за своє майбутнє. У теперішній час контролінг в Україні отримав найбільше розповсюдження на великих підприємствах, в організаціях фінансово-кредитної системи.

Система контролінгу інтегрує облік, планування, маркетинг в єдину самокеровану систему. В ній чітко визначаються цілі підприємства, принципи управління, способи їх реалізації. Контролінг направлений на усунення вузьких місць в роботі підприємства, орієнтацію на майбутнє у відповідності з фіксованими в його місії цілями, на досягнення конкретних результатів бізнесу з комплексним використанням методів оперативного і стратегічного менеджменту.

Сьогодні за популярністю в якості інновації сучасного менеджменту контролінг знаходиться на першому місці у менеджерів, економістів, бухгалтерів, фінансистів. Відкриваються все нові області використання контролінгу з бухгалтерським обліком і фінансовою звітністю, інформаційним менеджментом.

Підприємство повинне планомірно рухатись до цілі, незважаючи на постійні перешкоди на ринку. Регулююча діяльність контролінгу полягає, зокрема, в тому, щоб про відхилення, допущені в одній сфері діяльності сигналізувати іншим відділам, показати їм необхідні дії, скоригувати планові показники підрозділів як відповідь на зміни, які сталися в зовнішньому і внутрішньому середовищі. Це, звичайно, веде до закріплення позицій підприємства.

Список літератури

1. Бойчик І.М. Економіка підприємства : навч. посібн. /І.М. Бойчик.- К. : Вид-во Аті- ка, 2002. - 478 с.
2. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. - Вид. 3-тє, без змін / С.Ф. Покропивний. - К. : Вид-во КНЕУ, 2006. - 528 с.

3. Міценко Н.Г. Економіка підприємства : навч. посібн. / Н.Г. Міценко - Львів.: "Магнолія. - 2006", 2008. - 688 с.
4. Федоренко В.І. Оцінка та діагностика фінансового стану підприємства / В.І. Федоренко // Економіка та держава. - 2004. - № 1. - С. 26-29.
5. Хотомлянський О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства / О.Л. Хотомлянський, П.А. Знахуренко // Фінанси України. - 2007. - № 1. - С. 111-118.

В статті освітлено економічне содержание фінансового стану підприємства, охарактеризовані методическіе підходи к его оцінці. Предложено пути стабилизации фінансового стану суб'єктів господарювання.

Одержано 30.05.11

УДК 330.142

К.А. Новохатько, магістрант гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження існуючих методів нарахування амортизації та особливості формування амортизаційної політики підприємства

У статті досліджено існуючі методи нарахування амортизації та особливості формування амортизаційної політики підприємства. Визначено ряд факторів, на основі яких здійснюється фінансування оновлення матеріально-технічної бази підприємства. Порівнюються існуючі методи нарахування амортизації на прикладі ТОВ «Сантекс». Визначено взаємозв'язок методів амортизації та доходів від реалізації продукції. Запропоновано шляхи формування ефективної амортизаційної політики підприємства.

амортизація, амортизаційна політика, амортизаційні відрахування, необоротні активи, оновлення, фінансування оновлення

Сучасний стан економіки України підтверджує загострення кризи управління. За таких умов важливе значення має збільшення внутрішніх джерел коштів підприємства для оновлення необоротних активів та ефективне їх використання. Значний вплив на ці елементи здійснює амортизаційна політика, так як амортизаційний фонд є основним джерелом фінансування необоротних активів у більшості підприємств. Але амортизаційна політика, що проводиться сьогодні в Україні як на рівні держави так і на рівні підприємств є досить недосконалою, тому формування ефективної амортизаційної політики, спрямованої на відтворення основного капіталу, на основі наукових методик нарахування амортизації та контролю використання амортизаційних відрахувань є досить актуальним.

Дане питання досліджували вітчизняні вчені, такі як: В. Андрійчук, Л. Городянська, Н. Виговська, І. Чалий, Л. Бернстайн, І.Назарбаєва, С. Евтушенко, В.Андрійчук, І. Бланк, М. Кісіль, В. Амбросов, О. Олійник, Г. Кірейцев, Я. Надворняк, Н. Іщенко. Суттєве значення для даної тематики мають також праці зарубіжних вчених – О. Боткіна, О. Добриніна, Т. Хачатурова, Л. Гітмана, М. Джонка, В. Шарпа.

Метою статті є особливості формування амортизаційної політики підприємства.

Об'єктом дослідження даної статті є амортизаційна політика ТОВ «Сантекс».

Предметом дослідження є порівняння різних методів нарахування амортизації та формування амортизаційної політики ТОВ «Сантекс»

Амортизаційна політика підприємства та проблеми її розвитку в багатьох країнах світу в тому числі і в Україні посідає вагомим місце. Вона зберігає важливу роль у забезпеченні фінансово-господарської діяльності підприємств у ринкових умовах господарювання. Фінансування оновлення матеріально-технічної бази підприємств, основу якої складають необоротні активи, здійснюється в залежності від різноманітних факторів, серед яких провідну роль відіграють:

- обсяг задіяних необоротних активів;
- методи оцінки необоротних активів, що використовуються;
- реальний строк використання амортизованих активів;
- ступінь зносу необоротних активів;
- положення державної амортизаційної політики;
- дозволені законодавством методи амортизації;
- склад та структура необоротних активів;
- особливості необоротних активів, які використовуються при виробництві продукції чи наданні послуг;
- темпи інфляції;
- інвестиційна активність.

Врахування цих факторів дає змогу підприємству сформулювати амортизаційну політику та обрати методи амортизації, які найбільше відповідають складу, структурі, особливостям необоротних активів та господарській діяльності підприємства.

Згідно П(с)БО №7 метод нарахування амортизації обирається підприємством самостійно з врахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод його використання.

Обраний метод повинен найкращим чином враховувати всі фактори, які пов'язані з об'єктами, що амортизуються, та сприяти прискоренню оновлення необоротних активів.

Порівняльний аналіз використовуваних методів нарахування амортизації формує основні переваги та недоліки кожного з них, а також визначає їх вплив на структуру операційних витрат та питому вагу в них витрат амортизації.

Виділяють такі методи амортизації:

Прямолінійний метод – характеризується рівномірністю амортизаційних відрахувань протягом всього терміну експлуатації та простою розрахунку. Важливими особливостями даного методу є те, що: сума нарахованого зносу, яка віднесена на витрати амортизації, залишається постійною з року в рік; на однакову величину з року в рік зростає сума накопиченого зносу та балансова (залишкова) вартість на початок кожного звітного року зменшується на таку ж суму. Цей метод доцільно застосовувати для об'єктів необоротних активів тривалого використання – будівель, споруд, трубопроводів та інших.

Перевагами методу є найбільше поширення у світі при нарахування амортизації на об'єкти необоротних активів, які перебувають в експлуатації, простота у застосуванні та можливість коригування нормативів нарахування амортизації.

Суттєвим недоліком даного методу є те, що сума нарахованої амортизації не залежить від обсягів випущеної продукції, що не дає змоги реально оцінити стан об'єктів, які беруть участь у виробництві продукції, і для амортизації яких застосовується даний метод. Таким чином, це не дає можливості реально визначити собівартість випущеної продукції.

Метод зменшення залишкової вартості – характеризується нарахуванням найбільшої суми амортизаційних відрахувань у перші роки період експлуатації та найменші – в останні. Для розрахунку амортизаційних відрахувань є необхідним

визначення балансової (залишкової) вартості на початок звітної періоду або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості – також характеризується відшкодуванням в перші роки експлуатації переважної частини вартості об'єкта амортизації. Застосування методу прискореного зменшення залишкової вартості найбільш економічно виправдане, стосовно активної частини необоротних активів, зокрема машин, механізмів, виробничого обладнання тощо.

Особливостями методу зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості є те, що: обладнання продуктивніше працює тоді, коли воно нове, що призводить до найбільшого зношення в перші роки експлуатації; витрати на ремонт таких активів зростають з року в рік; щорічну суму амортизації розраховують з залишкової вартості об'єкта на початок кожного звітної року; використання цих методів дає змогу зменшити суму оподаткованого доходу підприємства в перші роки експлуатації об'єкта за рахунок більших витрат на амортизацію, а зекономлені таким чином кошти спрямувати на оновлення необоротних активів.

Кумулятивний метод – потребує значних додаткових обчислень для визначення річної норми амортизації; в перші роки експлуатації визначена більша сума витрат на амортизацію, що знижує прибуток до оподаткування; даний метод сприяє процесу оновлення складу необоротних активів підприємства.

Недоліком зазначеного методу можна вважати те, що сума зносу, визначена за методом «суми чисел років» використання об'єктів та визнана амортизаційними витратами поточного періоду, часто не узгоджується ні з фактичними використаннями активу, ні з обсягом виробленої продукції, а це означає неузгодженість із одержаними доходами від експлуатації активу.

На ТОВ «Сантекс» амортизацію необоротних активів нараховують методом зменшення залишкової вартості, проте для визначення ефективності використання даного методу нами зроблено розрахунки амортизаційних відрахувань й іншими методами (табл.1).

Таблиця 1 Динаміка суми амортизаційних відрахувань за різних методів нарахування амортизації необоротних активів ТОВ «Сантекс» за 2008 – 2010 рр.

Метод	Період			Відхилення (+,-)	
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2009/2008	2010/2009
Прямолінійний метод	24513,03	26756,88	27259,84	+2243,85	+502,96
Метод зменшення залишкової вартості	50150,40	37579,31	31624,50	-12571,09	-5954,81
Метод прискореного зменшення залишкової вартості	49031,40	53520,04	54525,86	+4488,64	+1005,82
Кумулятивний метод	30897,51	30670,62	27084,26	-226,89	-3586,36

Згідно з даними таблиці сума амортизаційних відрахувань за прямолінійним методом в 2009 р. зростає на 2243,85 грн., а в 2010 р. на 502,96 грн., що призводить до збільшення витрат на виробництво продукції. Характеризуючи метод прямолінійного нарахування амортизації слід відзначити, що його використання є доцільним, коли ступінь експлуатації об'єкта амортизації залишається незмінною. Проте при цьому основним недоліком є те, що при його використанні не враховується моральний знос. Застосування даного методу не завжди забезпечує повне перенесення вартості необоротних активів на продукцію, в результаті чого необоротні активи недоамортизовуються, що є прямим збитком підприємства.

Характеризуючи метод зменшення залишкової вартості можна стверджувати, що сума амортизаційних відрахувань поступово зменшується, зокрема в 2009 р. на 12571,09 грн., а в 2010 р. - 5984,81 грн., що зумовлено особливостями даного методу нарахування амортизації. В майбутньому при використанні даного методу можлива ситуація, коли залишкова вартість об'єкта в кінці запланованого терміну експлуатації не буде дорівнювати ліквідаційній вартості. Такі розбіжності можуть виникати у випадках, коли об'єкт основних засобів був введений в експлуатацію в середині звітного періоду. У зв'язку з цим підприємство може прийняти рішення про зміни терміну амортизації та доамортизувати частку вартості, що залишилась, або вважати залишкову вартість об'єкта ліквідаційною.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості характеризується збільшення сум амортизаційних відрахувань за аналізований період, в 2009 р. амортизаційні відрахування збільшилися на 4488,64 грн., а в 2010 р. на 1005,82 грн., такі зміни обсягу амортизаційних відрахувань були зумовлені введенням в дію нових засобів праці. А збільшення обсягу дасть змогу знизити податкове навантаження, так як за їх рахунок збільшується сума валових витрат підприємства і зменшується сума доходу, що підлягає оподаткуванню податком з прибутку за цей період, це дає змогу компенсувати зазначені витрати та спрямувати на оновлення необоротних активів, або може бути інвестована і приносити дохід, який наростатиме в наступні роки і забезпечить формування ще одного джерела фінансування оновлення необоротних активів.

Кумулятивний метод за аналізований період характеризується меншими сумами амортизаційних відрахувань. В 2009 р. суми амортизаційних відрахувань зменшилися на 226,89 грн., а в 2010 р. 3586,36 грн., що відображає більш рівномірний темп зменшення обсягу амортизаційних відрахувань для даного підприємства. Характеризуючи даний метод можна стверджувати, що податкове навантаження в наступних періодах буде зростати більш рівномірно, а в даному періоді все ще дасть змогу його значно зменшити.

Аналізуючи дані методи при розрахунках амортизації, слід підкреслити, що за різними методами використовується і різна база щодо нарахування амортизаційних відрахувань: при лінійному та кумулятивному методах – вартість основного засобу, що амортизується; методах зменшення залишкової вартості та прискореного зменшення залишкової вартості – залишкова вартість основного засобу на початок кожного звітного року, тому ефективність амортизаційної політики залежить від вибору методу нарахування амортизації та наскільки точно визначено терміни експлуатації активів, що вводяться в дію.

Важливо прийняти до уваги існуючий взаємозв'язок обраних методів амортизації та доходів від реалізації продукції, який характеризується таким чином, що при збільшенні амортизаційних відрахувань збільшується собівартість продукції, та за умови незмінності ціни обсяг, який забезпечує беззбитковість виробництва, зростає. При незмінності одиниць продукції, яку необхідно реалізувати, щоб повністю покрити витрати при зростанні амортизаційних відрахувань, необхідно підвищувати ціну продукції.

Таким чином, обираючи метод нарахування амортизаційних відрахувань, доцільно зробити певні кроки:

По-перше, спрогнозувати обсяги продажів продукції промисловості, враховуючи замовлення постійних партнерів та дослідження стадій життєвого циклу продукції для тих типів виробництва, де можна чітко їх визначити.

По-друге, спрогнозувати прибутковість продажів з урахуванням кон'юнктури ринку, прогнозних очікувань щодо політичних та економічних змін у країні, встановленої норми рентабельності.

По-третє, змінити методи амортизації та розрахунок норм амортизації з урахуванням таких зауважень: не завжди “найшвидшим” методом нарахування амортизаційних відрахувань на основні засоби є метод прискореного зменшення залишкової вартості; обираючи той чи інший метод, необхідно чітко визначитися із розміром ліквідаційної вартості, а також терміном експлуатації основних засобів.

Список літератури

1. Бакай В.Й. Амортизаційна політика та оновлення основних фондів на промислових підприємствах / В.Й. Бонадр // Хмельницький національний університет. – 2006. – С. 45-55.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. – [2-е изд.]. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Бондар О.В. Проблеми формування амортизаційної політики в ринкових умовах господарювання / О.В. Бондар // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 38-42.
4. Лялин В.А. Финансовый менеджмент: Учеб. пособие / В.А. Лялин. – СПб: Бизнес-пресса. – 2001. – С. 67-73.
5. Надворняк Я.М. Порівняльний аналіз методів нарахування амортизації як джерела відтворення основних засобів / Я.М. Надворняк // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 84-89.
6. Орлов П. Про використання в Україні різних систем амортизації / П. Орлов, С. Орлов // Економіка України. – 2005. – № 5. – С. 38-44.
7. Самойленко Р.Л. Питання ефективного використання амортизації суб'єктами господарювання / Р.Л. Самойленко // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – 2002. – № 17. – С. 136-138.
8. Чумаченко М. Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства / М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 11. – С. 3-7.

Одержано 31.05.11

Д.С.Колотуха, ст.гр.ФК-06-1, І.Л. Загреба, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Нові форми податкового контролю

В даній статті надано характеристику та проведено оцінку нових форм податкового контролю. Здійснено опис «ризикоорієнтованої» системи автоматизованого моніторингу та наведені її переваги. **податковий Кодекс, податковий контроль, ризикоорієнтована система**

Вітчизняна система податкового контролю на сьогодні є недосконалою, її характерними рисами на цьому етапі розвитку є наявність безлічі проблем, які постають на шляху її еволюційного та динамічного розвитку. Тому потрібно впроваджувати нові форми податкового контролю.

Проблематиці та напрямам удосконалення податкового контролю присвячені роботи багатьох вчених. Зокрема, питання теорії досліджували Ю. О. Волкова, К. В. Хмільовська. Проте ступінь дослідження цієї теми на даний час є незначним у зв'язку з впровадженням Податкового Кодексу.

Метою даної статті є виявлення впливу впровадження Податкового Кодексу України на організацію податкового контролю.

У поточному році бізнес-середовище працює в умовах дії Податкового кодексу України. Його норми визначають взаємини у суспільстві, впливають на життя країни, систематизують економіку. Інша річ, наскільки якісно запроваджуються норми Кодексу у повсякденне життя.

Податковий кодекс був компромісом між усіма зацікавленими сторонами – державою, бізнесом, найманими працівниками тощо. Необхідність враховувати подекуди взаємовиключні думки призвела до того, що на практиці суспільство стикнулося з наявністю чималої кількості норм з неоднозначним тлумаченням.

Зазначене призводить до виникнення нових проблемних питань між платниками податків та контролюючими органами.[1]

В цих умовах практичним кроком назустріч суб'єктам господарювання стало постійне зменшення у поточному році кількості перевірок з боку органів державної податкової служби. Зокрема, тільки у Кіровоградській області кількість планових перевірок платників податків-юридичних осіб у II кварталі 2011 року зменшено удвічі у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. План-графік податкової служби передбачає у другому кварталі 79 перевірок, у тому ж періоді 2010 року – 157. Така ж ситуація була й у I кварталі цього року: 90 перевірок проти 122 – у 2010 році.

Треба зазначити, що скороченню кількості перевірок суб'єктів господарювання передувало ускладнення податкової звітності, внаслідок чого стало можливим запровадження «ризикоорієнтованої» системи автоматизованого моніторингу. Застосування цієї системи, яка офіційно зветься «система раннього виявлення та припинення діяльності тіньового сектору економіки», дозволяє отримувати необхідну інформацію без відволікання платників та відстежувати факти ухилення від сплати податків дистанційно. Завдяки даній системі податкова акцентує свою увагу лише на тих підприємствах, які мають ризики несплати податків. Тобто сумлінні платники податків не перевіряються, податковим контролем охоплені лише ризикові платники.

Автоматизована система виконує пошук, орієнтуючись на такі базові параметри як присутність у місцях масової реєстрації, невизначеність фактичного знаходження, вартість основних фондів. Під час аналізу баз даних спеціалізовані програми шукають підприємства, які, ймовірно, можуть являтися інструментом ухилення від оподаткування підприємств.

Крім цього, враховується «податкова історія» засновників. Також враховуються додаткові чинники – наприклад, мала кількість працюючих (до 5 осіб) та вартість основних фондів менше 10 тис.грн. або фактична їх відсутність.

Ризикоорієнтована система створена з метою запровадження системного підходу до адміністрування податків і базується на тому, що органи державної податкової служби за рахунок наявної інформації про можливі випадки порушень податкового законодавства, отриманої із внутрішніх та зовнішніх джерел, мають можливість відповідно реагувати на них, у тому числі упереджуючи порушення. З урахуванням значення прийнятного ризику для життєдіяльності всі суб'єкти господарювання, що підлягають державному нагляду, відносяться до одного з трьох ступенів ризику: з високим, середнім та незначним.

У концепції ризикоорієнтованої системи адміністрування податків використовуються такі поняття, як: фактори ризику – тобто причини, обставини, умови, що створюють можливість негативних (небажаних, небезпечних для виконання поставлених завдань) результатів; показники (критерії, індикатори) ризику – тобто те, що слугує сигналом про розгортання несприятливих подій, очевидне вимірюване свідчення про можливість реалізації ризику, що може бути зафіксоване при належній організації спостереження (моніторингу); наслідки ризику – це можливий вплив ризику або створеної ним проблеми на запланований (очікуваний) результат.[2]

Основними ризиками адміністрування податків, зборів (обов'язкових платежів) є: відсутність на обліку в органах державної податкової служби осіб, які займаються господарською діяльністю та отримують доходи; неподання, припинення подання платником податків податкових декларацій (розрахунків); здійснення суб'єктами господарювання діяльності без спеціальних дозволів (ліцензій), торгових патентів, сертифікатів відповідності; реалізація товарів, робіт та послуг за готівку без використання реєстраторів розрахункових операцій, якщо їх застосування є обов'язковим відповідно до законодавства; допущення платником податків арифметичних або методологічних помилок у поданій ним податковій декларації

(розрахунку), які призвели до заниження або завищення суми податкового зобов'язання; ухилення платника податків від сплати податків, заниження податкового зобов'язання; ухилення від сплати податку на додану вартість та безпідставне декларування від'ємного значення сум податку на додану вартість, співпраця з контрагентами, що ймовірно занижують податкові зобов'язання тощо.

На основі вищезазначених критеріїв суб'єкти господарювання розподіляються на відповідні категорії уваги:

Категорія 1 – сумлінні платники податків. Найбільш істотними факторами, які впливають на віднесення платника податку до цієї категорії, є:

- відсутність випадків порушення термінів подачі податкової звітності;
- повнота та своєчасність сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів;
- більший за середній у групі (галузі) рівень сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів.

Категорія 2 – платники податків помірною ризику. Найбільш істотними факторами, які впливають на віднесення платника податку до даної категорії, є:

- низьке значення фіскальної важливості;
- середній рівень сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів у групі (галузі).

Категорія 3 – платники податків високого ризику. Найбільш істотними факторами, які впливають на віднесення платника податку до даної категорії, є:

- високий рівень значення фіскальної важливості, але рівень сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів у групі (галузі) є значно меншим за середні показники;
- наявність ознак серйозних порушень податкового законодавства, на які вказують фактори ризику.

Програма по роботі з базою податкових ризиків визначає загальні ознаки, які на цей час відомі податківцям (опис схем ухилення від оподаткування), що можуть вказувати на наявність порушень нормативно-правових документів та чинного податкового законодавства з боку платника податків. Програма дає можливість: здійснювати якісний відбір клієнтів для проведення перевірок; мінімізувати безрезультативні перевірки; скоротити витрати робочого часу на планування та проведення податкових перевірок; аналізувати та систематизувати виявлені порушення; упереджувати виникнення різноманітних схем ухилення від оподаткування. Для кожного ризику існує персональна програма його усунення, в якій детально, крок за кроком, описуються всі етапи цієї операції, починаючи з опису дій клієнта, які пов'язані з вірогідністю появи податкового ризику, спосіб встановлення порушення та рекомендований метод подолання.[3]

У результаті створення ризикоорієнтованої системи адміністрування податків стало можливим: визначення порогу значимості податкових ризиків з урахуванням співвідношення між сукупним ризиком та наявними ресурсами державної податкової служби; оптимальний розподіл наявних ресурсів між різними напрямками адміністрування податків з урахуванням пріоритетності окремих видів ризиків; визначення пріоритетних напрямків та конкретних протиризових заходів з метою зменшення, нейтралізації або свідомого прийняття ризику по усіх напрямках діяльності – від внесення законодавчих ініціатив до поточних заходів на різних ділянках адміністрування податків; дотримання принципу найменшого втручання у фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання.

Для отримання права на автоматичне бюджетне відшкодування сум ПДВ платник повинен відповідати одночасно критеріям, визначеним статті 200 розділу V Податкового кодексу України.

Наказом ДПА України №42 від 25.01.11 затверджено Порядок визначення відповідності платника податку критеріям які дають право на отримання автоматичного бюджетного відшкодування податку на додану вартість.

Критерії оцінки платника, відповідність яким надає такому платнику податку право на отримання бюджетного відшкодування сум ПДВ, побудовані на аналізі його звітних показників та наявної податкової інформації, тобто без вжиття контрольно-перевірочних заходів безпосередньо на підприємстві.

Треба зазначити, що це загальноприйнята в Європі практика, податкові органи майже 85 країн – членів Внутрішньоевропейської організації податкових адміністрацій (ЮТА) так чи інакше використовують систему електронних перевірок.

Вважаємо, що впровадження ризикоорієнтованої системи надало податковим органам можливість передбачати та упереджувати порушення податкового законодавства суб'єктами господарювання та реагувати на них належними діями. Практичне використання цієї системи підвищило довіру у взаємовідносинах податкових органів та сумлінних платників податків у такому важливому питанні, як відшкодування ПДВ.

Таким чином, новоприйнятий Податковий Кодекс створює можливості запровадження цивілізованих форм податкового контролю та встановленню партнерських відносин між платниками податків та контролюючими органами.

Список літератури

1. Ємко Ю. Модернізація податкової служби України / Ю. Ємко // Збірник наукових праць Академії ДПС. – 2005. – №4 (14). – С. 184-187.
2. Волкова Ю. О. Удосконалення податкового контролю як елемент формування податкової політики / Ю. О. Волкова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 10(65). – С. 23-27.
3. Податковий контроль (основи організації) В. А. Онищенко – К.: 2006. – С. 420

Одержано 31.05.11

М.В. Гліжинський, ст. гр. ФК-06-1, Л.І. Загреба, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Стратегічне управління фінансами підприємства

У статті визначено сутність, завдання, зміст стратегічного управління фінансами та його значення для підприємства.

стратегічне управління, фінансова стратегія, фінансова стійкість

Нова економічна система, що формується в Україні в сучасних умовах і характеризується подальшим розвитком ринкових відносин, становленням конкурентного середовища в національній економіці, потребує активізації теоретичних досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо вирішення проблеми забезпечення ефективного фінансового менеджменту на вітчизняних підприємствах.

Сьогодні, як ніколи, потрібне ефективне залучення значних обсягів коштів із зовнішніх джерел для фінансування діяльності вітчизняних підприємств. Серед умов реалізації цього завдання можна зазначити надійність фінансового стану об'єктів інвестування, можливість отримання прибутку та забезпечення необхідних гарантій тим, хто має намір вкласти вільні кошти у розвиток виробничого сектора економіки України. Ось чому зараз актуального значення набуває питання розробки обґрунтованих прогнозів фінансового стану підприємства з урахуванням впливу численних факторів та визначення пріоритетних напрямків фінансової політики.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми управління фінансами підприємств в

умовах ринкової конкуренції досліджуються в працях вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців: М.С. Абрютіної, І.О. Бреїлі, Є. Брігхема, В.М. Геєця, А. Гропеллі, А.О. Єпіфанова, В.В. Ковальова, Б. Коласса, Ф. Котлера, В.І. Міщенко, В.П. Москаленка, С.В. Науменкової, А.М. Поддєрьогіна, М. Портера та ін.

Позитивно оцінюючи результати цих досліджень у вирішенні багатьох теоретичних і практичних питань управління фінансами підприємств, слід водночас відзначити, що вони не повною мірою зорієнтовані на умови вітчизняної економіки і недостатньо пов'язані з конкретними стратегічними та поточними пріоритетами економічного розвитку підприємств України.

Все вищевикладене й обумовило вибір мети дослідження.

Метою статті є визначення сутності стратегічного управління фінансами підприємства як найважливішої складової забезпечення конкурентних переваг в процесі реалізації стратегічних цілей його економічного розвитку.

Функціонування підприємств та їх позиції на ринку визначаються не лише особливостями їх виробничо-господарської діяльності, специфікою організаційно-правових форм, але й можливостями забезпечення та використання конкурентних переваг. Таким чином, ефективність діяльності сучасного підприємства значною мірою залежить від рівня його адаптованості до умов ринкової конкуренції, що обумовлює необхідність запровадження відповідної системи управління фінансами, адекватної ринковим вимогам. Стратегічними завданнями розробки та реалізації ефективної системи управління фінансами підприємства є досягнення стратегічних та тактичних цілей його діяльності на основі використання ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів, оптимізації структури капіталу та забезпечення фінансової стійкості, максимізації прибутку та підвищення ринкової вартості підприємства. При цьому визначального значення набуває забезпечення прозорості інформації стосовно фінансово-економічного стану підприємства як для власників, так і для потенційних інвесторів.

Фінансова стратегія представляє собою визначення довгострокової мети фінансової діяльності підприємства, вибір найбільш ефективних способів і шляхів їх досягнення.

Завданнями фінансової стратегії є:

- визначення способів проведення успішної фінансової стратегії та використання фінансових можливостей;
- визначення перспективних фінансових взаємовідносин із суб'єктами господарювання, бюджетом, банками та іншими фінансовими інститутами;
- фінансове забезпечення операційної та інвестиційної діяльності на перспективу;
- вивчення економічних та фінансових можливостей імовірних конкурентів, розробка та здійснення заходів щодо забезпечення фінансової стійкості;
- розробка способів виходу із кризового стану та методів управління за умов кризового стану підприємств.

Розробка фінансової стратегії – це галузь фінансового планування. Як складова частина загальної стратегії економічного розвитку, вона має узгоджуватися з цілями та напрямками останньої. У свою чергу, фінансова стратегія справляє суттєвий вплив на загальну економічну стратегію підприємства. Зміна ситуації на макрорівні та на фінансовому ринку спричиняє коригування як фінансової, так і загальної стратегії розвитку підприємства.

Теорія фінансової стратегії, досліджуючи об'єктивні економічні закономірності ринкових відносин, розробляє форми та способи виживання й розвитку за нових умов. Фінансова стратегія включає методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування та забезпечення фінансової стійкості підприємства за ринкових умов господарювання. Фінансова стратегія охоплює всі форми фінансової діяльності

підприємства: оптимізацію основних та оборотних засобів, формування та розподіл прибутку, грошові розрахунки, інвестиційну політику.

Всебічно враховуючи фінансові можливості підприємств, об'єктивно оцінюючи характер внутрішніх та зовнішніх факторів, фінансова стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічних можливостей підприємства умовам, які склалися на ринку товарів та фінансовому ринку. Фінансова стратегія передбачає визначення довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших способів їх досягнення. Цілі фінансової стратегії мають підпорядковуватися загальній стратегії економічного розвитку та спрямовуватися на максимізацію прибутку та ринкової вартості підприємства. За розробки фінансової стратегії слід урахувати динаміку макроекономічних процесів, тенденції розвитку вітчизняних фінансових ринків, можливості диверсифікації діяльності підприємства.

Процес формування фінансової стратегії підприємства включає наступні основні етапи:

- визначення періоду реалізації стратегії;
- аналіз факторів зовнішнього фінансового середовища підприємства;
- формування стратегічної мети фінансової діяльності;
- розроблення фінансової політики підприємства;
- розроблення системи заходів по забезпеченню реалізації фінансової стратегії;
- оцінка розробленої фінансової стратегії.

Ефективність фінансової стратегії досягається за:

- відповідності розробленої фінансової стратегії загальній стратегії підприємства – ступеню узгодженості цілей, напрямків і етапів реалізації цих стратегій;
- узгодженості фінансової стратегії підприємства з прогнозованими змінами у зовнішньому підприємницькому середовищі;
- реалізації розробленої підприємством фінансової стратегії щодо формування власних і залучених зовнішніх фінансових ресурсів тощо.

Фінансова стратегія підприємства забезпечує:

- формування та ефективне використання фінансових ресурсів;
- виявлення найефективніших напрямків інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках;
- відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;
- визначення головної загрози з боку конкурентів, правильний вибір напрямків фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Стратегія — це загальний напрям і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети, дослідження й розробка можливих шляхів розвитку фінансів підприємства. Правильно розроблена стратегія дає змогу гармонізувати різні, часто суперечливі цілі, дає можливість порівняти різноманітні "сценарії" розвитку фінансів підприємства і на підставі одержаної інформації вибрати оптимальні шляхи його перспективної діяльності, передбачити труднощі на шляху до зміцнення його ринкових позицій, попередити негативні наслідки реалізації обраних шляхів розвитку.

Аналіз показав, що розробка стратегії управління підприємством суттєво залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів, які нерідко різнонаправлено впливають на результати функціонування підприємства.

В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне і гнучке управління внутрішніми факторами його діяльності. Стратегічний менеджмент, на наш погляд, повинен бути спрямований на:

- якість управління оптимальним складом і структурою поточних активів;
- правильний вибір стратегії і тактики управління структурою власних фінансових ресурсів. Винятково важливо проаналізувати їх використання в двох

напрямах: по-перше, для фінансування поточної діяльності, по-друге, для інвестування в капітальні затрати і цінні папери;

— заходи щодо управління коштами, що додатково мобілізуються на ринку позичкових капіталів. Тут стратегія повинна бути направлена на усунення фінансового ризику нездатності підприємства своєчасно і в повному обсязі розплатитися зі своїми кредиторами [1].

Необхідно відмітити, що ступінь впливу факторів на фінансову стійкість підприємства залежить не лише від сили кожного з них та співвідношення між ними, а й від тієї стадії життєвого циклу, на якій у даний момент перебуває підприємство, і відповідності їй управлінських дій.

Немаловажний вплив на фінансовий стан підприємства мають і зовнішні фактори. Тому важливо розробити на підприємстві стратегію і тактику управління ними. Зовнішнє середовище включає в себе різні аспекти:

— економічні умови господарювання;
— пануючі в суспільстві техніку і технології;
— платоспроможний попит споживачів;
— економічну й фінансово-кредитну законодавчу базу;
— соціальну та екологічну ситуацію в суспільстві;
— конкурентну боротьбу;
— податкову політику;
— ступінь розвитку фінансового ринку, страхової справи і зовнішньоекономічних зв'язків.

Отже, найважливіша ознака фінансової стійкості підприємства — його здатність функціонувати і розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища, які істотно змінюються.

Одним із головних методологічних принципів стратегічного менеджменту є інформаційне забезпечення — реальне, правдиве й достовірне. Це відбувається шляхом складання та аналізу фінансової звітності. Підприємство повинно розробити таку політику щодо управлінського обліку, щоб вона забезпечувала формування всього спектра повної і неупередженої інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [2].

Останнім часом в Україні чимало дискусій ведеться навколо реформування податкової системи, раціональності її побудови, можливості зниження податкового тягаря на підприємства. Для входження України в Європейський союз для нашої країни було розроблено стратегію гармонізації податкової політики — удосконалення податкового законодавства в напрямі його відкритості, простоти та стабільності. З 2011 року почав діяти Податковий кодекс України. Всі заходи спрямовані на формування стимулюючої податкової політики, яка формує в правовому полі економічну свободу підприємництва. Передбачено розробку та удосконалення стимулюючих вітчизняне виробництво технологій розрахунку та сплати податків.

Підбиваючи підсумки викладеного, при вирішенні питань, пов'язаних з формуванням фінансової стратегії підприємств, необхідно:

— здійснити глибокий аналіз фінансового стану підприємства і визначити перспективи його подальшої діяльності, враховуючи номенклатуру вироблюваної продукції, її якість, вартість, конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках збуту, оцінити реальні можливості підприємств;

— виявити і ліквідувати можливі втрати і збитки на підприємстві, їх причини і перебудувати організаційну структуру таким чином, щоб підприємство могло одержати максимальний прибуток;

— проводити глибоку ревізію діяльності, інвентаризацію статей балансу, детально вивчити склад матеріальних цінностей, особливості готової продукції, дебіторської заборгованості;

— обґрунтувати впровадження нових технологій, вибір варіантів розміщення

виробничих потужностей, ввести нові інвестиційні проекти;

—впровадити систему інформації, яка б могла своєчасно, достовірно, повно і систематично надавати керівним органам підприємства необхідну інформацію про зовнішні та внутрішні умови, інформацію про реальний економічний стан на підприємстві;

—визначити конкретні вимоги, поставлені до системи управління підприємством, умови забезпечення об'єктивної оцінки недоліків у керівництві, практичної діяльності та кваліфікації керівного персоналу; вдосконалити методи управління підприємством на основі правильного добору керівників, підвищення рівня їх загальної і спеціальної освіти, а також шляхом застосування колективних форм керівництва підприємством[3].

На наш погляд, для забезпечення цілісності системи управління фінансовою діяльністю передбачається виконання умови єдності цілей та інтересів на всіх рівнях управління, єдності принципів управління та єдності самого процесу управління.

Список літератури

1. Свтушевський В. Стратегія корпоративного управління. — К. : Знання, 2007. — 287с.
2. Лихота Ю. Фінансова стратегія управління підприємством //Фінанси України. - 2009. - № 2. - С. 86-88
3. Мізюк Б. Особливості стратегічного управління підприємствами //Фінанси України. - 2008. - № 12. - С. 31-36

Одержано 30.05.11

УДК 657.04

Ю.Ю. Криворог, магістрант гр. ФК-06-1, В.П. Кравченко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Оцінка та аналіз системи стратегічного управління фінансами на підприємстві

У статті висвітлено результати аналізу та оцінка фінансової діяльності підприємства «Креатив». Досліджено систему стратегічного управління фінансами на підприємстві та удосконалено побудову Space-матриці. Запропоновано шляхи покращення системи управління фінансами на підприємстві **фінанси, контроль, фінансова стратегія, стратегічне управління, фінансова сила, конкурентна перевага, стабільність середовища**

Структурна перебудова економіки держави та прискорення темпів її зростання значною мірою залежать від досконалості системи управління фінансовими ресурсами на мікроекономічному рівні. Ефективна діяльність суб'єктів господарювання за ринкових умов, передбачає перш за все наявність досконалої системи управління фінансами підприємств як основи прийняття управлінських рішень.

Вагомий внесок у розробку теоретичних й методологічних основ фінансового управління внесли такі зарубіжні вчені як Діккі Террі, Друрі К., Кінг Альфред М., Майер Е., Райан Б., Фалуді А., Фостер Дж., Хан Д., Хорнгрен Ч.Т., Шим Джей К. та інші. Але використовувати західні концепції без їх адаптації до вітчизняних умов господарювання є недоцільним у зв'язку з наявністю ряду суттєвих національних

особливостей менеджменту, системи обліку й звітності, рівня інформаційного забезпечення.

У вітчизняній та російській економічній літературі достатньою мірою розроблені питання методики розрахунку і аналізу фінансових показників оцінки результатів діяльності підприємств. Нині науковим загалом широко дискутуються проблеми розробки й використання в практиці нових підходів у фінансовому плануванні, обліку, контролі та аналізі, які сприяють підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств. Так, цій проблематиці присвячені праці Балабанова І.Т., Білолипецького В.Г., Власова В.М., Данилочкіної Н.Г., Кармінського А.М., Карпової Т.П., Ковальова В.В., Новіченко П.П., Олексієвої М.М., Стоянової О.С., Теплової Т.В., Шеремета А.Д. та інших.

Метою статті є розробка теоретичних положень та методичних рекомендацій дослідження системи стратегічного управління фінансами на підприємстві «Креатив».

Предметом фінансового управління є регулювання фінансових потоків. При цьому об'єктом управління фінансами є фінансові відносини у сфері грошового обігу, централізовані та децентралізовані фонди фінансових ресурсів, що створюються і використовуються в усіх ланках фінансової системи держави.

Суб'єктом управління фінансами є фінансовий апарат системи органів управління на підприємстві на всіх рівнях.

Сутність поняття фінансового управління можна трактувати як інструмент реалізації фінансів та фінансової політики, як сукупність методів впливу на організацію і використання фінансових відносин та фінансових ресурсів, як сукупність управлінських структур і фінансового апарату на всіх рівнях управління. Фінансове управління має свою систему функцій, які пропонується визначати у такому складі:

- взаємодія всіх органів управління всіх рівнів;
- створення ефективних організаційних структур управління;
- прогнозування, планування, регулювання фінансових процесів;
- аналіз фінансових ресурсів і фінансових відносин;
- обґрунтування й прийняття оперативних фінансових рішень;
- контроль за виконанням розроблених планів та прийнятих фінансових рішень.

Аналіз та оцінка фінансової діяльності підприємства «Креатив» показав, що на кінець 2007 року підприємство є фінансово нестійке, має низьку рентабельність для підтримання платоспроможності на прийнятному рівні, підприємство має прострочену заборгованість, воно знаходиться на межі втрати фінансової стійкості. Перешкоджаючими факторами, які в господарській діяльності підприємства, є не ефективне використання фінансових ресурсів, відсутність можливості перетворення активів у ліквідні засоби, висока залежність від довгострокових зобов'язань. Але існують і позитивні фактори – готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість, раціональне використання структури власного капіталу та виробничих фондів, ефективне управління активами. На основі розрахункових даних за 2007 рік будуємо графічну модель оцінки фінансової діяльності підприємства (рис.1).

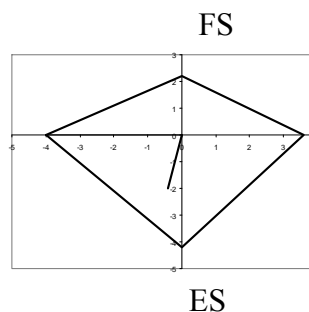
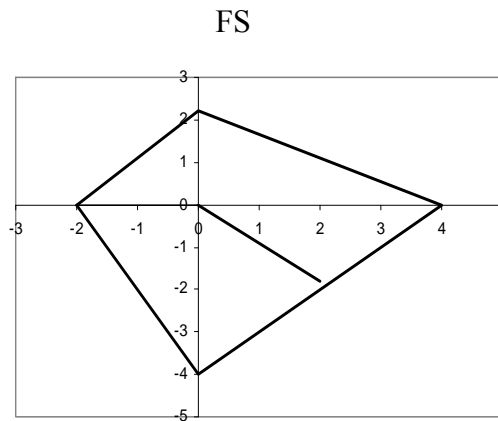

Рисунок 1 - Графічна модель оцінки фінансової діяльності підприємства «Креатив» станом на 2007 рік

Відповідно до положення вектора i на основі аналізу порівняльної привабливості альтернативних стратегічних дій досліджуваного підприємства діючою виявилася охорона стратегія на базі. Підприємство працює у привабливій галузі, але йому не вистачає конкурентоспроможності продукції і фінансових засобів. Для покращення ситуації необхідно розробити основні механізми: відображення погрозу, утримання позицій на ринку, забезпечення фінансової стійкості, підвищення рівня рентабельності, покращення роботи з активами, ефективного використання залучених фінансових ресурсів.

Аналіз та оцінка фінансової діяльності підприємства «Креатив» за 2008 рік свідчать, що підприємство має низький рівень рентабельності, його платоспроможність і фінансова стійкість знаходяться в цілому на прийнятному рівні, хоча окремі показники знаходяться нижче нормативних значень, однак дане підприємство є недостатньо стійке до факторів фінансово-господарської діяльності. Перешкоджаючими факторами, які заважають ефективній діяльності підприємства є фінансова залежність підприємства, прибуток від звичайної діяльності нижче активів підприємства. Сприятливими факторами є готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість, ефективне використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. На основі розрахункових даних за 2008 рік будемо графічну модель оцінки фінансової діяльності підприємства (рис.2).

ES

Рисунок 2 - Графічна модель оцінки фінансової діяльності підприємства «Креатив» І станом на 2008 рік

Відповідно до положення вектора i на основі аналізу порівняльної привабливості альтернативних стратегічних дій досліджуваного підприємства діючою виявилася конкурентна стратегія на базі. Підприємство отримує конкурентну перевагу у відносно нестабільній ситуації. Критичним є фінансовий потенціал. Для покращення ситуації необхідно розробити основні механізми: пошуку фінансових ресурсів, розвитку збутових мереж, фінансової незалежності, підвищення рівня рентабельності виробничих фондів, збільшення власних засобів, зменшення обсягу позичених коштів, підвищення рентабельності власного капіталу, зменшення періоду окупності власного капіталу.

Аналіз та оцінка фінансової діяльності підприємства «Креатив» за 2009 рік свідчать, що підприємство має задовільний рівень рентабельності, його платоспроможність і фінансова стійкість знаходяться на прийнятному рівні, коефіцієнт левериджу характеризує високу залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Перешкоджаючим фактором є залежність підприємства від довгострокових зобов'язань та те, що підприємство є фінансово не стійким, а сприятливими – раціональне використання структури власного капіталу та виробничих фондів, ефективне управління активами, готовність підприємства негайно ліквідувати

короткострокову заборгованість. На основі розрахункових даних за 2009 рік будуюмо графічну модель оцінки фінансової діяльності підприємства (рис.3).

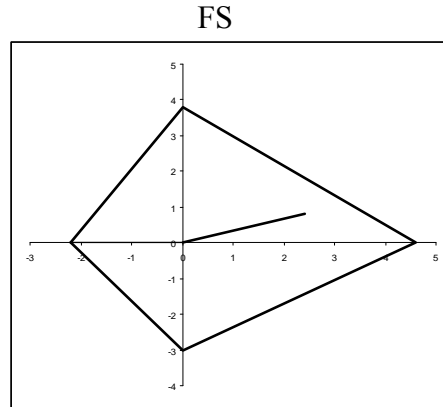

Рисунок 3 – Графічна модель оцінки фінансової діяльності підприємства «Креатив» станом на 2009 рік

Відповідно до положення вектора i на основі аналізу порівняльної привабливості альтернативних стратегічних дій досліджуваного підприємства діючою виявилася агресивна стратегія на базі. Підприємство отримує конкурентну перевагу, яку може зберегти та збільшити за допомогою фінансового потенціалу. Погрози для його функціонування незначні. Для покращення ситуації необхідно розробити основні механізми: розширення виробництва та продаж, цінової війни з конкурентами, освоєння нових секторів ринку, стабілізації фінансово-економічного становища.

Аналіз та оцінка фінансової діяльності підприємства «Креатив» за 2010 рік свідчать, що підприємство має задовільний рівень рентабельності, його платоспроможність і фінансова стійкість знаходяться на прийнятному рівні, коефіцієнт левериджу характеризує високу залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Перешкоджаючим фактором є залежність підприємства від довгострокових зобов'язань, а сприятливими – раціональне використання структури власного капіталу та виробничих фондів, ефективне управління активами, готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість. На основі розрахункових даних за 2010 рік будуюмо графічну модель оцінки фінансової діяльності підприємства (рис.4).

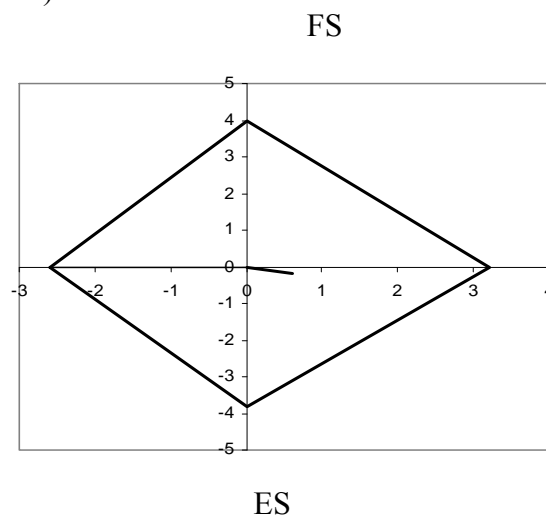

Рисунок 4 - Графічна модель оцінки фінансової діяльності підприємства «Креатив» станом на 2010 рік

Відповідно до положення вектора i на основі аналізу порівняльної привабливості альтернативних стратегічних дій досліджуваного підприємства діючою

виявилася конкурентна стратегія на базі. Підприємство отримує конкурентну перевагу у відносно нестабільній ситуації. Для покращення ситуації необхідно розробити основні механізми: покращення фінансового стану підприємства, підвищення рентабельності реалізованої продукції, підвищення рентабельності власного капіталу, підвищення рентабельності виробничих фондів, підвищення фінансової стійкості, негайного ліквідування короткострокової заборгованості.

Таким чином можна виділити основні результати проведеного дослідження

- відображена графічна модель фінансової діяльності підприємства на період 2007-2010 рр., що показала діючі стратегії на підприємстві за аналізований період;
- розкриті проблеми, які виникають при виконанні виробничих завдань та сприятливі і перешкоджаючі фактори фінансової діяльності підприємства;
- на основі проведеного аналізу запропоновано шляхи покращення фінансової-господарської діяльності підприємства.

Підводячи підсумки слід зазначити, що впровадження моделі Space-матриці дозволить підприємствам більш ефективно управляти фінансовою стратегією підприємства, що позитивно відіб'ється на фінансово-господарську діяльність підприємства. Подальша розробка зазначених проблем дозволить підприємству вийти на достатній рівень конкурентоздатності, підвищити рентабельність та фінансову стійкість підприємства. Пропозиції, наведені у статті можуть бути використані в подальшій практичній діяльності підприємства «Креатив».

Список літератури

1. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. - Стратегічне управління підприємством: Навчальний посібник. - Вид. 2-ге, виправл. і доп. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 400с.
2. Македон В. В. - Бізнес-планування: Навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 236 с.
3. Міщенко, А.П. - Стратегічне управління: Навч. посібник. - К. : Центр навчальної літератури, 2004 . - 336 с.
4. Немцов В.Д., Довгань Л.Є. Стратегічний менеджмент: Навч. Посібник. - К.: ЕксОб, 2001.
5. Осовська Г.В., Фішук О.Л., Жалінська І.В. - Стратегічний менеджмент: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2003. - 196 с.
6. Рибалко Н.О. «Удосконалення фінансового управління на підприємствах»: Міжнародний науково-практичний журнал.- «Економіка і держава». - №9 вересень 2009р.
7. Рудницька О.М., Білецька Я.Р. «Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств»: Вісник національного університету «Львівська політехніка». - №649 «Логістика», 2009 р., С. 132-138
8. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.

Одержано 31.05.11

К.А. Заворотня, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Поняття та структура кредитного портфеля комерційного банку

У статті розкрита сутність кредитного портфеля комерційного банку, досліджена його структура. Наведена класифікація кредитного портфеля за окремими ознаками.
банківська система, кредит, кредитний портфель, кредитний ризик

У будь-який період розвитку суспільства банки активно впливали на суспільні відносини, оскільки є фінансовими інститутами, що накопичують і розповсюджують особливий товар – платіжні кошти. Банки здійснюють кредитні операції за різноманітними схемами, беруть участь у реалізації важливих загальнодержавних програм з фінансової підтримки розвитку пріоритетних сфер і галузей економіки, впроваджують у практику ефективні й гнучкі кредитні інструменти. Банки посіли провідне місце серед фінансових інститутів розвинутих країн і здійснюють вплив на соціально-економічні і політичні процеси, особливо в період глобалізації світової економіки та заполітизованості вітчизняної. Не є винятком і період перехідної економіки в Україні, коли не вистачає надійних інструментів для акумулювання і розподілу наявних фінансових ре-сурсів.

Дослідження проблем подальшого вдосконалення функціонування банківської системи, зокрема процесу управління кредитним портфелем банку, привертає увагу багатьох вітчизняних учених, серед яких потрібно відзначити праці М.Д. Алексеєнко, А.С. Гальчинського, О.В. Дзюблюка, Л.В. Конопатської, І.М. Лазепка, М.І. Мируна, А.М. Мороза, С.Я. Огородніка, С.С. Осадця, Т.П. Остапішиної, М.І. Савлука, М.І. Сивульського та ін. Значний внесок у дослідження цього питання зробили російські вчені, передусім О. Лаврушин, Ю. Масленченков, Г. Панова, В. Усоскін, О. Ширінська та ін. У працях цих та інших фахівців розглядаються проблеми формування і моніторингу кредитного портфеля, наводяться класифікаційні характеристики кредитів і пов'язаних з ними ризиків, висвітлюються інші актуальні аспекти кредитних операцій комерційних банків. Проте питання саме вдосконалення управління кредитним портфелем залишаються дискусійними і недостатньо опрацьованими. Тому дана тема дослідження досить актуальна, особливо враховуючи динамічний розвиток кредитування як одного з основних напрямів діяльності комерційних банків.

Кредитний портфель можна характеризувати у двох значеннях – широкому (на рівні банку) та вузькому (на рівні кредитного портфеля). Кредитний портфель у широкому значенні - комплексний інструмент управління (активами і пасивами) банку, оскільки більшість методів, які застосовуються при формуванні кредитного портфеля, використовуються для вирішення питань, пов'язаних з вибором структури активів та пасивів; у вузькому значенні – набір кредитних інструментів для досягнення основних цілей, тобто процес управління кредитним портфелем банку повинен бути побудований таким чином, щоб виконувалися наступні цілі:

- 1) високий рівень доходу в поточному періоді;
- 2) високий темп приросту очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі;
- 3) мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля;
- 4) дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля;

5) забезпечення максимального ефекту податкових пільг.

Окремо слід відзначити, що пріоритетність зазначених цілей має визначатися кожним банком самостійно, залежно від його кредитної політики.

Теорія формування кредитного портфеля ґрунтується на ідеї збалансованого портфеля, коли управлінці включають до портфеля найрізноманітніші інструменти. Іншими словами, портфельна теорія полягає в забезпеченні збалансованості шляхом включення до кредитного портфеля коротко – , середньо – та довгострокових кредитів, виданих різним підприємствам і галузям.

У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, що має свій рівень дохідності та ризику. Тому, для успішного кредитування – підвищення дохідності кредитних операцій, банки мають впровадити ефективну та гнучку систему управління власним кредитним портфелем.

Кредитний портфель включав, відповідно до Інструкції НБУ “Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків” агреговану балансову вартість усіх кредитів, у т.ч. і прострочених, пролонгованих та сумнівних щодо повернення. Не включаючи відсотки нараховані, але ще не сплачені, не профінансовані, зобов'язання видати кредит, кредитні лінії, які ще не використані, гарантії та акредитиви, оперативний лізинг. Однак, відповідно до Постанови НБУ “Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків”, склад кредитного портфеля банку було детально конкретизовано та розширено; зокрема, до нього було включені гарантії та акредитиви.

Пропонуємо для з'ясування питання складу заборгованості за кредитними операціями, що становлять кредитний портфель банку, розділити останній на п'ять груп.

Перша група – “Міжбанківські позички надані” включає: строкові депозити, які розміщені в інших банках, та сумнівна заборгованість за ними; кредити, які надані іншим банкам, та сумнівна заборгованість за ними.

Друга група – “Позички, надані державі”: кредити, які надані центральним і місцевим органам державного управління, та сумнівна заборгованість за цими кредитами.

Третя група – “Позички, надані суб'єктам господарської діяльності”: рахунки суб'єктів господарської діяльності за овердрафтом, за факторинговими операціями та прострочена заборгованість за факторинговими операціями; кошти, що надані суб'єктам господарської діяльності за операціями репо; кредити, що надані у формі врахування векселів, та сумнівна заборгованість за ними; кредити суб'єктам господарської діяльності за внутрішніми торговельними операціями, за експортно-імпортними операціями, у поточну діяльність, в інвестиційну діяльність; сумнівна заборгованість за кредитами, що надані суб'єктам господарської діяльності.

Четверта група – “Позички, надані фізичним особам”: кредити в інвестиційну діяльність і на поточні потреби, які надані фізичним особам; сумнівна заборгованість за кредитами, що надані фізичним особам.

П'ята група - “Гарантії, акцепти та авалі, що надані юридичним та фізичним особам”: гарантії, акцепти та авалі, що надані банкам; сумнівна заборгованість за виплаченими гарантіями, виданими іншим банкам; гарантії та авалі, що надані клієнтам; сумнівні гарантії, що надані банкам та клієнтам; зобов'язання з кредитування, які надані банкам та клієнтам.

Класифікувати та аналізувати структуру кредитного портфеля доцільно за такими основними ознаками:

- 1) за терміном кредитування – виділити онкольні, короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити;
- 2) за сферами суспільного відтворення: кредити у сферу виробництва, у сферу обігу та у сферу споживання;

- 3) за обсягом кредитування – великі кредити в кредитному портфелі та активах; а також співвідношення між їх розміром та власними коштами банку;
- 4) за контрагентами – виокремити кредити, надані суб'єктам господарювання, фізичним особам, органам загального державного управління, місцевим органам державного управління, а також міжбанківський кредит;
- 5) за впливом на визначення структури кредитного портфеля комерційного банку з боку НБУ. Насамперед це стосується таких показників, як норма обов'язкового резервування, норматив адекватності регулятивного капіталу та норматив ліквідності;
- 6) за впливом на структуру кредитного портфеля комерційного банку вимог позичальників щодо обсягу необхідного кредиту. Сукупність заявок на кредит, що надходять до банку від позичальників, складається із запитів, які може бути задоволено лише в повному обсязі або відхилено, та запитів, що дозволяють альтернативний обсяг кредитування;
- 7) за формами власності – приватні підприємства, акціонерні товариства, державні підприємства, підприємства за участю іноземного капіталу. Можуть використовуватись й інші юридичні ознаки поділу позичальників - закриті та відкриті акціонерні товариства, спільні підприємства, муніципальні підприємства;
- 8) за галузевою приналежністю позичальника – промисловість (добувна та переробна); будівництво; електроенергетика; торгівля; сфера послуг; транспорт, зв'язок та комунальне господарство;
- 9) за кредитним рейтингом позичальника: ААА, АА, А (якщо є інформація);
- 10) за територіальною приналежністю позичальника – політична та економічна стабільність регіону, рівень економічного та соціального розвитку регіону, вплив сезонних коливань на регіон;
- 11) за схемою надання: кредитні лінії, револьверні, контокорентні, овердрафт;
- 12) за забезпеченістю повернення: забезпечені (майном, майновими правами, цінними паперами), частково забезпечені (включаючи гарантії та поручительства), незабезпечені (бланкові);
- 13) за ціною (платністю): банківські позички з ринковою процентною ставкою, підвищеною (вищою ніж ринкова), пільговою (нижчою за ринкову);
- 14) за ступенем ризику згідно з такими критеріями (відповідно до чинного законодавства): здійснюється з урахуванням фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та рівня забезпечення кредитної операції.

В статті раскрыта сутність кредитного портфеля коммерческого банка, исследована его структура. Приведена классификация кредитного портфеля по отдельным признакам.

Одержано 31.05.11

О.В. Новіцький, ст. гр. ТВ-06

Кіровоградський національний технічний університет

Підвищення міцності зчеплення сталеві стрічки з деталлю при відновленні ЕКП

Працездатність деталей, відновлених електроконтактним приварюванням (ЕКП) присадних матеріалів зокрема стрічки з вуглецевих сталей, визначається в основному, якістю зчеплення приварюваної стрічки з поверхнею відновленої деталі. При низькій якості зчеплення (зварюваності) стрічки з основним металом, що характеризується низькою міцністю зчеплення, не можуть бути реалізовані інші позитивні якості покриття – його висока твердість, міцність і зносостійкість.

Якість зчеплення (зварюваність) стрічки з основним металом обумовлюється декількома чинниками:

- величиною зварювального струму і часом його проходження;
- тиском на зварювальні ролики;
- матеріалом деталі і стрічки;
- діаметром деталі;
- товщиною стрічки;
- станом поверхні (деталі і стрічки).

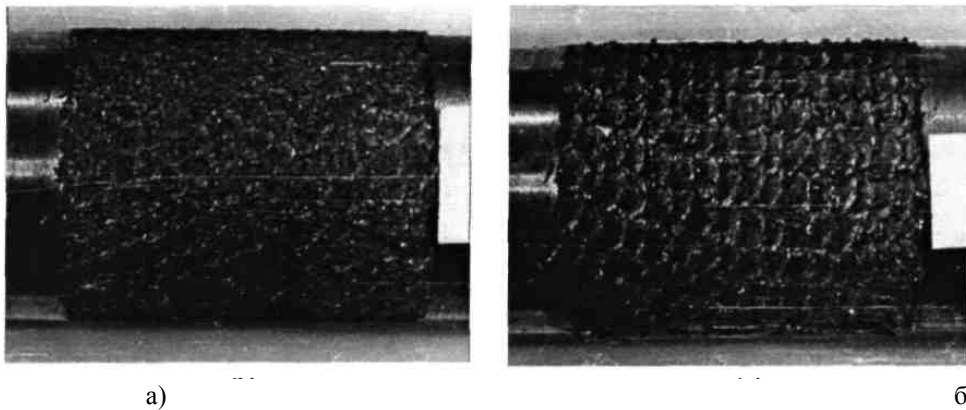

Рисунок 1 – Зовнішній вигляд привареного шару стрічки при зварювальному струмі

Основними з них, звичайно, являється величина струму і час його проходження. В той же час збільшення величин струму і часу його проходження (тривалість імпульсу) роблять істотний вплив на «гребнистість» привареної поверхні (рис.1), що визначає величину необхідного припуску на подальшу механічну обробку.

Як видно з таблиці 1 збільшення величини струму або часу його проходження може приводити до втрати при механічній обробці до 80 % стрічки, що наноситься.

Нижче пропонується декілька варіантів вирішення цієї проблеми.

Підвищення якості зчеплення стрічки, яка приварюється з корозійностійких сталей шляхом оптимізації розмірів ролика-електроду.

Нині в спеціальній літературі практично відсутні зведення по дослідженню міцності зчеплення покриттів, отриманих електроконтактним приварюванням стрічки з корозійностійких сталей. Дослідження, проведені в області підвищення якості зчеплення один з одним корозійностійких сталей при електроконтактному

приварюванні були виконані, в основному, стосовно зварювання тонколистових сталей однакової товщини (до 1,5 мм) або при співвідношенні товщини товстий/тонк = 6...10 [1, 2, 3, 4]. Вивчення міцності зчеплення привареної стрічки до деталей, які відрізняються по товщині в 100 і більше разів дуже актуально, з іншого боку, міцність зчеплення отриманих покриттів є чинником, що визначає сферу застосування наведеного вище способу для відновлення зношених деталей.

Таблиця 1 – Вплив режиму приварювання сталеві стрічки на величину припуску на механічну обробку (діаметр деталі – 30 мм, товщина стрічки – 0,5 мм, тиск на ролики - електроди – 1,8...2,0 кН)

Величина зварювального струму, до А	Тривалість його проходження, °С	Припуск на механічну обробку (шліфування), мм			
		Марка стали стрічки			
		сталь 45	сталь 65 Г	сталь 20Х13	сталь 12Х18Н10Т
6,0	0,04	0,14	0,12	0,14	0,12
6,0	0,08	0,18	0,16	0,15	0,20
9,0	0,04	0,26	0,22	0,22	0,24
9,0	0,08	0,30	0,28	0,29	0,30
12,0	0,04	0,33	0,30	0,30	0,34
12,0	0,08	0,39	0,39	0,39	0,40

Аналіз робіт, виконаних в області відновлення деталей ЕКПЛ [5, 6, 7, 8, 9], як вже було сказано вище, показують, що міцність зчеплення привареного шару залежить від правильного вибору технологічних режимів приварювання. Вибір оптимальних параметрів режиму приварювання визначається багатьма фізико-механічними властивостями матеріалів, що приварюються. Основні властивості найбільш характерних класів корозійностійких сталей, які передбачається використати в подальших дослідженнях, приведені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Фізичних і механічних властивостей деяких марок сталі

Властивості	Марка сталі		
	12Х18Н10Т	Сталь 45	20Х13
Питома вага, $\rho \cdot 10^{-3}$ кг/м ³	7,86	7,85	7,75
Температура плавлення, °С	1440	1500	1480
Теплопровідність при 100 °С, кал./см град·с	0,039...0,040	0,096	0,066
Межа міцності σ_B , МПа	540...585	630...800	400...450
Межа текучості $\sigma_{0,2}$, МПа	200	400	500...800
Коефіцієнт лінійного розширення $d \cdot 10^{-6}$ при температурі від 0 до 100°С	10,6	12,0	10,1
Електроопір при 20 °С, Ом·мм ² /м	0,75	0,15	0,30
Опір деформації при (0,5...0,6) $T_{пл}$, МПа	150	20...40	50...100
Температура початку інтенсивного утворення окалини, °С	850...900	550	700...750
Магнітні властивості	немагнітна	магнітна	магнітна

Найбільший вплив на режим зварювання роблять електро- і теплопровідність, жароміцність, що визначають здатність матеріалу до пластичної деформації в нагрітому стані, яка, у свою чергу, залежить від межі плинності ($\sigma_{0,2}$) нагрітого металу.

Якщо електропровідність в основному визначає необхідну для зварювання силу струму, то межа текучості ($\sigma_{0,2}$) нагрітого металу, теплопровідність і

температуропровідність визначають необхідні тривалість нагрівання ($\tau_{св}$) і зусилля стискування роликів-електродів ($P_{св}$).

Оскільки корозійностійкі сталі мають відносно низький коефіцієнт теплопровідності і високий електроопір, для їх зварювання між собою потрібно менше електричної енергії, чим для зварювання звичайної вуглецевої сталі. Враховуючи високий коефіцієнт теплового розширення, а отже, можливість значних теплових деформацій зварюваних виробів, пропонується вести зварювання на відносно "жорстких" режимах, тобто при малих $\tau_{св}$ тривалість імпульсу [3].

У зв'язку зі зниженням середньої температури із-за зменшення $\tau_{св}$ дуже важливу роль гратиме тиск $P_{св}$ на зварювальні ролики-електроди. Із-за високої міцності корозійностійких сталей при високих температурах ці сталі доводиться зварювати з підвищеним тиском на ролики електроду. Збільшення тиску на ролики-електроди збільшує розмір плями контакту між електродом, приварюваною стрічкою і деталлю, і, відповідно, зменшує щільність струму в контактах. Підвищення ж щільності струму веде до підвищення температури в точці контакту, що сприяє поліпшенню зчіплюваності приварюваної стрічки з основним металом.

З приведеного вище можна зробити наступний висновок: одним з шляхів підвищення зварюваності (зчіплюваності) приварюваної стрічки в корозійностійких сталей з робочими поверхнями деталей при їх відновленні електроконтактним приварюванням є зменшення площі контакту робочої частини ролика-електроду з приварюваною стрічкою. У той же час зменшення площі контакту ролика-електроду приведе до збільшення середнього питомого тиску на стрічку, що приварюється, як вже сказано вище, що важливо для приварювання стрічок на корозійностійких сталей з високими коефіцієнтами опору деформації при високих температурах.

Середній питомий тиск на стрічку, що приварюється можна визначити по формулі.

$$F_{ср.уд} = \frac{F_{фак}}{РП}, \text{ кгс / мм}^2$$

де $P_{фак}$ – фактичний тиск, прикладений до роликів-електродів;

РП – робоча (контактна) поверхня або горизонтальна проекція контактної ділянки зіткнення зварювального ролика із стрічкою.

Список літератури

1. Лялякин В.П., Иванов В.П. Восстановление и упрочнение деталей машины в Агропромышленном комплексе России и Белоруссии // Ремонт, восстановление, модернизация. 2004. - №2. - 2с.
2. Воловик Е.Л. Справочник по восстановлению деталей. - М.: Колос, 1981.-354 с.
3. Горкунов Д.Н. Триботехника. - М: Машиностроение, 1989. - 328 с.
4. Ермолов Л.С., Кряжков В.М., Черкун В.Е. Основы надежности сельскохозяйственной техники. - М.: Колос, 1982. - 271 с.
5. Малышев Г.А. Теория авторемонтного производства. - М.: Транспорт. 1977.-224 с.
6. Молодык Н.В., Зенкин А.С. Восстановление деталей машин. - М.: Машиностроение, 1989. - 480 с.
7. Крагельский И.В. Трение и износ. - М.: Машиностроение, 1968. -480 с.
8. Поверхностная прочность материалов при трении / Под ред. Б.И. Кос-тецкого. - Киев; Техника, 1976. - 291 с.
9. Хрущов М.М., Бабичев М.А. Абразивное изнашивание. - М.: Наука, 1970.-252 с.

Одержано 30.05.11

УДК 007.52

М.О.Годунко, ас., М.М. Сотник, магістр
Кіровоградський національний технічний університет

Роботизовані технологічні комплекси в сучасному виробництві

У даній статті представлено короткий огляд робототехнологічних комплексів для механічної обробки деталей. Обґрунтовано доцільність використання їх у виробництві. Також наведено приклади промислових роботів, які використовуються у машинобудуванні.

роботизовані технологічні комплекси, промислові роботи, виробництво

Основним напрямком розвитку машинобудування є збільшення випуску продукції і зростання її якості при одночасному зниженні трудових витрат. Це забезпечується шляхом вдосконалення тих, що існують і впровадження нових видів обладнання і технологічних процесів, засобів їх механізації і автоматизації, а також поліпшення організації і управління виробництвом.

Робота над створенням і вдосконаленням засобів автоматизації повинна розвиватися в двох напрямках: створення засобів автоматизації обладнання, що випускається і діє в даний час, з метою підвищення його ефективності; створення нових автоматизованих технологічних комплексів, де вирішуються питання підвищення продуктивності, надійності, точності виконання робіт, а також рівня автоматизації операцій з необхідною і економічно виправданою гнучкістю для швидкої переналадки з метою адаптації до виробничих умов, що змінюються.

На базі існуючих промислових роботів (ПР) створено дуже багато різних роботизованих технологічних комплексів (РТК) для механічної обробки деталей. Вони за конструктивним виконанням також дуже різноманітні. Це залежить від особливостей обслуговуваного верстату, використовуваного робота та допоміжних пристроїв, їх конструкції та компоувального розміщення і ін.

Токарний РТК, виконаний з порталним промисловим роботом із двозахватним пристроєм та накопичувачем деталей, розміщеним із торця верстату, представлений на рис.1. Така компоновка займає невелику виробничу площу, а також має зручне розміщення обладнання для його обслуговування.

Рисунок 1 - Токарний роботизований технологічний комплекс SL-20APL

Рисунок 2 - Роботизований комплекс ATM 003

Варіант РТК із промисловим роботом «Fanuc-1», який обслуговує два токарні верстати, показано на рис.2. Робот встановлений на підлозі. Заготовки та оброблені деталі розміщуються в спеціальному багато- позиційному пристрої.

Роботизований токарний комплекс із промисловим роботом «Електроніка НЦТМ-01», який встановлений на шпиндельній коробці, представлено на рис.3. Це також раціональний варіант розміщення робота, оскільки він не потребує додаткової виробничої площі з доступністю виконання контролю за роботою обладнання та його налагодження. Заготовки та оброблені деталі розміщуються в спеціальній касеті, яка автоматично подається до верстату.

Рисунок 3 - Токарний роботизований технологічний комплекс

Рисунок 4 - Токарний роботизований комплекс

Оригінальним є РТК, де промисловий робот «РБ-242» приєднаний до передньої частини станини верстата (рис.4). Робот здійснює два обертових та один поступальний рух руки, яка переміщує двозахватний пристрій. Заготовки та оброблені деталі розміщуються на позиціях тактового столу.

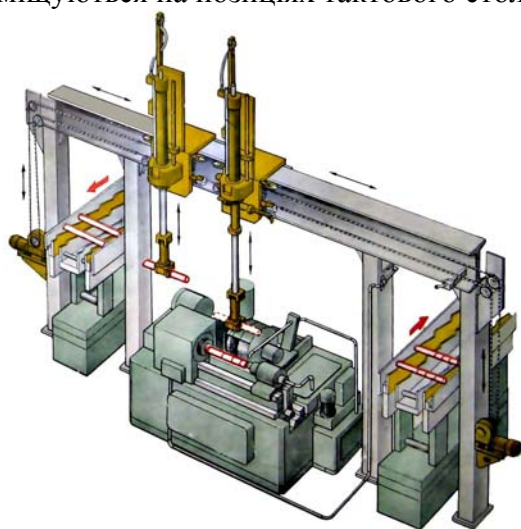

Рисунок 5. - Шліфувальний роботизований комплекс

Спеціалізований роботизований комплекс виконаний на базі круглошліфувального верстата з портальним дворуким роботом (рис.5). Незалежний рух рук дозволяє високопродуктивно обслуговувати верстат, оскільки кожна рука працює зі своїм накопичувачем, які розміщені по торцях верстата.

Спільною особливістю розглянутих та інших ПР верстатних РТК є те, що більшість із них працює з деталями обертання, які є найбільш масовими у машинобудівному виробництві.

З іншого боку, для їх завантаження на металорізальні верстати, в основному, використовують роботи з механічними захватами, які, в свою чергу, є також найбільш розповсюдженим виконанням таких пристроїв.

Великих успіхів у створенні та впровадженні роботів досягли провідні технічно розвинені країни, які організували масове виробництво ПР. Так, у США широко використовуються роботи: «Версатран», «Юнімейт», «Prab-4200H», «Mark II», «S-900»

та ін. Особливо інтенсивно впроваджуються роботи у виробництво Японії. Це такі відомі моделі: «Fanuc», «Kuka», «Mitsubishi», «Unimate Ltd», «Tokye keiki», «AM-3», «Robitus-RS» та ін. Серед розробок роботів інших країн можна відзначити: «ABB» та «Bosh» (Німеччина), «Electrolux» (Швеція), «Hawker Siddeley» (Англія), «Tralffa» (Норвегія), «Пирин» (Болгарія), «Sigma» (Італія) і ін. Приклади деяких із них наведено на рис.6, рис.7, рис.8 та рис.9.

Рисунок 6 - Промисловий робот RV6L «Reis» (Німеччина)

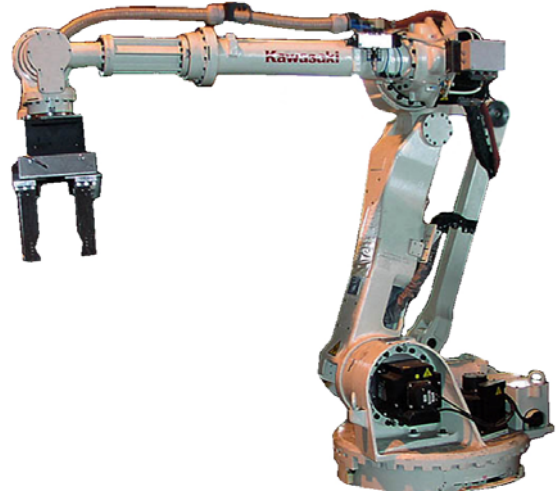

Рисунок 7 - Промисловий робот MX-420L «Kawasaki» (USA)

Рисунок 8 - Промисловий робот Kuka KR-10 «Scara robots» (Японія)

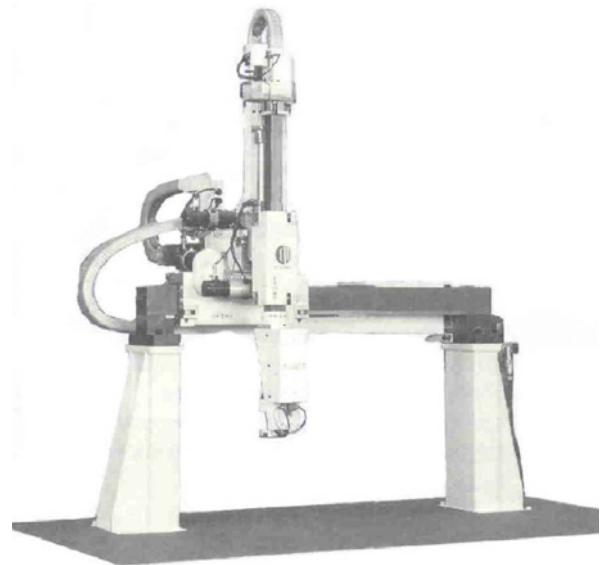

Рисунок 9 - Промисловий робот MAST CV0.06 (Італія)

Розроблені конструкції роботів мають дуже різноманітні виконання. Так, вони можуть розміщуватися на підлозі з різних боків верстату, що обслуговується (рис.6; 7), встановлюватися на самому верстаті (рис.8) або над ним (портальні виконання – рис.9). Роботи конструктивно виконуються з однією рукою і одним захватом (рис.6 і ін.). Все більшого поширення набувають дворуки чи багаторуки роботи з двозахватними чи багатовзахватними пристроями, що дозволяє значно підвищити продуктивність їх роботи. Роботи також відрізняються за типом системи координат, в якій вони працюють та іншими технічними характеристиками: вантажністю, типом приводу та

системою керування, кількістю ступенів рухомості, швидкістю та точністю рухів і т.ін.

Ефективність автоматизації за рахунок застосування робототехники може бути досягнута тільки при комплексному підході до створення і впровадження промислових роботів, оброблювального устаткування, засобів управління, допоміжних механізмів та пристроїв і т. п. Проводити значний об'єм організаційно-технологічних заходів для одиничного впровадження ПР нерентабельно. Тільки розширене застосування ПР у складі складних роботизованих систем буде виправдано технічно, економічно і соціально. У порівнянні з традиційними засобами автоматизації, застосування ПР забезпечує велику гнучкість технічних і організаційних рішень, зниження термінів комплектації і запуску у виробництво гнучких автоматизованих систем. Підвищуючи продуктивність праці, відбувається зниження собівартості деталі, а, отже, і зниження ціни деталі. Так, застосовуючи РТК для всіх верстатів по технологічному процесу виготовлення деталі, досягають максимальної продуктивності і мінімальної собівартості виготовлення деталі. Крім того, застосовуючи такі автоматизовані системи, відбувається заміна важкої ручної праці людини на функцію контролю за роботою самого РТК, тобто відбувається поліпшення умов праці людини.

Список літератури

1. Павленко І.І. Промислові роботи: основи розрахунку та проектування/Павленко І.І. - Кіровоград: КНТУ, 2007. – 420с.
2. Павленко І.І. Роботизовані технологічні комплекси / Павленко І.І., Мажара В.А. - Кіровоград: КНТУ, 2010. – 392с.

М.Годунко, М.Сотник

Роботизированные технологические комплексы в современном производстве

В данной статье представлен короткий обзор робототехнологических комплексов для механической обработки деталей. Обоснована целесообразность использования их в производстве. Также приведены примеры промышленных роботов, которые используются в машиностроении.

M.Godunko, M.Sotnic

Robotized technological complexes in a modern production

In this article the short review of robotized technological complexes is presented for tooling of details. Expedience of the use is grounded them in a production. The examples of industrial robots which are utilized in an engineer are also resulted.

Одержано 31.05.11

Д.В. Барабаш, ст. гр. КС-10 МБ М.Д. Пархоменко, доц.каф.АВП

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження шляхів реєстрації оптичного спектру газоаналізатора

На сьогодні вже не викликає заперечень теза про те, що техногенна цивілізація здійснила руйнівний вплив на біосферу планети і стала загрожувати не тільки здоров'ю людей, але й самому існуванню людства, тому проблеми створення ефективних методів і засобів діагностики стану довкілля стають особливо актуальними.

Ефективний контроль за викидом шкідливих речовин неможливо уявити без аналітичних вимірювань, які базуються на застосуванні новітніх знань з фізики, хімії, вимірювальної техніки.

Метою даної роботи є дослідження методів та засобів реєстрації газових складових направлених на вдосконалення оптичного газового аналізатора побудованого на основі внутрішньорезонансної лазерної спектроскопії.

Теоретично досліджено методику реєстрації газових складових шляхом аналізу багатомодового світлового потоку сформованого аргонним лазером та розміщеними в резонаторі органічними фарбниками.

Спектральну інтенсивність генерації такого лазера зазвичай представляють у наступному вигляді:

$$H(\omega, t) = I_0(\omega, t) \cdot e^{-K_n(\omega) \cdot c \cdot t}, \quad (1)$$

де $I_0(\omega, t)$ інтерпретують як спектральну інтенсивність генерації лазера при відсутності поглинаючої речовини в резонаторі.

Так як прилади реєструють сумарну інтенсивність багатомодового спектру за час генерації лазера T , то в площині фотоприймача її можна представити у формі:

$$H(\omega) = \int_0^T H(\omega, t) dt = \int_0^T I_0(\omega, t) \cdot e^{-K_n(\omega) \cdot c \cdot t} \cdot dt. \quad (2)$$

Якщо допустити, що інтенсивність $I_0(\omega, t)$ за термін генерації лазера T не змінює свого значення, тобто $I_0(\omega, t) = I_0(\omega)$, то вираз (2) можна представити у вигляді:

$$H(\omega) = \int_0^T I_0(\omega) \cdot e^{-K_n(\omega) \cdot c \cdot t} \cdot dt = -\frac{I_0}{K(\omega) \cdot c} \cdot e^{-K(\omega) \cdot c \cdot t} \Big|_0^{T_{засв}} = \frac{I_0}{K(\omega) \cdot c} \cdot (1 - e^{-K_n(\omega) \cdot c \cdot T_{засв}}). \quad (3)$$

На підставі даного виразу спектральну інтенсивність $H(\omega)$ можна представити, як незалежну від часу функцію частоти світлового потоку ω

$$H(\omega) = H_0(\omega) \cdot (1 - e^{-K_n(\omega) \cdot c \cdot T_{засв}}), \quad (4)$$

де $H_0(\omega) = \frac{I_0}{K(\omega) \cdot c}$, а $K(\omega)$ - коефіцієнт поглинання досліджуваною речовиною інтенсивності світлового потоку на частоті ω .

Звідси, значення спектральної інтенсивності випромінювання в рівномірній сітці частот відрізка $[\omega_0, \omega_n] \in \omega_0, \omega_1, \dots, \omega_n, \omega_i = \omega_{i-1} + h$, визначені за виразом (4) дорівнюють:

$$H(\omega_0), H(\omega_1), \dots, H(\omega_i), \dots, H(\omega_n). \quad (5)$$

З метою вдосконалення існуючого оптичного газоаналізатора розроблено блок реєстрації спектральної інтенсивності досліджуваного світлового потоку на базі лінійного перетворювача типу G9208, попередньої обробки та передачі цифрових даних через USB- порт до ПК.

Для підвищення точності реєстрації, усереднення значень спектральної інтенсивності $\bar{H}(\omega_i)$ по усій довжині контрольованого діапазону частоти $\omega_i \in 0.9 - 2.55$ мкм здійснюється за результатами N - повторних вимірів ($N \leq 100$; $\tau_{\text{засф}} \leq 0,01$ с) за співвідношенням

$$\bar{H}(\omega_i) = \sum_{j=1}^N H_j(\omega_i) / N, \quad (6)$$

де $H_j(\omega_i)$ – інтенсивність світлового потоку на частоті ω_i ;

j - номер виміру.

Так як спектральна чутливість пристрою реєстрації з зарядовим зв'язком має нелінійну амплітудно - частотну характеристику, то для кожної з вимірюваних частот вводяться коефіцієнти вирівнювання $K(\omega_i)$, які визначаються виразом (6) на підставі серії вимірювань ($N \leq 100$) при відсутності газової суміші:

$$K(\omega_i) = H_0(\omega_i) / \bar{H}(\omega_i), \quad (7)$$

де $H_0(\omega_i) = \sum_{i=1}^{256} H(\omega_i) / 256$, $H_0(\omega_i), H(\omega_i)$ - середнє арифметичне та поточні значення спектральної інтенсивності за відсутності газової суміші.

Отримані значення коефіцієнтів вирівнювання $K(\omega_i)$, які враховують не лише фактор нелінійності спектральної чутливості ПЗЗ, а і вплив інших факторів тракту переміщення світлового потоку, використовуються при визначенні реальної спектральної інтенсивності досліджуваного потоку.

В роботі [3] розкривається метод визначення опуклої кривої спектральної інтенсивності $H_{\text{опук}}(\omega_i)$ на підставі методу Ланцоша, шляхом аналізу емпіричних даних згладжування в цілому за допомогою розкладання в ряд Фур'є, яка виступає в якості базового параметра для оцінки величини відхилення на частоті поглинання.

В даній роботі пропонується більш простий і практичний метод послідовного визначення усередненого значення вимірів спектральної інтенсивності за трьома черговими точками виміру

$$\bar{H}_{\text{баз}}(\omega_i) = \frac{\bar{H}(\omega_i) + 2\bar{H}(\omega_{i+1}) + \bar{H}(\omega_{i+2})}{4}, \quad (8)$$

де: $i = 1, 2, 3, \dots, n$ (рис.1).

При цьому враховується, що якщо відхилення значення $H(\omega_{i+1})$ або $H(\omega_{i+2})$ виходять за граничні межі (10% від $\bar{H}_{\text{баз}}(\omega_i)$), то:

$$\begin{aligned} \Delta H(\omega_{i+1}) &= |H(\omega_{i+1}) - H(\omega_i)| \geq 10\% \text{ від } \bar{H}(\omega_i); \\ \Delta H(\omega_{i+2}) &= |H(\omega_{i+2}) - H(\omega_i)| \geq 10\% \text{ від } \bar{H}(\omega_i). \end{aligned} \quad (9)$$

При розрахунках приймаємо $H(\omega_{i+1}) = \bar{H}_\delta(\omega_i) \pm 0.1\bar{H}_\delta(\omega_i)$ або $H(\omega_{i+2}) = \bar{H}_\delta(\omega_i) \pm 0.1\bar{H}_\delta(\omega_i)$. Цим виключається вплив на визначення усереднених значень $\bar{H}_{\delta_{аз}}(\omega_i)$ дії факторів поглинання (піків поглинання). Звичайно це вносить деяку фіксовану похибку у визначення концентрації газових компонентів яка не перевищує величину шуму.

За цим методом величина відхилення фактичних значень спектральної інтенсивності $H(\omega_i)$ від усередненої $\bar{H}(\omega_i)$ визначається виразом:

$$\Delta H(\omega_i) = H(\omega_i) - \bar{H}_\delta(\omega_i). \quad (10)$$

Частоти на яких це відхилення буде перевищувати 10% від $\bar{H}(\omega_i)$ можна прийняти за зафіксовані газові компоненти.

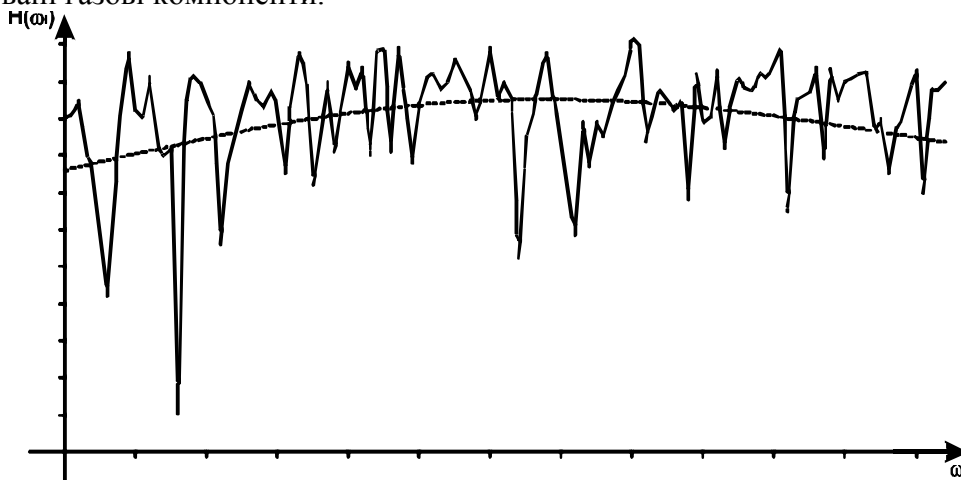

Рисунок 1 - Графік визначення усередненої кривої $\bar{H}(\omega_i)$

Результати даної роботи можуть знайти практичну реалізацію в діючих моделях оптичних газових аналізаторів, робота яких ґрунтується на основі внутрішньорезонансної лазерної спектроскопії.

Список літератури

1. Аналітичні екологічні прилади та системи. – Монографія./ Під заг. ред. В.А. Порева - Вінниця: УНІВЕРСУМ - Вінниця, 2009. — 336 с.
2. Айвазян Ю.М. Спектр поглинання атмосфери в області 602-627 нм, отриманий методом внутрішньорезонансної лазерної спектроскопії з чутливістю 10^{-9} см⁻¹/ Баев В.М., Коваленко С.А.// Препринт ФІАН. Москва, 1985. – №164. - 52 с.
3. Гамалій В.Ф. Математичне моделювання процесу визначення концентрацій газообразних компонентів технологічних атмосфер автоматизованим лазерним газоаналізатором./Теленкова О.Г., Якорєва М.В.. - Збірник наукових статей. - Кіровоград: КДТУ, 2000. -160 с.

Одержано 31.05.11

І.Є. Мурашова, ст. гр.ЕК-06, Н.П.Сисоліна, доц., канд. екон. наук

Сучасні напрями управління трудовими ресурсами

Сучасна ситуація управління трудовими ресурсами в Україні є результатом існування проблем та суперечностей, які тривалий час не вирішувались та продовжують загострюватися. Це незбалансованість існуючих трудових ресурсів та робочих місць, економічна діяльність, яка орієнтується на короткий строк.

Метою статті є узагальнення сучасних підходів до формування основних напрямків управління трудовими ресурсами.

Об'єктом дослідження є процес формування основних напрямків управління трудовими ресурсами.

Предметом дослідження є економічний механізм управління трудовими ресурсами.

Управління трудовими ресурсами представляє собою свідомий, складний, багатofакторний процес, що характеризується специфічними особливостями та закономірностями, системністю та завершеністю.

За останні роки в Україні намагаються змінити застарілу концепцію управління персоналом. Проте перш ніж змінювати концепцію управління персоналом, доцільно створити продуману систему роботи з трудовими ресурсами. Існуюча система, неефективність якої все більше очевидна, радикально не змінюється. Недостатньо глибоко розуміються в основах кадрової політики керівники різних рівнів і спеціалісти кадрових служб, серед яких більше осіб із технічною освітою, що визначає технократичну орієнтацію системи управління підприємством в цілому. Звідси часто негативне відношення керівників до інтересів соціального і культурного характеру, планування і організації результативної роботи з персоналом.

На сьогоднішній день проблемам використання трудових ресурсів присвячені роботи відомих зарубіжних та вітчизняних вчених таких як, Маршалл А., Портер М., Воронін А., Замора О.І., Качан Є.П., Пастух А., Романішин В.О., Травін В.В., Гейця В.М., Долішнього М.І., Оникієнка В.В., Абалкін Л.І., Горелов М.О., Заславська Т.І., Кочетков О.П., Белла Д., Іноземцева В.Л., Тоффлера Е. та ін. [1,2,3,4,5]. Процес якісного вдосконалення людських ресурсів відображено в роботах засновників теорії людського капіталу Шульца Т., Беккера Г. та їх послідовників.

Чималий внесок у розвиток трудового напрямку економічної науки роблять і науковці вищої школи, зокрема в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Львівському державному університеті імені Івана Франка тощо.

Існує багато підходів щодо визначення поняття «трудоі ресурси». Так, Романішин В.О. визначає трудові ресурси, як головну продуктивну силу суспільства [4], а Травін В.В визначає трудові ресурси, як частину населення країни, яка володіє фізичним розвитком, розумовими здібностями і знаннями, необхідними для заняття суспільно-корисною працею [5]. Крім того, Качан Є.П. розглядає трудові ресурси, як сукупність носіїв робочої сили, яка здебільшого визначається демографічною структурою населення, встановленими межами працездатності як тих, що беруть участь у процесі праці, створенні споживчих вартостей і соціально-культурних цінностей, так і потенційно здатних до суспільно-корисної діяльності [3].

Сучасні ж погляди на управління персоналом тісно пов'язуються з управлінням людиною з позиції теорії людських відносин на відміну від раніш існуючих поглядів, – це збагачений технологіями, наукою і культурою інтелектуальний і духовний потенціал населення (працівника).

Так, англійський професор С. Ліз [5] відзначає сім стратегічних напрямків у роботі з персоналом :

- зниження питомої ваги заробітної плати в собівартості продукції й оплати праці працівників. Через високу оплату праці в розвинених країнах Європи та Америки продукція багатьох західних фірм стала не конкурентноздатною порівняно з країнами східно-південної Азії. Як вихід пропонується розділити персонал на дві групи : висококваліфікованих постійних працівників з соціальною гарантією і високою оплатою праці (" ядро ") і малокваліфікованих сезонних працівників без соціальних гарантій і низькою оплатою праці (" периферію "). Проте ця модель підходить не для всіх підприємств ;

- працівники - це ресурс, який необхідно максимізувати. Визнано, що єдиним джерелом довгострокової переваги на ринку являється знання здібностей своїх працівників і максимізація їх винахідливості, мотивації і людських відносин, а не " копіювання " досвіду інших компаній. Передовими підприємствами у цій сфері є " IBM " , " Hewlett - Packard " ;

- нерозривний зв'язок стратегії підприємства і стратегії управління персоналом. Залежно від типу компанії вона може застосовувати централізовану стратегію з єдиного центру (каскадна модель Чандлера) і децентралізовану стратегію, коли самостійні підрозділи великої компанії проводять гнучкий маркетинг на ринку (модель Портера і Фомбрука) ;

- розвиток організаційної культури : загальні цілі, колективні цінності, харизматичні лідери, жорсткі позиції на ринку, контроль працівників за допомогою соціальних заходів. Висока внутрішня організаційна культура для деяких компаній - ключ до успіху ;

- " японізація " методів управління персоналом. Широко розповсюдилася після успіху крупних японських компаній (" Sony " , " Mitsubishi " , " Toyota " , " Nissan "). Досягається за рахунок мінімізації числа рівнів управління, високої організаційної культури, гнучких форм організації праці, високої якості продукції, відданості працівників фірмі тощо ;

Відзначимо зростання популярності методу моделювання компетенцій. Це можна пояснити його перевагами над традиційно використовуваним методом опису виробничої поведінки - посадовою інструкцією. На відміну від посадової інструкції, де описується, які функції повинен виконувати працівник - складати річні звіти, проводити щотижневі " летючки " тощо, - " карта компетенцій " визначає, яким має бути працівник для успішної роботи у певній сфері.

В сучасних умовах швидко змінюються смаки та потреби клієнтів, а просту роботу окремих працівників усе ширше замінюють інноваційні технології.

У сучасних динамічних умовах працівники повинні володіти двома важливими компетенціями: орієнтованістю на потреби клієнта і орієнтованістю на результат. Головне в організації - працівник, а за її межами - споживач продукції і послуг. Тому, вирішуючи проблеми управління персоналом в організації, в першу чергу необхідно пам'ятати про специфіку людських (трудових) ресурсів, а саме :

- люди мають інтелект, їх реакція на зовнішній вплив емоційно-свідома, а це означає, що процес взаємодії між організацією і співробітниками повинен бути двостороннім ;

- люди, на відміну від інших ресурсів, здатні до постійного удосконалення і розвитку ;

- трудова діяльність людини проходить в сучасному суспільстві 30-50 ро-ків, відповідно взаємостосунки людини і організації носять довготривалий характер ;

- на відміну від інших ресурсів, люди приходять в організацію свідомо, з певною метою і чекають від організації допомоги в її реалізації ;

- управління людськими ресурсами представляє з себе особливий вид діяльності, який вимагає виконання спеціальних функцій і наявності особливих якостей у тих людей, які займаються цією діяльністю.

Суттєво змінюються і способи та методи оцінки персоналу. З одного боку, акцент робиться на виробничій поведінці - багато організацій відмовилися оцінювати те, як співробітник працював протягом певного періоду (добре, задовільно, погано), а віддають перевагу оцінці того, наскільки він володів кожною з необхідних компетенцій протягом цього періоду. З іншого боку - увага приділяється досягненню значимих і вимірюваних результатів як на рівні окремого працівника, так і на рівні підрозділу та організації в цілому. Характерними для провідних установ є такі тенденції:

- залучення до оцінки співробітника колег, підлеглих і навіть зовнішніх клієнтів. Усе популярнішою стає "360-градусна" атестація, коли працівник одержує оцінку від свого керівника, підлеглих і партнерів. У американській компанії "Johnsonvill Foods" і їхні співробітники спільно оцінюють кожного зі своїх колег за його внеском у досягнення цілей підрозділу, ефективністю комунікації з колегами, кооперацією та участю в нарадах підрозділу. Багато організацій починають проводити опитування клієнтів із метою оцінки своїх представників;

- врахування підсумків роботи підрозділу й організації при оцінці співробітника. Працівник не може одержати високу оцінку, якщо його підрозділ не впорався з поставленими завданнями, як би добре він не працював на своєму місці;

- значне поширення методу управління за допомогою постановки цілей, використання кількісних показників для оцінки працівників усіх рівнів і професій. Дослідження показують, що кількісні цілі (як, наприклад обсяг продажів або відсоток дефектів) є набагато сильнішими мотиваторами, ніж суб'єктивні оцінки ("добре" або "погано");

- перегляд традиційних термінів оцінки (рік, півроку) на користь інших варіантів (зміна термінів).

Більшість провідних компаній використовує метод пільгового продажу акцій своїм співробітникам, та надає їм можливість брати участь у розподілі прибутку. На наш погляд, одним із важелів впливу на трудові ресурси є впровадження преміювання за підсумками роботи підрозділів, що може бути подальшими дослідженням.

Список літератури

1. Воронин А. Эффективность производства и распределение экономии общественного труда между субъектами рынка / А. Воронин, А. Пастух // Экономика Украины. - 2009. - №3. - С. 27 - 37.
2. Замора О.І. Основні тенденції формування і використання трудових ресурсів / О.І. Замора // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - №4. - С. 85-91.
3. Качан Є.П. Управління трудовими ресурсами / Є.П. Качан: навч. посібник. - К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2005. - 358с.
4. Романишин В.О. Рынок труда Украины: современное положение и пути реформирования / В.О.Романишин // Актуальные проблемы экономики. - 2004. - №6. - С.214-219.
5. Травин В.В. Кадрова політика в сучасних умовах / В.Травин. - М., 2006.- 364с.

Одержано 31.05.11

С.В. Валова, магістр гр. МЕ-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Удосконалення системи управління підприємством

В статті описано процес проектування структур управління на підприємствах. Розглянуто поняття організаційної структури управління, організаційного проекту і плану організаційних заходів. Розкриваються характеристики системи управління, послідовність організаційного проектування на підприємстві. Досліджено фактори, які впливають на формування оргструктури управління та обумовлюють її зміни та вдосконалення.

організаційне проектування, реорганізація, організаційний проект, план організаційних заходів

Перехід до ринку суттєво міняє місце і роль підприємства в системі економічних відносин. З низової ланки народного господарства, із об'єкту управління центру, підприємство перетворюється в головного, рівноправного суб'єкта економічного життя. В той же час перехід до ринкової економіки висуває надмірні умови розвитку різноманітних соціально-економічних і організаційних форм підприємств, надання їм повної економічної свободи. На цій основі проходить процес ліквідації "вищестоящих організацій" і монополістичних структур, створення на рівні з крупними безлічі середніх і дрібних (малих) підприємств.

Сучасне виробництво являє собою складну інтегровану систему, що містить в собі чисельні і різноманітні структурні ланки. Проте, яку б із ланок утворення ми не розглядали, всі вони виступають у вигляді тієї чи іншої комбінації підприємств. Тому підприємство виступає як первинна, основна ланка народного господарства України. Зокрема, тут здійснюється процес виробництва матеріальних благ, формуються одні і виявляються інші економічні відносини, переплутуються загальнолюдські, групові і особисті інтереси.

А отже, для функціонування цієї складної структури потрібно виробити оптимальну систему управління. Ці положення визначають актуальність даної теми, її вивчення, аналізу і удосконалення.

Проблеми побудови ефективних систем управління, як одного з найважливіших напрямів роботи підприємств, постійно привертають увагу вчених-економістів. Значний внесок у розвиток теорії управління персоналом зробили зарубіжні вчені – І. Ансофф, Ф. Беккер, П. Друкер, Г. Кунц, М. Мескон, Ф. Хедоурі, С. Оддонел, Т. Пітерс, Г. Саймон.

Процес соціально-економічних перетворень ініціював зростання дослідницького інтересу в цьому напрямку багатьох вітчизняних науковців, результатом якого стали роботи С.І. Бандура, Д.П. Богині, О.А. Грішньої, В.М. Данюка, А.В. Калини, А.М. Колота, І.Д. Крижка, Н.Д. Лук'янченко, О.М. Уманського, в яких обґрунтовано теоретико-прикладні аспекти створення ефективної системи управління на підприємстві.

Широке відображення різних сторін становлення і формування системи управління знайшло відображення в працях російських вчених: В.Г. Афанасьєва, В.Г. Асєєва, Б.М. Генкіна, В.А. Дятлова, А.П. Єгоршина, П.І. Іванова, А.Я. Кібанова, Р. Марра, С.А. Нікітіна, Ю.Г. Одягова, Г.В. Слуцького, Г. Шмідта.

Водночас, за наявної великої кількості слушних думок, пропозицій, узагальнень, висловлених у науковій літературі, поки що відсутні комплексні розробки щодо системного вирішення проблеми організаційного проектування на підприємстві, що обумовлює необхідність комплексного аналізу цієї проблеми і визначає її

актуальність. Потребують дослідження і подальшого розвитку також підходи до розв'язання завдань організаційного проектування, розробки рекомендацій щодо підвищення його ефективності, що є метою даної статті.

Створення підприємства, фірми або установи починається з організаційного проектування. Сутність організаційного проектування полягає у визначенні майбутньої структури і системи управління організації, технологічних, адміністративних, інформаційних взаємозв'язків між елементами, правил та процедур виконання тих або інших дій. Воно передбачає найбільш раціональний варіант розподілу праці, його наступної кооперації, і відображується в організаційному проекті.

Якщо підприємство, організація, фірма вже існують, то у відповідності до змін зовнішнього та внутрішнього середовища організаційна структура та її окремі елементи повинні постійно вдосконалюватись. Таке вдосконалення здійснюється в межах розвитку організації, і реалізується шляхом періодичної реорганізації та обґрунтовується у плані організаційних заходів.

В залежності від масштабів необхідних змін реорганізація може бути елементною, частковою або загальною. Елементна може обмежуватись, наприклад, зміною окремих складових або процесів в організаційній структурі; часткова — перетворення окремих підрозділів; загальна охоплює всі об'єкти і напрями діяльності організації, передбачає повне оновлення її структури, системи управління, функцій підрозділів, окремих посад та інше.

Організаційний проект і план організаційних заходів мають багато спільного. По-перше, вони складаються з однакових елементів: переліку заходів що плануються, і технологічних карт їх здійснення; методичних рекомендацій і конкретних прикладів. По-друге, обидва мають загальний об'єкт — організацію, підприємство, хоча вона и знаходиться на різних етапах свого життєвого циклу. В першому випадку мова йде про організацію що створюється, а в другому — про існуючу. [5]

Однак між поняттями “організаційного проекту” і “плану організаційно-технічних заходів” існує кілька суттєвих відмінностей. В межах проекту організація розглядається в загальному, ідеальному стані, і працівники виступають абстрактно, в якості середньостатистичних суб'єктів, які повинні заповнити вакантні місця. План організаційних заходів відноситься до реальних структур, в яких працюють реальні працівники, з власними інтересами, зв'язками і т.д., ось чому він повинен бути більш індивідуальним і вибіркоким.

Виходячи з того що проектування починається з «нуля» і охоплює всі напрями діяльності організації, воно є трудомістким процесом, якій виконується у більшості випадків спеціалізованими фірмами, які мають можливість залучити до нього висококваліфікованих фахівців.

Проектування і удосконалення організації, її підрозділів, включає наступні головні напрями: структуризацію, композицію, регламентацію, орієнтацію. Оскільки всі вони тісно взаємопов'язані, то частіше за все здійснюються паралельно. [5]

Слід сказати, що на організаційну структуру управління здійснюють істотний вплив кілька факторів. До них слід віднести наступні: розмір організації і види діяльності які вона здійснює, масштаб керованості, технологію, організаційну культуру, оточуюче середовище і фактори національної культури, економічні фактори та інші.

Чим більші розміри організації, тим, при інших рівних умовах в ній більша кількість підрозділів, більше зв'язків між ними, які необхідно контролювати, і відповідно складнішою повинна бути організаційна структура управління.

Розмір організації складається з кількох компонентів: ємність організації (виробничі потужності, кількість технологічних ліній і швидкість переробки сировини); кількість персоналу в організації; випуск продукції або затрат на виробництво; наявність ресурсів для організації у вигляді матеріальних цінностей і чистих активів.

Важливим фактором є норма або масштаб керованості. Організація може мати вузький або широкий масштаб керованості. Топ-менеджмент підприємства повинен визначитись з оптимальним співвідношенням рівнів і масштабів управління. Це співвідношення, як правило, пов'язано зі спеціалізацією і розподілом трудового (технологічного) процесу на окремі операції.

Характер технології також безпосередньо впливає на структуру управління організацією. Від того яка застосовується технологія залежить кількість рівнів в управлінській ієрархії, обсяг повноважень керівників першого рівня і відповідно інших керівників. Технологія не лише впливає на структуру, але і ефективність організації залежить від «відповідності» технологічній структурі.

Внутрішня культура організації може здійснювати істотний вплив, як на формування структури управління, так і на її зміни. Цей фактор впливає на ступінь централізації та децентралізації в управлінні.

Характеристики оточуючого середовища здійснюють вплив на організацію, визначаючи масштаб роботи і спосіб технологічного виробництва. До таких основних характеристик можна віднести: стабільність, різноманіття ринку, ворожість. Чим динамічніше середовище, тим органічніша структура. Висока ступінь зовнішнього середовища приводить структуру до більш децентралізованої форми. Різноманітність ринків організації приводить структуру керування до ринкової орієнтації організаційних одиниць (якщо є можливість, використовується ефект масштабу). Підвищена ворожість оточення спонукає будь-яку організацію до тимчасової централізації структури управління.

Економічні фактори є достатньо вагомими в системі факторів, які впливають на управлінську структуру організації. Наприклад, поєднав схожі види діяльності в один підрозділ, який керується одним органом замість кількох попередніх, можливо значно знизити відповідні витрати.

Структура управління не може не знаходитись під впливом людського фактора — соціальної структури і взаємовідносин між людьми. Так, якщо в організації недостатньо працівників з необхідним рівнем освіти чи кваліфікації, спроба створити той або інший підрозділ, або посаду навряд чи зможе закінчитись успіхом, навіть якщо потреба в них суттєва. І навпаки, вони можуть бути і не потрібними, але створюються, оскільки певну особу потрібно працевлаштувати на гарне місце.

Природні фактори також можуть здійснювати вплив на структуру управління. До них відносять географічні або кліматичні. Наприклад, їх вплив проявляється в територіальному розташуванні підрозділів і їх відірваності від центрального керівництва, а також в екстремальному характері умов їх діяльності.

Структура управління багато в чому визначається характером діяльності підрозділів які входять до організації. Зрозуміло, що для виробничих організацій вона буде принципово відрізнятися від наукових.

На практиці може мати місце відставання структури управління від реальних потреб, яке має властивість накопичуватись, породжувати дисбаланс, напруженість, і в кінцевому випадку великі проблеми для організації. Ось чому її необхідно постійно вдосконалювати і підтримувати на певному рівні ефективності.

Враховуючи все вищевикладене можна зробити висновок, що подальші дослідження зі створення ефективної організаційної структури будуть направлені на вивчення таких аспектів: економічність — єдність ланок з яких вона складається при чіткому розподілі функцій що виконуються; динамічність та гнучкість — тобто властивість швидко змінюватися і пристосовуватись до нових внутрішніх та зовнішніх умов, для чого управлінська структура повинна бути в мінімальному ступені інерційна; стабільність — властивість зберігати рівновагу при значному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів; мінімальну кількість рівнів управління; оптимальний рівень норми керованості; раціональне поєднання централізації та децентралізації.

Вибір організаційної структури управління виробництвом завжди є сферою компетенції вищого керівництва фірми (організації). Але керівники середнього та нижнього рівнів повинні знати організаційну структуру організації, в якій вони працюють. Організаційна структура визначає відносини, між елементами організації.

Для розвитку нового менеджменту потрібні нові спеціалісти та ефективні системи управління. Ось чому на підприємстві повинен бути розроблений комплекс заходів з підвищення науково-технічного рівня і значення людського фактора до сучасних показників, а також з підготовки менеджерів, створення нового інноваційного менеджменту підприємства.[2]

Звичайно, успіх перетворень і подальший розвиток вирішальним чином залежать від рівня та якості професіоналів, а також від ефективності, підвищення інтелектуальності систем управління та їх постійного оновлення. На сучасному етапі повинні бути змінені орієнтири і принципи управління. За допомогою менеджменту слід використовувати об'єднаний розум колективів, які складаються високоосвічених творчих професіоналів.

Усі ці перетворення, як показує зарубіжний досвід, мають вже апробовані технічні рішення та реалізацію. Тому головним для українських підприємств є адаптація зарубіжних рішень з урахуванням українських дійсності та менталітету. Це передбачає наявність знань і вміння (волі) у керівників. Людський фактор, його рівень та якість (професійна підготовка, кваліфікація, управлінські навички, трудовий досвід, традиції, загальна культура і культура праці, соціально-психологічні якості, виховання та освіта, здоров'я і працездатність) стають визначальними умовами успішного перетворення.[6].

Список літератури

1. Базаров Т.Ю. Управление персоналом / Т.Ю. Базаров, Б.Л. Еремин. – Москва: Юнити, 2002. – 397 с.
2. Грилан Ю. Напрями вдосконалення внутрігосподарського управління на підприємствах // Економіка України. – 2001. - №1. – С. 9 – 17.
3. Жигалов В. Т., Шимановська Л. М. Основи менеджменту і управлінської діяльності: Підручник. – К.: Вища школа. – 1994. – 223 с.
4. Кравченко В.Ф., Кравченко Е.Ф., Забелин П.В. Организационный инжиниринг: Учеб. пособие. - М.: Изд-во ПРИОР, 1999. - 256 с.
5. Маркіна І. А. Методологічні питання ефективності управління // Фінанси України. – 2000. - №6. – С. 24 – 32.
6. Савон Р.Л. Оборотноість сукупних активів як фактор ефективності управління промисловим підприємством (зарубіжний і вітчизняний досвід) / Р.Л. Савон // Актуальні проблеми економіки. - 2002. - №12. - С.53-58.

Одержано 30.05.11

УДК 574

Т.К. Марченко, ст. гр. ОМ-06, О.В. Медведєва, доц, канд. біол. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Інженерно-екологічна оцінка транспортної розв'язки на прикладі м. Кіровограда

Розглянуто забрудненість атмосферного повітря автотранспортом в районі перехрестя, що регулюється, вплив шкідливих викидів на рослини та можливість покращання екологічної обстановки **забруднення атмосфери, автотранспорт, перехрестя автодоріг**

Однією з гострих екологічних проблем теперішнього часу є забруднення атмосферного повітря. У м. Кіровограді до основних джерел забруднення атмосфери належить автомобільний транспорт, експлуатація якого завдає відчутну шкоду повітряному басейну. Так, за даними Державного управління екології та природних ресурсів в Кіровоградській області, протягом 2009 року від усіх видів автотранспорту в повітря надійшло 55,073 тис. т шкідливих речовин, а у 2010 році – 57,605 тис. т шкідливих речовин, що на 2,532 тис. т більше ніж у попередньому році.

Зони забруднення атмосферного повітря такими речовинами, як оксид вуглецю і діоксид азоту, що формуються викидами автотранспортних потоків, можуть характеризуватися високими концентраціями, що дуже часто перевищують значення гранично допустимих концентрацій, і охоплюють досить великі території. Найбільші значення максимальних приземних концентрацій шкідливих речовин в атмосферному повітрі формуються поблизу автомобільних доріг і їх перетинів, по яких з різною інтенсивністю, щільністю і швидкістю рухаються автотранспортні потоки [1].

Автомобільні дороги і перехрестя є джерелами з нестаціонарними за часом викидами, а автомобілі, що рухаються по магістралях, є джерелами виділення викидів в атмосферне повітря. Залежно від структури (складу) і інтенсивності руху автотранспорту на автомагістралях і в районі перехресть в атмосферному повітрі за несприятливих метеорологічних умов формуються поля максимальних разових концентрацій шкідливих речовин.

Особливо помітне перевищення гранично допустимих концентрацій газових викидів від автомобілів спостерігається в районах перехресть, що регулюються. За результатами обстеження 111-ти пішохідних зон перехресть міста Кіровограда у 2010 році на 82-х було виявлено значне перевищення норм забруднення повітря викидами від автотранспорту. На перехрестях з чотирма світлофорами викиди були на 10-20% вище, ніж на перехрестях з двома.

За даними багатьох замірів, з вихлопної труби автомобіля, що вимушено зупиняється на перехресті викидається в 5-8 разів більше шкідливих газів, ніж при русі без зупинок. Це пояснюється тим, що багатократні гальмування на перехресті різко збільшують кількість викидів шкідливих речовин у декілька разів. Також відомо, що при малих швидкостях руху автомобіля об'єм викидів в 3 - 5 разів більший, ніж при великих швидкостях [2].

Гази двигунів, що відходять, містять складну суміш, яка складається з більш ніж двохста компонентів, серед яких чимало канцерогенів. Шкідливі речовини надходять в повітря практично в зоні дихання людини і можуть призводити до захворювань органів дихання (різке збільшення частоти хронічних бронхітів), онкологічних захворювань,

зменшення тривалості життя, послаблення зору.

В зв'язку з цим, з екологічної точки зору актуальним питанням є зменшення газових викидів автомобілів на перехрестях, що регулюються. Одним з найбільш забруднених є перехрестя вулиць Жовтневої революції та проспекту Правди.

Метою дослідження стала розробка проекту транспортної розв'язки в районі перехрестя, що регулюється, а також оцінка можливих змін рівня забрудненості повітря з урахуванням заходів щодо зниження викидів автотранспорту.

Для досягнення цієї мети було поставлено наступні завдання:

- уточнити на основі теоретичних і експериментальних досліджень наявність перевищення ГДК газових викидів в районі перехрестя, що регулюється;
- порівняти кількість викидів при наявності світлофору та при русу автомобілів без зупинок;
- дослідити вплив автотранспортних викидів на рослини на прикладі берези повислої та ялини звичайної, що ростуть біля досліджуваного перехрестя;
- обґрунтувати можливість зменшення забрудненості повітря автотранспортом в районі досліджуваного перехрестя;
- розробити проект транспортної розв'язки;
- провести аналіз ефективності заходів щодо зниження викидів автотранспорту з метою досягнення нормативів якості атмосферного повітря.

Дослідження проводились в м. Кіровоград, на перехресті вулиць Жовтнева революція – проспект Правди, який є одним з найбільш навантажених.

Для визначення концентрацій газоподібних токсикантів і сажі, потрапляючих в придорожній простір з викидами транспортних засобів, використовувались як розрахунковий метод, так і метод натурного визначення [3]. Розрахунковий метод заснований на обліку складу руху в двох напрямках і даних по середньостатистичним викидам при русі автотранспорту в районі перехрестя, що регулюється.

Підрахунок транспортних засобів, що проходять через досліджуване перехрестя, проводили протягом 20 хвилин кожної години з 7 до 11 і з 16 до 20.

В ході проведення натурних обстежень додатково фіксували ряд параметрів, необхідних для розрахунку викидів: ширину проїжджої частини, кількість смуг руху, протяжність зони перехрестя в кожному напрямі [4].

Для порівняння розраховували кількість викидів при безупинному русі автотранспорту за відсутності світлофорів (табл. 1).

Розрахунки викидів виконували для наступних шкідливих речовин, що надходять в атмосферу з відпрацьованими газами автомобілів: оксид вуглецю, оксиди азоту, вуглеводні, сажа, діоксид сірки, з'єднання свинцю, формальдегід, бенз(а)пірен.

Таблиця 1 – Порівняльна таблиця кількості викидів в районі перехрестя, що регулюється та при русі автотранспорту безупинно

Речовина	Кількість викидів, мг/м ³		ГДК, мг/м ³
	В районі регулює-мого перехрестя	При русі автотранс-порту безупинно	
Оксид вуглецю	23,2	3,1	3
Оксиди азоту	4,01	0,13	0,04
Вуглеводні	14,99	2,37	1
Сажа	1,017	0,02	0,05
Двоокис сірки	5,75	0,17	0,05
Формальдегід	1,06	0,008	0,03
Свинець	3,007	0,001	0,003
Бенз(а)пірен	4,019·10 ⁻⁶	0,038·10 ⁻⁶	0,001·10 ⁻⁶

Висновки:

1. У результаті теоретичних і експериментальних досліджень встановлено, що в районі перехрестя проспекту Правди та вулиці Жовтневої революції, що регулюється, спостерігається перевищення допустимих концентрацій газових викидів в атмосферному повітрі в 8-14 разів.

2. Кількість газових викидів у повітря при русі автомобілів безупинно в 5-8 разів менша від кількості газових викидів при наявності світлофорів на перехресті.

3. Обстеження рослинності (на прикладі берези повислої та ялини звичайної) показало, що у дерев в умовах забруднення довжина річних пагонів була на 30-35% меншою, ніж на еталонній ділянці. Значно відрізнялися пагони і за своєю масою. Порівняно з еталонною ділянкою значення маси пагонів було в 1,5–2 рази менше. Залежно від умов проживання значно відрізнялися рослини і за кількістю листя на сформованих пагонах. Біля перехрестя число листя на березі було на 20% менше, ніж в умовах контролю (гай Десантників). У зв'язку з тим, що число листя тісно пов'язане із загальною площею листової поверхні, очевидно, що в антропогенних умовах також зменшується і площа листової поверхні на 25-39% відповідно. За результатами огляду хвоїнок сосни звичайної виявлено, що відсоток хвоїнок з плямами та з всиханням у ялин, що ростуть у сквері біля перехрестя був значно більшим, ніж у дерев на еталонній ділянці, що показує негативний вплив забруднюючих викидів від автотранспорту на стан рослин.

4. Для покращання екологічної обстановки в районі перехрестя ми пропонуємо проект транспортної розв'язки, що дозволить автотранспорту рухатися безупинно і значно зменшить кількість викидів в атмосферне повітря. Складність споруди і велика вартість перетину типу «конюшиновий лист» компенсуються значною економією на експлуатаційних витратах та виправдовується з екологічної точки зору: при такому типі транспортної розв'язки перехрестя повністю відсутні перетини зустрічних потоків руху.

5. Після застосування природоохоронних інженерно-технічних заходів питомі викиди на перехресті будуть знижені в 5-8 разів.

Еколого-технічний результат, що забезпечується побудовою транспортної розв'язки, полягає у можливості покращання екологічної обстановки в районі перехрестя, зниженні викидів автотранспорту при роботі на холостому ході, при гальмуванні та розгоні, а також підвищенні пропускну здатності перехрестя.

Список літератури

1. Екологія та автомобільний транспорт / [Гугаревич Ю. Д., Зеркалов Д., Говорун А. та ін.]. – К.: Арістей, 2008. – 281 с.
2. Миляев В. Б. Нормирование выбросов автотранспорта / В. Б. Миляев // Экология производства. – 2008. - № 8. – С. 64-68.
3. Мержиевська В. В. Забруднення атмосфери викидами транспортних засобів. Основні сполуки, вплив каталітичних нейтралізаторів / В. В. Мержиевська // Автошляховик України. – 2006. - № 3. – С. 20-23.
4. Угненко Є. Б. Вплив пересічень автомобільних доріг на забруднення навколишнього середовища придорожного простору / Є. Б. Угненко // Автошляховик України. - 2010. - № 3. - С. 46-47.

Рассмотрены загрязненность атмосферного воздуха автотранспортом в районе перекрестка, который регулируется, влияние вредных выбросов на растения и возможность улучшения экологической обстановки

A contamination of air vehicles in the intersection, which is regulated, the impact of pollution on plants and can improve the environmental situation

Одержано 31.05.11

А.А. Денека, ст. гр. ОП - 06 -1

Кіровоградський національний технічний університет

Податкові пільги в системі регулювання національної економіки

Стаття присвячена розгляду теми податкових пільг в системі регулювання національної економіки. Особливу увагу приділено класифікації податкових пільг.

податкова пільга, звільнення від сплати, система пільг, платники податків

Головним інструментом мобілізації фінансових засобів для покриття державних витрат є загальнодержавні податки і збори. Державне регулювання за допомогою податків і зборів залежить від типу податкової системи, податкових ставок, а також видів та розмірів податкових пільг.

Податки в державному регулюванні економіки мають дві ролі:

- головне джерело фінансування державних витрат;
- інструмент регулювання.

Так як у задачу державних бюджетних органів входить не тільки обкладання податком джерело прибутків, але й створення тонкого механізму впливу на господарську діяльність. [6, с.235]

Податкові пільги завжди були і залишаються об'єктом особливої уваги та зацікавленості всіх платників податку, оскільки - наявність комплексу податкових пільг означає повне або часткове звільнення юридичних і фізичних осіб від обов'язкових платежів.

В умовах ринкових відносин вони виступають необхідною передумовою для активного використання всіх податкових інструментів з метою економічного і правового регулювання соціальних процесів, стимулювання розвитку виробництва тощо. Передбачені законодавством пільги надаються залежно від об'єктів та суб'єктів оподаткування та їх значення для розвитку національної економіки. Пільги мають носити постійний, сталий характер і не бути амністією для неплатників податків. В державному регулюванні економіки податкові пільги, також, відіграють значну роль завдяки тому, що система пільг є своєрідним орієнтиром для юридичних і фізичних осіб під час вибору ними сфери діяльності, форми одержання доходів, пільги зменшують податковий тиск на платників. Завданням податкових пільг є рівність в галузі оподаткування, виходячи з матеріального становища суб'єкта оподаткування. [5, с.576]

Отже, виходячи з вище наведеного податковою пільгою визначається звільнення платника податків від нарахування і сплати додатку, чи сплата ним податку в меншому розмірі за наявності підстав, визначених законодавством України. Однак тут необхідно зазначити наступне.

По-перше, пільга - це звільнення саме від сплати, а не від податкового обов'язку, оскільки при відстроченні обов'язку, сплата податку залишається, а звільнення (за певний строк) стосується тільки перерахунку податку, і по закінченні визначеного терміну обов'язок підлягає реалізації (податковий кредит). Крім цього, податковий обов'язок має три складові: податковий облік, сплату податку та податкову звітність. І якщо, платника може бути звільнено від сплати податку, то обов'язок з обліку і звітності в нього залишиться.

По-друге, звільнення можливе в повному обсязі, якщо платника цілком звільнено від сплати, і в частковому - якщо скорочується податковий тиск за рахунок зменшення об'єкта (предмета, тощо) чи відстрочки сплати податку.

Третя обставина – особливості платника. Вони можуть стосуватися його як безпосередньо, характеризуючи його особу (інвалід першої чи другої групи, ветеран Великої Вітчизняної війни, підприємство з іноземними інвестиціями, тощо), так і конкретного виду діяльності, яким він займається (наприклад підприємство, що виготовляє сільгосппродукцію, тощо)[2, с.103]

Законодавство про оподаткування, закладаючи основи надання податкових пільг, в якості пільгових суб'єктів виділяє категорії платників, а не окремих юридичних чи фізичних осіб, тобто виділяє певну однорідну групу платників податків, що характеризуються конкретною ознакою, на підставі якої формується пільговий податковий режим. Усі інші платники податків визначають об'єкт оподаткування, обчислюють податкову базу і суму додатків у повному обсязі згідно з встановленими законодавством загальними правилами.

Звільнення від сплати податку можливо в повному чи частковому обсязі. При звільненні в повному обсязі платник податків цілком звільняється від нарахування і сплати податку. При звільненні в частковому обсязі платник податків звільняється від сплати податку тільки у певній частині його податкового обов'язку. Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їхньої діяльності й об'єкт оподаткування.

Правове регулювання податкових пільг здійснюється на двох рівнях.

Перший — податкові закони, що закріплюють принципові винятки для певних категорій платників чи галузей.

Другий — підзаконні акти, що здійснюють тактичні цілі стосовно конкретних суб'єктів і вирішують більш вузькі цілі.

Платник податків вправі використовувати податкову пільгу з моменту виникнення відповідних підстав для її застосування і в період усього терміну її дії самостійно, без-попереднього повідомлення податкових органів.

Систему пільг по податках можна розділити на дві групи.

- це порівняно традиційні і стабільні звільнення від податку, незалежно від зміни обставин і навіть державного устрою;
- пільг, які характеризується певною короткочасністю щодо конкретних об'єктів. У сучасних умовах становлення податкових систем і нестабільної господарської і політичної ситуації ця група відрізняється великою кількістю пільг і постійною їхньою зміною. Мабуть, закон про податкову систему повинен містити насамперед першу групу пільг, а другої має лише торкатися, оскільки вона деталізуватиметься при регулюванні конкретного податкового платежу.[4, с.213]

Характеристика податкових пільг має бути основана на рівності галузі оподаткування. І при наданні пільг, критерієм повинно стати матеріальне становище суб'єкта оподаткування. Підстави для надання пільг навряд чи є правомірними, якщо вони не пов'язані з майновим положенням. Класифікувати податкові пільги можна за різними принципами.

1. За формами податкових пільг на:

- неоподатковуваний мінімум;
- вирахування з об'єкта оподаткування окремих його елементів;
- звільнення від сплати податку окремих категорій платників;
- зниження податкової ставки;
- вирахування з податкового окладу;
- цільові податкові пільги;
- повернення раніше сплачених сум та розстрочка / відстрочка сплати податку.

2. За призначенням податкових пільг на:
 - соціальні пільги;
 - пільги, що сприяють стабілізації підприємств та галузей економіки;
 - пільги, що сприяють економічному зростанню, у тому числі інноваційно-інвестиційні пільги.
3. За обсягом охоплення платників на:
 - загальні;
 - пільги щодо підтримки окремих підприємств та галузей економіки;
 - пільги щодо підтримки окремих територій та економічних зон.
4. Класифікація пільг з непрямих податків (ПДВ, акцизний збір, мито) на:
 - стандартні;
 - прирівняні до стандартних;
 - нестандартні (специфічні) пільги.

Як своєрідні пільги можна розглядати і деякі особливості сплати податку форми перерахунку, хоча це вже окреме питання, що повинно регулюватися на рівні інструкцій, Багато проблем було пов'язано з фіскальним характером авансових платежів, однак подібний механізм сплати може забезпечити і чимало зручностей для платника.

Якщо розглядати податкові пільги як певне звільнення платників податків (а саме так підходить російський законодавець — ст. 56 Податкового кодексу Російської Федерації), то цілком обґрунтованим є виділення певних територій, на яких установлюється пільговий податковий режим. Такі території можуть існувати на двох рівнях:

- нижчий рівень — території, що характеризуються звільненнями при використанні місцевих податків і зборів. Наприклад, відповідно до ст. 15 Закону України «Про систему оподаткування» місцеві органи самоврядування на свій розсуд можуть встановлювати частину місцевих податків і зборів і за рахунок цього формувати більш пільговий податковий режим на відповідних територіях.

- вищий рівень — території спеціальних зон зі специфічним пільговим оподаткуванням, що регулюється спеціальним законодавством. Такі території поділяють на два підвиди:

- а) території, розташовані за межами території України (до них належать насамперед офшорні зони), де надається пільговий режим оподаткування для податкових резидентів України;

- б) території, розташовані в Україні, де надається пільговий податковий режим для податкових резидентів і нерезидентів України (вільні економічні зони). [3, с.241]

Отже, система податкових пільг є важливою ланкою системи оподаткування України, що веде до зменшення об'єкта оподаткування та має різноманітні форми і будується для кожного податку з урахуванням пріоритетів національної фіскальної політики. Податкові пільги є елементом податкової політики і переслідують як економічну, так і соціальну мету. Використовуючи податкові пільги, держава регулює економічні процеси і забезпечує соціальний захист окремих видів діяльності та груп населення.

Список літератури

1. Алексеев М. Ю., Балакина А. П., Воронков В. А., Дадашев А. З., Демяшо-ва О. И. Налоги: Словарь-справочник/ Под ред Д. Г. Черника. — М.: ИНФРАМ, 2007. - 368 с.
2. Балацкий Е. Анализ влияния налоговой нагрузки на экономический росте помощью производственно-институциональных функций // Проблемы прогнозирования. - 2003. - №2 - С. 88-105.
3. Василевська Г.В. Податкова політика у регулюванні економічного зростання // Фінанси України. 2003. № 2. – С. 39-43 Данілов О. Д. Оподаткування місцевими, ресурсними, рентними податками

- та зборами. Неподаткові платежі. / О. Д. Данілов, Ю. В. Лапшин, В. А. Онищенко – Ірпінь: Академія, ДПС України, 2008 – 241с.
4. Іванов Ю. Б. Альтернативні системи оподаткування. Монографія – Харків: Торнадо, 2003. – 213 с.
 5. Коровкин В. В. Основы теории налогообложения: учеб. пособие. — М.: Экономистъ, 2006. - 576 с.
 6. Крисоватий А. І. Податкова система: Навч.посібник / А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – Тернопіль: Карт-бланш, 2008. – 235 с.
 7. Мельник В. М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу. — К. : Комп'ютерпрес, 2006. — 277 с.

Одержано 31.05.11

Р.В. Стогов, ст. гр. ТМ-06

Кіровоградський національний технічний університет

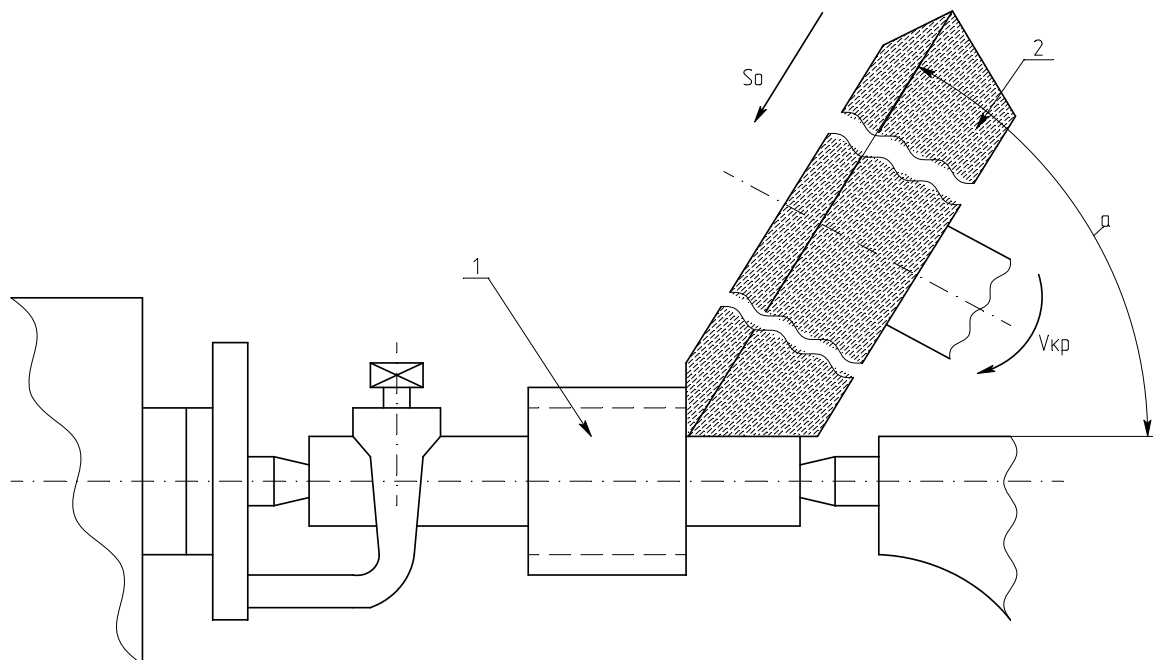
Умови швидкісного шліфування поверхонь зубчатих коліс гідравлічних насосів із сталі 18ХГТ

В роботі описано дослідження умов швидкісного шліфування торців і цапф гідравлічних насосів на торцекруглошліфувальних верстатах, при цьому визначені оптимальні значення режимів шліфування і припусків на обробку.

швидкісне шліфування, зубчаті колеса, фінішна обробка, гідравлічні насоси, торцекруглошліфування, зубопорізання, дискові фрези

При швидкісному шліфуванні торців та цапф шестерень гідравлічних насосів із гартованої сталі 18ХГТ на поверхні торців виникають припіки та мікротріщини.

Шліфування відбувається на торце-круглошліфувальних верстатах кутовими швидкісними кругами ($V_{кр}=50\text{м/с}$). Схема шліфування приведена на рис. 1.

1 - деталь; 2- швидкісний кутовий круг; V_v - швидкість виробу; $V_{кр}$ - швидкість круга; S_o - подача на оберт деталі

Рисунок 1 - Схема шліфування на торце-круглошліфувальному верстаті

З метою виключення появи припиків та мікротріщин проведено комплекс досліджень в лабораторних умовах на модернізованому верстаті ЗА130.

При швидкісному шліфуванні поверхневий шар деталі підлягає тепловому навантаженню, інтенсивність якого коливається в широких межах в залежності від способу проведення процесу.

При впровадженні швидкісного шліфування у виробництво можуть бути представлені різні цілі: підвищення продуктивності операції при заданій якості виробу або підвищення якості шліфованої деталі при заданому рівні продуктивності. В зв'язку з цим перехід від звичайного шліфування до швидкісного можна здійснити різними способами, які умовно позначимо А, Б і В. Приведені нижче дані відносяться до круглого шліфування.

Спосіб А характеризується тим, що пропорційно підвищенню швидкості $V_{кр}$ збільшують і швидкість V_v виробу так, щоб їх співвідношення $\alpha = \frac{V_{кр}}{V_v}$ залишалось постійним. При заданій подачі S_0 на оберт виробу хвилинна поздовжня подача $S_{п}$ збільшується, що приводить до збільшення хвилинного з'йому Q_m і, як наслідок, до підвищення продуктивності операції.

Спосіб Б здійснюється таким чином, що при рості $V_{кр}$ значення V_v залишається незмінним, внаслідок чого збільшується α . При заданій подачі S_0 значення $S_{п}$ і Q_m зберігаються постійними при довільній швидкості круга.

Спосіб В характеризується тим, що при збільшенні $v_{кр}$ збільшують і v_v ($\alpha = \text{const}$), в той час коли подача $S_{п}$ і зняття металу Q_m залишаються постійними. При цьому при збільшенні $v_{кр}$ зменшується шорсткість оброблюваної поверхні.

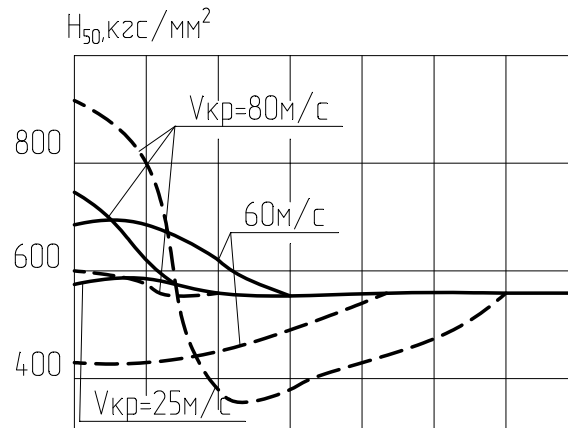
Експериментальні дослідження проводили на модернізованому верстаті мод. ЗА130 при шліфуванні зразків із загартованої сталі 18ХГТ (HRC 58-60, вихідна структура - тростит відпуску) кругом 24A25CM27K5. Модернізації підлягла система охолодження мастила, що подається в підшипники шпинделя, привід обертання шпинделя, система подачі ЗОР, та вузол балансування круга; крім того були передбачені додаткові заходи по техніці безпеки. В результаті модернізації, як показала практика, забезпечена надійність досліджень при $v_{кр}$ до 90 м/с.

Якість поверхневого шару оцінювали по стану його мікроструктури та зміні мікротвердості, яка визначалася на пристрої ПМТ-3 при навантаженні 50 кгс. Для цього на поверхні відшліфованого зразка виконували косий шліф (кут скосу 3°), досліджували також (рентгенографічним методом) тонку кристалічну структуру поверхневого шару по характеру зміни густини ρ_d дислокації, розмірів D_b блоків когерентного розсіювання та мікроспотворювань $\Delta_{a/a}$ кристалічної решітки.

Режими різання варіювали в наступних межах: швидкість круга $v_{кр} = 60 \div 80$ м/с (для співставлення використовували також $v_{кр} = 25$ м/с); швидкість виробу $v_v = 15 \div 100$ м/хв. ($\alpha = 320 \div 48$); глибина шліфування $t = 0,01 \div 0,07$ мм; тиск ЗОР (1,5%-ної водо масляної емульсії) $p = 1 \div 5$ кгс/см². На рис. 2 показано зміну мікротвердості H_{50} по глибині h поверхневого шару при різних способах швидкісного шліфування. Видно, що характер змін величини H_{50} зі збільшенням $v_{кр}$ визначається в основному способом швидкісного шліфування. При обробці способом А (суцільні лінії) збільшення швидкості круга з 25 до 80 м/с приводить до збільшення мікротвердості в середньому на 25-28%, що пояснюється головним чином наклепом поверхневого шару. При цьому глибина наклепаного шару зменшується зі збільшенням швидкості круга. Дослідження мікроструктури показало, що при шліфуванні по способу А збільшення $v_{кр}$ до 80 м/с не викликало структурних змін, які погіршують якість поверхневого шару.

При шліфуванні по способу Б (штрихові лінії) збільшення швидкості круга до 60 м/с приводило до припіку відпуску, яке супроводжувалося утворенням сорбітно-трооститної структури і характеризувалося зниженою мікротвердістю. Збільшення $v_{кр}$ до 80 м/с при $v_v = 15$ м/хв. приводило до припіку вторинної закалки. Останній

супроводжувався утворенням шару, який включав структуру мартенситу з підвищеним складом аустеніту. Цей нерівномірний по товщині шар мав високу мікротвердість і розповсюджувався на невелику (4-6 мкм) глибину. В ньому спостерігалися мікротріщини, які концентрувалися в основному навколо великих западин мікронерівностей. Під зовнішнім вторинно-закаленим шаром лежав шар вторинного припуску з сорбітною структурою, який поступово переходив в основну структуру сталі.

Суцільні лінії – спосіб А, штрихові – спосіб Б ($v_b = 15\text{м/хв.}$), штрих-пунктирна – спосіб В ($S_n = 0,6\text{ м/хв.}, \alpha = 60^\circ$)

Рисунок 2 - Зміна мікротвердості при різних способах швидкісного шліфування ($t = 0,01\text{ мм}$)

При шліфуванні по способу В (штрих пунктирна лінія) з $v_{кр} = 80\text{м/с}$ і $\alpha = 60$ будь-які зміни в поверхневому шарі деталі були відсутні, що пояснюється порівняно низькою температурою в зоні контакту.

Представляє практичний інтерес визначення оптимального значення α , тобто такого, при якому якість поверхневого шару по мірі зростання швидкості круга не буде погіршуватися. На рис. 3. показано зміну мікротвердості при різних значеннях α , а нижче приведені значення розмірів D_δ блоків когерентного розсіювання, густини ρ_d дислокацій та мікроспотворень $\Delta_{a/a}$ при $v_{кр} = 80\text{м/с}$.

α	320	120	60	48
D_δ	0,073	0,13	0,091	0,082
$\rho_d \cdot 10^{-10}, \text{ см}^{-2}$	5,7	1,8	3,6	4,5
$(\Delta_{a/a}) \cdot 10^{-4}$	7,1	7,8	9,1	9,3

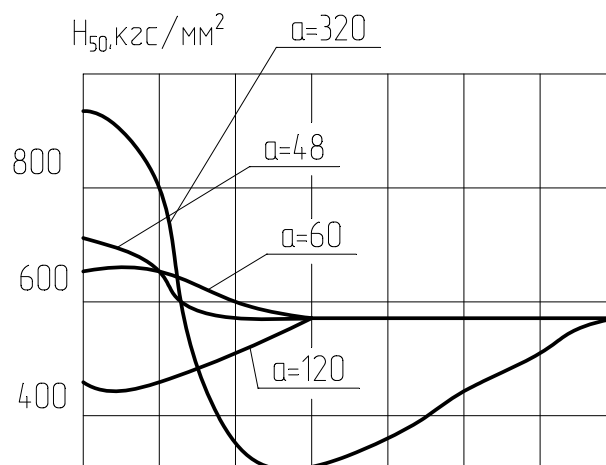

Рисунок 3 - Зміна мікротвердості в залежності від співвідношення α швидкостей круга і деталі ($v_{кр} = 80\text{ м/с}, t = 0,01\text{ мм}$).

При шліфуванні з $v_{кр} = 80\text{ м/с}$ і $\alpha = 320$ (спосіб Б) на оброблюваній поверхні утворювались великі плями припіку вторинної закалки, в результаті чого блокогерентного розсіювання ставали дрібнішими, густина дислокацій зростала, спотворення решітки дещо зменшувалося в порівнянні з аналогічними показниками при $\alpha = 60$, що пояснюється наявністю сітки мікротріщин. Зниження α до 120 дозволило зменшити ступінь припіку шліфованої поверхні на якій спостерігався при цьому, головним чином припік відпуску, що приводило до росту блоків когерентного розсіювання, зниженню густини дислокацій та незначному збільшенню мікроспотворювань.

При $\alpha \leq 60$ (спосіб В) у поверхневому шарі були відсутні будь-які структурні зміни; значення параметрів кристалічної структури відповідали вихідному зразку. Зменшувати α нижче 60 не рекомендується внаслідок підвищеного нагрівання та зносу центрів, що в свою чергу призводить до зниження точності деталі.

На рис. 4, де представлено зміну мікротвердості при різному тиску ЗОР, видно що зі збільшенням тиску p ступінь припалювання оброблюваної поверхні знижується.

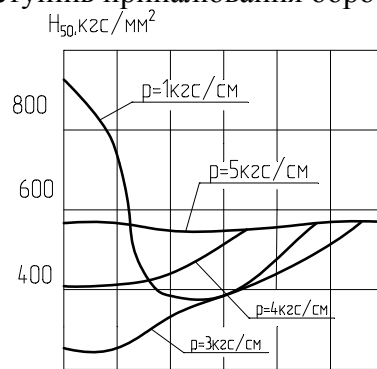

Рисунок 4 - Зміна мікротвердості при різному тиску ЗОР (спосіб А, $V_{кр} = 80\text{ м/с}$, $t = 0,05\text{ мм}$)

Встановлено, що при шліфуванні по способу А з $V_{кр} = 80\text{ м/с}$ та $Q_m \approx 8\text{ см}^3/\text{хв}$ ($t = 0,05\text{ мм}$) подача ЗОР під тиском 1 кгс/см^2 не забезпечує достатнього охолодження зони контакту, і на шліфованій поверхні утворюються інтенсивні плями припалювання вторинної закалки. Збільшення p до 3 кгс/см^2 призводить до того, що на поверхні утворюються плями припалювання відпускання (глибина зміненого шару 16-20 мкм). Подальше збільшення тиску ЗОР знижує як кількість плям припалювання, так і глибину зміненого шару, і при $p = 5\text{ кгс/см}^2$ структурні зміни у поверхневому шарі практично відсутні.

В процесі досліджень виявлено область режимів швидкісного шліфування загартованої сталі 18ХГТ без припалювання при різному тиску ЗОР (рис. 5.). Як видно, зі збільшенням тиску p значення граничного знімання металу збільшуються.

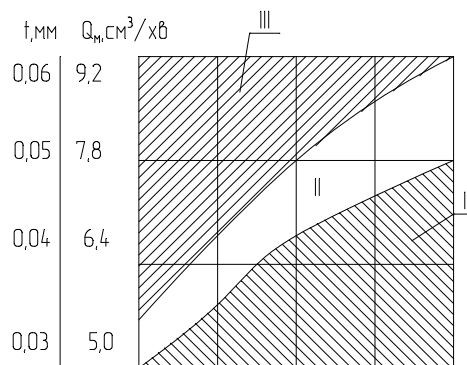

Рисунок 5 - Графік для визначення граничного хвилинного знімання Q_m металу при $V_{кр} = 80\text{ м/с}$ і різному тиску ЗОР

Таким чином, дослідження показують, що перехід від звичайного шліфування до швидкісного доцільно виконувати способами А і В, витримуючи при цьому $\alpha=60\div 80$.

Спосіб Б не рекомендується внаслідок погіршення якості поверхневого шару по мірі підвищення швидкості круга. При шліфуванні загартованої сталі 18ХГТ кругом 24А25СМ27К5 по способу А ($\alpha=60$) при $v_{кр} = 80$ м/с підвищення тиску ЗОР до 5 кгс/см² втрати 70 л/хв.) дозволяє підвищити зняття металу до 7-8 см /хв.

Спосіб В рекомендується для застосування, коли необхідно зменшити швидкість обробленої поверхні при збереженні заданої продуктивності.

УДК 331.101.38.61

Л. М.Кам'яна, ст. гр. УП-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Організація матеріального стимулювання в системі охорони здоров'я

У статті розглядаються засади організації оплати праці медичних працівників. Визначаються основні її недоліки та протиріччя, пропонуються шляхи їх вирішення.

оплата праці, медичний персонал, ефективність праці

Основним джерелом доходів найманих працівників (на їх частку припадає понад 90% зайнятого працездатного населення) є і надалі залишатиметься заробітна плата. Нині саме заробітній платі належить переважаюче значення в мотиваційному механізмі.

Вона має забезпечувати об'єктивно необхідний для відтворення робочої сили і ефективного функціонування виробництва обсяг життєвих благ, які працівник має отримати в обмін на свою працю, моральне і фізичне задоволення від виконуваної праці. Тому питання про оплату праці та її вдосконалення є і буде актуальним.

Рівень заробітної плати залежить не тільки від розвитку суспільного виробництва, а й від ефективності праці окремих працівників. Тому поряд із нормуванням праці і тарифікацією робіт важливе значення має упровадження в економічні розрахунки раціональних форм і систем нарахування заробітної плати, які реально відбивають міру праці й міру її оплати. За допомогою форм і систем оплати праці суспільство здійснює диференціацію рівня заробітної плати, визначає певні конкретні співвідношення в рівнях оплати праці різної кількості та якості.

Організація матеріального стимулювання праці на підприємствах незалежно від форм власності передбачає вибір і застосування найбільш раціональних форм і систем індивідуальної і колективної оплати праці, удосконалення існуючих методів матеріального заохочування і матеріальної відповідальності робітників, а також застосування прогресивних способів матеріального і морального стимулювання трудових колективів.

Важливе значення в організації заробітної плати має впровадження її різноманітних форм і систем.

Як свідчить досвід інших країн для залучення висококваліфікованих фахівців у систему охорони здоров'я та мотивації їх до виконання різноманітних і складних

функцій, зокрема великого обсягу профілактичної роботи, організації медичних маршрутів пацієнтів тощо забезпечити найбільш високий рівень їх оплати праці у порівнянні з іншими медичними професіями.

Основним стрижнем організації оплати праці медичних працівників є внутрішньогалузева диференціація, що передбачає визначення співвідношень у рівнях посадових окладів медичних працівників залежно від кваліфікації, складності, обсягу та умов праці, а також територіального розташування установ охорони здоров'я. Основним фактором внутрішньогалузевої диференціації заробітної плати медичних працівників є кваліфікація, що визначається рівнем професійної підготовки в навчальному закладі, практичним досвідом, індивідуальними якостями працівника.

Роль медичного працівника у забезпеченні населення якісною медичною допомогою важко переоцінити. Багато років вважалося, що в Україні надлишкова чисельність медичного персоналу, наслідком чого була і відповідна кадрова політика. А сьогодні українська охорона здоров'я стоїть на порозі кадрової кризи. Існує дефіцит кадрів, перш за все у первинній ланці загалом та сільській місцевості. Більше 20% пенсійного, і ще 20% – перед пенсійного. Спостерігається наростаюча та некерована міграція медичного персоналу, в т.ч. сусідні країни та за кордон. Використовується архаїчна система планування потреб у кадрових ресурсах, яка базується на жорстких кадрових нормативах.

Найбільш оптимальними системами оплати праці медичних працівників слід визнати відрядно-преміальну та колективну систему оплати праці. Застосування відрядно-преміальної системи оплати праці дозволить посилити пряму залежність результатів праці від особистого внеску кожного медичного працівника, його зацікавленість у наданні якісної медичної допомоги. Так, для працівників, які здійснюють окремі медичні втручання протягом робочого дня, найбільш оптимальною є відрядно-преміальна система оплати праці. Відрядно-прогресивна система оплати праці для медичних працівників є неприйнятною, оскільки підштовхує медичного працівника братися за більший обсяг медичної практики, що у зв'язку з великим нервово-емоційним навантаженням медичних працівників може призвести до їх підвищеної стомлюваності і негативно позначитися на якості проведених операцій.

У випадках надання медичної допомоги декількома медичними працівниками (бригада швидкої медичної допомоги тощо) можливо застосовувати колективну систему оплати праці, коли неможливо довести факт досягнення жаданих результатів медичного втручання залежно від діяльності конкретної особи.

Як додаткова часто застосовується один методів оплати праці лікаря, як премія. Премія може бути виплачена як стимул для досягнення певної мети економічного характеру. Щодо економічної мети, то нею може бути наприклад, зниження рівня споживання лікарських препаратів. Цього можна досягти, сплачуючи премії тим лікарям, вартість призначень яких на одного пацієнта менша від середньої величини, запропонованої іншими лікарями цього фаху. Введення такої системи преміювання вимагає наявності складних контрольних механізмів для моніторингу досягнення поставлених цілей, щоб запобігти випадкам шахрайства. Це означає, наприклад, що всі призначення лікаря мають бути зареєстровані, або всі факти вакцинації мають супроводжуватись прізвищем вакцинованої особи, щоб запобігти подвійної імунізації. Премія має бути досить великою, щоб слугувати стимулом лікаря.

Реформа в охороні здоров'я не може бути повноцінною без кардинальних змін в системі оплати праці медичного персоналу, які повинні вирішувати два складні завдання:

- ✓ підвищення рівня винагородження лікарів та іншого медичного персоналу з тим, щоб підняти рівень престижу медичної професії, зменшити відтік кадрів з галузі;
- ✓ створення стимулів до підвищення ефективності використання ресурсів системи охорони здоров'я.

Для цього необхідно внести зміни до Умов оплати праці медичних працівників шляхом виділення двох складових в заробітній платі: постійної, яка буде визначатися традиційно на основі єдиної тарифної сітки розрядів та змінної, яка буде базуватися на чітких і прозорих критеріях обсягу та якості виконаної роботи. Надання медичними працівниками невідкладної медичної допомоги у неробочий час необхідно вважати надурочними роботами і оплачувати згідно із ст. 106 КЗпП України.

З метою поліпшення профілактичної роботи медичних закладів необхідно використовувати до медичних працівників винагороду за результатами роботи за рік залежно від рівня стану здоров'я населення, що обслуговується конкретним медичним закладом.

Медичні працівники завжди перебувають у стані виконання професійних медичних обов'язків із надання медичної допомоги. Зазначений обов'язок містить пасивну й активну стадію. Здійснення медичним працівником професійних медичних дій (маніпуляцій) із надання медичної допомоги за змістом цілком збігається з виконанням працівником його трудової функції. Таким чином, медичний працівник, який надає медичну допомогу поза своєю нормою робочого часу, виконує трудові обов'язки. Така переробка містить у собі всі ознаки надурочних робіт, а відтак необхідно вирішити питання про їх оплату.

Медичним працівникам, які ведуть амбулаторний прийом, встановити ненормований робочий день. Такий режим робочого часу медичного працівника обумовлений неможливістю обліку всіх відхилень від встановлених для медичного працівника норм праці (неможливість визначення точної кількості пацієнтів протягом облікового періоду, непередбачене затягування операції і т.ін.).

Розвиток нормування праці медичних працівників повинен здійснюватися через створення державної системи стандартизації медичної допомоги. Медична стандартизація як специфічний процес нормування праці в медичній практиці має істотні відмінності від процесів нормування праці в інших галузях народного господарства України. Центральним органом виконавчої влади в сфері нормування праці медичних працівників повинне виступати МОЗ України. Результатами стандартизації праці медичних працівників є розроблення та впровадження професійних медичних стандартів медичної допомоги, які є базою формування державних соціальних стандартів медичної допомоги. Державний медичний стандарт є комплексною нормою праці, що встановлюється спеціальним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я на підставі науково обґрунтованих висновків та містить комплекс норм, вимог і правил до виконання різних видів медичного втручання, виходячи з рівня розвитку медичної науки і можливостей матеріально-фінансового забезпечення медичної діяльності в країні. Державні медичні стандарти є основою формування державних соціальних стандартів медичної допомоги, отже, виконують факультативну функцію надання юридичних гарантій на якісну медичну допомогу.

Пропозиції із зміни системи оплати праці, які надані у даній статті, дозволять зменшити інтенсивність міграційних процесів медичних працівників та збільшити відповідальність за надання медичних послуг населенню та зацікавленість в якісному обслуговуванні пацієнтів.

Отже, вдосконалення організації та оплати праці працівників системи охорони здоров'я як обов'язкова умова якості лікування та безпеки пацієнта.

Список літератури

1. Указ Президента України “ Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України” від 7 грудня 2000 року № 313/2000. Офіц. вісн. України. – 2000. – №49. – С. 5.

2. Постанова Кабінету міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298 "Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери" <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації» на 2002 – 2011 рр., затверджена Постановою Кабміну України від 10 січня 2002 р. № 14. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 року № 1418 "Про затвердження Порядку виплати надбавки за вислугу років лікарям і фахівцям з базовою та неповною вищою освітою державних та комунальних закладів охорони здоров'я" <http://zakon.nau.ua>
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.05.2006 № 319 "Про затвердження норм робочого часу для працівників закладів та установ охорони здоров'я"
5. Наказ Міністерства праці та соціальної політики і Міністерства охорони здоров'я від 05.10.2005 № 308/519 "Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення"
6. Москаленко В. Ф. Стан фінансування системи охорони здоров'я України та невідкладні заходи щодо його поліпшення (довідь на «Дні Уряду України» у Верховній Раді України 14.11.2000 р.) / В. Ф. Москаленко // Вісн. соц. гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2000. – № 4. – С. 6–9.
7. Гендлер Г.Х. Стимулирующая роль оплаты труда в социально-культурных отраслях. - М.: Экономика, 1988. - С. 16.
8. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу; Навч. посібник. -К.: КНЕУ, 1998.
9. Колот А.М. Мотивація персоналу: Підручник. – К.: КНЕУ, 2002.– 337 с.
10. Солоненко Н. Економіка охорони здоров'я: Навч.посіб.- К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 416 с.

В статье рассматриваются принципы организации труда медицинских работников, определяются ее недостатки и противоречия, предлагаются пути их решения.

In the article the principles of health staff remuneration its main drawbacks and contradictions are determined, the ways of their solving are proposed.

Одержано 30.05.11

УДК 681.51: 663.2

Р.П. Ткаченко, доц., канд. техн. наук, Л.О.Кісельова, асп.
Кіровоградський національний технічний університет

Автоматизація процесу керування переробки виноградної сировини

Розглянуто особливості технологічного процесу виноробства, проаналізовано вплив різних факторів на продуктивність вино-переробного процесу. Обгрунтовано створення автоматизованої системи керування переробки виноградної сировини в залежності від параметрів контролю і способів управління технологічними процесами.

виноградарство, виноробство, автоматизована система, технологічний процес

Виноградарством та виноробством людина займається з прадавніх часів. Зміни, які відбулися за всю історію розвитку цих напрямків його діяльності, дуже великі. Особливо значні зміни відбулися за останні роки, коли у всіх виноробних країнах була впроваджена передова технолоія приготування вин – у неперервному потоці.

Виноградарство та виноробство в Україні завжди були важливою галуззю агропромислового комплексу. Займаючи незначну питому вагу в площі сільськогосподарських угідь (від 0,9% в Миколаївській і Херсонській областях, до 4,4% - в АР Крим), ця галузь суттєво впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіонів[3].

Тенденції споживання вина в світі свідчать про те, що інтерес до цієї продукції зростає. Посилюється конкуренція на ринках вина. Паралельно відбувається глобалізація процесів переробки виноградної сировини й удосконалення самих технологій.

Підсумки проведеного огляду численних робіт вітчизняних, закордонних учених і фахівців показують багатогранний спектр проблем і інтересів в сфері досліджень і їхньої реалізації у виробництві вин. За останні 20 років у виноробній промисловості країни пройшла майже повна реконструкція технологічного обладнання й схем приготування вин. За ці роки у виноробній промисловості проведені заходи по підвищенню технічного рівня виробництва, в результаті яких були впроваджені нові види вітчизняного та імпортного обладнання. Вони спрямовані на розроблення теоретичних основ і більш досконалих технологій.

Однак деякі соціально-економічні умови при реалізації виноробної продукції висувають підвищені вимоги до якості готової продукції, у першу чергу, збільшенню гарантійного терміну зберігання. Удосконалення технології виробництва вин на основі формування якості на ключових етапах виробництва стало підставою для проведення досліджень.

Виноградні вина — це напої, одержувані шляхом зброджування виноградного соку або соку з м'язгою з додаванням або без додавання спирту та інших компонентів, передбачених технологічною схемою.

Основними виноробними районами України є Крим, Закарпаття і південні області [8].

Виноградні вина характеризуються індивідуальним складом і відповідною харчовою та біологічною цінністю. Значну роль у формуванні смаку вина відіграють органічні кислоти, основними серед яких є винна і яблучна. При вмісті останньої більш 2 г/л вино набуває різкого смаку. Кислий виннокислий калій кристалізується на стінках тари і разом з виннокислим кальцієм зумовлює “кристалічне” помутніння вин.

Вина багаті антоціанами, особливо червоні, катехінами, флавонолами і лейкоантоціанами, які мають Р-вітамінну активність. Вони зумовлюють високі бактерицидні властивості вин і відповідне їх використання для лікувальних цілей.

У виноградних винах міститься незначна кількість вітамінів за винятком Р-активних сполук і іонізу. Вина багаті на мінеральні речовини, особливо калій (до 1,8 г/л — у червоних винах і до 1 г/л -у білих), кальцій, магній, залізо. Більшість мінеральних речовин впливає на біохімічні процеси у вині, а також на обмін речовин в організмі людини. Важливе значення у формуванні споживних властивостей вин відіграють азотисті, ароматичні речовини і ферменти [1].

Важливе місце у формуванні споживних властивостей вина відіграє фізіологічна зрілість винограду, відповідне накопичення в ньому цукрів (17—25%). Для багатьох видів марочних вин цукристість винограду повинна бути не нижчою 20%. Одночасно виключається використання винограду, пошкодженого хворобами. На формування асортименту виноградних вин впливають сорти винограду та місце його вирощування, а також технологія виготовлення цих напоїв.

Технологія виготовлення різних вин має свої особливості. Загальними технологічними операціями виготовлення білих столових вин є: подрібнення винограду і відділення гребенів, одержання сусла стіканням і пресуванням, освітлення сусла; бродіння, зняття молодого вина з осаду дріжджів, обробка і витримка вина.

Для марочних вин вибирають сусло-самоплив, а також фракції першого і другого давлення певного об'єму. Наприклад, для вина Променисте з однієї тонни винограду відбирають не більше 60 дал сусла, а решту використовують для столових вин. Цей залишок містить більше барвників, азотистих, мінеральних і дубильних речовин, а тому більш терпкий та грубий.

Для деяких вин виноградний сік певний час настоюють на меззі, завдяки чому сусло збагачується ароматичними, дубильними та іншими екстрактивними речовинами.

Освітлення сусла проводять відстоюванням або центрифугуванням. Після 18-24-годинного відстоювання сусло зливають з осаду в дерев'яну (для марочних) або металеву (столових) тару, де воно бродить на чистих культурах дріжджів. При цьому температура сусла для білих столових вин не повинна бути вищою 20-22°C (щоб уникнути втрат ароматичних речовин) [3].

Після бродіння сусла дріжджі і зважені частинки випадають в осад, внаслідок чого воно поступово освітлюється. Після певного освітлення вино знімають з осаду і якщо випускають у вигляді ординарного, то при потребі обробляють жовтою кров'яною сіллю для усунення заліза, обклеюють з допомогою бентоніту, розчину желатину, таніну, харчового альбуміну і витримують до розливу в пляшки. Якщо виноматеріал призначений для виготовлення марочних вин, то його певний час витримують у дерев'яній тарі і за цей період здійснюють відповідну кількість переливань, доливань тощо.

При виготовленні рожевих і столових вин мезгу вміщують у чани для бродіння, внаслідок чого повніше екстрагуються барвники, дубильні речовини із шкірочки, м'якуша і насіння ягід. Після завершення бродіння виноматеріал переливають у бочки, а мезгу пресують. Пресові фракції сусла використовують для ординарних вин. Після повного зброджування і освітлення виноматеріал знімають з дріжджів і піддають такій же технологічній обробці, як і білі вина.

Розрізняють такі основні стадії розвитку вина: утворення, формування, дозрівання, старіння і відмирання.

Утворення вина відбувається під час бродіння виноградного сусла з накопиченням спирту, вуглекислого газу, вторинних побічних продуктів бродіння, складних ефірів. Від закінчення бродіння до першого переливання, тобто до відділення молодого вина від осаду дріжджів триває його формування. На цій стадії проходить осідання дріжджів, виділення вуглекислого газу, випадання в осад пектинових речовин, солей винної кислоти. Під дією молочнокислих бактерій яблучна кислота перетворюється у молочну, яка має більш м'який смак і відповідно смак вина пом'якшується. В кінці періоду формування вино набуває достатньої прозорості.

Дозрівання вина відбувається під впливом кисню, воно пов'язане з перетворенням вуглеводів, органічних кислот, азотистих, дубильних і барвних речовин. Завдяки окисленню поліфенолів знижується терпкість вина. Продукти цукроамінних реакцій впливають на формування смаку, запаху і забарвлення деяких типів вин.

Внаслідок окислювальних процесів частково випадають білкові, пектинові і барвні речовини, у вині розвивається букет, поліпшується його смак. На формування букета вина значно впливають продукти взаємодії амінокислот з дубильними і барвними речовинами, ацеталі, карбонові кислоти. Дозрівання білих вин відбувається швидше, ніж червоних. Тривале витримання білих вин у бочках приводить до появи небажаних мадерного тону і неприємного грубого смаку.

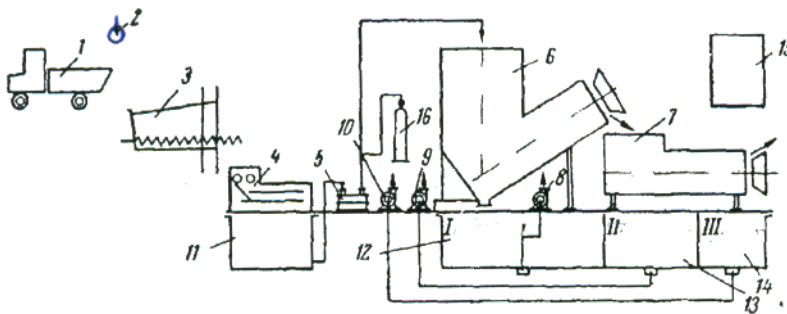
Старіння вина починається з часу, коли окислювальні процеси не можуть більше поліпшити букет і смак вина. На цій стадії вина зберігають без доступу повітря. В ньому переважають реакції відновлення, внаслідок чого появляється тонкий смак і поліпшується аромат. При цьому мають місце реакції етерифікації, при яких із спирту і кислот утворюються складні ефіри, а також взаємодія альдегідів з спиртами і накопичення ацеталів, які активно впливають на формування букета вин. Полімеризовані сполуки частково осідають на стінках посуду, що особливо характерно для червоних вин. Відмирання вина зв'язано з розкладом його складових компонентів. Спочатку зміни барвників призводять до втрати вином блиску, появи опалесценції, а потім каламуті і випадання їх в осад. Руйнуються також спирт, кислоти, інші сполуки, внаслідок чого вино набуває неприємного смаку і запаху продуктів розпаду [8].

Разом з тим, аналіз діючих на виноробних підприємствах систем контролю і управління технологічними процесами показує їхню неефективність в даному аспекті. Це пов'язано з тим, що велике число показників, регламентованих нормативними документами, визначають споживчі властивості вино-продукції, але практично не враховують параметри, відповідальні за динаміку якості вин в процесі їхнього виробництва. Це повною мірою відноситься до технології виробництва вин[4].

Відомо, що технічне переобладнання виноробної промисловості ще далеко не закінчене. Основна увага повинна бути направлена на розширення автоматизації окремих стадій технологічного процесу.

Головні технологічні процеси виноробства – переробка винограда, бродіння сусла, обробка виноматеріалів – переводяться на потік. Розвиток виноробної промисловості потребує все більш широким й глибоким розробок у області теорії, експериментів та практики. Схему поточної переробки винограда на високоякісні вина представлено на рис.1[3].

Для поточкових ліній переробки винограда, незалежно від типу приготування вин прийнята слідує технологічна схема: прийом винограда, дозування подачі його на подрібнення, подрібнення-гребневідділення(або тільки подрібнення), транспортування м'язги, відділення сусла-самопливу, перекачка сусла, обробка бентонітом або діоксидом кремнію в потоці, декантація сусла й подача на бродіння, додавання чистої культури дріжджів, зброджування сусла неперервним або періодичним способом, само освітлення виноматеріалу в стаціонарній ємності або в потоці, зняття з дріжджів(перша переливка).

1-автомашина; 2-тельфер; 3-бункер-живильник; 4-дробарка валкова; 5-гвинтовий насос; 6-стікач; 7-прес; 8-10-суслові насоси; 11-збирач мезги; 12-14-збирач сусла; 15-пульт керування; 16-сульфітодозатор; I, II, III – фракції

Рисунок 1- Схема поточної лінії переробки винограда на високоякісні вина

Додаткові операції по схемі: транспортування гребенів, віджимок, осадків сусла після відстоювання та дріжджових осадків виноматеріалу.

М'язга із стікача потрапляє у дожимковий прес, відпресоване сусло йде в сусло збірники, потім сульфитується в потоці й освітлюється бентонітом, діоксидом кремнію або поліоксиетиленом також в потоці й підброджується до стану міцного ординарного вина. Виноматеріал спиртується, освітлюється в потоці та відправляється на зберігання до резервуарів.

Утворення вина включає в себе процеси, різко відмінні один від одного, і можуть бути розділені на слідує стадії:

- а) подрібнення винограда;
- б) ферментація сусла та м'язги;
- в) спиртове бродіння;
- г)автоліз дріжджів;
- д)яблучно-молочне бродіння.

Провести чітку границю між цими стадіями не завжди вдається: іноді автоліз дріжджів й яблучно-молочне бродіння починається ще в ході спиртового бродіння. І все ж кожна з цих стадій має чітко характерну направленість технологічних, фізико-хімічних й біохімічних процесів, протікаючи в продукті.

Кожна з стадій переробки виноградної сировини потребує неабиякого контролю, від якого залежить якість виноматеріалів. В зв'язку з цим актуального значення набуває впровадження нових систем та оптимальних параметрів керування, що дасть збільшення виходу якісної продукції без її втрат на різних стадіях вино переробки. Крім того забезпечить меншу втрату енергоресурсів та скорочує термін виготовлення вина[2,3].

Потрібно відмітити, що кожне приміщення, пристосоване для переробки виноградної сировини та витримки вин, повинно відповідати деяким загальним вимогам, які головним чином стосуються температури, вологості повітря та вентиляції.

Температура повітря в приміщенні чинить великий вплив на зберігання вин й на окислювальні процеси, які відбуваються при визріванні. При низькій температурі, наприклад нижче 10°, вина визрівають повільно, але набувають тонкий смак й букет. При високій температурі, наприклад вище 16°, визрівання протікає швидко, але вино при цьому втрачає тонкість смаку й букета. Крім того, висока температура, сприяє розвитку зародків хворобо утворюючих мікроорганізмів й часто визивають небажані зміни у вині. Різкі коливання температури вкрай несприятливо відображаються на визріванні вина, затримуючи його освітлення й приводячи до помутніння[7].

Окрім температури, велике значення при витримці вина має вологість. Повітря в приміщенні для витримки вина не повинно бути сухим або занадто вологим. У сухих приміщеннях відбувається випаровування, а у сирих сприяє розвитку плісняви, яка заражає вино.

В приміщеннях, де знаходиться вино, повітря повинне бути чистим, свіжим, так як вино вбирає в себе усі сторонні запахи. Уникнути цього небажаного явища необхідно систематично провітрювати приміщення шляхом вентиляції, при цьому підтримуючи необхідний стан температури та вологості[7].

В зв'язку з впровадженням в виноробне виробництво нових типів обладнання для переробки винограду, а також при переробці окремих сортів винограду, нормативи втрат та відходів сула при виробці виноматеріалів можуть різнитись по обсягу, що ілюструє таблиця 1[3].

З огляду на різнобічні фактори впливу на процес переробки виноградної сировини, можна зробити висновок про те, що найбільшу значимість представляє підвищення якості готової продукції шляхом удосконалення технології у взаємодії, єдності та цілісності її ключових етапів від початку процесу до його логічного кінця.

Отже, створення оптимальної системи керування процесом переробки виноградної сировини є досить сучасним й актуальним завданням.

Автоматизована система повинна забезпечувати оптимальне керування виробництвом продукції при мінімальних втратах. Перспективним шляхом створення оптимальних умов виробництва є розробка автоматизованої системи керування процесом переробки виноградної сировини.

Висновки. В роботі доведено необхідність розробки автоматизованої системи керування процесом переробки виноградної сировини, зменшення втрат виробництва та збільшення прибутків у виноробній промисловості.

Таблиця 1- Втрати при первинному виноробстві

Виноматеріали	Преси неперервної дії		Преси гідравлічні та ручні	
	відходи(кг)	втрати%	відходи(кг)	втрати%
Столові	6	4	4	4
Міцні	4,5	2,5	3	3,5
Десертні	4	2	2,5	2

Список літератури

1. Валуїко Г.Г., Косюра В.Т.Справочник по виноделию.-М.,-2000.-623с.
2. Валуїко Г.Г. Виноградные вина//Пищевая промышленность.-М.,-1978.-249с.
3. Валуїко Г.Г. Технология виноградных вин.-Симферополь.Таврида,-2001,-624с.
4. Валуїко Г.Г. Технология столовых вин//Пищевая промышленность.-М.,-1969.-304с.
5. Валуїко Г.Г., Цаков Д.,Кадар Д. и др.Легкая и пищевая промышленность.-М.,- 1984.-328с.
6. Валуїко Г.Г.,Зинченко В.И.,Мехузла Н.А.Стабилизация виноградных вин Симферополь, Таврида,1999.-208с.
7. Герасимов М.А. Технология вина//Пищевая промышленность.- М.,- 1964.-639с.
8. Сирохман І.В.,Задорожний І.М., Пономарьов П.Х.Товарознавство продовольчих товарів.-Київ, Лібра,1997.-632с.

Р.Ткаченко, Л.Киселева

Автоматизация процесса управления переработки виноградного сырья

Рассмотрены особенности технологического процесса виноделия, проанализировано влияние разных факторов на производительность вино-перерабатывающего процесса. Обосновано создание автоматизированной системы управления переработки виноградного сырья в зависимости от параметров контроля и способов управления технологическими процессами

R.Tkachenko, L.Kiseleva

Automation of the process management of grape processing of raw materials

The features of the technological process of winemaking, analyze the impact of various factors on productivity of wine-processing process. Justified the creation of automated control system for grape processing of raw materials, depending on the parameters of control and ways to process control.

Одержано 24.06.11

Р.П. Ткаченко, доц., канд. техн. наук, А.В.Рибаченко, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Математична модель виробництва яєць на промисловій основі

Розглянуто математичну модель, яка забезпечує оптимальне значення температури з урахуванням енергетичних витрат, вартості енергоносіїв, корму та продукції. Зроблено обґрунтування впровадження у виробництво на птахофабриках нових системи управління виробництвом (СУВ).

математична модель, пташник, продуктивність птиці, енергоощадна система

Птахівництво – одна з перспективних галузей сільського господарства в Україні, що забезпечує країну цінними продуктами харчування – м'ясом та яйцями. За останні роки валове виробництво продукції птахівництва та попит на неї серед населення постійно зростає.

У той же час птахівництво – складний і взаємопов'язаний комплекс технологічних, біологічних, економічних та соціальних факторів. Дану особливість потрібно враховувати при забезпеченні птахівництва ощадливим енергопостачанням [10].

Сучасний промисловий пташник є біотехнічною системою, що складається з біологічного (птиці) і технічного (приміщення для утримання птиці з комплексом технічних засобів, що забезпечують формування умов життя) об'єктів [5].

На біотехнічну систему промислового пташника діє велика кількість чинників, які можна розділити на три групи: корма, мікроклімат і фізіологічні [8].

Поняття оптимального мікроклімату відповідає продуктивності птиці. При цьому знижується потреба в тепловій енергії і відповідно поліпшуються економічні показники. Таким чином, доцільно оперативно управляти продуктивністю птиці за допомогою промислово - формованого середовища проживання – мікроклімату [8].

У промисловому залі знаходяться одночасно декілька десятків тисяч птиці, тому при управлінні біологічним об'єктом можна не брати до уваги індивідуальну якість окремої особини, а розглядати всі групи птиці, що знаходиться в приблизно однакових умовах, таким чином, дії параметрів існування, що спрямовані на біологічний об'єкт, здійснюються через технічний об'єкт, характеристики якого необхідно враховувати [5].

Вплив кормів і фізіологічних факторів на біологічний об'єкт виникає також через технічний об'єкт.

Технічний об'єкт багатовимірний, оскільки має безліч вхідних і вихідних параметрів, володіє багатозв'язковістю, і в результаті на вихідні параметри роблять вплив різні вхідні параметри. Він має велику просторову розподіленість (просторові поля з різними параметрами мікроклімату); інерційність, залежну від конструктивних особливостей залу і розташування технологічного устаткування; багатозв'язковість (температура і відносна вологість) [5].

Існуючі системи автоматичного управління в промислових пташниках забезпечують управління тільки параметрами технічного об'єкту (мікрокліматом), при цьому біологічний об'єкт не входить в систему управління, тобто основним параметром біотехнічної системи пташника управляють побічно [5].

На даний час на птахофабриках не використовується ефективне управління виробництвом продукції птахівництва. Причиною цього є неможливість існуючих систем здійснити оптимальне управління на основі моделей, які враховують параметри об'єкта управління, що мають динамічні властивості [3]. Тим самим неможливо

змоделювати процес виробництва з подальшим визначенням оптимального управління.

В зв'язку з цим необхідно впроваджувати у виробництво на птахофабриках нові системи управління виробництвом (СУВ). З появою комп'ютерних систем управління, які характеризуються швидкодією та універсальністю, з'явилася можливість моделювання процесів, що протікають в реальних об'єктах, і тим самим збільшити ефективність управління виробництвом [4,6].

Як вже зазначалось, максимальна продуктивність птиці можлива лише при дотриманні оптимальної температури в пташнику [10], забезпечення якої, в свою чергу, вимагає значних енергетичних витрат. Пошук оптимального значення температури з урахуванням енергетичних витрат необхідно здійснити на основі відповідних математичних моделей [8,9] цих процесів з урахуванням вартості енергоносіїв, корму та продукції.

Завдання визначення економічно доцільного значення температури в пташнику може бути сформульоване і вирішене різними шляхами. Перший шлях визначення оптимального значення полягає в тому, що вибираються деякі технічно доцільні структурні схеми проектної системи, визначаються параметри кожної з них і порівнюються між собою різні варіанти. З розглянутих варіантів вибирають той, який найкращим чином задовольняє всі вимоги. Після визначення оптимального значення температури головна практична проблема полягає в його реалізації.

Другий шлях полягає у визначенні оптимального значення температури за допомогою сукупності математичних рівнянь процесів, що впливають на температуру. Такий підхід є загальним, він розглянутий у роботах [3,6].

Практичне застосування першого та другого шляхів визначення оптимального значення температури може відбуватися за допомогою сучасної комп'ютерної техніки. Простіше це можна втілити за допомогою другого шляху – при застосуванні самоналагодження системи по деякому критерію забезпечуючого по відношенню до конкретно заданих умов.

Температура повітря в пташнику – це фактор, який суттєво впливає як на несучість та споживання корму птицею, так і на енергетичні витрати, пов'язані з підтриманням температурного режиму [1]. Побудова математичної моделі енергетичних витрат, пов'язаних з підтриманням відповідного температурного режиму, базується на розрахунку теплового балансу пташника. Методика розрахунку теплового балансу однакова для всіх пташників і відрізняється лише вхідними коефіцієнтами кожного індивідуально взятого пташника [7].

Складніша ситуація з побудовою математичної моделі несучості та споживання корму птицею залежно від зміни температури в пташнику та віку птиці. Ці залежності нелінійні, зокрема через це існує велика кількість порід в яких залежності несучості та споживання корму значно відрізняються одна від іншої. Необхідно побудувати математичні моделі цих залежностей таким чином, щоб структура моделі була незмінною, а змінювалися лише їх коефіцієнти [9] в залежності від вхідних значень, і тим самим спростити модель для використання її.

Для точного визначення параметрів температури в пташнику необхідно врахувати біологічний об'єкт, тобто біологічні властивості птиці (вага, вік, споживання корму, несучість). Зі зміною породи чи кросу птиці в пташнику необхідно провести адаптацію математичної моделі, що описує об'єкт управління [3].

Застосування адаптивних систем у птахівництві дозволить:

- врахувати особливості технологічного об'єкта;
- врахувати особливості біологічного об'єкта та зміну його параметрів в часі;
- підвищити надійність системи управління;
- забезпечити оптимізацію режимів роботи об'єкта і тим самим отримати максимально можливий економічний ефект.

Тому, щоб побудувати математичну модель процесу виробництва яєць на промисловій основі, необхідно побудувати математичну модель виробництва яєць у промисловому пташнику та розробити алгоритм визначення параметрів моделі.

В процесі побудови моделі складної системи управління можемо виділити два основні етапи: побудова формальної (аналітичної чи алгоритмічної) моделі на основі наявних знань про моделюючу систему та формування машинної моделі. При створенні формальної моделі зазвичай використовується різноманітний математичний апарат, за допомогою якого проходить підбір найкращого адекватного опису складної системи [5]. Для нашого випадку рішення завдання моделювання значно ускладнюється тому, що система функціонує в реальному часі. Необхідно врахувати не тільки властивості об'єкта управління на певний момент, а також їх зміну в часі.

При математичному описі складного процесу невірно говорити про модель взагалі. В цьому випадку існує ряд моделей, кожна з яких має свою математичну структуру та описує певну частину об'єкта управління [9]. Модель складного об'єкта управління представлена у вигляді багаторівневої конструкції, об'єднаної в єдине ціле.

Проведемо розробку та дослідження алгоритму визначення параметрів математичної моделі виробництва яєць у промисловому пташнику та побудову математичної моделі виробництва яєць на промисловій основі.

В сучасних умовах набувають широкого застосування методи вибору параметрів та режимів роботи систем управління виробництвом птахівницьких комплексів. Розробка таких методів можлива лише на основі глибоких теоретичних випробувань та узагальнення експериментального матеріалу. Від якості обробки цих матеріалів буде залежати економічна ефективність виробництва продукції птахівництва. Практично всі головні питання СУВ можуть бути вирішені тільки на базі теорії ймовірності чи математичної статистики [2].

На даний час статистичні методи набули широкого застосування в різноманітних галузях науки і техніки. Вирішення різноманітних складних теоретичних та практичних завдань були знайдені завдяки використанню цих методів. Такі методи давно знайшли своє застосування для розрахунку та аналізу досліду експлуатації систем енергопостачання. Особливого значення застосування статистичних методів набуло з появою ЕОМ та підвищенням вимог до надійності роботи обладнання та пристроїв [9].

Моделювання технологічного процесу – найпоширеніший підхід до побудови оптимального управління об'єктом. Існує безліч методів побудови моделей технологічних процесів. Кожний метод дає можливість побудувати модель, адекватну процесу [4,8].

Розглянемо аналітично-експериментальний метод, який є комбінацією аналітичного та експериментального методів. Структура рівнянь, що складають математичну модель об'єкта, створюється аналітичним методом, а умови однозначності, інакше кажучи коефіцієнти рівнянь (параметри моделі), визначаються на основі експериментальних досліджень [8].

Оптимальні системи управління технологічними процесами на сільськогосподарських виробництвах промислового типу однозначно є і енергозберігаючими, якщо за критерій управління при цьому вибирають максимізацію прибутку, що приведе до зменшення економічно необгрунтованої витрати енергетичних ресурсів. Такі системи управління, особливо для сучасних умов розвитку в Україні, є найбільш бажаними, а тому на їх розробку і слід спрямовувати відповідні зусилля [8,10].

Оптимальне управління технологічними процесами і виробництвами, у тому числі і в промисловому птахівництві, можливе лише за умов створення математичних моделей, які в повній мірі відтворюють динамічні властивості реальних об'єктів.

Промисловий пташник з біологічною складовою, якою є птиця, у процесі експлуатації змінює свої динамічні властивості у досить широких діапазонах [2]. Використання за таких умов для оптимального управління зазначеним об'єктом математичної моделі, параметри та структура якої не змінюються, не дозволить отримати бажаний результат [8]. Тому важливо використовувати так звану адаптаційну математичну модель, параметри якої у процесі експлуатації системи управління можуть постійно змінюватись [8], відтворюючи із відповідним наближенням властивості реального об'єкта.

Останнім часом спостерігається непропорційна зміна вартості продукції птахівництва, кормів та енергетичних ресурсів, а це в свою чергу призводить до неефективного виробництва з точки зору економії. Тобто необхідно витратити значну економічно необгрунтовану кількість коштів для того, щоб отримати продукцію. Тому необхідно знайти оптимальне рішення цієї проблеми за допомогою відповідних математичних моделей, які описують як біологічні так і теплофізичні процеси, що протікають в пташнику. За допомогою такого рішення ми зможемо відшукати таке значення температури в пташнику, при якому буде найменше споживання кормів птицею, зменшиться витрата енергетичних ресурсів на підтримання температури в пташнику, а птиця не зменшить свої продуктивні можливості, що дозволить збільшити прибуток [9,10].

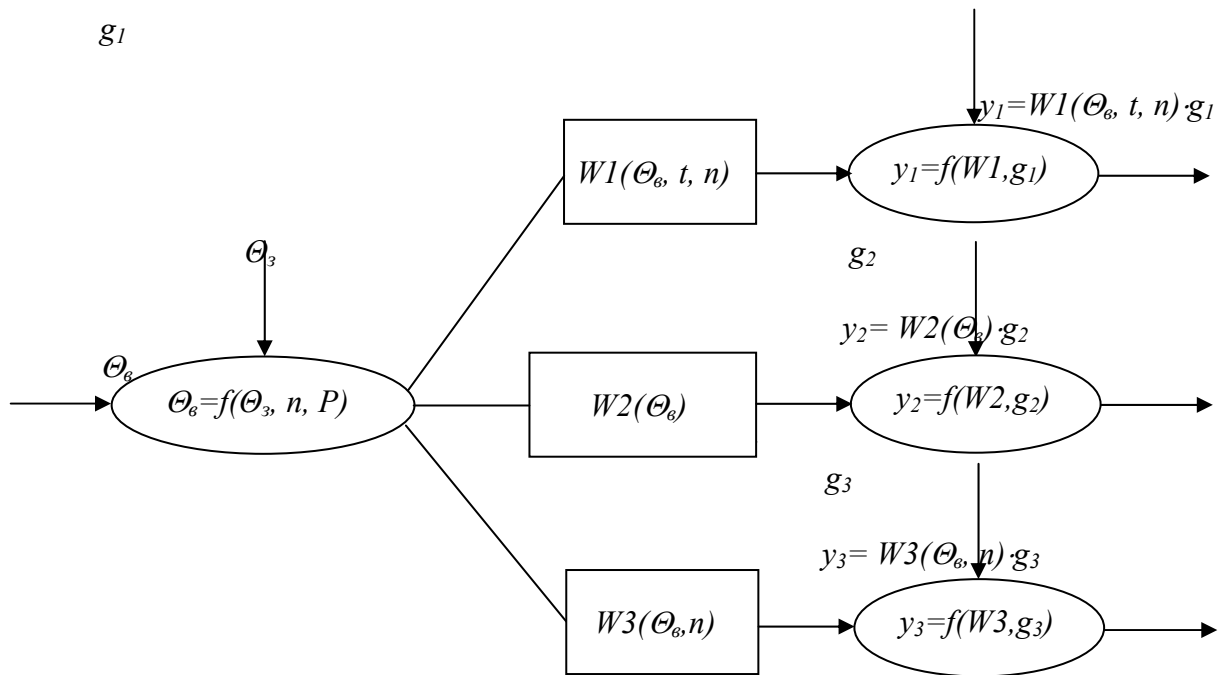
Більшість процесів і виробництв описують моделями [4,6]:

- з одним входом та одним виходом;
- з одним входом та декількома виходами;
- з кількома входами та одним виходом;
- з кількома входами та декількома виходами.

Для нашого випадку використаємо модель з одним входом та кількома виходами, структура якої зображена на рис. 1 [6].

На вхід системи надходить повністю визначений вхідний сигнал Θ_e – температура в пташнику, на яку впливає збурююча дія Θ_z . Залежність $\Theta_e = f(\Theta_z, n, P)$ – це вплив зовнішньої температури, кількості та ваги птиці на температуру в пташнику. На кількість продукції $w_1(\Theta_e, t, n)$ впливає температура в пташнику, вік та кількість птиці. Енергетичні витрати w_2 залежать від температури в пташнику. Споживання корму птицею $w_3(\Theta_e, n)$ залежить від температури в пташнику та кількості птиці. Збурюючі дії g_1 , g_2 та g_3 визначаються вартістю продукції птахівництва, енергоносіїв та корму. На прибуток, який може бути отриманий від реалізації продукції, впливає кількість продукції та її вартість: $y_1 = f(w_1, g_1)$. Енергетичні витрати залежать від обсягів енергоносіїв та їх вартості: $y_2 = f(w_2, g_2)$. У свою чергу, витрати на корм залежать від кількості його споживання птицею та вартості $y_3 = f(w_3, g_3)$.

Висновки. Розглянуто необхідність розробки математичної моделі процесу виробництва яєць на промисловій основі, яка враховує технологію виробництва, витрату енергоресурсів на створення необхідного температурного режиму в пташнику, біологічні особливості та продуктивність птиці, кон'юнктуру ринку відносно вартості енергетичних ресурсів, кормів та продукції птахівництва.

Θ_6 - температура повітря у пташнику; Θ_3 - зовнішня температура повітря; g_1 - вартість продукції птахівництва; g_2 - вартість енергоносіїв; g_3 - вартість корму; $W1$ - продуктивність птиці; $W2$ - енергетичні витрати; $W3$ - витрати корму; t - вік птиці; n - кількість птиці; P - вага птиці; y_1 - прибуток; y_2 - енергетичні витрати в грошовому еквіваленті; y_3 - витрати корму в грошовому еквіваленті

Рисунок - 1 Схема моделі виробництва яєць на промисловій основі

Список літератури

1. Баришкін А. П. Магомедов Щ. Т. Гафуров У. А. Пути энергосбережения в птицеводстве // Механизация и электрификация сельского хозяйства.- 1989.- № 10.- С. 16-17.
2. Грабауров В. А., Пашенко Ф. Ф. Моделирование и оптимизация биотехнических систем: Учеб. пособие / РИСХМ. - Ростов н/Д. 1986. – 93 с.
3. Земляков С. Д. Принципы построения и методы исследования адаптивных систем автоматического управления – М., 1978.- 113 с
4. Клюев А. С., Колесников А. А., Оптимизация автоматических систем управления по быстродействию. М.: 1982. – 238 с.
5. Крылов В. С. Содержание кур – несушек. М., Россельхозиздат, 1975. - 260 с.
6. Лисенко В. П., Ботвін В. Л. Швидкодіючий алгоритм при пасивній ідентифікації об'єктів управління.// Аграрна наука та освіта, Том 2 № 3-4 Київ, 2001., С. 113-120.
7. Лукьянов В. Энергоэкономные системы обогрева птицы // Птицеводство.- 1997. - № 6. - С. 22.
8. Мартиненко І. І. Лисенко В. П. Оптимальна система управління на птахофабриках яєчного напрямку. Автоматика. Автоматизация. Электротехнические комплексы и системы. - Херсон, 1997.-№1.-С.110-117.
9. Франц Дж. Торнли Дж. Математические модели в сельском хозяйстве. –М.: Агропромиздат, 1987. - 400 с.
10. Энергосберегающая технология жизнеобеспечения животных в сельскохозяйственном производстве: Сб. науч. тр.- Челябинск., 1989. - 117 с.

Р.Ткаченко, А.Рыбаченко

Математическая модель производства яиц на промышленной основе

Рассмотрена математическая модель, которая обеспечивает оптимальное значение температуры с учетом энергетических затрат, стоимости энергоносителей, корма и продукции. Сделано обоснование внедрения в производство на птицефабриках новые системы управления производством (СУП).

R.Tkachenko, A.Rybachenko

Mathematical model of egg production on an industrial basis

The mathematical model that ensures optimal temperature, taking into account energy costs, energy prices, energy and food products. Made ground implementation in production at existing plants of new production management system (SUV).

Одержано 24.06.11

Є.О. Цукілов, магістрант гр.АВ-06-2, І.Ф. Василенко, доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження впливу дорожніх умов, експлуатаційних і конструктивних параметрів автомобільних шин на рівень їх шумовипромінювання

Сучасний стан розвитку техніки і передових технологій в техніці спостерігається значне удосконалення транспортних засобів, як в конструктивних напрямках, так і в експлуатаційних характеристиках. Одним з чинників розвитку є зменшення акустичного випромінювання транспортного засобу в цілому і його окремих агрегатів, таких як двигун, КП, головна передача. Проаналізувавши загальну картину випромінюваного автомобілем шуму, можна відмітити, що автомобільна шина випромінює порівнянний в порівнянні з вище переліченими агрегатами шум.

Шум автомобільної шини залежить від експлуатаційних і конструктивних параметрів (швидкість руху автомобіля, тиск повітря в шині, навантаження, стан покриття поверхні дороги, умовна ширина профілю, номінальне співвідношення висоти профілю до ширини, посадочний діаметр обода, модель і ін.)

Останнім часом все більше уваги стало приділяти вивченню шуму окремих агрегатів автомобіля і пневматичних шин. Шини вважаються одним з основних джерел випромінювання звуку автомобілем, у зв'язку з цим фахівці багатьох країн передбачають, що в області зниження рівня зовнішнього шуму за рахунок його шин є значні резерви.

В результаті останніх досліджень, проведених в багатьох країнах світу, було встановлено, що шум шин довгий час вважався незначним, за певних умов руху і зниження шуму, що випромінюється іншими агрегатами, може виявитися домінуючим.

Випромінювання звуку пневматичною шиною при взаємодії з дорожньою поверхнею визначається різними чинниками, які залежать як від умов експлуатації, такі від конструктивних особливостей шини.

Дослідження, представлені в роботах, підтвердили, що шина є одним з основних джерел шуму автомобільного транспорту, рухомого з швидкостями, що перевищують 50 км/год.

В даний час доведено, що для легкових автомобілів на швидкостях 70-80 км/год шум шин перевершує шум останніх агрегатів автомобіля в середньому на 2 дБА. Здійснення комплексу заходів, направлених на зниження шуму від взаємодії пневматичної шини з поверхнею дороги, дозволяє понизити рівень загального шуму автомобіля за рахунок зменшення шуму шин не менше чим на 7 - 10 дБА.

Рівні випромінювання звуку всіх джерел залежать від швидкості руху автомобіля, проте міра цієї залежності різна. У роботі показано, що із зростанням

швидкості руху автомобіля рівень звукового тиску підвищується для шин як легкових, так і вантажних автомобілів, незалежно від типу, моделі і малюнка протектора.

У роботі Hikling R. і Osvald L. показали, що аеродинамічні шуми значно слабкіші за інші компоненти зовнішнього шуму автомобіля при швидкостях руху до 100 км/ч для вантажівок і при швидкостях до 130 км/ч для легкових автомобілів. Таким чином, в основному діапазоні швидкостей руху доля шуму шин в зовнішньому шумі перевершує долю аеродинамічного потоку повітря біля автомобіля.

У роботах Walker, Major, Close показують, що рівень шуму шин, що взаємодіють з дорогою, зростає на 9 - 12 дБА при кожному збільшенні швидкості в два рази. Рівень шуму двигуна також зростає із збільшенням швидкості руху, проте міра цього збільшення значно менша, ніж для шин, а це, у свою чергу, наводить до того, що при певному значенні швидкості рівень шуму шин починає перевершувати рівень шуму двигуна.

Необхідно відзначити, що дуже велика міра впливу малюнка протектора шини на зовнішній шум автомобіля. Тому шини з поперечно-розчленованим малюнком і з крупними елементами в малюнку впливають на зовнішній шум автомобіля вже при швидкостях руху від 30 км/год для легкових автомобілів і понад 60 км/год для вантажних автомобілів.

Рівні шуму інших систем і агрегатів автомобіля приблизно відповідають рівням шуму пневматичних шин або можуть бути нижче. Тому вже на швидкостях близько 20 км/ч шум силових агрегатів легкового автомобіля не маскує шум шин.

Створення автомобіля, випромінюючого малі рівні зовнішнього шуму, що не перевищують 74 дБА, вимагає, аби рівень шуму шин що взаємодіють з дорожньою поверхнею при русі на швидкостях від малих до високих, не перевищував 72 дБА. Рівень шуму два інших потужних джерела - силового агрегату і трансмісії - також повинен знаходитися в межах 72 дБА, тоді, як впливає з особливостей одиниць, якими вимірюються рівні шуму, загальний рівень складе 74 дБА. Такі показники для двигуна і трансмісії в даний час вже досяжні, а для шин вимагають додаткових, детальніших досліджень. Аби шум шин не робив взагалі жодного впливу на формування зовнішнього звукового поля, рівень цього шуму не повинен перевищувати 68-70 дБА. Результати небагатьох досліджень шуму легкових і вантажних автомобілів показали, що шум пневматичних шин автомобіля серійного випуску при швидкостях 90-110 км/год досягає 75-80 дБА для легкових автомобілів і 75-86 дБА – для вантажних.

Дослідження впливу на шум геометричних параметрів профілю шин, представлені в роботах, дозволили встановити, що низькопрофільні шини, які в даний час набувають настільки широкого поширення в багатьох країнах, ведуть за рахунок ширшого і менш короткої плями контакту до деякого збільшення рівнів шуму шин, що взаємодіють з дорогою. Детальніший аналіз показав, що, наприклад, для шин, $H/V=0,6$ і $H/V=0,8$, це збільшення складає в середньому 0,7 дБА на гладкому асфальті і 1,2 дБА на гладкому бетоні в порівнянні з аналогічними шинами з H/V , близькими до 1,0. Доведено, що збільшення ширини профілю також призводить до зростання рівня звуку. Це пов'язано із збільшенням числа елементів малюнка, що взаємодіють з дорожньою поверхнею.

На підставі літературного огляду робиться оцінка стану розглянутих у роботі проблем. Аналіз літератури дозволив визначити основні напрямки досліджень. Розглянутий негативний вплив шуму транспортних потоків на організм людини й наслідки, до яких може привести його тривалий вплив.

З метою визначення методів проведення експериментальних випробувань проаналізовані існуючі методики дослідження процесів шумовипромінювання автомобільних шин. Показано, що в цей час найбільш часто використовуються наступні методи виміру: метод лабораторного дослідження; метод дорожнього дослідження при русі одиничного автомобіля накатом повз нерухомий мікрофон; метод

дослідження зі створенням спеціального обладнання. При розгляді кожного з методів дослідження, відзначені його позитивні й негативні сторони. Для детального вивчення досліджуваного процесу проведено поділ загального процесу шумоутворення на окремі механізми генерації звуку. Використаний поділ на п'ять основних груп механізмів виникнення шуму в процесі експлуатації автомобільної шини: перекачування повітря елементами малюнка протектора; проковзування елементів малюнка протектора в зоні плями контакту; удари елементів малюнка протектора об поверхню дороги; вібрації протектора й боковин шини; шум, викликаний потужним струмом повітря біля шини.

Фізика процесу перекачування повітря елементами малюнка протектора може бути представлена двома явищами: видавлюванням повітря з порожнин малюнка й засмоктування повітря назад. У той момент, коли частина протектора входить у контакт із дорогою, шина деформується й гума протектора стискується, внаслідок чого об'єм порожнин у малюнку зменшується, а тиск повітря збільшується і він із силою виривається назовні, викликаючи тим самим звукові коливання навколишнього середовища.

Спостерігається також і зворотне явище. Коли відбувається розмикання протектора й дороги, внутрішній обсяг порожнин збільшується, у них створюється розрідження і повітря під дією атмосферного тиску спрямовується в порожнини малюнка, знову викликаючи коливання середовища.

Очевидно, що чим більше швидкість руху автомобіля, тим інтенсивніше процес зміни тиску в порожнинах протектора й тим вище енергія випромінюваного звуку.

При дослідженні процесу проковзування елементів малюнка протектора в зоні плями контакту необхідно розглянути проходження одиничного елемента малюнка протектора через цю зону. В момент зіткнення з дорогою елемент наче “прилипає” до неї, але при проходженні зони контакту він не залишається нерухомим, а прослизає під впливом тангенціальних і бічних сил пружності шини. Даний вид генерації шуму найбільш помітний при русі автомобіля на крутих поворотах і при гальмуванні юзом, коли повністю заблоковані колеса. Основною причиною виникнення шуму при цьому є тангенціальний і бічний зсув елементів малюнка протектора при проходженні зони плями контакту.

У такий спосіб “прилипання”, а потім зсув елемента малюнка протектора приводить до виникнення вібрації самих елементів малюнка протектора, а як наслідок і повітря в порожнинах малюнка. Збільшення рівня звуку спостерігається при русі по поверхнях з незначною шорсткістю. Це відбувається тому, що зменшення шорсткості призводить до збільшення тангенціальних зрушень елементів протектора, а отже до більших коливань повітря в порожнинах малюнка.

Одержано 31.05.11

УДК 338.48

А.О.Чернишова, доц., канд. істор. наук*Кіровоградський національний технічний університет*

Державне регулювання туристичного бізнесу в Україні

В Україні туристична індустрія перебуває в стадії становлення як самостійний сектор економіки. Саме тому, певний науковий інтерес становлять дослідження проблем розвитку підприємництва в туристичній галузі.

Актуальність цієї проблеми полягає в тому, що державне регулювання туризмом здійснюється так, щоб споживач був у центрі уваги. Тільки тоді буде реалізоване його право на доступність послуг, на відпочинок, на свободу пересування. Зусилля держави повинні бути спрямовані не тільки на обмеження монополії в сфері пропозиції туристичних послуг, а й на підвищення соціальної відповідальності підприємців.

Метою цієї статті є розглянути державне регулювання туристичної галузі як сукупність форм і методів впливу органів державної влади на розвиток туристичної галузі і створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми: адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні тощо.

Ефективне державне регулювання потребує наукового та методичного забезпечення. Багато авторів в Україні досліджують проблеми розвитку туристичної галузі, зокрема, С.І. Байлик, Г.В.Сегеда [1], В.В.Шаповал, О.О.Гетьман [2], Г.П.Горбань, П.Р.Пуцентейло [3] та ін., але певні аспекти державного регулювання цієї галузі залишаються недостатньо розробленими. Бракує робіт, присвячених як теоретичному осмисленню зазначених питань, так і розробці науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо державного регулювання туристичної галузі на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Важливість розвитку туризму для національної і регіональної економіки визначає його державне регулювання. Законодавча основа державного регулювання туризму складається з Закону України «Про туризм», а також інших нормативно-правових актів України. Специфіка туристичного бізнесу полягає в комплектації тур продукту з різних видів сервісу - транспорту, харчування, розміщення, консульських служб і т.ін. Звідси велика кількість правових і нормативних документів, що регулюють туристичну діяльність. Наприклад, адміністративним законодавством регламентується питання одержання в'їзних віз, валютним законодавством - форма розрахунків, митним - порядок пропуску через кордон декларуючих товарів. Є нормативні акти Держстандарту про сертифікацію туристичних послуг, акти державних антимонопольних органів про застосування до туристичних послуг законодавства в сфері захисту прав споживачів тощо. Закон України «Про захист прав споживачів» визначає права споживача на безпеку послуг, на одержання необхідної інформації, гарантії та відповідальності постачальника послуг тощо.

На основі такої різноманітної законодавчої бази Україна проводить державну туристичну політику, основними принципами якої є:

- створювати сприятливі умови для розвитку туристичної діяльності в країні;
- визначати і підтримувати пріоритетні напрями туристичної діяльності;

- формувати уявлення про Україну як про країну, сприятливу для відвідування;
- здійснювати підтримку і захист українських туристів, туроператорів, турагентів і їх об'єднань.

Одна з головних цілей державного регулювання туристичної діяльності - забезпечити права громадян на відпочинок, на вільне пересування громадянина України, захист його прав за кордоном та в межах України.

Іншою важливою метою державного регулювання туристичної діяльності є стимулювання підприємництва в сфері туризму. Особливо це набуває актуальності в світлі підготовки України до Євро-2012.

Важливою метою державного регулювання туристичної діяльності є охорона навколишнього природного середовища. Підприємництво в сфері туризму пов'язане з використанням природних рекреаційних туристичних ресурсів у вигляді лікувально-оздоровчих місцевостей, земель, лісів, водних ресурсів, природних заповідників, національних парків, курортів тощо. Оскільки природні ресурси знаходяться в державній власності, то в умовах змішаної економіки їх використання в сфері туризму ґрунтується на орендних відносинах, що підсилює роль держави.

Охорона навколишнього середовища повинна здійснюватися таким чином, щоб у ході туристичної діяльності створювалися умови для виховання культури, збереження культурної та історичної спадщини українського народу.

Держава сприяє розвитку туристичної діяльності підготовкою кадрів для організації туризму в Україні, забезпеченням картографічною продукцією всіх бажаючих подорожувати, організацією наукових досліджень в сфері туристичної індустрії. За підтримки держави українські туристи, туроператори, турагенти та їхні об'єднання беруть участь у міжнародних туристичних програмах.

Відповідно до законодавства, з метою просування туристичного продукту на світовому ринку орган виконавчої влади в сфері туризму створює представництва за межами України. Правовою основою міжнародного співробітництва в сфері туризму слугують міжнародні договори України.

Формування туристичної індустрії в Україні повинно бути орієнтоване на створення нових робочих місць, збільшення доходів держави і українських громадян, збереження та раціональне використання туристичних об'єктів, встановлення та зміцнення міжнародних контактів.

Державний механізм управління туристичною галуззю передбачається як виражена система прийомів, важелів та методів впливу державних органів влади на діяльність усіх об'єктів туристичного ринку, а також способів практичного застосування їх за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі та завдання розвитку туристичної галузі.

Концептуальні завдання державного регулювання туристичного бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки полягають у наступному:

- розроблення національної концепції туризму, в якій повинен бути встановлений рівний паритет внутрішнього та міжнародного туризму, пріоритет на внутрішньому ринку повинен віддаватись масовим видам туризму, які доступні широким прошаркам населення;
- сприяння розвитку туризму, що забезпечує відтворення та охорону природних і культурних ресурсів країни;
- створення умов для формування адресного туризму соціально незахищених верств населення;
- створення можливостей для погодженого розвитку всіх численних елементів сектора туризму;
- оптимальне поєднання політичних, економічних, екологічних, соціальних вигод від туризму;
- оцінювання можливостей розміщення, вибору типів і ступеня розвитку

визнаних об'єктів, послуг та інфраструктури в туристичному секторі;

- досягнення інвестиційної привабливості туризму;
- забезпечення орієнтирів для постійного контролю за ходом і напрямками розвитку туризму в країні.

Для створення індустрії туризму сучасного рівня необхідно залучати матеріальні та фінансові ресурси у вигляді потужних інвестицій. У багатьох країнах індустрія туризму створювалась із залученням іноземного капіталу. Використання іноземних інвестицій, як свідчить світова практика, припускає активний державний вплив за допомогою податково-фінансової політики. Створення сприятливих умов для інвестицій у туристичну індустрію, надання пільгових кредитів, установлення податкових та митних пільг туроператорам і турагентам, що займаються туристичною діяльністю на території, приваблюючи іноземних громадян у цю сферу, скорочення податків і зборів або звільнення від них на початковій стадії створюваних разом із закордонними інвесторами компаній і фірм, допомога цільовими бюджетними субсидіями - це ті заходи, що повинні бути узгоджені із обов'язковими умовами по створенню додаткових робочих місць і залученню місцевої робочої сили й інших ресурсів, що сприяють активізації економіки.

Список літератури

1. Байлик С.І., Сегеда І.В. Технологія туристичної діяльності.-Харків:ХНАМГ, 2007.- 139с.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства.-К: ЦНЛ,2010.- 488с.
3. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва.- К.: ЦНЛ, 2007.- 344 с.

Одержано 31.05.11

УДК 631.962.4 (088.8)

С.М. Гайдукова, доц., канд. техн. наук, В.Я. Воробейчик, доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження взаємодій радіохвиль з бульбами картоплі та грудками ґрунту за методом хвиль, що проходять

При машинному збиранні картоплі разом з клубнями на картоплесортувальний пункт потрапляє до 30...60% твердих домішок (співрозмірних грудків ґрунту та каміння). Ґрунтові комки, що є в потоці картоплі в значній кількості, які не піддалися механічному розрушенню та камені, вимагає використовувати для видалення домішок працюючих-перебиральників.

З метою створення автоматичних пристроїв, здібних з високою якістю розрізняти картопляний ворох проводяться роботи по розшуку ефективного і надійного способу безконтактного розпізнавання компонентів картопляного вороху.

В цій статті розглядається можливість застосування радіохвильового методу хвилі, що проходить. При контролі «на провіт» можна використовувати розходження в ослабленні амплітуди хвилі, що проходить, та в зміні її фази.

Комплексна амплітуда напруженості електричного поля плоскої електромагнітної хвилі, що проходить в деякому середовищі шлях довжиною X :

$$E(x) = E_0 e^{-\alpha x - i\beta x},$$

де E_0 - амплітуда при вході в контролюєме середовище;

α - коефіцієнт затухання

$$\alpha = \frac{2\pi}{\lambda_0} \sqrt{\frac{\varepsilon}{2} (\sqrt{1 + tg^2 \delta} - 1)}, \quad (1)$$

β - фазова постійна

$$\beta = \frac{2\pi}{\lambda_0} \sqrt{\frac{\varepsilon}{2} (\sqrt{1 + tg^2 \delta} + 1)}. \quad (2)$$

В цьому виразі є два параметри, що піддаються безпосередньому виміру: Суттєва амплітуда

$$|E(x)| = |E_0| e^{-\alpha x}$$

і виміру фази хвилі на шляху X .

Пристрій, що реалізує метод проходячої хвилі, схематично зображений на рис.1. СВЧ генератор 1 за допомогою передавача антени 2 випромінює електромагнітні хвилі в напрямку приймальної антени 3, що з'єднана з блоком обробки 4. Це вимірювальний канал пристрою. Друге коло, що поєднує генератор з блоком через змінний атенюатор 5 і фазообертач 6, утворює опорний канал. В блоці 4 визначається 2 параметри: логарифм відношення амплітуд і різниця фаз сигналів вимірювального і опорного каналів.

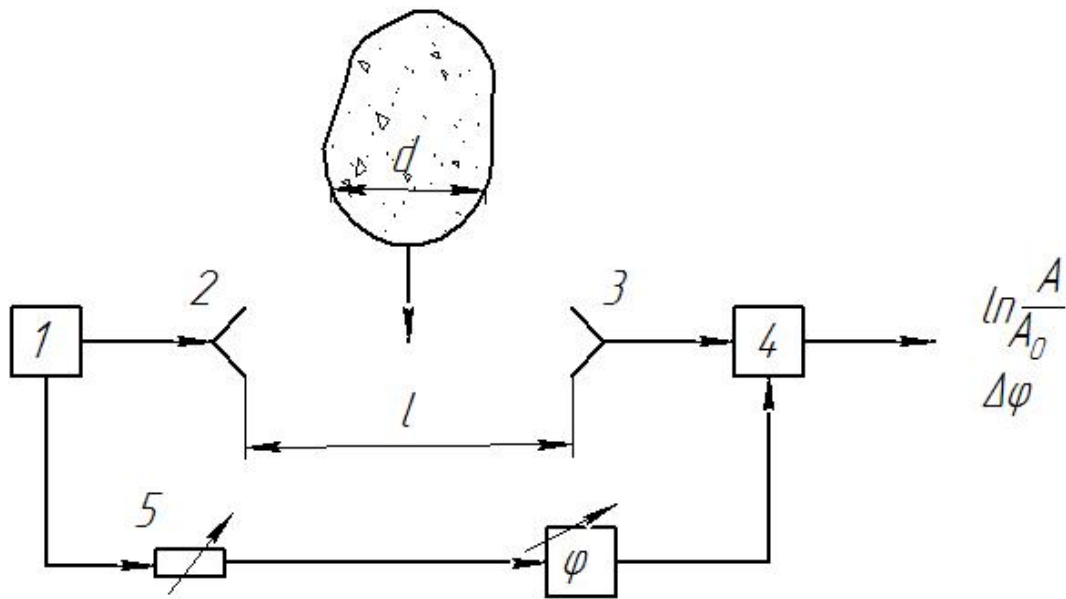

Рисунок 1 – Блок-схема установки, що реалізує метод проходячої хвилі

У відсутності зразка електромагнітна хвиля проходить шлях 1 поміж антенами. Параметри вільного простору

$$\alpha_0 \approx 0, \quad \beta_0 = \frac{2\pi}{\lambda_0}.$$

Амплітуда напруги в вимірювальному каналі

$$A = A_0 e^{-\alpha l} \approx A_0.$$

При допомозі змінного атенюатора 5 амплітуда напруги U_0 опорного каналу прирівнюється до A_0 . Тобто, в початковому стані параметр

$$y = \ln \frac{A}{U_0} \approx \ln \frac{A_0}{U_0} = 0.$$

Приріст фази хвилі на шляху « l » у вимірювальному каналі складає $\beta_0 l$, а в опорному φ_0 . За допомогою фазообертвача різниця фаз між сигналами вимірювального і опорного каналів встановлюють рівну нулю, тобто у початковому стані, другий параметр

$$z = \beta_0 l - \varphi_0 = 0.$$

При введенні в простір між антенами зразка завтовшки c змінюється амплітуда і фаза проходячої через нього хвилі. Амплітуда буде рівна

$$A = A_0 e^{-\alpha_0(l-c) - \alpha c} = A_0 e^{-(\alpha - \alpha_0)c} = A_0 e^{-\alpha c}.$$

Перший параметр

$$y = \ln \frac{A}{U_0} \approx \ln \frac{A_0}{U_0} e^{-\alpha c} = \ln \frac{A_0}{U_0} + \ln e^{-\alpha c} = -\alpha c.$$

Різниця фаз – другий параметр:

$$z = \beta_0(1-c) + \beta_c - \varphi_0 = \varphi_0 + (\beta - \beta_0)c = (\beta - \beta_0)c.$$

Характеристики контрольованого середовища: коефіцієнт затухання α і фазова постійна β визначаються виразом (1) та (2), відповідно. Якщо діелектричні втрати в середовищі незначні, так що $tg^2 \delta \ll 1$, можна приблизно розрахувати

$$\alpha \approx \frac{\pi \sqrt{\varepsilon}}{\lambda_0} tg \delta, \quad \beta = \frac{2\pi}{\lambda_0} \sqrt{\varepsilon}.$$

Тоді

$$y \approx -\frac{\pi \sqrt{\varepsilon} tg \delta}{\lambda_0} c, \quad z \approx \frac{2\pi}{\lambda_0} (\sqrt{\varepsilon} - 1)c.$$

Відношення

$$\frac{y}{z} \approx -\frac{\sqrt{\varepsilon} tg \delta}{2(\sqrt{\varepsilon} - 1)} \quad (3)$$

не залежить від товщі C , а визначається тільки лише його діелектричними властивостями, що, в принципі, може бути покладено в основному розпізнання компонентів картопляного вороху. Модуль цього відношення, наприклад, на частоті 500 МГц для клубнів складає 0,27; для сухого ґрунту ($W = 13\%$) - 0,25; для ґрунту середньої вологості ($W = 23\%$) - 0,24. Як видно зі співставлення цих цифр, різниця не велика.

Оцінимо «прозорість» компонентів в широкому діапазоні радіохвиль. Вона характеризується ефективною глибиною проникнення D хвиль в контрольоване середовище. Відомості про ε та $tg \delta$, необхідні для розрахунку D за виразом

$$D = \frac{1}{\alpha}.$$

З врахуванням (1) на частотах 20-500 МГц, взяті з (2), а на частотах 3000-16000 МГц для клубнів – з (3). Результати оцінки показані на графіках рис. 2. Якщо зображати D в залежності від $\log_2 f$, а не від частоти f , вони близькі до прямих, що

спрошує екстраполяцію і інтерполяцію залежностей в області частот, в котрих данні про ε та $\operatorname{tg}\delta$ компонентів відсутні.

Як видно з рис. 2, сухі груди «прозоріші» вологих, а ґрунт в цілому значно «прозоріший» клубен. Зі збільшенням частоти «прозорості» зменшується і на частоті в районі 1000 МГц (довжина хвилі ($\lambda_0 = 0.3$ м) становиться приблизно однаковою для всіх компонентів картопляного вороху. На цих частотах ефективна глибина проникнення хвиль близька товщині клубнів, котра лежить в межах заштрихованої полоси.

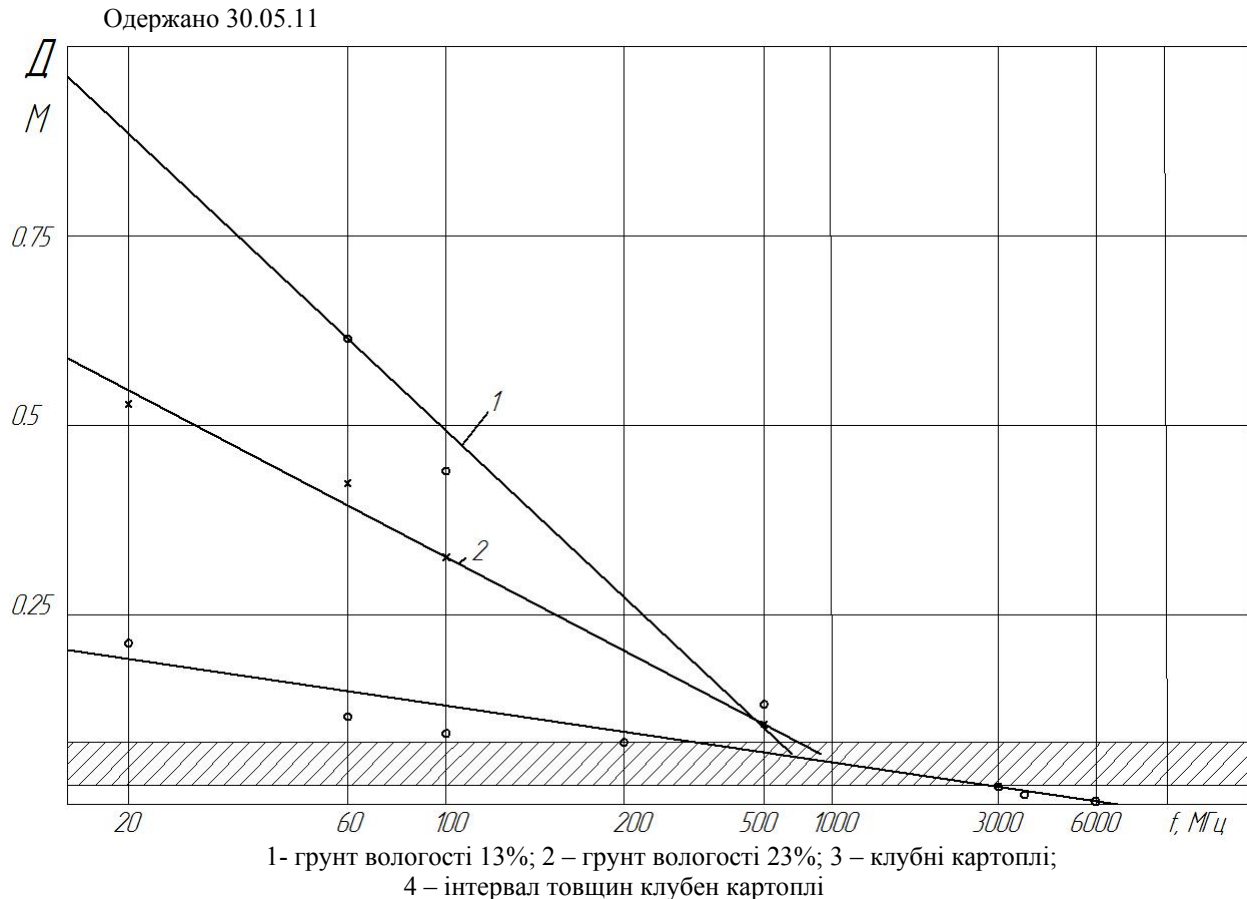

Рисунок 2 – Частотна залежність ефективного довжини проникнення радіохвиль в компоненти картопляного вороху

Реалізація контролю компонентів картопляного вороху методом проходячої хвилі наштовхується на перешкоду принципового характеру. З одного боку, для забезпечення «прозорості» компонентів потрібні радіохвилі довжиною більше або співрозмірною з 0,3 м ($f \leq 1000$ МГц). З іншого боку, якщо довжина хвилі співрозмірна, або, як в нашому випадку, більша розмірів контрольованих об'єктів, повинно спостерігатись значне їх обхитання хвилями – дифракція. Ступінь дифракції визначається розмірами і формою охоплюю чого об'єкту і практично не залежить від його фізичних властивостей. Щоб ефект проходження хвиль через об'єкт не маскувався більш сильним ефектом дифракції, довжина хвилі повинна бути менше розмірів об'єкту контролю, тобто менше 0,03 м, а частота, відповідно, вище 10 ГГц.

Можна зробити висновки:

- параметри проходячої хвилі сильно залежать від товщі зразка. Можна скласти інваріантне до зміни товщини зразка співвідношення (3), що залежить від його діелектричних властивостей, та воно не володіє суттєвим контрастом для розпізнання компонентів;

- по грубим оцінкам компонентів «прозорості» на частотах менше або порядку 1ГГц. При більш високих частотах ефективна глибина проникнення радіохвиль в клубні і комки ґрунту стає спів розмірна з їх розмірами. Більш точні оцінки частоти межі радіо прозорості компонентів зроблені не були з-за відсутності даних про первинні електричні параметри клубней в діапазоні 0,5-3 ГГц і грудків ґрунту на частотах вище 0,5 ГГц.

- На частотах нижче або порядку 10 ГГц суттєвий вплив, що зашкоджає виділенню проходячої хвилі в площі прийнятих хвиль, має вплив обгинання хвилями об'єктів контролю.

Для підтвердження можливості реалізації методу проходячої хвилі необхідно експериментальна перевірка.

В.В. Вінницький, магістрант гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Методи оптимізації грошових потоків підприємства

У статті висвітлено сутність та роль грошових потоків підприємства, висвітлено критерії та обґрунтовано напрями їх оптимізації.

грошові потоки, моніторинг, фінансовий потенціал, фінансове бюджетування

Ефективне функціонування підприємства значною мірою обумовлене станом його грошових потоків, оскільки саме вони визначають платоспроможність підприємств та ліквідність балансу. Адже навіть підприємство, що за результатами звітного періоду отримало прибуток, може виявитися неплатоспроможним через нестачу грошових коштів та потенційних джерел швидкого самофінансування. У такому випадку керівництво підприємства ризикує втратити можливість самостійно приймати рішення і його долю починають вирішувати зовнішні структури, наприклад, кредитор, з яким не розраховалось підприємство, або банк, позика якого лишилася не повернутою. Результатом таких зовнішніх дій може бути оголошення банкрутства підприємства, вимушена його реструктуризація, поглинання його підприємством-кредитором.

А тому в умовах ринкової економіки все більшого значення набуває підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств як запорука не тільки виживання, але і їх стабільного функціонування. При цьому досягнення ефективної діяльності підприємства можливе лише за умови реалізації зваженої фінансової політики, спрямованої не тільки на використання фінансових ресурсів для задоволення поточних потреб, але і на узгодження в часі і просторі їх кількості, джерел виникнення і напрямків використання з урахуванням стратегічних потреб. Отже, діяльність управлінського персоналу повинна бути спрямована не тільки на досягнення максимальної прибутковості в короткостроковому періоді функціонування підприємства, але і на зростання його ринкової вартості шляхом підвищення ліквідності і досягнення стійкої платоспроможності через забезпечення стабільного надходження у встановлені терміни необхідних розмірів грошових ресурсів.

У процесі діяльності підприємство постійно робить грошові виплати та потребує фінансових коштів у ліквідній формі. Активи високої ліквідності у вигляді коштів на розрахункових рахунках дозволяють підтримувати таку структуру балансу підприємства, яка забезпечить його платоспроможність. А тому ефективність

діяльності будь-якого підприємства залежить від того, наскільки швидко, своєчасно та в повному обсязі воно може виконати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами.

Проблема управління грошовими потоками знайшла широке відображення в працях таких закордонних вчених: Дж.К. Ван Хорна, Л. Бернстайна, Є. Брігхема, А. Гроппеллі, М. Ерхардта, К. Друрі, Б. Колласса, Е. Нікбахта. Вчені досліджують проблему деталізації доходів, витрат та інвестицій за підрозділами та напрямками діяльності економічного агента, розглядаючи грошові потоки як наслідок тих чи інших господарських операцій. Вітчизняні науковці І. Бланк, М. Білик, Ф. Бутинець, С. Голов, Л. Лігоненко, А. Поддєрьогін, В.П. Савчук розвивають ідеї своїх західних колег щодо планування та контролювання грошових потоків за центрами фінансової відповідальності, адаптуючи їх до особливостей національної системи бухгалтерського обліку.

Однак ця проблема вимагає подальшого глибокого дослідження. Пріоритетність визначення цієї проблеми визначається тим, що ні великий розмір оборотних активів і власного капіталу, ні високий рівень рентабельності господарської діяльності не можуть застрахувати підприємство від банкрутства, якщо в передбачені строки у нього не вистачає грошових активів для здійснення поточних платежів за своїми фінансовими зобов'язаннями.

Метою даної статті є дослідження методів оптимізації грошових потоків підприємства.

Сучасні економічні умови вимагають від підприємств застосування ефективних інструментів управління грошовими потоками. Незважаючи на досягнутий прогрес у галузі автоматизації бухгалтерського обліку, інформації, яку можна отримати зі звітних документів, недостатньо для обґрунтованого ухвалення рішень з оперативного управління фінансами. Для цього потрібний такий інструмент, що давав би змогу швидко оцінювати вплив наслідків рішень на фінансові результати підприємства, оскільки ціна помилок може бути високою і навіть згубною для підприємства.

Задача оптимізації грошових потоків полягає в ефективному розподілі платіжних засобів підприємства в динаміці. Критеріями ефективності є:

- приріст власного капіталу підприємства за певний проміжок часу;
- збільшення обсягу продажів (частки ринку);
- підвищення фінансової стійкості (забезпеченість власними засобами);
- ефективність використання власних засобів;
- ділова репутація (виконання зобов'язань перед постачальниками і покупцями);
- максимальне використання виробничих потужностей.

Найважливішою передумовою оптимізації грошових потоків є вивчення факторів, що впливають на їхні обсяги та характер формування у часі. Ці фактори можна поділити на зовнішні (кон'юнктура товарного ринку, кон'юнктура фінансового ринку, система оподаткування підприємств, практика кредитування постачальників та покупців продукції, система розрахункових операцій, можливість залучення коштів) та внутрішні (життєвий цикл підприємства, тривалість операційного періоду, сезонність виробництва та реалізації продукції, невідкладність інвестиційних програм, амортизаційна політика підприємства, коефіцієнт операційного лівериджу, фінансовий менталітет власників та менеджерів підприємства). У процесі оптимізації грошових потоків підприємства враховується характер впливу розглянутих факторів.

Основу оптимізації грошових потоків підприємства становить забезпечення збалансованості обсягів вхідного і вихідного грошових потоків та їх синхронізація у часі. У процесі такої оптимізації використовують два основні методи - вирівнювання та синхронізація.

Вирівнювання грошових потоків полягає у згладжуванні їх обсягів у розрізі окремих інтервалів розглядуваного проміжку часу. Цей метод дає змогу усунути до певної міри сезонні та циклічні відмінності у формуванні грошових потоків (як вхідних, так і вихідних) за рахунок паралельної оптимізації середніх залишків грошових коштів та підвищення рівня абсолютної ліквідності. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються за допомогою коефіцієнта кореляції, який у процесі оптимізації повинен зменшуватись.

Синхронізація грошових потоків ґрунтується на коваріації вхідного і вихідного потоків. У процесі синхронізації має забезпечуватись підвищення рівня кореляції між цими двома видами грошових потоків. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються з допомогою коефіцієнта кореляції, який у процесі оптимізації повинен наближатись до значення «+1».

Оптимізація грошових потоків підприємства має своє відображення в системі формування планів і може використовуватись при складанні прогнозних документів.

Одним із важливих завдань підвищення ефективності господарської діяльності підприємства є ефективне використання сучасних методологій і технологій планування. Протягом останніх років все більше уваги приділяється переходу до бюджетування, метою якого є система планування, розподілу та перерозподілу доходів підприємства через фінансові та грошові потоки. Бюджетне панування — науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямів використання фінансових ресурсів на підприємстві з метою забезпечення стабільного економічного та фінансового розвитку. Основою для впровадження бюджетування на підприємстві є управлінський облік — система обліку фактичних витрат, грошових надходжень і розрахунок фінансових показників. Грошовий обіг відображає відносини між учасниками процесу виробництва, розподілу, споживання, а тому має свої специфічні можливості впливати на хід і результати виробничо-господарської діяльності підприємства. Саме це дає підставу вважати управління грошовими надходженнями складовою частиною фінансової діяльності підприємства.

Процес управління потоками грошових надходжень являє собою постійний моніторинг впливу різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників, які призводять до виникнення трьох ситуацій:

1. Виплати перевищують надходження підприємства на певний період. У цьому випадку виникає дефіцит коштів, усунення якого вимагає залучення додаткових фінансових активів, що також пов'язано з додатковими витратами. Дефіцит грошових коштів у подальшому призводить до:

- затримок у виплаті заробітної плати;
- зростання частки простроченої заборгованості по кредитних позиках;
- зниження ліквідності активів підприємства;
- зростання тривалості виробничого циклу через несвоєчасні поставки сировини і комплектуючих.

2. Надходження перевищують виплати, що може призвести до надлишкової ліквідності. Вільні гроші — неприбутковий актив, тому вони мають бути задіяні в отриманні додаткового прибутку, що вимагає здійснення фінансових заходів із розміщення таких коштів.

3. Збалансованість потоків платежів забезпечує стан фінансової рівноваги, який дозволяє підтримувати оптимальні умови ефективного та раціонального господарювання.

Грошові потоки є найважливішим самостійним об'єктом фінансового бюджетування підприємства, що допомагає в досягненні поставлених поточних і стратегічних цілей та сприяє формуванню позитивних фінансових результатів. Власне бюджетування належить розглядати як процес прийняття виважених управлінських рішень у фінансово-господарській діяльності підприємства за допомогою системи

бюджетів, контролю за їх виконанням, аналізу відхилень і, відповідно, здійснення планування та оптимізації грошових потоків.

Аналіз показує, що фінансове бюджетування — це створення процесної моделі впливу причин і чинників на збільшення або зменшення притоку грошових коштів або їх відтоку. Це може бути застосовано як у довгостроковому, так і в короткостроковому періоді. Збільшення або зменшення залишків грошової готівки на рахунку в комерційному банку обумовлено рівнем незбалансованості грошових потоків. Перевищення позитивного грошового потоку над негативним збільшує залишок вільної грошової готівки, і навпаки — перевищення відтоку над притоком призводить до нестачі грошових коштів і до збільшення кредитного попиту.

Ефективність бюджетування грошових надходжень визначається впливом цього процесу на платоспроможність підприємства, швидкість обігу оборотних активів, обсяги залучених коштів і кредиторську заборгованість, а в кінцевому результаті — на прибутковість, рентабельність підприємства та його конкурентні позиції. Призначенням грошових надходжень є:

- відшкодування витрат на виробництво і реалізацію продукції та за отримані послуги;
- виконання фінансових зобов'язань перед державою, комерційними банками та іншими підприємствами;
- формування фондів грошових коштів;
- здійснення фінансових та інвестиційних операцій.

Фінансове бюджетування — процес підготовки документа, що відображає серію спланованих подій щодо ефективно організованих грошових потоків підприємства, що є найважливішим симптомом його фінансового здоров'я та передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності в цілому. Процес бюджетування поєднує управлінський цикл планування і контролю, що забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи розвитку визначаються, по-перше, фінансовою стійкістю підприємства, що являє собою властивість економічної системи таким чином реагувати на зміни (вплив зовнішнього середовища, фінансової кризи), щоб не лише генерувати чинники, які обумовлюють її врівноважений стан, а й забезпечувати подальший розвиток. А, по-друге, фінансова еластичність ринкових методів господарювання дозволяє здійснювати раціоналістичну політику у формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції, прискореному впровадженні інновацій для науково-технічного переозброєння підприємства.

За індексом розвитку внутрішнього ринку Україна посідає 27-ме місце серед 131 країни світу. Такі дані оприлюднив Всесвітній економічний форум у щорічному звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2008—2009 рр. Це є конкурентною перевагою України в тому розумінні, що ми маємо всі можливості для розвитку економіки заради задоволення платоспроможного попиту. Разом із цим статистика показує, що за ефективністю товарних ринків наша країна посідає лише 101-ше місце поміж 131-єї країни, тобто це одна з найслабших позицій України.

Розрахунки, здійснювані в процесі формування бюджету грошових коштів, дозволяють у повному обсязі і вчасно визначити необхідну суму коштів, враховуючи лише основні компоненти потоку: обсяг реалізації, частку виручки за готівку, кредиторську заборгованість тощо, а також джерела надходження цих коштів (власні, кредитні, кошти інвестора тощо).

Основою розрахунків бюджетного процесу є визначення фінансового циклу підприємства, що являє собою період обороту активів, протягом якого кошти уречевлені в оборотних фондах.

Фінансовий цикл враховує час надходження оборотних коштів по двох стадіях кругообігу — виробничій і товарній, але не враховує час їх перебування в грошовій

стадії.

Фінансовий цикл — це період повного обороту грошових коштів підприємства, який починається з моменту оплати рахунків постачальників за поставлені виробничі запаси і закінчується отриманням коштів за реалізовану продукцію, що виготовлена із зазначених виробничих запасів. Тривалість фінансового циклу є важливим показником ділової активності та ефективності управління оборотними активами підприємства, залежить від оборотності запасів, коштів у розрахунках із покупцями та постачальниками і впливає на оптимізацію грошових надходжень.

Ефективність управління грошовими потоками визначається синхронізацією надходжень і виплат, підтримкою постійної платоспроможності підприємства та раціональним і оптимізаційним використанням приватних фінансових ресурсів, які формуються із внутрішніх джерел. У процесі бюджетування досягається оптимізація грошових потоків, тобто знаходження такого співвідношення між вхідними і вихідними грошовими потоками, між напрямками й умовами залучення та використання грошових потоків, яке дає змогу досягти найкращих результатів діяльності, а саме максимізації прибутку. Ціна та обсяг реалізації продукції — одні з найважливіших параметрів, що визначають прибутковість господарської діяльності, тому їх оптимізація є першочерговим завданням фінансового бюджетування. Максимізація прибутку або доходу підприємства є визначеною кінцевою метою стратегічного, тактичного і поточного планування підприємства.

Таким чином, залежно від видів діяльності розрізняють грошові надходження від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, які відіграють значну роль у процесі кругообігу коштів. Відшкодовуючи авансовані у виробництво вкладення, формуючи доходи і грошові фонди, вони створюють економічні умови для розширеного відтворення виробництва, удосконалення та збільшення власного капіталу.

Список літератури

1. Білик М. Д. Грошові потоки підприємств у мікро- та макроекономічному аспекті / Білик М. Д., Над-точій С. І. // Фінанси підприємств. - 2007. - № 6. - С. 133-147.
2. Варавка В. В. Аналіз ділової активності як інструмент управління
3. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками: Навч. посіб. – К.: Київ. Нац. Торг.-екон. ун-т., 2005. – 255с.
4. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. Навч. посіб. – К.: "Каравела", 2003. – 432 с.
5. Хруцкий В.Е., Сизова Т.В., Гамаюнов В.В. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования. - М.: Финансы и статистика, 2004. - 400 с.

В статье освещена сущность и роль денежных потоков предприятия, охарактеризованы критерии и обоснованы направления их оптимизации.

Одержано 31.05.11

УДК 621.791.03

Я.В. Костовський, ст. гр. ЕМ-07, В.В. Холявко доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Пристрій для отримання порівняльних характеристик зварювальних апаратів

Основним елементом зварювального поста є джерело струму, в якості якого використовується трансформатор. Відомо, що саме від джерела струму залежить якість зварювального шва. В одному випадку дуга запалюється і горить стабільно, шви лягають рівно, працювати таким апаратом легко - зварювальники говорять: «варить м'яко». В іншому ж випадку навпаки: утримувати дугу важко, вона мерехтить і часто гасне, метал сильно розбризкується, і шви виходять якимись рваними і розмитими, при тому, що трансформатор розвиває необхідний струм, навіть має запас по потужності. В чому ж справа? А причина якраз в здатності трансформатора стабільно тримати робочий струм, що характеризується таким показником, як зовнішня вольт-амперна характеристика джерела живлення [1,2].

Зовнішньою вольт-амперною характеристикою джерела живлення називається залежність напруги на клеммах джерела від величини зварювального струму. Зварювальний струм визначається властивостями навантаження трансформатора, в даному випадку електричної зварювальної дуги. Трансформатори можуть мати наступні види зовнішніх характеристик: крутопадаюча, пологопадаюча, жорстка, при досяганні дуже високих струмів, до 1000 А, може спостерігатися навіть зростаюча характеристика.

Для ручного зварювання застосовується лише круто падаюча характеристика. Справа тут в тому, що тільки при крутопадаючій характеристиці значні коливання напруги на дузі викликають відносно невелику зміну зварювального струму.

Зварювальна дуга є тривалим електричним розрядом між кінцем електроду і областю дугової зони металу виробу. Найбільший практичний інтерес при розгляді зварювальної дуги представляє її статична вольт-амперна характеристика. Статичною вольт-амперною характеристикою дуги називають залежність падіння напруги на дузі від сили зварювального струму при постійній довжині дуги і інших постійних умовах горіння дуги.

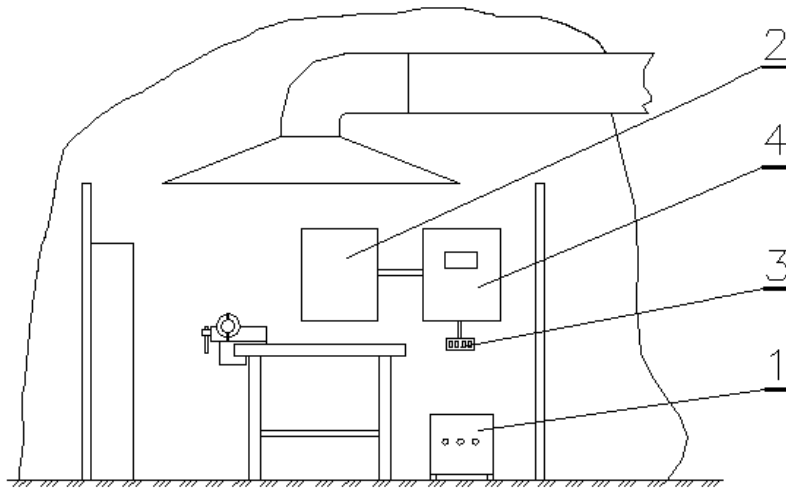
Запалення дуги відбувається при напругах 40...50 В. По мірі збільшення струму дуги напруга на ній падає до 20...25 В, зменшення напруги припиняється досягши струму 70...80 А. При подальшому зростанні струму напруга дуги стабілізується - саме цю ділянку краще всього використовувати для електрозварювання.

В результаті накладення властивостей дуги і джерела живлення стабільне горіння дуги можливе тільки в точці перетину графіків статичної вольт-амперної характеристики характеристики дуги і зовнішньої характеристики джерела живлення, тобто коли вихідна напруга джерела відповідає напрузі дуги при певній її довжині. Проте довжина дуги при ручному зварюванні постійно змінюється, а значить, змінюється і положення точки перетину цієї залежності. При цьому мінімальні зміни відбуваються при використанні джерела струму з круто падаючою характеристикою.

Трансформатор як джерело зварювального струму не завжди відповідає сучасним вимогам. При його використанні низькою є якість зварювального шва,

незручності виникають також через великі габарити та вагу трансформатора. Тому в якості джерела струму пропонується використовувати джерело струму інверторного типу. Основною особливістю інверторних джерел є те, що живлення інвертора здійснюється крізь випрямляч безпосередньо від мережі змінного струму (однофазного чи трьохфазного) без проміжного понижуючого трансформатора промислової частоти, а напруга високої частоти на виході інвертора трансформується та випрямляється. Завдяки тому, що зварювальний трансформатор живиться змінним струмом високої частоти, його розміри і маса значно знижуються (в 5-10 разів). При цьому ККД інверторного джерела струму досягає 85%, що забезпечує суттєву економію енергоспоживання.

Мінімальні масо-габаритні характеристики джерел і достатньо високий ККД зумовлюють перспективність їх застосування для дугового зварювання.

1 - зварювальний апарат; 2 - основний щит; 3 - розетка для підключення зварювального апарата; 4 - шафа з запропонованим пристроєм

Рисунок 1 – Зварювальний пост, оснащений пристроєм для отримання порівняльних характеристик зварювальних паратів

Нами ведеться робота по створенню пристрою для отримання порівняльних характеристик зварювальних апаратів, за допомогою якого може виконуватися порівняння ефективності різних моделей зварювальних апаратів, перевірка працездатності зварювальних апаратів, після їх ремонту або наладки.

Пристрій, запропонований на даному етапі роботи, призначений для вимірювання значення потужності, що споживає зварювальний апарат під час роботи і дозволяє накопичувати результати вимірювання, а також інші параметри зварювального шва, наприклад, матеріал деталей, що зварюються, довжину шва, марку електродів, оціночні параметри отриманого шва протягом вибраного проміжку часу, завдяки чому надалі можна проводити аналіз роботи зварювального апарату і залежність його енергетичних характеристик від роду роботи і від параметрів зварювального шва.

Пристрій складається з:

- датчиків потужності моделі ДИМ 20, які призначені для перетворення значення потужності, що протікає через обмотку датчика, в стандартний сигнал діапазону 4-20 мА;
- блоку аналого-цифрового перетворення призначеного для перетворення стандартних вимірювальних сигналів діапазону 4-20 мА в цифровий код, а також для

його збереження в пам'яті для подальшої пакетної передачі в ЕОМ. В якості аналогового перетворювача застосований модуль I7017F виробництва IcpDAS;

- програмованого контролера, в якості якого застосований модуль I7188 виробництва IcpDAS. Модуль є промисловим контролером, обладнаним процесором, сумісним з процесором Intel 80186, а архітектура модуля багато в чому ідентична архітектурі ПК що значно спрощує розробку пристроїв з його використанням;

- блоку перетворення інтерфейсу, призначеного для перетворення інтерфейсу стандарту RS485 з гальванічною ізоляцією 3000В, за допомогою якого зв'язані складові частини пристрою в інтерфейс RS232, яким звичайно оснащені ЕОМ. В якості перетворювача інтерфейсу застосований модуль I7520 виробництва компанії IcpDAS;

- панелі оператора ОВЕН ИП320, яка має кнопкову клавіатуру для ведення чисельних значень, кнопки управління курсором, функціональні кнопки, що дозволяє вводити інформацію для подальшого аналізу [4];

- блоку живлення призначеного для забезпечення електроживленням всіх вузлів пристрою.

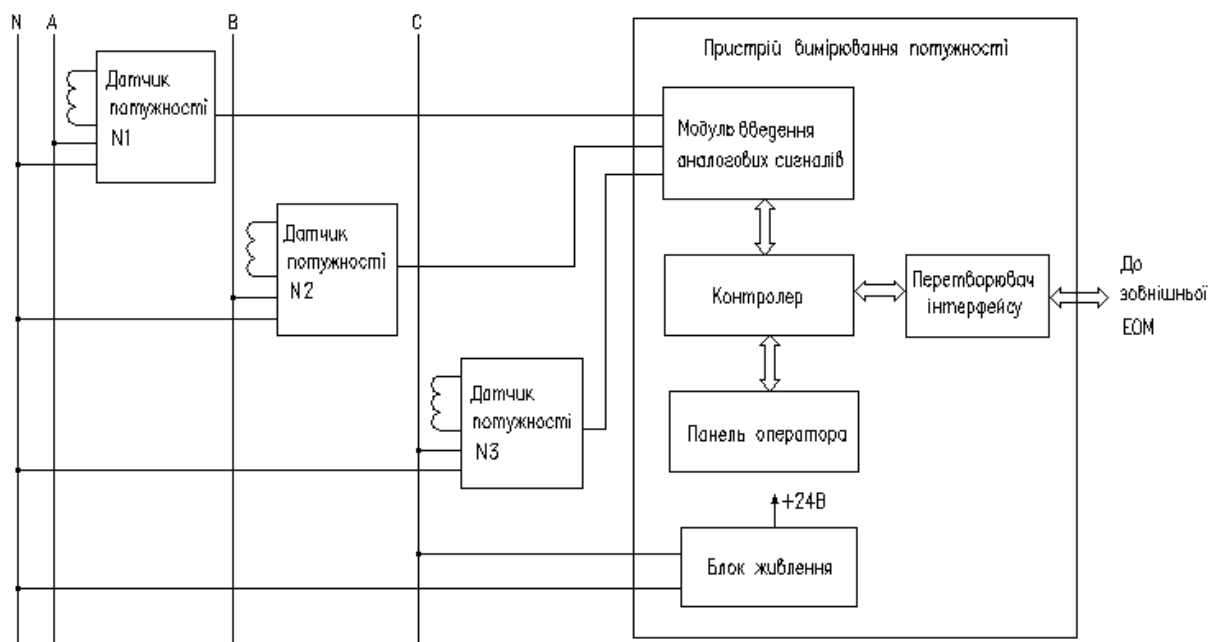

Рисунок 1 - Схема пристрою для отримання порівняльних характеристик зварювальних апаратів

Модулі виробника IcpDAS знайшли широке застосування в різноманітних системах автоматизованого управління виробничими процесами завдяки своїй винятковій надійності і невисокій вартості [3].

Список літератури

1. Володин В.Я. Современные сварочные аппараты своими руками. – СПб.: Наука и техника, 2008. – 304 с.
2. Оборудование для дуговой сварки. Справочное пособие под ред. В.В.Смирнова. - Л.: Энергопромиздат, 1986. – 656 с.
3. Особенности применения ISaGRAF-контроллеров серий I-7000/8000// ПиКАД.- 2004.-№3.- С. 32-37.
4. Панель оператора ИП320. Руководство пользователя/ <http://ivt-systems.com.ua>.

Одержано 31.05.11

М.В Чермашенцев, ст. гр. СІ 10–2, Л.В Рыбакова, ст. преп.

Кировоградский национальный технический университет

Перспективы использования нанотехнологий в системах экспресс-оценки состояния спортсменов во время тренировки

В статье описаны исследования и перспективы современных нанотехнологий, как приборной и аналитической базы методов экспресс-диагностики психофизиологического состояния спортсменов, с целью прогнозирования их соревновательной готовности и функционального состояния на базе системы поддержки принятия решений. Доказана возможность создавать принципиально новые совершенные, передовые компьютерные технологии с помощью которых можно контролировать и улучшать тренировочное и соревновательное состояние спортсменов. Это тренажеры со встроенным устройством Bluetooth, которые можно отнести и к медицинским устройствам. Шагомер, пульсометр, радиочастотная идентификация (RFID). Являясь настоящей революционной технологией, нанотехнология в состоянии обеспечить спортсмену решающее преимущество в спортивной борьбе, снизить нагрузки на тело, дать ему больший комфорт и в конечном итоге высокий спортивный результат.

нанотехнологии, экспресс-диагностика, психофизиологическое состояние, спортивные технологии, компьютерные технологии, тренировка, оборудование, прибор, оценка

Новые компьютерные технологии все прочнее входят в нашу жизнь вообще, и в спортивную ее составляющую в частности. Уже никого не удивит ни миниатюрным шагомером, предупреждающим нас о необходимости снизить или увеличить нагрузку, ни портативными устройствами, с помощью которых ведутся дневники тренировок и рассчитываются наиболее оптимальные варианты занятий.

Технологии в спорте – это технические средства, с помощью которых можно контролировать и улучшать тренировочное и соревновательное состояние спортсменов в целях повышения их общих спортивных результатов. Это применение знаний вместе с использованием специализированного оборудования и самых современных нанотехнологий для более эффективного выполнения поставленной задачи. Наряду с благоустроенными спортивными клубами, площадками и стадионами, удобным современным спортивным оборудованием спортивные технологии включают в себя также передовые компьютерные технологии захвата движения, шагомеры, пульсометры и т.п.

Актуальность работы. Спорт высших достижений требует обоснования и применения новых эффективных способов и методов оптимизации функционального состояния, повышения умственной и физической работоспособности, расширения резервных возможностей спортсмена. При этом основополагающим должно оставаться сохранение здоровья спортсмена и оптимизация тренировочного процесса.

Задачи работы анализ и выбор наиболее информативных методов экспресс-диагностики в спорте и современных нанотехнологий с т.з. их применения для экспресс-оценки психофизиологического состояния спортсменов.

Начнем с того, что означает сам термин нанотехнология? На сегодняшний день в мире нет стандарта, описывающего, что такое нанотехнологии.

Анализируя сведения многих источников, включая и данные Технического комитета [ISO](#) (**International Organization for Standardization, Международная организация по стандартизации**) под нанотехнологиями подразумевается знание и управление процессами, как правило, в масштабе 1 [нм](#) (10^{-9} м), но не исключаящее масштаб менее 100 нм в одном или более измерениях, когда ввод в действие

размерного эффекта (явления) приводит к возможности новых применений. Что позволяет создать более совершенные материалы, приборы, системы, реализующие эти свойства и в результате чего получающие принципиально новые качества, благодаря которым осуществляется их интеграция в полноценно функционирующие системы большего масштаба.

Теперь очередь дошла непосредственно до тренажеров. Аналитик компании ABIResearch Джонатан Коллинс объявил, что в ближайшие 5 лет, то есть к 2016 году, на рынок будет поставлено около 467 миллионов самого разнообразного спортивного оборудования, отличительной чертой которого станет наличие встроенных устройств Bluetooth версии 4.0.(8)

Нововведения коснутся как медицинских устройств, основная задача которых – восстановление пациентов посредством физических нагрузок, так и спортивного снаряжения, используемого в домашних условиях для занятий фитнесом. Каждое устройство снабжается необходимым программным обеспечением, которое устанавливается на персональный компьютер, ноутбук, или смартфон и располагается в пределах зоны действия Bluetooth устройства, которым снабжен тренажер. Причем эта самая зона действия достаточно велика. Включив программу на смартфоне, и, оставив его в раздевалке, можно отправляться в зал выполнять необходимые упражнения. Для контроля выполняемой работы тренажер подключается к смартфону посредством Bluetooth 4.0. Программа фиксирует в памяти, какая нагрузка была проделана, какова была интенсивность выполнения работы, сводит воедино показатели со всех тренажеров, и подводит итоги занятия, дав рекомендации по дальнейшим тренировкам.

Для анализа результатов применение таких технологий, как CAD (Computer Aided Design) помогает в усовершенствовании спортивного оборудования. Возможность виртуального проектирования и тестирования, позволяет повысить уровень безопасности, комфорта и эффективности специализированного спортивного оборудования.

Другие технологии, т.н. "умное" оборудование может быть использовано для оценки возможностей человека. К ним относятся датчики и компьютеры, которые позволяют контролировать состояние спортсменов в границах заданного нормативного диапазона. Примером "умных" технологий может служить оборудование, включающее устройства, используемые для тестирования стрессоустойчивости и состояния сердечно-сосудистой системы организма при различных видах нагрузки, для оценки времени реакции и частоты движения во время прыжков и бега, и для контроля других характеристик.

Оборудование, которое могут применять спортсмены во время тренировки для экспресс-оценки состояния организма:

шагомер — механическое, электронно-механическое либо электронное устройство для подсчёта количества сделанных шагов (или пар шагов) при ходьбе или беге. Нередко функция шагомера вводится в другие портативные устройства, такие как часы, музыкальные плееры и мобильные телефоны.

Первоначально использовавшийся спортсменами и энтузиастами физических упражнений, шагомер сейчас стал более популярен. Закреплённый на пояском ремне и носимый весь день, он позволяет измерить пройденное расстояние (количество шагов × длина шага).

Большинство шагомеров определяют факт совершения шага по отрицательному ускорению тела человека в момент соприкосновения ступни с землёй, которое фиксируется датчиком-акселерометром.

В электронных шагомерах электромеханический датчик преобразует встряхивание в электрический импульс, увеличивающий показания электронного счётчика.

Современные модели используют двух- или трёхосевые акселерометры, а встроенные в них микропроцессоры применяют достаточно сложные алгоритмы для исключения ложных срабатываний в ходе выполнения повседневных действий (например, завязывания шнурков);

Рисунок 1 – Шагомер

– **пульсометр**- прибор, измеряющий частоту сокращений сердечной мышцы, то есть пульс человека. Представляет собой датчик, считывающий показания сердечного ритма и передающий их на монитор, на котором и отображаются данные.

Пульсометрами активно пользуются профессиональные спортсмены и их тренеры для контроля состояния организма в период напряженных тренировок, а также во время соревнований. Пульсометры являются неотъемлемой частью экипировки велосипедистов, бегунов, мастеров экстремальных видов спорта и иных спортсменов самых разных специализаций.

На приборе наглядно отображается воздействие физической активности на сердце и общее состояние организма и фиксируется достигнутый в результате тренировок прогресс. Еще одна важная функция пульсометра – следить за тем, чтобы спортсмен не получил травму в результате превышения нагрузки на сердечнососудистую систему.

Мониторами сердечного ритма, кроме спортсменов, часто пользуются и другие категории людей. Во-первых - это страдающие различными заболеваниями, при которых необходим постоянный контроль работы сердца. Во-вторых – люди, желающие избавиться от избыточного веса. И, последняя категория – это пользователи, ведущие активный образ жизни, регулярно занимающиеся в спортзалах, любители бега или езды на велосипеде.

Характеристики пульсометра фирмы Polar FA20. [7]:

- цифровая кодированная радиопередача;
- 4 функции учёта пульса;
- 6 функций учёта времени, включая обратный отсчёт и будильник;
- тренировка с 3-мя настраиваемыми зонами пульса;
- количество сожженных килокалорий;
- суммарные показания за неделю, месяц, со времени сброса;
- 1-а свободно программируемая тренировка на выносливость;
- ЭКГ-точность;
- интуитивное управление в режиме меню;
- сохранение настроек при замене батареи;
- фоновая подсветка дисплея, Водонепроницаемость;
- персонализация благодаря функции „Моё имя“ (5 языков).

Рисунок 2 – Пульсометр

Рисунок 3 – Пульсометр (2)

Для контроля состояния спортсменов применяется радиочастотная идентификация (Radio Frequency Identification, сокращенно RFID) - это современная прогрессивная технология автоматической идентификации, позволяющая автоматизировать процесс сбора и обработки информации бесконтактным способом. Области применения данной технологии обширны, она используется, чтобы идентифицировать, проследить, рассортировать и обнаружить неограниченное количество предметов, включая людей, документы, транспортные средства, одежду, и т.д. Она может быть использована для автоматизации производственных процессов, автоматизации систем управления, организация систем контроля доступа и систем безопасности. В частности эта технология может найти свое применение и для контроля состояния спортсменов.

RFID (англ. Radio Frequency IDentification, радиочастотная идентификация) — метод автоматической идентификации объектов, в котором посредством радиосигналов считываются или записываются данные, хранящиеся в так называемых транспондерах, или RFID-метках.(5)

Любая RFID-система состоит из считывающего устройства (считыватель, ридер или интеррогатор) и транспондера (он же RFID-метка, иногда также применяется термин RFID-тег).

Большинство RFID-меток состоит из двух частей. Первая — интегральная схема (ИС) для хранения и обработки информации, модулирования и демодулирования радиочастотного (RF) сигнала и некоторых других функций. Вторая — антенна для приёма и передачи сигнала.

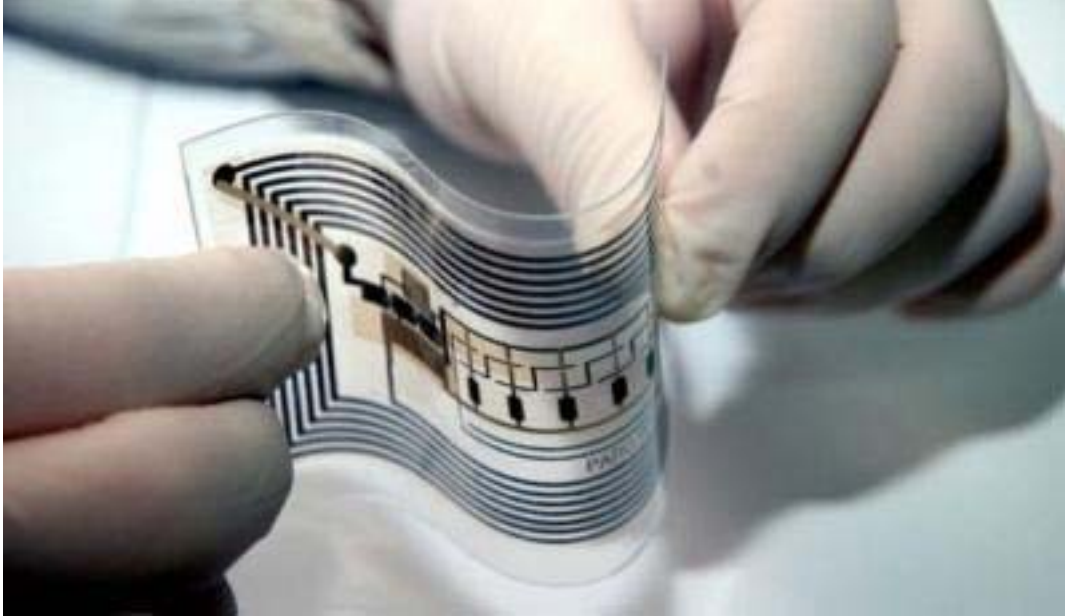

Рисунок 4 - RFID-метка

Проект позволяет фиксировать и передавать на ПК в реальном времени результаты промежуточного финиша спортсменов. У спортсмена на ноге крепится комбинированная активно-пассивная метка. На трассе укладывается петля шириной около полуметра и длиной до 15 - 20 метров.

При пересечении петли последняя активирует метку лыжника, и активная часть метки передает код лыжника по каналу дальней идентификации на расположенный рядом с трассой переносной считыватель, который фиксирует время пересечения петли лыжником.

Совмещение пассивной метки, активируемой петлей на ограниченном расстоянии, и активной части метки, передающей свой код на расстояние донесколько десятков метров, позволяет получить достаточную точность фиксации. Кроме того, поскольку активная часть метки активируется только в момент пересечения петли, энергия встроенной литиевой батарейки для активной части метки расходуется очень экономно. Оборудование по проекту было смонтировано и прошло испытания на реальной трассе на соревнованиях.

Эта технология позволяет углубить наше знание о состоянии человека во время тренировки. Но самое главное, она намного увеличивает скорость, с которой мы в состоянии давать ответы на запросы тренеров и спортсменов.

Таким образом анализ современных средств и методов экспресс-диагностики, построенных на использовании нанотехнологий позволяет находить им применение в разных областях жизнедеятельности, в том числе и в спорте.

Это даст возможность обеспечить спортсмену решающее преимущество в спортивной борьбе, снизить нагрузки на тело, дать ему больший комфорт и в конечном итоге высокий спортивный результат .

Возможность такого мониторинга состояния спортсмена в реальном времени позволит менять тренировочную нагрузку индивидуально для каждого спортсмена. Это гигантский шаг к будущему успеху наших спортсменов.

Список літератури

1. Сейфулла Р. Д., Рожкова Е. А., Орджоникидзе З. Г. Журнал *Вестник спортивной науки*. К.Г.-2007. - 708с.
2. Коротков, А.К. Короткова. Инновационные технологии в спорте. - 415с.
3. Янченко Р.А., Бочанцева Е.В. Возможности технологий в мониторинге здоровья спортсменов.- 2003. - 79с.
4. Уилмор Дж.Х., Костил Д.Л. Физиология спорта и двигательной деятельности. 2002. - 160с.
5. <http://ru.wikipedia.org/wiki/RFID>
6. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Шагомер>
7. http://fitzal.ru/cat/cat_230.php
8. <http://www.3ds.com/ru/plm-glossary/cad/>

М. Чермашенцев, Л. Рыбакова

Перспективи використання нанотехнологій в системах експрес-оцінки стану спортсменів під час тренування

У статті описані дослідження і перспективи сучасних нанотехнологій, як приладової та аналітичної бази методів експрес-діагностики психофізіологічного стану спортсменів, з метою прогнозування їх змагальної готовності та функціонального стану на базі системи підтримки прийняття рішень. Доведено можливість створювати принципово нові досконалі, передові комп'ютерні технології за допомогою яких можна контролювати і поліпшувати тренувальний і змагальний стан спортсменів. Це тренажери з вбудованим пристроєм Bluetooth, які можна віднести і до медичних пристроїв. Крокомір, пульсометр, радіочастотна ідентифікація (RFID). Будучи справжньою революційною технологією, нанотехнологія в змозі забезпечити спортсмену вирішальну перевагу в спортивній боротьбі, знизити навантаження на тіло, дати йому більший комфорт і в кінцевому підсумку високий спортивний результат.

M. Chermashentsev, L. Ribakova

Prospects for the use of nanotechnologies in systems rapid assessment of athletes during training

This article describes the research and prospects of modern nanotechnology, the instrument and the analytical base of express-diagnostics methods of psycho-physiological condition of athletes, c to predict their willingness to competitive and functional status on the basis of a decision support system. Proved the ability to create entirely new advanced, cutting-edge computer technology with which to monitor and improve the training and competitive status of athletes. This exercise equipment with built-in Bluetooth, which can be attributed to medical devices. Pedometer, heart rate, radio frequency identification (RFID). As of this revolutionary technology, nanotechnology, the athlete is able to provide a decisive advantage in wrestling, to reduce the load on the body, to give him more comfort and eventually a high athletic performance.

Одержано 31.05.11

І.В. Тютюн, ст. гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Управління ризиками в процесі формування власного капіталу банку

У статті досліджено систему чинників формування власного капіталу банку та механізм управління ризиками

капітал банку, власний капітал банку, ризики, управління ризиками

Розвиток та удосконалення діяльності банків – необхідна умова створення дієвого ринкового механізму в Україні. Такі тенденції в діяльності банків як: концентрація капіталу, зростання конкуренції і впливу іноземних банків на національну економіку, впливають на активізацію процесів формування власного капіталу банків. Вітчизняний і зарубіжний досвід функціонування банківської системи в умовах світової фінансової кризи показав, що основною проблемою в процесі формування власного капіталу банку є не нарощування капіталу, а встановлення його оптимальної для конкретного банку величини з урахуванням таких факторів як: ризиковість розміщення активів, специфіка пасивних операцій, структура власності, галузева приналежність клієнтів.

Окремі проблеми управління власним капіталом банку досліджували вітчизняні вчені М.Д.Алексєєнко, І.О. Бланк, А.В.Васюренко, Б.Л.Івасів, А.М.Мороз, М.І.Мирун, А.А. Пересада, Т.О. Раєвська, Л.О.Примостка, М.І.Савлук, М.М.Тиркало, З.І.Щибиволок, а також зарубіжні - В.В.Кисельов, Г.С.Панова, А.М.Проскурін, В.М.Усоскін, В.Е.Черкасов, Ю.Бригхем, Л.Гапенски, Ф.А.Лис, Л.Дж.Мауер, М.Міллер, Ф.Модильяні, М.В.Енг.

Але тема лишається постійно актуальною, що пов'язано з існуванням необхідності створення такої системи управління формуванням власного капіталу банку, яка забезпечувала б сталий розвиток банківської діяльності.

Метою статті є узагальнення методів управління формуванням власного капіталу банків з метою забезпечення ефективного їх функціонування в сучасних умовах в ризиковому середовищі.

Власний капітал – це невід'ємна частина економічного потенціалу будь-якого підприємства. Створення підприємства неможливо без визначення та формування власного капіталу, функціонування підприємства забезпечує його первинний капітал та капітальні активи. Це положення повною мірою відноситься і до комерційних банків, проблеми формування капіталу яких є предметом розгляду в даній роботі.

Специфіка функціонування банку відносно представників звичайних галузей підприємницької діяльності призводить як до механічних відмінностей у процесах формування капіталу, так і до більш суттєвих, фундаментальних особливостей. Як правило, власним капіталом комерційні банки покривають близько 10% загальної потреби в активах, тоді як у корпораціях це відношення складає 40-55%, а в ряді галузей ще вище.

Визначена специфічна риса банків, невисока відносна потреба у власному капіталі, пов'язана з рядом обставин, серед яких слід виділити по-перше, той факт, що банки в силу своєї посередницької ролі на грошових ринках залучають великі суми грошового капіталу, які не потребують відповідної підтримки основними фондами, які є основним джерелом розміщення власного капіталу підприємства. По-друге,

банківські активи, представлені різними видами грошових вимог, як правило, більш ліквідні та реалізовані на ринку, ніж активи нефінансових компаній, де вони заморожені в матеріальних цінностях (устаткування, будинки, товарні запаси і т.д.). Це забезпечує банкам можливість більш швидкої мобілізації грошових ресурсів і відповідно знижує їхню потребу у власному капіталі.

Слід відзначити той факт, що роль капіталу і прирівняних до нього статей у структурі банківських коштів дуже велика, коли мова йде про забезпечення стійкості банку й ефективності його роботи. Власний капітал – це не просто джерело грошових коштів для банку. Роль власного капіталу розкривається на початкових етапах його діяльності, коли засновники здійснюють ряд першочергових витрат, без яких банк просто не може розпочати свою діяльність (маються на увазі початкові витрати на придбання будинку, устаткування, заробітна плата персоналу, тощо). Не менш важливою є роль власного капіталу як джерела фінансування витрат банку на наступних етапах розгортання банківських операцій. Власний капітал частково вкладається в довгострокові активи (земля, будинки, устаткування – приблизно 1/5 частина капіталу йде на ці напрями). Також, за рахунок відрахувань у капітал, створюються резерви. Хоча, теоретично, основним джерелом покриття витрат на розширення операцій є прибуток, що накопичується, банки на практиці часто вдаються до нових випусків акцій і розміщенню облігацій при проведенні великих заходів структурного характеру – розширенні мережі відділень, злиттях тощо.

Стратегія управління формуванням власного капіталу банку полягає фактично в забезпеченні зростання абсолютної величини власного капіталу та його ефективному використанні з метою забезпечення виконання ним зазначених вище функцій. На практиці, як зазначають в своїй монографії Козьменко С.М., Шпиг Ф.І. та Волошко І.В., „необхідно стежити за відповідністю власного капіталу банку стратегічним цілям і місії, оскільки виконання стратегічних завдань банком можливе лише за умов наявності відповідної величини власного капіталу та ефективного співвідношення між елементами структури власного капіталу банку”.

Як вірно зазначає професор Л.І. Примостка, „головна мета процесу управління формуванням власного капіталу банку полягає в залученні та підтримці достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності й створення захисту від ризиків. Величина власного капіталу визначає обсяги активних операцій банку, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, максимальні розміри наданих кредитів, величину відкритої валютної позиції та інші важливі показники, які істотно впливають на діяльність банку”. Для українських банків актуальними залишаються питання нарощування капітальної бази і для більшості з них мета управління формуванням власного капіталу полягає в його поповненні.

У банківській практиці використовуються два методи поповнення власного капіталу:

- метод внутрішніх джерел поповнення капіталу;
- метод зовнішніх джерел поповнення капіталу.

Характеризуючи сутність ризику формування власного капіталу банку, слід зазначити, що він є однією із найбільш складних категорій, пов'язаних зі здійсненням його діяльності. Цій категорії притаманні такі основні характеристики ризиків формування капіталу, як економічна природа, об'єктивність проявлення, ймовірність реалізації, невизначеність наслідків, очікувана несприятливість наслідків, варіація рівня, суб'єктивність оцінки.

Під ризиком формування власного капіталу банку розуміється ймовірність виникнення несприятливих наслідків у формі його часткової чи повної втрати в ситуації невизначеності умов здійснення фінансової діяльності.

Слід відмітити, що проблеми класифікації методів управління банківськими ризиками полягають по-перше, в виявленні та ідентифікації всіх груп методів; по-друге, в складі методів кожної з груп.

Методи управління банківськими ризиками поділяються на такі групи:

- методи уникнення банківських ризиків;
- методи прийняття банківських ризиків.

У свою чергу методи прийняття банківських ризиків поділяються на такі підгрупи:

- методи зниження банківських ризиків;
- методи самостійного протистояння банківським ризикам;
- методи передачі банківських ризиків.

Методи уникнення банківських ризиків є найпростішими та найбільш рішучими методами управління банківськими ризиками і полягають в ухиленні від ризикованої банківської діяльності. Методи уникнення можна застосовувати лише до внутрішніх банківських ризиків, а не зовнішніх. Ці методи найбільш обмежені у практичному застосуванні, оскільки призводять до відмови від певних видів банківської діяльності і, відповідно, до втрати доходів від такої діяльності. Оскільки, уникаючи ризику, банк позбавляє себе можливості отримати не тільки поточний прибуток, але й додатковий прибуток у майбутньому (наприклад, через отримання ліцензій на проведення більш ризикованих банківських операцій), то застосування даних методів в банківській діяльності не є поширеним.

Методами уникнення банківського ризику є:

1. Відмова від визначеної банківської діяльності. Однак, навіть при даному методі, можуть виникати ситуації, коли уникнути ризиків не можливо чи уникнення одного виду ризику може призвести до появи інших.

2. Виконання банківської діяльності іншим (нетрадиційним) способом. Найчастіше мова йде про заміну старих технологічних схем (карт) продуктів та послуг банку на нові. Однак, зміна існуючої банківської діяльності потребує суттєвих внутрішніх змін, перерви в роботі та навіть істотного подорожчання банківських операцій чи послуг.

3. Зміна місця виконання банківської діяльності.

Варто зазначити, що методи уникнення банківських ризиків можуть використовуватись і на рівні ризиків, що зумовлені технічно-організаційними проблемами банку, такими як відмова від комп'ютерних технологій, які викликають сумнів; відмова у працевлаштуванні особам, професійні якості котрих викликають сумнів, тощо.

Методи ухилення від ризиків досить активно використовуються комерційними банками, однак застосування цих методів можливе лише у тому разі, якщо банк має повну інформацію про ризики. Насамперед йдеться про те, що необхідно знати як якісні, так і кількісні параметри ризику.

Методи зниження банківських ризиків дають змогу банку знизити або ймовірність збитків, або величину негативних наслідків. Процес управління ризиками, як правило, не має на меті усунення ризику, а лише його зниження та спрямований на забезпечення отримання банком відповідної винагороди за прийняття ризику. Виключення становлять деякі ризики, щодо яких немає взаємозв'язку між їх рівнем та величиною винагороди банку. До таких ризиків відноситься юридичний ризик, ризик репутації, стратегічний ризик.

Існують такі методи зниження банківських ризиків:

- підвищення кваліфікації персоналу;
- удосконалення технічних засобів;
- диверсифікація;
- лімітування;

- моніторинг та контроль.

Методи самостійного протистояння банківським ризикам (методи поглинання/прийняття банківських ризиків) дозволяють банку покривати збитки, у разі їх виникнення, за рахунок власних коштів.

Банки застосовують такі методи самостійного протистояння банківським ризикам:

- створення власних резервів (самострахування);

- компенсація ризику за рахунок поточного прибутку (метод прямого списання).

Варто мати на увазі, що резервні фонди "самострахування" ризику не приймають участі в банківських операціях і є мертвим капіталом, що не приносить банку прибутку. Резервний фонд формується в процесі подальшої діяльності банку. Він призначений для покриття непередбачених збитків за всіма статтями активів та позабалансових зобов'язань.

Згідно з чинним законодавством банки мають право створювати спеціальні фонди, призначені для розширення і розвитку банківської діяльності та її матеріально-технічної забезпеченості, вирішення питань матеріального стимулювання працівників та соціального розвитку колективу банку. Джерелом формування спеціальних фондів є чистий прибуток банку.

Методи передачі банківських ризиків полягають в розподілі (трансфері) ризиків між іншими учасниками ринку: банками, підприємствами, будівельними, страховими, інвестиційними, факторинговими та лізинговими компаніями, іншими фінансовими організаціями.

Серед причин, через які передача ризику вигідна як для сторони, що передає (трансфера), так і для приймаючої сторони (трансфері):

— збитки, великі для трансфера можуть бути незначними для трансфері;

— трансфері може мати кращі можливості і знати кращі способи для зниження можливих збитків, ніж трансфер;

— трансфері може знаходитись в кращій позиції для скорочення збитків чи контролю за ризиком (наприклад мати широкі можливості виходу на ф'ючерсні біржі з метою хеджування ризику).

Існують такі методи передачі банківських ризиків:

— страхування;

— хеджування;

— сек'юритизація;

— договори гарантії та поруки.

Отже, вище були розглянуті основні методи мінімізації ризиків втрати банківського капіталу. Вони можуть бути доповнені на власний розсуд банку з урахуванням специфіки його фінансової діяльності та конкретного складу портфеля ризиків.

Список літератури

1. Бондаренко В.В. Вдосконалення структури власних коштів (капіталу) банку // Фінанси, облік і аудит. Збірник наукових праць. Випуск 2. – К.: КНЕУ, 2003. - С. 7-10.
2. Кротюк В., Куценко О. Базель ІІ: Контроль з боку органів нагляду та наглядова дисципліна // Вісник Національного банку України. – 2007. - № 5. - С. 3 - 8.
3. Управління банківськими ризиками: Навч. посіб. / Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін.; за заг. ред. Л. О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.

Одержано 31.05.11

А.В. Бондаренко, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Банківський кредит у системі кредитного ринку

У статті розкрито сутність банківського кредитування, показана його роль у системі кредитного ринку, охарактеризовано основні види банківських кредитів.

кредитний ринок, банківський кредит, фінансово-кредитні інститути

Кредит сприяє зміцненню господарської діяльності підприємств, оскільки він є необхідною умовою кругообігу виробничих фондів і фондів обігу. В умовах розширеного відтворення кредит надає можливість безперервно здійснювати процес обігу і, отже, сприяє виробництву і реалізації продукції.

Кредит завдяки його стимуляційним характеристикам виступає як фактор прискорення відтворювального процесу. Необхідність повернення взятих у тимчасове користування коштів примушує підприємство вживати заходи до підвищення ефективності виробництва і, отже, прискорення відтворювального процесу.

Питання кредиту, кредитних відносин в економічній науці посідають особливе місце. Характеристику сутності та ролі кредиту можна знайти як в працях іноземних, так і вітчизняних вчених.

Ознайомлення з працями А. Сміта, Дж. Мілля, К. Маркса, Й. Шумпетера, Дж. М. Кейнса, І. Фішера та інших класиків економічної науки дало змогу більш систематизовано підійти до дослідження сучасних проблем кредитування.

Суттєвий внесок у дослідження проблематики кредитування суб'єктів господарювання належить Лаврушиній О.І., Жукову Є.Ф., Платоновій В., Ковальову В.В., Ольшанському А.І., Пановій Г.С., Усоскіну В. Над проблемами кредитування працюють також і західні вчені. В роботах Деріга Х.У., Коха Т., Роуза П., Каннінгхема С., Бауера Р. розроблено напрями вдосконалення методів кредитування. Однак сьогодні потребують дослідження питання ролі і банківського кредиту, його видів та механізмів здійснення.

Мета статті полягає в дослідженні місця банківського кредиту в системі кредитного ринку.

Визначенню місця банківського кредиту в системі кредитного ринку, має передувати чітке визначення категорії „кредитний ринок”, розкриття основних складових кредитного ринку, визначити його основні характеристики, а також ступінь впливу на економіку країни.

Варто відзначити, що незважаючи на велику кількість досліджень у сфері кредитного ринку, досі існують значні розбіжності не тільки щодо визначення його сутності, але й термінології, оскільки як синоніми вживають ринок позичкових капіталів, ринок позичкових зобов'язань тощо.

Кредитний ринок необхідно розглядати також у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні на кредитному ринку завдяки фінансовим посередникам відбувається перерозподіл капіталу шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів одних економічних агентів та надання їх у кредит іншим економічним агентам.

Функції кредитного ринку в ринковій економіці є наступними:

- обслуговування товарного обігу через кредит;
- акумулювання та накопичення грошових заощаджень підприємств, населення, держави, а також іноземних клієнтів;

- трансформація грошових фондів безпосередньо в позичковий капітал і використання його у вигляді капіталовкладень для обслуговування процесу виробництва;
- обслуговування держави й населення як джерел капіталу для покриття державних і споживчих витрат;
- прискорення концентрації й централізації капіталу, сприяння появи потужних фінансово-промислових груп.

Зазначені функції кредитного ринку спрямовані на підтримку економічної системи держави.

Відбиваючи нагромадження й рух грошового капіталу, кредитний ринок органічно пов'язаний з рухом вартості в її грошовій формі, з утворенням і використанням різних грошових фондів у вигляді кредитних ресурсів і цінних паперів. За допомогою ринку можна виміряти й визначити рух, обсяги, напрямок грошових фондів, що йдуть на розвиток економіки.

Однак для розкриття теми дипломного дослідження необхідно розглянути кредитний ринок у вузькому розумінні, а саме не стосунки кредитор – фінансовий посередник – позичальник, а лише другу частину – фінансовий посередник – позичальник.

На цьому рівні нами поставлено завдання комплексно підійти до розгляду структури кредитного ринку: з точки зору суб'єктів кредитного ринку (інституціональний підхід і, відповідно, у вузькому розумінні прирівнюється до кредитної системи) та з точки зору фінансових боргових інструментів (інструментальний підхід), які обертаються на кредитному ринку.

Інституціональна структура кредитного ринку відома і представлена двома рівнями: банківськими інститутами та небанківськими інститутами. Деякі вітчизняні вчені включають до інституціональної структури кредитного ринку поштові системи, що, на нашу думку, є безпідставним, оскільки поштові відділення не мають права надавати кредити, а переказ грошей не є кредитною операцією.

Банківські інститути або банківська система України представлена двома рівнями: Національним банком України та комерційними банками, які можуть бути універсальними та спеціалізованими. У свою чергу спеціалізовані банки за банківським законодавством можуть бути іпотечними, кліринговими, інвестиційними та ощадними. У зв'язку з тим, що те ж банківське законодавство передбачає досить жорсткі обмеження щодо діяльності спеціалізованих банків на сьогодні в Україні в цій ролі виступають лише два банки: Ощадний банк України та Індекс-банк, який теж набув статусу ощадного.

Спеціалізовані фінансово-кредитні інститути представлені страховими компаніями, кредитними спілками, пенсійними фондами, лізинговими, інвестиційними, факторинговими, фінансовими компаніями, ломбардами. Однак в Україні цей перелік можна обмежити страховими компаніями, пенсійними фондами, кредитними спілками, лізинговими компаніями, інститутами спільного інвестування, оскільки інші фінансово-кредитні інститути майже не представлені. Що ж до ломбардів, то ми не можемо їх розглядати, оскільки відсутня звітність про їх діяльність.

Отже, банківський кредит посідає вагоме місце в системі кредитного ринку і має всі можливості щодо збереження темпів його розвитку в подальшому. При чому, дана ситуація, на наш погляд, буде зберігатися ще досить довго. Щоб ринок цінних паперів міг нарівні конкурувати з ринком банківського кредиту, в країні необхідно розвивати велике й середнє підприємництво, законодавчим шляхом чітко визначити „правила” на ринку цінних паперів, створювати пільговий клімат для підприємств-емітентів та ін.

Для того щоб здійснити адекватний розгляд ринку банківських кредитів, зупинимося на комплексному підході до їх класифікації та аналізі кредитних операцій банку.

1. За термінами користування банківські кредити поділяють на:

- короткострокові (до 1 року);
- середньострокові (від 1 до 3 років);
- довгострокові (понад 3 років).

Кожному з цих видів кредиту притаманні конкретні ознаки, організаційні способи надання позик і їхнього погашення. Так, короткострокові кредити надаються банками позичальникам для поточної господарської діяльності у випадку виникнення тимчасових фінансових труднощів у зв'язку з витратами, що не забезпечені надходженнями коштів у відповідному періоді. Середньострокові кредити надаються на оплату устаткування, на поточні витрати, фінансування капітальних вкладень. Довгострокові кредити видаються банками позичальникам для формування основних фондів. Об'єктами кредитування при цьому є капітальні витрати на реконструкцію, модернізацію і розширення вже працюючих основних фондів, на нове будівництво, приватизацію і т.д.

У західній банківській практиці виділяють позики до запитання (онкольний кредит), повертається позичальниками на першу вимогу банку (з попередженням). Процентна ставка по онкольному кредиту нижча, ніж по терміновій позиції. Онкольний кредит розглядається як різновид короткострокового кредиту. У вітчизняній практиці такий вид кредиту не використовується, оскільки фактично його метою є кредитування операторів фондового ринку, а зважаючи на його недостатню розвиненість в Україні, у ньому немає потреби.

2. За валютою кредитування:

- іноземна валюта;
- національна валюта.

При переході до ринкової економіки принципово змінюється об'єктно-суб'єктний механізм організації банківського кредитування економічних агентів. Головне значення в механізмі банківського кредиту є вже не вибір об'єкта, а оцінка суб'єкта кредитної угоди. В економіці країни переважну частку суб'єктів кредитування займають підприємства.

У нормально функціонуючій економіці має місце тверда міжбанківська конкуренція за кредитне обслуговування клієнтів. Позичальник звертається до того банку, в якому він хотів би одержати кредит. Суб'єкти господарювання, мають право одночасно брати кредит у кількох банках.

При здійсненні кредитної політики комерційні банки виходять з необхідності забезпечити поєднання інтересів банку, його акціонерів і вкладників і суб'єктів, що господарюють, з урахуванням загальнодержавних інтересів. Комерційні банки самостійно визначають порядок залучення і використання засобів, проведення кредитних операцій, установлення рівня процентних ставок і комісійних винагород. Вони відповідають за своїми обов'язками перед клієнтами усім своїм майном і коштами.

Список літератури

1. Ісмаїлов В.Б. Визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальниками // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2005. - № 1. - С. 70 – 74.
2. Попович В.М., Степаненко А.И. Управление кредитными рисками заёмщика, кредитора, страховщика: Учебно-методическое пособие. - К.: Правові джерела, 1996. - 260 с.
3. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Навч. посіб.. — 2.вид., випр. і доп. — К. : Знання-Прес, 2003. — 535с.

Одержано 31.05.11

М.С Тімашов, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Основні засади ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства

У статті розкрито критерії ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства, охарактеризовано фінансові ресурси в умовах розвитку інноваційного підприємництва.

фінансові ресурси, ресурсозбереження, прибуток, фінансова стабільність

Для ефективного функціонування підприємства важливе значення має визначення оптимальної потреби в фінансових ресурсах, забезпечення структури, джерел формування та обґрунтованих напрямків їх розширення.

Проблеми процесу формування фінансових ресурсів суб'єктами господарювання потребують чіткого уявлення щодо їх економічної природи в умовах становлення і розвитку ринкових відносин. Місце і роль фінансових ресурсів у розширеному відтворенні можна чітко визначити лише тоді, коли є їх теоретичне обґрунтування як економічної категорії. Однозначне й обґрунтоване тлумачення сутності цієї фінансової категорії має значення не тільки для теорії, але й для практичного здійснення фінансової роботи на підприємстві. Фінансові ресурси – це грошові кошти, які є у розпорядженні підприємства, організації установи.

Фінансові ресурси формуються під час заснування підприємств, мобілізуються на фінансовому ринку, поступають у порядку розподілу грошових надходжень. Фінансові ресурси, що формуються на рівні підприємств, забезпечують можливість здійснення виробництва продукції, інвестування, формування оборотних коштів, створення фондів економічного стимулювання, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансово-кредитною системою, постачальниками та працівниками, здійснення міжгосподарських розрахунків.

Категорія "фінансові ресурси" була досліджена в працях І. А. Бланка, О.Д.Василика, В.І.Гребельного, Н.М.Гуляєвої, В.Г.Белолипецького, Г.Г.Кірейцева, Л.А. Лахтіонової, А.М. Поддєрьогіна, В.М.Родіонової та інших вчених-економістів.

Однак сьогодні пильної уваги потребують питання обґрунтування механізмів підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Метою даної статті є дослідження ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Функціонування сучасного українського підприємства, в умовах обмеженості ресурсів, ставить перед ним якісно нові вимоги в підходах до впровадження на підприємстві ресурсозберігаючих та природоохоронних заходів. Причому розгляду потребують всі ресурси підприємства.

Одним із критеріїв ефективного функціонування підприємства є перевищення результатів над витратами, тобто показники рентабельності, а показником ефективності ресурсозбереження на підприємстві є збільшення ступеню використання всіх видів ресурсів підприємства.

Рациональне використання фінансових ресурсів у процесі виробництва має особливо важливе значення в економіці, а саме:

- досягається зростання продуктивності праці, рентабельності виробництва, фондівддачі, прибутку шляхом зменшення питомих витрат, витрат ресурсів і зниження кількості відходів, які утворюються;

- оскільки ресурси є основною частиною оборотних коштів, то прискорення їх обігу дозволить визволити додаткові фінансові ресурси.

Ефективність діяльності підприємства традиційно оцінюється через систему економічних показників, які комплексно характеризують результати його діяльності, до яких відносяться абсолютні та відносні: обсяг валової продукції, обсяг реалізованої продукції, прибуток, показники ефективності використання всіх видів ресурсів підприємства, показники рентабельності, розмір економії окремого виду ресурсу або загальна економія від зниження собівартості продукції, що випускається.

Слід зауважити, що до узагальнюючих показників, які характеризують ступінь використання ресурсів на підприємстві, можна віднести:

- виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів;
- витрати на одиницю реалізованої продукції;
- прибуток на одиницю загальних витрат;
- рентабельність реалізованої продукції;
- частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва;
- темп зростання реалізованої продукції.

Крім часткових показників ефективності використання ресурсів, необхідно використання показника, що зможе узагальнити інформацію про рівень ресурсозбереження на підприємстві.

Таким узагальнюючим показником, може стати прибуток підприємства. Так, цей показник є узагальнюючим і характеризує фінансові результати діяльності підприємства. Проте рівень прибутку залежить, у першу чергу, від того, наскільки продукція, що випускається, задовольняє попит споживача, а також від її собівартості та кількості, продуктивності праці, ступеню використання виробничих фондів. Тому прибуток не завжди може виступати узагальнюючим показником, бо зростання прибутку може відбуватися не тільки за рахунок більш ефективного використання ресурсів підприємства, а й якщо підприємство є монополістом на певному ринку.

Узагальнюючим показником можна назвати показник ресурсоємності виробництва P . Цей показник відображає співвідношення результатів діяльності з витратами підприємства, що були витрачені для одержання максимального доходу.

Даний показник є відображенням співвідношення всіх витрат підприємства до його сукупних доходів. Він враховує як витрати, так і доходи від усіх видів діяльності на підприємстві.

Перевагою запропонованого показника є те, що він враховує як собівартість реалізованої продукції, так і інші витрати, які не входять до її складу, але зменшують прибуток. Також цей показник враховує витрати, пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства, а оскільки підприємство може здійснювати не один вид діяльності, то цей показник можна назвати узагальнюючим.

До переваг даного показника слід також віднести доступність його розрахунку. Його можна використовувати в оперативному та стратегічному управлінні витратами і доходами підприємства, а також для визначення тенденції змін рівня ресурсозбереження.

Отже, необхідність використання як часткових, так і узагальнюючого показника ефективності використання ресурсів на підприємстві обумовлена перш за все обмеженістю ресурсної бази в Україні та її раціональним використанням. Крім того, при правильному підході до управління ресурсозбереженням можна виявити ті негативні чинники, які викликають підвищення рівня ресурсоємності на підприємстві та оперативно управляти цими чинниками.

Сучасний стан економіки України і зниження темпів економічного зростання свідчать про те, що практично цілком вичерпали себе екстенсивні фактори економічного росту. У той же час, не використовуються повною мірою інтенсивні фактори, спрямовані на підвищення ефективності виробництва. Необхідність підвищення ефективності суспільного виробництва в сучасних умовах вимагає зниження витрат живої і уречевленої праці.

Одним з найбільш дійових системних шляхів підвищення ефективності виробництва є вихід наших підприємств до сфери розширеного відтворення за рахунок впровадження інновацій, що забезпечить їх конкурентоспроможність і подальший соціально-економічний розвиток.

В теорії виділяють дві моделі підприємництва - класичну і інноваційну:

- класична: орієнтується на максимізацію віддачі наявних ресурсів. Підприємство оцінює ці ресурси, визначає можливості досягнення поставленої мети, використання такого варіанта господарських рішень, що забезпечує максимальний результат при наявних ресурсах;

- інноваційна: виходить не з ресурсів, а з можливостей виробництва. Підприємство може і не мати достатніх власних ресурсів, але використовує будь-які можливості для їхнього посилення. Воно формулює мету виробництва, вивчає ринок, шукає альтернативні можливості, оцінює власні ресурси і зіставляє їх з можливостями, шукає в зовнішньому середовищі додаткові джерела ресурсів, діє відповідно до найбільш вигідних із усіх альтернативних варіантів.

Отже, інноваційна модель підприємництва саме і полягає в тому, що замість максимізації прибутку від наявних фінансових ресурсів, на перше місце ставиться використання будь-якої можливості для удосконалення виробництва, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, що передбачає неодмінну мінімізацію їх питомої ваги в кожній гривні кінцевих результатів.

Таким чином, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів є важливою науковою та практичною задачею. Але її вирішення дещо ускладнене через, по-перше, відсутність однозначного визначення економічної сутності фінансових ресурсів і відображення в цій сутності перш за все витратного характеру, що дозволило б використати підхід з точки зору росту ефективності їх використання. По-друге, виникає потреба пошуку економічного інструментарію, дія якого була б спрямована саме на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Фінансова діяльність підприємства завжди підпорядкована задачам ефективного використання фінансових ресурсів у виробничо-комерційній діяльності підприємства.

Фінансова діяльність підприємства перш за все повинна бути спрямована на створення фінансових ресурсів для виробничого і соціального розвитку підприємства, забезпечення зростання прибутку за рахунок збільшення обсягів виробництва, зростання продуктивності праці, зниження собівартості та підвищення якості продукції, робіт і послуг, покращання використання виробничих фондів.

Таким чином, фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні стабільного фінансового стану. При цьому фінансовий стан підприємства визначається як комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства (з приводу формування статутного фонду, між підприємством і державою, між підприємством і фінансовими установами, між підприємством та його постачальниками і покупцями, усередині підприємства), визначається сукупністю

виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і ефективність використання фінансових ресурсів.

Оскільки фінансовий стан підприємства залежить від ефективності організації та використання фінансових ресурсів, аналіз і оцінка фінансового стану здійснюється з метою покращання організації фінансів та підвищення ефективності їх використання.

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства проводиться в світовій практиці за такими напрямками, Перший напрямок включає виконання об'єктивної оцінки вартості фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, і, залежно від цього - рівня його самостійності, платоспроможності і кредитоспроможності. Другий напрямок аналізу та оцінки - дослідження стану і рівня ефективності використання фінансових ресурсів і джерел їх формування з метою пошуку резервів покращання фінансових результатів діяльності підприємства. Звичайно, розривати ці два напрямки не можна, але з точки зору економіки підприємства більш важливим є другий напрямок, оскільки він більше відноситься саме до функції використання фінансових ресурсів для забезпечення поточної виробничої та інвестиційної діяльності, де створюється додатковий продукт і закладається основа ефективності суспільної праці. Стійкий фінансовий стан підприємства формується саме в процесі його виробничо-господарської діяльності.

Дослідження існуючих технологій методик аналізу та оцінки фінансового стану підприємства показали, що для характеристики фінансового стану використовується множина різноманітних коефіцієнтів. Існуючі методики фінансового аналізу дозволяють (у певній мірі і з достатньою прозорістю) дослідити рентабельність та фінансову стійкість підприємства, забезпеченість власними коштами, об'єктивно оцінити стан платоспроможності та фінансової стабільності підприємства, оцінити становище суб'єкта господарювання на фондовому ринку

Необхідність підвищення ефективності використання фінансових ресурсів є об'єктивною задачею, підтвердженою сучасним економічним розвитком і обумовленою витратним характером економіки вітчизняних підприємств. Та відсутність однозначного визначення поняття „фінансові ресурси" та недостатнє відображення в поняттях витратного характеру цих ресурсів не сприяє розробці напрямків і інструментів підвищення ефективності їх використання.

Список літератури

1. Королі. В.А. Проблеми управління фінансами відкритих акціонерних товариств / В.А. Король// Фінанси України. - 2007. №2. - С. 113-119.
2. Котяр М.Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів // Фінанси України. - № 1. – 2005. – с. 113-117
3. Маринич І.А. Проблеми формування амортизаційної політики в ринкових умовах господарювання / І. А. Маринич, Л.Л. Свірщ // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. - Львів : НЛТУ України. - 2007. - Вип. 17.3. - С. 280-283.
4. Рупняк М.Я. Проблеми оптимізації структури фінансових ресурсів акціонерних товариств М.Я. Рупняк // Актуальні проблеми економіки. - 2005. -№5.- С.32-38.
5. Стецюк П.А. Економічна сутність фінансових ресурсів // Фінанси України. - 2007. -№ 1. - С. 134.

В статье раскрыты критерии эффективности формирования и использования финансовых ресурсов предприятия, охарактеризованы финансовые ресурсы в условиях развития инновационного предпринимательства.

Одержано 31.05.11

УДК 336:658.153

А.О. Салова, ст. гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Методи удосконалення управління активами підприємства

У статті досліджено систему методів впливу на активи підприємства, що визначають підвищення ефективності їх формування та використання
активи підприємства, методи управління активами, оборотні активи, необоротні активи

Функціонування будь-якого підприємства неможливе без задіяння та ефективного використання активів достатнього обсягу та оптимального складу, що спонукає науковців і практиків до вирішення багатьох теоретичних і практичних завдань. Значною мірою це стосується розробки і впровадження таких підходів в управлінні активами, які б забезпечували стійкість фінансового стану, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств.

Дослідженню управління оборотними активами присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: О.Авраменко, О.Білейченко, О.Білої, М.Білик, І.Бланка, О.Бондаренко, С.Калабухової, О.Калініної, А.Карбовника, Л.Костирко, О.Лисої, В.Потій, І.Сікори, Л.Соляник, Р.Сороки, О.Терещенка, С.Чорної та ін. Але постійна актуальність зазначеної теми пов'язана з необхідністю теоретичного обґрунтування вибору методів управління активами і практичної реалізації управлінських заходів при зміні внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на діяльність підприємства з метою підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання.

Метою статті є визначення напрямків удосконалення управління активами підприємства.

Активи підприємства – це сукупність майна, коштів і нематеріальних активів, що належать підприємству, у широкому змісті слова — будь-які цінності, що володіють грошовою вартістю. Це будинки, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, цінні папери, а також інтелектуальний продукт, патенти, авторські права, у які вкладені кошти власників, боргові зобов'язання інших підприємств, особливі права на використання ресурсів.

Управління активами – діяльність комерційної організації по прибутковому (з мінімальним ризиком) розміщенню власних і притягнутих коштів.

Мета системи керування активами - досягнути найвищих кінцевих результатів при раціональному використанні всіх видів активів.

Основними завданнями управління активами підприємства є наступні.

Збільшення активів. Будь-яке збільшення активів означає використання фондів.

Зменшення пасивів. Пасив підприємства включає все, що воно винне іншим: банківські позики, виплата постачальникам і податки. Ресурси, одержувані підприємством, можуть бути спрямовані на зменшення пасиву, наприклад, повернення банківських позик.

Поточні активи використовуються як оборотний капітал. Фонди, використовувані в якості обігового капіталу, проходять певний цикл. Ліквідні активи використовуються для покупки вихідних матеріалів, які перетворюють у готову

продукцію; продукція продається в кредит, формуючи рахунки дебіторів; рахунки дебітора оплачуються й інкасуються, перетворюючись у ліквідні активи.

Ефективне використання обігового капіталу. Будь-які фонди, не використовувані для потреб обігового капіталу, можуть бути спрямовані на оплату пасивів. Крім того, вони можуть використовуватися для придбання основного капіталу або виплачені у вигляді доходів власникам. Один зі способів економії обігового капіталу полягає в удосконаленні керування матеріально-технічними ресурсами (запасами) за допомогою планування закупівель необхідних матеріалів; введення жорстких виробничих систем; використання сучасних складів; вдосконалення прогнозування попиту; швидкої доставки.

Другий шлях скорочення потреби в обіговому капіталі полягає в зменшенні рахунків дебіторів шляхом запровадження жорсткої кредитної політики, в оцінці непотрібних фондів, які могли б бути використані для інших цілей, в оцінці рахунків, пропонуваніх до оплати.

Третій шлях скорочення витрат обігового капіталу полягає в покращенні механізму використання готівки. По банківських рахунках, на яких фірми тримають свої ліквідні активи, відсоток не сплачується. Однак інші ліквідні активи (короткострокові державні цінні папери, депозитні сертифікати, різновид одноразової позики) приносять дохід у вигляді відсотків.

Одним з основних обов'язків фінансового менеджера підприємства є вибір варіанта використання наявних фондів: на придбання основного капіталу або збільшення поточних активів, або скорочення пасиву, або на сплату власникам. При ухваленні рішення необхідно зрівняти вартість нового капіталу з додатковою вартістю або з розмірами скорочення видатків, до якого приведе його використання. Рішення про придбання основного капіталу складається в процесі складання кошторису капіталовкладень і їх окупності.

Процес ефективного управління активами підприємства може бути суттєво удосконалено запровадженням жорсткого бюджетування оборотних активів.

При цьому вважаємо необхідним проводити його в такій послідовності:

- оцінка джерел формування оборотних активів за попередній період (визначення достатності власних джерел; аналіз динаміки чистого оборотного капіталу і його частки в оборотних активах; оцінка достатності поточного фінансування потребам операційного і фінансового циклів підприємства);
- затвердження політики формування оборотних активів підприємствами на плановий період з позиції прибутковості і ризику фінансово-господарської діяльності;
- оптимізація обсягу і структури джерел формування оборотних активів, встановлення прийнятної для підприємства співвідношення між чистим оборотним капіталом, короткостроковими зобов'язаннями, кредиторською заборгованістю, іншими короткостроковими зобов'язаннями.

Процедура планування оборотних активів включає розрахунки прогнозних обсягів запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, інших оборотних активів, а також джерел їх фінансування, включаючи власні, позикові і залучені.

Розробка бюджету за такою схемою дозволить визначати потребу в не тільки оборотних активах по підприємству в цілому, але і за відокремленими постійною та змінною їх частинами.

Окрім того суттєво впливає на якість управління активами оптимізація співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Забезпечуючи раціональне використання наявних фінансових ресурсів підприємства, дебіторська і кредиторська заборгованість знаходяться на особливому режимі керування, що вимагає постійного моніторингу за надходженням і витрачанням коштів. Особлива увага при цьому приділяється тому, щоб величина дебіторської заборгованості не перевищувала

рівня звичаїв ділового обороту, а кредиторська заборгованість не перевищувала рівня стійких пасивів, що об'єктивно мають місце на підприємстві.

Отже, узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що ефективність задіюваних методів управління активами визначається, в значній мірі, запровадженням комплексних підходів до їх фінансування та використання.

Список літератури

1. Бланк И.А. Управление активами / И.А. Бланк. – К.: Ника–Центр, Эльга, 2002. – 702 с.
2. Бланк И. А. Управление использованием капитала / И.А. Бланк. – К.: ”Ника-Центр”, 2000. – 656 с.
3. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 512 с.
4. Крушельницька О.В. Управління матеріальними ресурсами: навч. посібник / О.В. Крушельницька - К.: Кондор, 2007. - 162 с.

Одержано 31.05.11

Ю.М Поперечна, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Умови підвищення ділової активності

У статті розкрито механізми впливу на ділову активність підприємства та обґрунтовано умови її покращення.

фінансовий стан, ділова активність, фінансова стійкість, прибуток

В сучасних умовах господарювання ділова активність підприємства відіграє одну з головних управлінських ролей в соціально-економічному розвитку підприємства. Виникнення поняття ділової активності діалектично зумовлене та практично виправдане оскільки в цілому відображає суть змін в економіці, що стосуються потреби зіставлення розмірів вкладених ресурсів з проміжними та кінцевими результатами їх використання.

Проблеми визначення сутності ділової активності розглянуті в працях зарубіжних вчених-економістів, зокрема таких, як: Д.А. Дакер, Е.Дж. Долан, Р.Дж. Кемпбел, Ф.Котлер, Л.А. Беренстайн, А.Д. Шеремет, В.В. Ковальов, Г.В. Савицька, Р.С. Сайфулін, Н.М. Дєєва, О.І. Дедіков, К.В. Ізмайлова та ін. Розробці окремих аспектів даної проблеми присвячені наукові праці і вітчизняних економістів: Т.А. Лахтіонової, Р.О. Костирко, М.Д. Білик, О.В. Павловської, Н.Ю. Невмержицької, Є.В. Мниха, Н.М. Притуляк, В.О. Подольської, О.В. Яріш, Ю.С. Цал-Цалко та ін.

Однак сьогодні залишаються ще невирішеними питання чіткого обґрунтування теоретичних основ та практичних механізмів підвищення ділової активності суб'єктів господарювання.

Метою статті є дослідження умов покращення ділової активності підприємства.

Вітчизняні підприємства, функціонуючі в постприватизаційному економічному середовищі гострої конкуренції, змушені шукати нові конкурентні переваги, розширювати і диверсифікувати свою діяльність з надання транспортних послуг в умовах хронічної нестачі коштів на оновлення рухомого складу і необхідності зниження собівартості перевезень. Виконання цих складних завдань вимагає негайного вдосконалення організаційно-економічного механізму стабілізації фінансового стану

підприємств. Дія методів і важелів цього механізму повинна сплямуватись на максимізації кінцевих фінансових результатів при мінімумі витрат. Обґрунтування окремих структурних ланок організаційно-економічного механізму стабілізації фінансового стану підприємств, їх взаємозв'язку, інструментарію за діяння та активізації має об'єктивно враховувати макро-, мезо-, мікроекономічні тенденції розвитку). При визначенні структури організаційно-економічного механізму стабілізації фінансового стану підприємств доречно виходити з того, що формування елементів її складових організаційно-економічного механізму діяльності підприємства здійснюється в наступній послідовності:

- визначення об'єкта й формування мети управління;
- обґрунтування організаційних форм та економічних методів управління;
- визначення сукупності необхідних ресурсів управління для досягнення мети.

Функціонування механізму сприяє досягненню поставленої мети. Досягнення мети здійснюється шляхом розробки та реалізації стратегії, тобто моделювання оптимальних пропорцій розвитку підприємства в конкретних умовах. Механізм розглядається ще як засіб реалізації стратегії, спосіб управління досягненням мети найефективнішим методом.

Організаційно-економічний механізм діяльності підприємства виконує функцію сполучної ланки між зовнішнім і внутрішнім середовищем підприємства, здатної підтримати цю взаємодію і забезпечити стійку роботу в умовах виходу підприємства на зовнішній ринок.

Виходячи з того, що підприємство є стійкою динамічною сукупністю залежно функціонуючих та відносно автономних елементів, дуже важливо враховувати системний підхід до формування організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємства. Тому організаційно-економічний механізм рівнодійна, вектор зусиль як по вертикалі (організаційної складової), так і по горизонталі (економічної складової), кількісна і якісна визначеність соціально-економічних взаємозв'язків і пропорцій між підсистемами підприємства, який забезпечує прийняття управлінських рішень, втілення їх у життя, єдність усіх економічних процесів і зв'язків для оптимального функціонування підприємства.

Дослідження теоретичних та методичних основ стабілізації фінансового стану суб'єктів господарювання, аналітична оцінка показників фінансового стану підприємств слугують основою для ствердження, що стабілізація фінансового стану можлива за умов:

- здійснення ґрунтового аналізу фінансового стану підприємства і визначення перспектив його подальшої діяльності, оцінка вартості, якості та конкурентоспроможності послуг, що надаються;
- виявлення та усунення причин можливих втрат і збитків на підприємстві, забезпечення умов для його прибуткової діяльності;
- проведення інвентаризації статей балансу, детальне вивчення складу матеріальних цінностей, дебіторської заборгованості;
- обґрунтування впровадження нових технологій, інноваційних розробок, введення нових інвестиційних проектів;
- впровадження системи інформації, здатної своєчасно, повно і достовірно інформувати керівні органи підприємства про реальний економічний стан, внутрішні умови та умови зовнішнього оточення;
- удосконалення методів управління підприємством на основі правильного добору керівного складу, підвищення його освітньо-кваліфікаційного рівня.

Комплексний характер і необхідність системного забезпечення вказаних умов потребують формування ефективного організаційно-економічного механізму стабілізації фінансового стану підприємства.

Ми вважаємо, що такий механізм передбачає створення та взаємопогоджене функціонування макроекономічних та внутріфінансових методів та важелів, спрямованих, при наявності необхідного методичного, інформаційного, нормативно-правового, організаційно-інфраструктурного, фінансово-економічного забезпечення, на досягнення підприємством фінансової рівноваги, на забезпечення конкурентоспроможності його послуг в динамічних умовах оточуючого економічного середовища.

Проблеми стабілізації фінансового стану стоять перед будь-яким підприємством і потребують оперативного розв'язання. Для їх вирішення слід виробити універсальний підхід до управління з урахуванням індивідуальних особливостей діяльності підприємств. Такий підхід має ґрунтуватися на об'єктивних закономірностях функціонування й розвитку економічних систем, врахувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, особливості діяльності підприємства.

Як уже зазначалось, у ринкових умовах діяльність підприємства становить комплекс взаємопов'язаних господарських процесів, що залежать від численних і різноманітних факторів. І якщо якийсь із них випадає з аналізу фінансового стану, то оцінка впливу інших, прийнятих у розрахунок факторів, а також висновки ризикують виявитися спотвореними і не спроможними забезпечити фінансову стійкість.

Як правило, будучи тісно пов'язаними, зазначені фактори нерідко різнонаправлено впливають на результати функціонування підприємства, а значить, і на його фінансову стійкість. Негативна взаємодія одних факторів здатна знизити чи навіть повністю знищити позитивний вплив інших.

На фінансовий стан підприємства впливають різні фактори. Наявність цих факторів потребує групування. В основу його доцільно покласти різні ознаки:

- за місцем виникнення можливе виділення зовнішніх і внутрішніх факторів;
- за важливістю результату – основних і другорядних;
- за структурою – простих і складних;
- за часом дії – постійних й тимчасових.

Відомо, що будь-яка класифікація переслідує певні цілі. Враховуючи, що підприємство є одночасно й суб'єктом, і об'єктом відносин у ринковій економіці, а також те, що воно має різні можливості впливу на динаміку різних факторів, які визначають фінансову стійкість, найважливішим є поділ їх на внутрішні й зовнішні. Перші безпосередньо залежать від організації роботи самого підприємства, а другі є зовнішніми щодо нього, їх зміна майже або повністю не залежить від підприємства. Цим поділом і слід керуватися, обґрунтовуючи методи та важелі механізму стабілізації фінансового стану.

Розглянемо насамперед внутрішні фактори. Очевидно, що успіх чи невдача підприємницької діяльності багато в чому залежить від вибору складу й структури продукції чи послуг, що створюють підприємством. При цьому важливо не лише правильно вирішити, що виготовляти, а й безпомилково визначити, як виробляти, тобто шляхом застосування яких технологій і яких моделей організації виробництва й управління. Від відповіді на ці запитання залежить фінансові результати і в кінцевому підсумку фінансова стійкість.

Для її підтримання дуже важлива загальна величина затрат, а також співвідношення між постійними і змінними витратами.

Інший істотний фактор фінансової стійкості підприємства тісно пов'язаний з видами продукції чи послуг, що виробляються, - це оптимальний склад і структура активів, а також ефективне управління ними. Стійкість підприємства та потенційна результативність бізнесу багато в чому залежить від якості менеджменту поточними активами, від того, скільки задіяно обігових засобів і яких зокрема, яка величина запасів і активів у грошовій формі, тощо. Слід пам'ятати, що коли підприємство зменшує запаси і ліквідні засоби, то воно може більше капіталу залучити у

виробничому процесі і, таким чином, збільшити прибуток. Однак разом із тим зростає ризик неплатоспроможності підприємства і навіть його зупинки внаслідок недостатності необхідних напівфабрикатів, сировини чи матеріалів.

Наступний значний внутрішній фактор стабілізації фінансового стану – забезпечення оптимального складу і структури фінансових ресурсів, правильний вибір тактики і стратегії управління ними. Чим більше у підприємства власних фінансових ресурсів, насамперед прибутку і фондів, що формуються на його рахунку, тим більша впевненість у збереженні ним фінансової стійкості. При цьому важливий не лише загальний обсяг прибутку, а й структура його розподілу і особливо та частка, яка спрямовується на розвиток виробництва. Отже, політика розподілу й використання прибутку висувається на перший план у ході аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. Винятково важливо проаналізувати використання прибутку в двох напрямках:

- по-перше, для фінансування поточної діяльності – на формування обігових засобів, зміцнення платоспроможності, посилення ліквідності тощо;
- по-друге, для інвестування в капітальні затрати і цінні папери.

Істотний вплив на показники фінансового стану підприємства справляють кошти, що додатково мобілізуються на ринку позичкових капіталів. Зрозуміло, що чим більше коштів може залучити підприємство, тим значніші його фінансові можливості. Водночас зростає і фінансовий ризик нездатності підприємства своєчасно і в повному обсязі розплатитися зі своїми кредиторами. І тут велику роль можуть відіграти резерви, як одна із форм фінансової гарантії платоспроможності суб'єкта господарювання.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що з точки зору впливу на оцінку фінансового стану підприємства і необхідності врахування їх при управлінні визначальними внутрішніми факторами є:

- структура продукції чи послуг, які випускаються підприємством, її частка в загальному платоспроможному попиті;
- розмір оплаченого статутного капіталу;
- величина й структура витрат, їхня динаміка порівняно з грошовими доходами;
- склад майна і фінансових ресурсів, включаючи запаси й резерви, їхній склад і структуру.

Ступінь інтегрального впливу наведених факторів на процес стабілізації фінансового стану та покращення ділової активності підприємства залежить не лише від сили впливу кожного фактору та співвідношення між ними, а й від тієї стадії виробничого циклу, в якій у даний момент перебуває підприємство, і відповідності їй управлінських дій по забезпеченню фінансової стійкості.

Список літератури

1. Анискин Ю.П., Сергеев А.Ф., Ревякина М.А. Финансовая активность и стоимость компании. – М.: Омега-Л, 2005. –237 с.
2. Банк В.Р., Банк С.В., Тараскина А.В. Финансовый анализ. – М.: ТК Велби, Проспект, 2006. –344 с.
3. Базілінська О.Л. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Олена Базілівська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 326 с.
4. Білик. М. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Марія Білик [та ін.]: Міністерство освіти і науки України. Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана». – 2-ге вид. без змін. – К.: КНЕУ, 2007. – 588 с.
5. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навч. Посібник. –Х.: Фактор, 2007. –784 с.
6. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз: Підручник. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
7. Кухарева О.О., Корнєєв М.В. Методика інтегральної оцінки рівня ділової активності промислового підприємства // Економічний простір. – 2008. - № 16. – С.114 – 123.

8. Марченко О.І. Фінансові аспекти ділової активності підприємства // Фінанси України. – 2007. - №5. – С. 136 – 143.
9. Мних Є. Ділова активність підприємства проблеми аналізу та оцінки: рецензія / Є. Мних // Економіст. – 2009. - №4. – С. 39.
10. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 630 с.
11. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. - Тернопіль: Економічна думка, 2001. - 454 с.
12. Решетило В.П. Макроекономічні умови підвищення ділової активності реального сектору економіки // Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки». – 2008.- №85. – С. 247-254.
13. Тарасенко Н.Б. Економічний аналіз. – Львів: Новий Світ-2000, 2008. – 344 с.
14. Штефан Л. Б., Сачок В. Л. Спеціальні моніторингові обстеження ділової активності підприємства // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2008. - № 2. – С. 98-103.

В статтє раскрыты механизмы влияния на деловую активность предприятия и обоснованы условия ее улучшения.

Одержано 31.05.11

М.О. Плохотнюк, магістрант гр. ФК-10-МБ
Кіровоградський національний технічний університет

Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства

У статті охарактеризовано внутрішні та зовнішні чинники впливу на фінансову стійкість підприємства. Особлива увага звернута на економічні регулятори фінансового стану та фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

фінансова стійкість, стадія життєвого циклу підприємства, амортизаційна політика, стратегія управління капіталом

У ринкових умовах для підприємства є важливим стимулювання свого розвитку та прибутковості, що є запорукою його конкурентоспроможності. Важливим елементом розвитку підприємства є забезпеченість його фінансовими ресурсами, їх стан та структура. Тобто необхідним є досягнення такого рівня фінансової стійкості підприємства, яка забезпечує його достатнє фінансування та платоспроможність у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Питаннями фінансового аналізу, а саме аналізом фінансової стійкості займались так вчені: Б.М. Литвин, М.В. Стельмах, В.О. Подольська, О.В. Яріш, Ю.А. Соколов, Н.В. Балабанова, І.В. Алексєєв, А.С. Мороз, Є.М. Романів, І.Б. Хома, Салига С. Я., Дацій Н.В., Мец В.О. та інші. У їхніх роботах досліджується фінансова стійкість підприємства та її вплив на прибутковість, а також здійснюється розгляд фінансової стійкості як ключового фактора забезпечення прибутковості підприємства.

Разом із тим сьогодні вкрай необхідним є дослідження умов та факторів, від яких залежить фінансова стійкість підприємства.

Метою даної статті є характеристика чинників, від яких залежить фінансова стійкість суб'єктів господарювання.

На фінансову стійкість підприємства впливає ціла низка чинників. З метою управління окремими з них, посилення чи послаблення їх впливу на фінансову

стійкість підприємства їх можна об'єднати в групи залежно від рівня виникнення та ступеня значущості.

За рівнем виникнення виділяють внутрішні та зовнішні чинники.

Залежно від ступеня їх значущості виділяють чинники I рівня (базові), II рівня (похідні) та III рівня (деталізуючі).

Оскільки з різних причин виникають чинники, що впливають на фінансову стійкість, то при виборі методів управління ними необхідно це врахувати. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то внутрішнім чинникам властивий високий ступінь керованості, а характер їх зміни безпосередньо залежить від організації роботи самого підприємства. Отже, вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на фінансову стійкість підприємства може бути різним, яким потрібно і можливо управляти в певних межах. За складом та ступенем значущості чинники, що впливають на фінансову стійкість, можна охарактеризувати так.

Чинники I рівня — це узагальнюючі (базові) чинники, які є результатом впливу чинників II і III рівнів і водночас виступають генератором взаємодії більш дрібних чинників.

До чинників I рівня відносять:

- фазу економічного розвитку системи;
- стадію життєвого циклу підприємства.

Фаза економічного циклу розвитку економічної системи є базовим зовнішнім чинником, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Залежно від фази економічного розвитку системи будуть різними темпи реалізації продукції, виробництва, їх співвідношення, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, доходів підприємства та населення. Так, у період економічної кризи темпи реалізації продукції відстають від темпів її виробництва, зменшуються інвестиції в товарні запаси, що, у свою чергу, призводить до ще більшого скорочення збуту за одночасного зменшення доходів підприємств і рівня доходів населення. Отже, знижується ліквідність підприємств та їх платоспроможність, що неодмінно негативно відбивається на ступені фінансової стійкості підприємства.

Другим базовим чинником I рівня виступає стадія життєвого циклу підприємства. Вона є основоположним чинником при визначенні загальноекономічної мети діяльності підприємства, для досягнення якої будуть спрямовані всі інші його стратегії (стратегія управління обсягами діяльності, стратегія управління власним та позиковим капіталом, фінансова стратегія). На рівні підприємства необхідно велику увагу приділяти з'ясуванню специфіки кожної окремої стадії його розвитку, оскільки специфіка кожної окремої стадії розвитку підприємства буде визначати також потенційні його можливості щодо забезпечення обсягів діяльності, а отже, величини прибутку, формування приросту активів та їх фінансування за рахунок окремих видів джерел, зокрема власними фінансовими ресурсами в необхідному обсязі з метою самофінансування, і разом із цим опосередковано формуватиме певний ступінь фінансової стійкості та стабільності фінансової діяльності підприємства.

Чинники II рівня — похідні. Вони є результатом дії основоположних (базових) чинників (фази економічного розвитку системи та стадії життєвого циклу підприємства). До складу чинників II рівня (похідних) належать:

- середній рівень доходів населення;
- демографічна ситуація;
- соціальна політика держави;
- податкова політика держави;
- грошово-кредитна політика;
- амортизаційна політика;
- загальний рівень стабільності;

- стратегія управління обсягами діяльності;
- стратегія управління активами;
- стратегія управління капіталом;
- стратегія управління грошовими потоками.

Чинники II рівня бувають як зовнішніми, так і внутрішніми.

Зовнішні чинники — це такі, вплив яких пов'язаний з характером державного регулювання (податкова, грошово-кредитна, амортизаційна, соціальна, демографічна політика тощо). Від ступеня відповідності видів, напрямів, методів цього регулювання і фази економічного циклу залежатиме характер та глибина впливу деталізуючих чинників, або чинників III рівня.

До внутрішніх похідних чинників II рівня, що забезпечують фінансову стійкість, належать стратегія управління обсягами діяльності підприємства, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом. Розроблена стратегія передбачає загальну потребу в активах, їх оптимальну структуру при одночасному визначенні джерел фінансування цієї потреби та оптимізації структури капіталу, що, у свою чергу, є гарантом досягнення ефективної пропорційності між коефіцієнтом фінансової прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства. Досягнення необхідної пропорційності між коефіцієнтом прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості має бути основною метою підприємства, оскільки це один із чинників, який сприяє максимізації його ринкової вартості.

Чинники III рівня — є деталізуючими. За допомогою їх з'ясовують і деталізують механізм впливу на фінансовий стан підприємства похідних чинників. До чинників III рівня (деталізуючих) відносять:

- рівень конкуренції;
- рівень інфляції;
- склад та структуру активів;
- стратегію управління власними фінансовими ресурсами та позиковим капіталом;
- стратегію управління ризиком.

Вплив чинників III рівня на фінансову стійкість є різним. Тому за їх значимістю одним із найважливіших внутрішніх чинників фінансової стійкості є оптимізація складу та структури активів підприємства. Аналогічним за своїм впливом є також правильний вибір стратегії управління активами. Значною мірою фінансова стійкість підприємства залежить від якості політики управління поточними активами, від того, який загальний обсяг оборотних коштів має підприємство, який розмір запасів та активів у грошовій формі. При зменшенні виробничих запасів та зростанні ліквідних активів підприємство може отримувати більший обсяг прибутку за рахунок залучення в оборот додаткових коштів, однак разом із цим виникає ризик неплатоспроможності підприємства. Оптимізація управління поточними активами полягає в тому, щоб забезпечити достатньо високий рівень прибутковості активів при одночасній мінімізації ризику втрати платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості.

Другим за своєю значущістю внутрішнім чинником III рівня є стратегія управління капіталом — оптимізація складу та структури джерел фінансування активів, власних фінансових ресурсів, а також правильний вибір політики управління ними. Зі збільшенням обсягу власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел збільшуються також потенційні можливості підприємства. Важливим є як загальний розмір прибутку, так і структура його розподілу, а саме та частка, яка спрямовується на реінвестиційні цілі.

Отже, політика розподілу та використання прибутку є одним із основних внутрішніх деталізуючих чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

На фінансову стійкість підприємства значний вплив мають кошти, що додатково мобілізуються на ринку позичкового капіталу. Збільшення позикового капіталу, з одного боку, приводить до зростання прибутковості власного капіталу, а з другого — надмірне зростання частки позикового капіталу призводить до зниження фінансової стійкості підприємства, зростання ризику втрати платоспроможності та фінансової незалежності. Отже, у цьому зв'язку особливо важливим є чинник умілого використання ефекту фінансового левериджу і забезпечення оптимізації структури капіталу підприємства.

Вплив зовнішніх чинників III рівня на фінансову стійкість особливо зростає на стадії економіки кризового періоду. З фінансовою стійкістю підприємства тісно пов'язаний обсяг платоспроможного попиту населення, оскільки зростання обсягу попиту є стимулом до розширення обсягу його діяльності. Останнє потребує зростання активів підприємства, що, у свою чергу, обумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансування цього приросту. Залучення додаткових джерел фінансування призводить до структурних змін у складі джерел фінансування активів, а отже, відповідно впливає на ступінь фінансової стійкості підприємства.

Падіння платоспроможного попиту, яке характерне для кризового періоду функціонування економіки, призводить до загострення конкурентної боротьби та підвищення рівня конкуренції на ринках різних типів. Гострота конкурентної боротьби — не менш важливий зовнішній чинник фінансової стійкості, оскільки така боротьба призводить до кон'юнктурних змін на товарних, ресурсних та фінансових ринках, що, у свою чергу, є причиною змін цін на продукцію підприємства (що впливає на можливі обсяги реалізації), на матеріальні ресурси (що змінює витрати на виробництво та реалізацію), на фінансові ресурси (що відбивається на можливості залучення підприємством позикових коштів).

Зовнішнім фактором III рівня, що впливає на фінансову стійкість, є рівень інфляції. Порівняно зі стабільним етапом розвитку в умовах економічної кризи зростає вплив інфляції, що негативно відбивається на ступені фінансової стійкості підприємства, оскільки зменшується обсяг його чистого прибутку. Це призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власних фінансових ресурсів підприємств при стабільній чи зростаючій потребі в ресурсах обумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого зросте вартість капіталу підприємства. Усе це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості підприємства.

Відсутність ефективного державного регулювання економіки призвела до її вкрай важкого стану, який характеризувався спадом виробництва за його низької ефективності, кризовим фінансовим станом підприємств, посиленням безробіття, особливо прихованого, розвитком інфляційних процесів, дестабілізацією грошово-фінансової системи, затуханням інвестиційної діяльності, приховуванням валюти за кордоном, зростанням внутрішнього боргу, боргу держави, зниженням життєвого рівня населення.

Державне регулювання економікою в умовах розвинутого ринку має здійснюватися не директивним управлінням виробничою і фінансовою діяльністю підприємств та інших суб'єктів господарської діяльності, а управлінням соціально-економічними процесами за допомогою таких перевічених світовою практикою економічних і правових важелів, як ціни, тарифи, відсотки, податки, кредити, цінні папери, амортизаційна політика, пільги, державне замовлення і контракт, резерви, субсидії, субвенції, державне мито. Вони виступають як прямі й опосередковані регулятори розвитку економіки, забезпечують умови для її саморегуляції в бажаному напрямі.

Отже, державне регулювання економіки має бути збалансованим і покликане не підміняти ринковий механізм, а доповнювати його завдяки превалюванню економічних важелів впливу на розвиток суспільного виробництва в межах дії економічних законів ринку. Щодо управління діяльністю підприємств їх менеджерами, то першочергове значення має управління фінансами, узгоджене із загальною економічною стратегією. За цих умов найбільш дієвими будуть важелі впливу на фінансову стійкість. Останню необхідно постійно вимірювати та аналізувати з метою пошуку резервів її зростання.

Список літератури

1. Гайдис Н.М. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посібн. / Н.М. Гайдис. - Львів : Вид-во ЛБІНБУ, 2006. - С. 414.
2. Заюкова М.С. Теорія фінансової стійкості підприємства : монографія / М.С. Заюкова. - Вінниця : Вид-во "Універсум", 2004. - С. 155.
3. Федонін О.С. Потенціал підприємства: Формування та оцінка : навч. посібн. / О.С. Федонін. - К. : Вид-во КНЕУ, 2006. - С. 261.
4. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.revolution.allbest.ru>.
5. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.intkonf.org>.
6. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.unian.net>.

В статті охарактеризовані внутрішні і зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. Особливу увагу приділено економічним регуляторам фінансового стану і фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Одержано 31.05.11

Ж.М. Пилипенко, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Прийоми та методи аналізу фінансового стану підприємства

У статті розкрито сутність прийомів фінансового аналізу, охарактеризовано методи аналізу фінансового стану підприємства.

фінансовий стан, горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, коефіцієнти

Головною проблемою сучасного фінансового стану підприємства є відсутність ефективної методики його оцінки та аналізу, несвоєчасне виявлення фінансової нестабільності. Тому важливо своєчасно виявити та усунути вади у фінансовій діяльності, відшукати управлінські рішення щодо поліпшення фінансової діяльності та фінансового стану підприємства.

Проблемам фінансового стану на підприємстві присвячено низку праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів. А саме, питання оцінки фінансового стану розглядає Дж. Кенон, В.В. Ковальова, С.Ф. Пок-ропівний, А.М. Поддєрьогін, І.А. Бланк, А.В. Войчак, В.В. Вітлінський, А.Д. Шеремет, М.І. Баканов, В.Г. Артеменко та інші.

Метою статті є дослідження прийомів та методів аналізу фінансового стану підприємства.

Досягнути повноти і завершеності теорії, як системи осмислених, обґрунтованих і досконалих знань, можливо тільки завдяки використанню розвинутої системи методології. Методологія виступає в якості програми і способу пізнання предмета. Саме вона є науково обґрунтованим планом перевірки гіпотез, вивчення механізмів дії тенденцій та закономірностей розвитку явищ і процесів, постановки і вирішення проблем.

Аналіз фінансового стану підприємства ґрунтується на відповідних методах пізнання процесів, пов'язаних з визначенням джерел, способів залучення та використання фінансових ресурсів. Застосування аналітичних методів та прийомів дає змогу визначати рівень та динаміку показників фінансового стану підприємства, виявляти вплив окремих факторів на фінансовий стан, прогнозувати фінансовий стан підприємства на перспективу.

Так само, як і методологія кожної галузі знань, методологія аналізу фінансового стану підприємства в якості обов'язкового визначального компонента має діалектичний метод пізнання. Це значить, що всі фінансові явища у сфері діяльності підприємства слід розглядати в динаміці, розвитку і взаємозв'язку.

Найпростішим елементом діалектичного методу пізнання є метод наукової абстракції. Він означає відмову від поверхневих, несуттєвих сторін явища з метою розкриття його внутрішніх, суттєвих, сталих і загальних зв'язків, визначення справжньої тенденції розвитку.

В аналітичному процесі широко використовуються методи аналізу і синтезу. Аналіз передбачає розчленування цілого на складові частини, їх оцінку та отримання часткових висновків. За допомогою синтезу здійснюється узагальнення окремих висновків, відтворення цілісності досліджуваного явища.

Поглиблення і конкретизація знань можуть бути здійснені шляхом використання спеціальних методів, як загальних для усіх або багатьох наук, так і притаманних якій-небудь одній або кільком галузям.

Широко використовуваним методом при аналізі фінансового стану підприємства є метод порівняння. Він дозволяє визначити динаміку показників фінансового стану, встановити тенденції його поліпшення чи, навпаки, погіршення і виявляти невикористані резерви зміцнення фінансового забезпечення підприємства. Зокрема, читання балансу підприємства засноване на використанні таких видів порівняльного аналізу, як горизонтальний, вертикальний, трендовий.

Можна назвати 6 основних прийомів аналізу :

1) горизонтальний (часовий) аналіз — порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний (структурний) аналіз — визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

3) трендовий аналіз — порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану);

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) — розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) порівняльний аналіз — внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми

порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками;

б) факторний аналіз — визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Горизонтальний аналіз дає змогу визначати абсолютні і відносні відхилення статей чи їх груп в порівнянні з минулими періодами, а також порівнювати їх значення в кінці звітного року з показниками на початок звітного року. Вертикальний аналіз призначений для розрахунку та оцінки структури засобів та їх джерел шляхом визначення питомої ваги окремих статей чи їх груп в підсумкових показниках. Трендовий аналіз передбачає обчислення відносних відхилень показників за ряд періодів від рівня базового періоду, для якого всі показники приймаються за 100%.

Слід пам'ятати, що порівнювати можна виключно однорідні показники, визначені згідно єдиної методики розрахунку і взяті за однакові календарні періоди.

Фінансовий стан підприємства формується під дією різноманітних факторів. Виявлення їх кількісного впливу можливе з використанням методів ланцюгових підстановок, обчислення різниць, індексного методу.

Сутність методу ланцюгових підстановок полягає в послідовній заміні базових факторних показників фактичними, починаючи з основного кількісного фактора і поступово переходячи до заключного якісного фактора. При цьому в доповнення до базових і фактичних розрахункових показників обчислюють допоміжні показники, які відображають результат зміни одного фактора при незмінних інших. При використанні ланцюгових підстановок потрібно забезпечити правильну послідовність виконуваних підстановок, яка зумовлюється таким розміщенням факторів, при якому кожен попередній фактор є кількісним по відношенню до наступного якісного фактора. Метод ланцюгових підстановок можна застосувати тільки тоді, коли між узагальнюючим показником та факторами, які на нього впливають, існує пряма або зворотна функціональна пропорційна залежність.

Метод обчислення різниць вважається найпростішим методом ланцюгових підстановок і застосовується у випадках необхідності виявлення впливу одного або двох факторів.

Індексний метод передбачає співвідношення двох показників фінансового стану підприємства за різні періоди або співвідношення однорідних показників фінансового стану різних суб'єктів господарювання. Для оцінки динаміки характеристик фінансового стану широко використовують індексні ряди.

Предметом фінансового аналізу підприємства є фінансові ресурси підприємства, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства — об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів — можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу — це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства. В економічній теорії та практиці існують різні класифікації методів економічного аналізу взагалі та фінансового аналізу зокрема.

Найчастіше використовуваними прийомами аналізу фінансового стану є коефіцієнти, розрахунок яких заснований на існуванні певних взаємозв'язків між окремими статтями балансу.

Крім класичних методів та прийомів та традиційних методів економічної статистики, при аналізі фінансового стану підприємства використовуються

математико–статистичні, економетричні методи, методи оптимального програмування.

Поряд з формалізованими, застосовуються і неформалізовані методи: експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, побудови системи аналітичних таблиць та інші. Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях.

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються і традиційні методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки), а також математико–статистичні методи (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів).

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства: описові, предикативні та нормативні.

Описові моделі є основними. До них належать: побудова системи звітних балансів; подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах; вертикальний та горизонтальний аналіз звітності; система аналітичних коефіцієнтів; аналітичні записки до звітності. Описові моделі засновані на використанні інформації з бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі — це моделі прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та прибутків підприємств, його майбутнього фінансового стану. Найбільш поширені з них: розрахунки точки критичного обсягу продажу, побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі).

Нормативні моделі — це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються, головне, у внутрішньому фінансовому аналізі. Їхня суть полягає у встановленні нормативів на кожен статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів виробів та у розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Фінансовий аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих факторних моделей.

Таким чином, у ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу. Їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Список літератури

1. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств / Т.Г. Бень, С.Б. Довбня // Фінанси України. - 2002, № 6. - С. 53-61.
2. Ветрова Н.М. Экономическая диагностика: проблемные аспекты / Ветрова Н.М. // Экономика и управление. - 2004. - № 4-5. - С. 6-8.
3. Копчак Ю.С. Проблеми діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / Копчак Ю.С. // Вісник СумДУ. - 2004. - № 9 (68). - С. 23-34.
4. Назаренко Н.С. Економічне обґрунтування управлінських рішень в малому та середньому бізнесі засобом фінансової діагностики / Назаренко Н.С. // ДонДУУ. - 2006. - №1 (35). - С.197-203.
5. Найденко О.Є. Методика діагностики стану внутрішнього середовища підприємства / Найденко О.Є. // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В.Даля. - 2005. - №2 (84). - С.162-170.

6. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємства / Павловська О.В. // Фінанси України. - 2001, № 11. - С. 54-62.
7. Приймак С.В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : Автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.00.08. / С.В. Приймак. - К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. - 20 с.
8. Раєвнева О.В. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства / Раєвнева О.В., Степурина С.О. // Економіка і регіон. - 2005. - №3 (6). - С. 74-80.
9. Сметанюк О.А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: Автореф. дис.. канд. екон. наук / 08.06.01. / О.А. Сметанюк - Хмельницький : Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. - 20 с.
10. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк. - К. : КНЕУ, 2002. - 290 с.
11. Андрейченко О. Нові підходи до формування дохідної бази місцевих бюджетів// Фінанси України.

В статті раскрыта сутність прийомів фінансового аналізу, охарактеризовані методи аналізу фінансового стану підприємства.

Одержано 31.05.11

Л.В. Ніколаєнко, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Оптимізація структури джерел фінансування підприємства

У статті охарактеризовано критерії та етапи оптимізації структури джерел фінансового забезпечення розвитку підприємства. Означено модель визначення оптимальної структури джерел фінансових ресурсів.

фінансові ресурси, власний капітал, позикові кошти, прибуток

Функціонування підприємства супроводжується безперервним кругообігом коштів, який здійснюється у формах витрат ресурсів і одержання доходів, їх розподілу і використання. При цьому визначаються джерела фінансових ресурсів, напрямки і форми фінансування, оптимізується структура капіталу, проводяться розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів, покупцями продукції, державними органами з сплати податків, персоналом підприємства тощо. Всі ці грошові відносини складають зміст фінансової діяльності підприємства, в якій найважливішу роль виконують фінансові ресурси.

Управління процесами формування й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, які утворюються для опосередкування розподільних відносин на всіх стадіях суспільного відтворення, складає зміст фінансової діяльності як держави в цілому, так окремих суб'єктів господарювання. Під кутом зору визначення фінансової діяльності як управлінської функції та її меж важливе значення має те, що розуміють під терміном „фінансові ресурси”.

В сучасних умовах в Україні спостерігається нестача фінансових ресурсів у багатьох суб'єктів господарювання. Це обумовлено рядом обставин. По-перше, втратою підприємствами власних фінансових ресурсів внаслідок збиткової їх роботи та інфляції. По-друге, недосконалістю системи оподаткування підприємств, що супроводжується іммобілізацією їх фінансових ресурсів. По-третє, високою вартістю залучення позичкових коштів. Проблема формування фінансових ресурсів підприємств

сьогодні значно загострилась впливом світової фінансової кризи.

Нестача фінансових ресурсів негативно впливає на виробничо-господарську діяльність підприємств, спричиняє виникнення та зростання заборгованостей перед суб'єктами господарювання, по оплаті праці та сплаті податків. При цьому зменшуються можливості фінансування подальшого розвитку підприємств, скорочуються надходження до бюджету. За цих обставин важливого значення для здійснення фінансово-господарської діяльності набуває формування в достатньому обсязі фінансових ресурсів підприємств.

Фінансові ресурси підприємств є одним із найважливіших для забезпечення їх діяльності видом ресурсів, але в той же час досить складним для дослідження. Здатність фінансових ресурсів трансформуватись у матеріальні, інтелектуальні, технічні, інноваційні та інші види ресурсів обумовлює їх вагомість у фінансово-господарській роботі підприємства.

Значний внесок у розробку теоретико-методологічних основ визначення сутності фінансових ресурсів та процесів їх формування і використання внесли вітчизняні вчені-економісти: Білик М.Д., Бланк І.О., Буряк Л.Д., Василик О.Д., Даниленко А.І., Загородній А.Г., Зятковський І.В., Костирко Л.А., Нам Г.Г., Сенчагов В.К., Огородник С.Я., Опарін В.М, Павлюк К.В., Поддєрьогін А.М., Романенко О.Р., Федосов В.М. та інші. В Росії дослідженню фінансових ресурсів присвятили свої праці Белоліпецький В.Г., Вахрін П.І., Ковальова А., Колчіна Н.В., Лапуста М.Г., Моляков Д.С., Л.П.Павлова, Г.Б.Поляк, Попова Р.Г., Родіонова В.М., Романовський М.В, Самонова І.Н., Скамай Л.Г., Г.І.Ткаліч та інші.

На сьогодні важливим є питання розширення джерел фінансового забезпечення підприємств та зміцнення їх фінансової стійкості.

Мета статті полягає в дослідженні механізмів оптимізації структури джерел фінансування підприємства.

Підприємство будує структуру джерел фінансування, виходячи зі своїх цілей або критеріїв оптимізації, у випадку якщо оптимальна структура фінансових ресурсів уже сформована. Подібних цілей може бути декілька, і тоді комбінація використовуваних фінансових ресурсів буде визначатися комбінацією цих цілей. Але деякі цілі, встановлені підприємством, не передбачають досягнення цільової - оптимальної структури фінансових ресурсів. Такими цілями є, наприклад, зростання доходів власників від участі їх капіталу у підприємстві, збереження контролю над підприємством, деякі інші цілі.

У цій ситуації, яка характеризується тим, що власники не визначили пріоритетів оптимальної структури фінансових ресурсів, керівництво підприємства має можливість наполягати на встановленні цільової структури джерел фінансування. У цьому випадку, відповідно до сучасних теорій діяльності підприємства, керівництво зацікавлено у залученні якомога більшого обсягу фінансових ресурсів за прийнятною вартістю. Прагнення залучити найбільшу кількість фінансових ресурсів за прийнятною ціною може забезпечити подальший розвиток підприємства максимальними темпами при збереженні певного рівня прибутковості.

Якщо на початку діяльності підприємство функціонує тільки за рахунок власних фінансових ресурсів, тобто частка позичених коштів дорівнює нулю - керівництво, діючи на підставі обраного цільового орієнтира, починає акумулювати позичені кошти з метою забезпечення розвитку підприємства. Залучення позикових фінансових ресурсів буде тривати доти, доки рентабельність діяльності підприємства дасть змогу сплачувати відсотки за користування кредитами.

При зростанні кількості позичених коштів плата за користування ними буде збільшуватися, що призведе до підвищення ціни на власний капітал. Відповідно до теорії витрат, пов'язаних з можливим банкрутством, ризик банкрутства збільшиться. Це спричинить наближення середньозваженої ціни капіталу до рентабельності

підприємства. У цьому випадку подальше зростання кількості використовуваних ресурсів буде менш привабливим.

При досягненні певної мінімальної різниці залучення позикових коштів припиниться, тому що, з одного боку, підприємству буде не вигідно використовувати додаткові позичені кошти, оскільки їх вартість зростатиме, а з іншого - у певний момент власники позичених коштів можуть самі відмовитись від надання коштів підприємству. Якщо інвестор вважатиме, що надання певної кількості позикових ресурсів докорінно погіршить стан підприємства і, як наслідок знизить доходи інвестора, то він відмовиться від фінансування.

Для подальшого розширення своєї діяльності підприємству необхідно збільшити величину власного капіталу. Це може бути зроблено або за рахунок нагромадження нерозподіленого прибутку, або за рахунок збільшення власного капіталу, тобто за рахунок залучення додаткових фінансових ресурсів від власників.

Зростання власного капіталу зумовлює зниження частки позикових фінансових ресурсів і підвищує кредитоспроможність підприємства, збільшуючи, тим самим, його фінансову незалежність. Сучасні економічні словники під кредитоспроможністю розуміють такий фінансово-господарський стан підприємства, який дає інвестору впевненість в ефективному використанні підприємством позичених коштів, а також у його здатності й готовності повернути ці кошти відповідно до обумовлених вимог. Зростання кредитоспроможності забезпечує надходження додаткових позикових коштів і цикл повторюється.

На наш погляд, основні етапи подібного циклу мають такий вигляд:

1. Підприємство залучає додаткові позичені кошти доти, доки це є прибутковим (з урахуванням відсоткових виплат) і поки в нього існує така можливість.

Прибутковість при цьому визначається як перевищення прибутку до відрахування відсотків і податків суми відсоткових платежів. Якщо прибуток перевищує відсоткові платежі, то підприємству вигідно розвиватися за рахунок позикових фінансових ресурсів. Якщо прибуток є меншим, то господарюючий суб'єкт зазнаватиме збитків і залучення додаткових позичених коштів знизить вартість підприємства;

2. Після досягнення того стану, коли підприємство не може віднайти позикові кошти за прийнятною ціною (що свідчить про перевантаженість підприємства боргами порівняно з величиною власного капіталу), підприємство має збільшувати суму власного капіталу. Сума зростання власного капіталу має бути такою, щоб збільшити кредитоспроможність підприємства і тим самим повернути вартість пропонуваних йому позикових коштів на попередній рівень.

У подальшому підприємство знову може розвиватись за рахунок позикових коштів, поки не дійде того стану, коли не матиме можливості заплатити за вартість позикових ресурсів.

Довгострокова динаміка підприємства, яке розвивається, може бути охарактеризована таким чином.

Перший етап передбачає вибір критерію оптимізації й визначення цільової структури джерел фінансування.

Метою першого етапу є визначення керівництвом підприємства частки позикових коштів, яку воно намагається максимізувати. Наші дослідження показали, що підприємства у своїй більшості не мають чітко визначеної програми оптимізації структури джерел фінансових ресурсів. Використання капіталу відбувається спонтанно, тобто підприємство не визначає наперед, з якими джерелами фінансових ресурсів воно буде працювати впродовж певного періоду. Тому при виборі критерію оптимізації підприємства мають розробляти чітко визначену на певний період структуру джерел фінансування, документально зафіксовану власниками підприємства. Якщо структура джерел фінансування на підприємстві визначена, то підприємство вільно працює з

інвесторами. У процесі використання позикових коштів відбувається порівняння досягнутої структури джерел фінансових ресурсів з цільовою структурою. При досягненні цільової структури вважається, що процес формування структури джерел фінансових ресурсів на підприємстві закінчено. За умови, що цільова структура не досягнута, відбувається виявлення обмежень - законодавчих, галузевих, ринкових.

Обмеження визначаються сукупністю зовнішніх умов, у яких функціонує підприємство. Узагальнення існуючих підходів дає змогу виділити такі типи обмежень на структуру джерел фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів: законодавчі; галузеві; обмеження, висунуті суб'єктами ринку капіталу.

Законодавчі обмеження поділяються на:

1) обмеження, пов'язані зі строками залучення і використання різних видів фінансових ресурсів;

2) обмеження, пов'язані з особливостями оподаткування.

Обмеження, пов'язані зі строками залучення й використання різних видів фінансових ресурсів, повинні задовольняти формальну умову фінансової заможності підприємства, тому що в протилежному випадку проти нього може бути порушено справу про банкрутство.

Отже, господарюючий суб'єкт має уважно ставитися до строків сплати різних зобов'язань, бо інакше його діяльність може бути припинена за рішенням суду відповідно до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (набув чинності 18.02.2008 р.). Говорячи про затримку платежів, ми маємо на увазі затримки платежів, не пов'язані з фактичним банкрутством підприємства. У цьому випадку мова йде або про технічні затримки платежів, або про навмисне рішення використати кошти саме цього джерела фінансування, оскільки це визначено доцільністю позиції підприємства.

Найбільшою мірою вплив саме цієї особливості законодавства стосується позикових коштів, і особливо залучених коштів, через найменш чітко, порівняно з іншими видами позикових коштів, визначення строків їх використання.

Ряд законодавчих особливостей формування структури джерел фінансування пов'язаний з оподаткуванням. На жаль, в Україні до цього часу відсутній Податковий кодекс, і ми не можемо чітко визначити вплив оподаткування на формування структури джерел фінансування підприємств.

За певних умов підприємство не зможе зараховувати видатки, пов'язані з виплатою винагороди власникам різних видів позикових коштів, у рахунок зменшення оподатковуваної бази при розрахунку податку на прибуток. Оскільки цей факт істотно впливає на фактичну вартість використовуваних позикових коштів, його, безумовно, має брати до уваги підприємство при прийнятті рішень щодо вибору різних джерел фінансування.

Узагальнюючи існуючі підходи, відзначимо основні моменти:

- по-перше, чим більше період, на який заморожуються кошти підприємства у зв'язку з виробничою необхідністю (будівництво, незавершене виробництво, запаси, дебіторська заборгованість тощо), тим більшою має бути частка довгострокових джерел фінансування. У протилежному випадку зростає ризик втрати платоспроможності підприємства;

- по-друге, чим вищою є додана вартість, вироблена підприємством, тим меншою має бути частка позикових коштів, які надаються йому кредиторами, тобто тим меншим буде рівень фінансування поточної діяльності підприємства за рахунок поточних зобов'язань;

- по-третє, якщо внутрішньогалузева кооперація є досить розвинутою, то підприємству необхідний менший обсяг коштів для фінансування своїх активів (як основних коштів, так і запасів, сировини, палива й матеріалів). Обмеження, висунуті

суб'єктами ринку капіталу, визначають граничну величину певного джерела, тому їх існування впливає на структуру джерел фінансових ресурсів підприємства.

Таким чином, додержуючись розробленої моделі визначення оптимальної структури джерел фінансових ресурсів, підприємство, незалежно від того, є в нього зафіксована цільова структура джерел фінансових ресурсів, чи ні, може сформувати оптимальну для себе структуру джерел фінансових ресурсів на найвищому рівні. Тобто буде визначено оптимальне співвідношення власного капіталу й позичених коштів. При цьому в основу цієї моделі закладені основні теоретичні положення сучасної фінансової школи, що робить її актуальною і дає змогу враховувати фактори зовнішнього середовища, які впливають на процес формування джерел фінансових ресурсів підприємства, а також брати до уваги цілі підприємства в галузі фінансування і наявність різних обмежень. Саме ці особливості визначають наукову новизну розробленої моделі та її актуальність для використання на практиці. При цьому розроблена модель є простою у використанні і дає змогу здійснювати обґрунтовані рішення в галузі діяльності підприємства із залученням відносно невеликого обсягу необхідної інформації.

В статтю охарактеризовано критерии и этапы оптимизации структуры источников финансового обеспечения развития предприятия. Обозначено модель определения оптимальной структуры источников финансовых ресурсов.

Одержано 31.05.11

Д.В. Дмитрієв, магістрант гр. ФК-10-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Фінансова підтримка малого підприємництва

Стаття містить характеристику механізмів фінансової підтримки малого підприємництва, дослідження їх особливостей та впливу на активізацію розвитку малих підприємств.
мале підприємництво, лізинг, франчайзинг, консалтингові послуги, венчурне фінансування

Формування економіки ринкового типу об'єктивно вимагає становлення малого підприємництва як повноцінного суб'єкта ринку, зміцнення його позицій в умовах конкурентного середовища. З розвитком даного сектора економіки пов'язується можливість розв'язання низки важливих проблем загальнодержавного та регіонального значення: забезпечення зайнятості населення, подолання бідності, підвищення рівня ділової активності населення, зміцнення економічного потенціалу регіонів, сприяння розвитку конкуренції у підприємницькому середовищі. Потреба у створенні ефективної системи фінансової підтримки малого підприємництва та вдосконалення існуючої законодавчої бази, що регулює підприємницьку діяльність, зумовлена роллю цього сектора економіки в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни.

Значення кредитування підприємницької діяльності в економіці зумовило постійну увагу дослідників до вивчення різних аспектів цієї проблеми. Перші спроби її теоретичного осмислення були здійснені у XVII ст. Вагомий внесок у дослідження підприємництва протягом XVIII-XIX ст. ст. зробили відомі вчені Р. Кантільйон, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, А. Маршалл, а в XX ст. – М. Вебер, В. Зомбарт,

Й. Шумпетер, Ф. Хайек та інші.

Окремі питання, пов'язані зі створенням умов для розвитку підприємницької діяльності, розглядаються у наукових працях таких зарубіжних вчених, як К. Брюмер, Р. Дамарі, Е. Дж. Доллан, П. Друкер, В. Лексіс, Х. Піхлер, Е. Стонер, А. Хоскінг. Проблеми малого підприємництва, і зокрема питання його кредитування, досліджують сучасні вітчизняні науковці, зокрема В. Бодров, З. Варналій, Л. Воротіна, В. Грушко, М. Дем'яненко, А. Кисельов, Т. Ковальчук, М. Крупка, О. Кужель, І. Кузнецова, І. Михасюк, А. Пересада, А. Поддєрьогін, М. Савлук, А. Чухно.

Однак питання фінансового забезпечення розвитку малих підприємств сьогодні потребує пильної уваги з боку науковців.

Метою даної статті є дослідження механізмів фінансової підтримки малого підприємництва.

Малі підприємства об'єктивно займають більш слабку позицію на ринку порівняно з великими і середніми. З одного боку, для малих підприємств характерний значний потенціал росту і гнучкість ринкової поведінки, які забезпечують їхнє виживання і розвиток, а з другого для реалізації цього потенціалу потрібно забезпечити доступ до ресурсів, які дають малим підприємствам практичну можливість здійснювати активну підприємницьку діяльність.

Вважаємо, що для забезпечення виконання цих завдань потрібно розвивати механізми підтримки малого бізнесу і насамперед, фінансові механізми.

Зазначимо, що державна фінансова підтримка малого підприємництва може здійснюватися як шляхом спрямування бюджетних коштів безпосередньо в сферу малого бізнесу, так і опосередковано, шляхом створення сприятливих умов для залучення інвестицій і накопичення капіталу в цьому секторі економіки. Для забезпечення функціонування цих механізмів перед державою стоїть завдання забезпечення необхідного рівня бюджетних асигнувань і їхнього ефективного використання. На нашу думку, потрібно передбачати спеціальні бюджетні асигнування з метою підтримки і розвитку малого бізнесу в розмірі фіксованої частки витрат державного і місцевих бюджетів. Попередні розрахунки й аналіз закордонного досвіду показують, що з урахуванням масштабності завдань розвитку малого підприємництва України і його ролі в економічній політиці держави на ці цілі варто спрямовувати не менше 1-2 % загального обсягу видаткової частини бюджетів.

Обґрунтовуючи розвиток механізмів фінансової підтримки малого підприємництва, зазначимо, що особливу увагу варто приділити такому методу фінансової підтримки, як надання гарантій з боку фондів, оскільки саме система фондів може стати основним каналом прямого фінансового сприяння розвитку малого бізнесу. Використання гарантійних механізмів фінансової підтримки малого підприємництва може бути дуже ефективним. За попередніми оцінками, надання державних гарантій і поруки по кредитах, за якими звертаються суб'єкти малого бізнесу в комерційні банки, значно збільшує кількість проектів і програм, які отримують державну підтримку, порівняно з прямим наданням позичок з державних і приватних джерел.

Враховуючи те, що державні гарантії повинні надаватися тільки на частину кредиту (виходячи з практики забезпечення частини кредиту власними залученими активами самого підприємця), фактичний обсяг кредитних ресурсів, що виділяються на ці цілі для фінансування, може перевищити державні ресурси в 4-5 разів. Це свідчить про значний мультиплікативний ефект застосування даного механізму і його позитивний вплив на стимулювання приватних інвестицій.

Крім того, у разі надання гарантій кошти не заморожуються на тривалий час до повного повернення позички, а залишаються в розпорядженні державного фінансового інституту і можуть бути використані на інші цілі.

Це особливо актуально при незначному обсязі бюджетних асигнувань, що виділяються державою на підтримку малого бізнесу, і його низькій заставній

спроможності. Ще одним важливим чинником використання гарантійного резерву для підтримки малого підприємництва може бути компенсація частини процентних ставок по кредитах комерційних банків (особливо на початковому етапі реалізації проекту, коли ще не почалося повернення коштів), що також розширює кількість одержувачів фінансової підтримки і полегшує доступ малих підприємств до комерційних кредитів.

Потенційні можливості гарантійного механізму можуть бути збільшені шляхом розміщення вільних коштів фонду в комерційних банках для запобігання інфляційного знецінення коштів гарантійного фонду та створення товариств взаємної гарантії, гарантійний фонд яких утворюється за участю коштів малих підприємств, підприємницьких спілок і асоціацій, торгово-промислових палат, фондів, комерційних банків та інших джерел.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що значні резерви залучення позикових коштів у сферу малого підприємництва закладені в розвитку позабанківського ринку капіталу. Передусім ідеться про створення системи взаємного кредитування малих підприємств через кредитні спілки.

Пошук дешевих ресурсів для кредитування малого підприємництва змушує шукати нові форми залучення коштів. Механізм кредитної спілки припускає добровільне акумулювання коштів його учасників, згодних відмовитися від високих ринкових ставок по депозитах комерційних банків з метою отримання пільгових кредитів. Перспектива для окремого учасника, який виступає одночасно і вкладником, і позичальником, пов'язана виключно з цільовою спрямованістю коштів, що акумулюються. Як вкладник, учасник кредитної спілки розраховує повернути свій внесок із відсотками, які дорівнюють чинним ринковим ставкам по депозитах. Як позичальник, він сподівається отримати необхідну суму пільгового кредиту, що перекриє упущену вигоду від не розміщеного на ринку депозиту. Якщо припустити, що середній розмір кредиту дорівнює 15 тис. гривень, середній термін кредитування – один рік, а середня сума депозиту становить 1,5 тис. гривень, то для підтримки життєздатності кредитної спілки потрібно не менше десяти учасників. При цьому кожен учасник повинен мати проект, ефективність якого має бути не нижчою від ринкової ставки по депозитах.

Залученню додаткових фінансових ресурсів можуть сприяти розвиток і правове врегулювання питань іпотечного кредитування, тобто надання позикових коштів під заставу нерухомого майна малого підприємства або особи, яка має намір почати власну підприємницьку діяльність. Об'єктом іпотечного кредитування можуть бути як майно, що належить суб'єктам малого підприємництва на правах власності, так і особисте майно підприємця (зараз достатньо поширене кредитування під заставу квартир). Водночас радикальне поліпшення стану малого підприємництва на ринку кредитних ресурсів можливе лише за умови загальної фінансової стабілізації, зниження процентних ставок, рівня інфляції.

На нашу думку, поліпшенню фінансового становища малих підприємств, накопиченню власних і залученню позикових коштів повинна сприяти і гарантована законодавством участь суб'єктів малого підприємництва у виробництві продукції для державних потреб. Встановлення обов'язкової мінімальної квоти на розміщення замовлень для державних потреб на малих підприємствах дає їм гарантований ринок збуту продукції та послуг і дозволяє оптимально планувати свою виробничу і фінансову діяльність, забезпечує регулярне надходження коштів від державних замовників, а також підвищує можливість отримання позики. Останнє твердження є правомірним тільки при виконанні державою своїх зобов'язань по платежах.

Одним з найважливіших механізмів підтримки суб'єктів малого підприємництва є лізинг. Джерелом розвитку лізингового ринку є закладені в ньому потенційні можливості і переваги як для лізингоотримувача, так і для лізингодавця.

Цілком зрозуміла суперечність, що виникає між прагненням інвестувати кошти в підтримку малого підприємництва і ризиком їхньої цілості, порушується деякою мірою створенням інституту акумулювання і контролю за цільовою витратою інвестицій у формі лізингових компаній. Саме ці можливості і переваги дають підставу сподіватися, що лізинг найближчим часом стане одним із найважливіших інструментів акумулювання вітчизняного капіталу і спрямування його у малий бізнес. Чотирма базовими перевагами лізингу порівняно з іншими механізмами фінансової підтримки малого підприємництва є:

1. Фінансовий лізинг передбачає надання малим підприємствам устаткування, а не коштів на його придбання. Таким чином, можна бути впевненими, що надані кошти стовідсотково будуть використані за своїм призначенням. При цьому, розглядаючи заявки малих підприємств на лізинг, спеціалісти лізингових компаній мають можливість не тільки оцінити економічну ефективність запропонованого проекту, а й, маючи доступ до надійних баз даних з устаткування і його постачальників, перевірити відповідність устаткування, що закуповується, сучасним вимогам якості світового рівня.

2. Застосування лізингу дає можливість різко знизити ризик втрати наданих фінансових засобів. Адже відповідно до прийнятих нормативних актів власником устаткування, що одержується по лізингу, є лізингова компанія або лізингодавець, і у разі помилки при виборі лізингоотримувача і нездатності його ефективно використовувати надане устаткування завжди є можливість передати це устаткування іншому лізингоотримувачу. Крім того, невисока вартість устаткування дає змогу диверсифікувати виникаючі при лізингу ризики між численними лізингоотримувачами.

3. Надзвичайно важливою є можливість попередньої обробки та узгодження схеми платежів лізингоотримувача з лізингодавцем, яка враховує реальні терміни постачання устаткування, його монтажу, пуску і виходу на проектні потужності, що дає змогу з високим ступенем точності планувати реінвестиції коштів, що повертаються у нові проекти підтримки малих підприємств.

4. Використання лізингу дає можливість малим підприємствам більш повно реалізовувати перспективний план свого розвитку. Погодивши з лізингодавцем повний комплект необхідного устаткування для здійснення загального плану розвитку, підприємець може отримати частину устаткування для першого етапу і, здійснюючи відповідно до договору лізингові платежі, мати гарантію своєчасного отримання устаткування для наступних етапів розширення бізнесу.

Особливо потрібні лізинговим компаніям державні гарантії для отримання іноземних кредитів на придбання устаткування. Це дає можливість здійснювати масштабні закупівлі устаткування за зниженими цінами, що є непрямою фінансовою підтримкою лізингоотримувачів в особі представників малого підприємництва.

Також пропонуємо застосувати франчайзинг як механізм фінансової підтримки малого підприємництва. Цей механізм припускає використання торгової марки великої фірми для розвитку малого підприємства. Незважаючи на різноманітні варіанти договірних взаємовідносин великої фірми – франчайзера і малого підприємства – франчайзі (договір, пайова участь у капіталі, створення філії, передача прав на використання торгової марки, передача устаткування, навчання персоналу), фінансовий механізм власне франчайзингу полягає в тому, щоб компенсувати за допомогою мережі операторів постійні витрати франчайзера. З погляду великої фірми, нижня межа ціни франшизи визначається витратами по контролю за чистотою торгової марки, переданим франчайзі технологіями й устаткуванням. З погляду оператора-франчайзі, верхня межа ціни франшизи повинна забезпечувати йому певний середній очікуваний прибуток. Таким чином, загальний прибуток, отриманий від бізнесу, повинен розподілятися між франчайзером і франчайзі з урахуванням зазначених верхньої і нижньої меж, обумовлених кожною із сторін на основі свого внутрішнього розуміння і

принципів господарського розрахунку. Якщо бізнес франчайзера переборює точку безбитковості, то його подальше розширення пов'язане тільки з компенсацією поточних витрат на створення нового підприємства. Очевидно, при цьому сам бізнес повинен забезпечувати таку ефективність, яка перевищує якийсь середній рівень прибутковості, наприклад, така, що дорівнює тарифним ставкам по депозитах.

На нашу думку, ще одним механізмом фінансової підтримки малого підприємництва є надання консалтингових послуг. У даному разі це може бути пов'язано із зниженням витрат на розробку й експертизу проектів. У рамках існуючих технологій підприємець змушений оплачувати послуги і розробника-консультанта, і банківського експерта, який переробляє той самий обсяг інформації, що й консультант. Якщо розробку проекту із самого початку здійснює безпосередньо банк або його довірена структура, то витрати на консалтинг можна зменшити у два рази. Як наслідок витрати з кредитування проекту для підприємця скорочуються на 2,5-3 %.

Вважаємо за доцільне використання венчурного фінансування як одного з методів фінансової підтримки малого підприємництва. Застосування венчурного фінансування будується на звичайній ризиковій схемі, яка припускає, що хоча б частина інноваційних проектів, які інвестуються, матиме таку високу прибутковість, що покриє збитки невдалої реалізації інших проектів.

Стаття содержит характеристику механізмів фінансової підтримки малого підприємництва, дослідження їх особливостей і впливу на активізацію розвитку малих підприємств.

Одержано 31.05.11

Ф.В. Вербовий, магістрант гр. ФК-10-МБ
Кіровоградський національний технічний університет

Методичні підходи до управління кредитними ризиками

Стаття містить характеристику кредитної політики банку, дослідження кредитних ризиків, обґрунтування методів їх мінімізації.
кредитний ризик, кредитний портфель, диверсифікація позик, лімітування, управління процедурою кредитування

Управління кредитним ризиком є основним в управлінні банком. Банк повинен уміти ефективно управляти кредитним ризиком, оскільки він вкладає в позики не власні, а залучені у третіх осіб кошти. При цьому процедури кредитування та управління кредитним ризиком мають розмежовуватись, оскільки безпосередні і тривалі контакти співробітників кредитного відділу з клієнтами можуть розвивати суб'єктивізм у стосунках з клієнтами банку — позичальниками. Оцінювання кредитного ризику та управління ним повинні здійснювати співробітники банку, які мають досвід в аналізі кредитного ризику, але безпосередньо не пов'язані з видаванням кредитів.

Механізм управління кредитним ризиком полягає в розробці та реалізації кредитної політики, визначенні основних параметрів кредитного портфеля та управлінні ним, а також в управлінні процедурою кредитування.

Кредитна політика визначається сукупністю письмово зафіксованих правил, стандартів та процедур, якими повинні користуватися співробітники відповідних підрозділів банку при управлінні як окремими кредитами, так і кредитним портфелем у цілому. Правила, стандарти та процедури ефективної кредитної політики мають забезпечувати банківській установі при їх неухильному виконанні необхідні якість кредитного портфеля та рівень доходу.

Управління кредитним портфелем полягає у:

- визначенні основних параметрів кредитного портфеля;
- диверсифікації портфеля за галузями кредитування, термінами, обсягами кредитних угод, механізмами погашення та ставками;
- створенні та управлінні портфелем.

Ефективне управління портфелем передбачає правильний вибір основних характеристик портфеля, його диверсифікацію щодо ринків та їх сегментів, параметрів кредитів і позичальників, кредитних інструментів. При виборі конкретних характеристик портфеля важливо правильно оцінити притаманні їм ризики — як поточні, так і очікувані в майбутньому. Будь-яким змінам у структурі кредитного портфеля мають передувати зміни в кредитній політиці банку, в системах контролю та нагляду за кредитами.

До основних характеристик портфеля належать: цільові ринки кредитування, види позичальників, види кредитів та кредитних інструментів. Цільові ринки можуть класифікуватись як за галузевими, так і за географічними ознаками. Це можуть бути підприємства, що належать певній галузі чи розміщені на визначених територіях. Позичальниками банку можуть бути як малі підприємства, так і великі компанії, приватні особи чи іноземні учасники ринку.

Види кредитів, що надає банк, значною мірою залежать від вибору цільових ринків кредитування та позичальників. Так, підприємства сільського господарства потребуватимуть насамперед сезонного кредитування. Фінансування банком купівлі нерухомості викличе появу в портфелі іпотечних кредитів. Засобами надання різних видів кредиту є різноманітні кредитні інструменти — кредитні лінії, акредитиви, векселі, факторингові, лізингові операції тощо.

Диверсифікація кредитного портфеля проводиться з метою мінімізації ризиків за портфелем. Ризики мають бути такого рівня і характеру, щоб банк міг не тільки прийняти їх на себе, а й кваліфіковано управляти ними. До основних методів формування диверсифікованого кредитного портфеля, що відповідає поточним потребам кредитного ринку та вимогам конкурентного середовища, є структурування та лімітування позик. Лімітуванням позик називають спосіб встановлення сум граничної заборгованості по позиках конкретному позичальнику, що здійснюється через встановлення лімітів кредитування. Структуруванням позик називають процес визначення основних характеристик позики, які б відповідали цілям кредитування та потребам банку. Потреби банку будуть задоволені, якщо структура кредиту задовольнятиме вимоги до параметрів кредитного портфеля та вимоги щодо розміру кредитного ризику, який згоден прийняти на себе банк.

Мистецтво ефективного управління кредитним портфелем полягає в формуванні оптимального за рівнем ризику та диверсифікації портфеля. Надзвичайна диверсифікація кредитного портфеля на відміну від диверсифікації портфеля цінних паперів може приводити до негативних наслідків і втрат по кредитах. До негативних наслідків може призвести також значна концентрація портфеля кредитів щодо цільових ринків чи конкретних видів кредитів. Звичайно, банки, що мають значний досвід роботи в певному секторі економіки чи з певною категорією позичальників, можуть підвищувати концентрацію кредитного портфеля до певного рівня, підвищуючи при цьому якість та ефективність кредитування.

Можливості у формуванні якісного кредитного портфеля значно вищі у банків, які мають добру репутацію і займають відповідну позицію на ринку банківських послуг. Для диверсифікації ризиків банки можуть тримати в кредитному портфелі визначені частки позичальників різного кредитного рейтингу. Таку саму диверсифікацію банки можуть здійснювати за галузевою, регіональною, строковою ознаками.

Управління процедурою кредитування відіграє чи не найважливішу роль в управлінні кредитним ризиком.

Основні етапи управління процедурою кредитування такі.

1. Створення кредиту. Саме на цьому етапі робиться переважна більшість помилок. Може бути проведений досить поверхневий аналіз кредитної заявки, неправильно оцінені кредитні ризики, неправильно визначені терміни та умови погашення кредиту.

Процедура створення кредиту складається з трьох етапів:

- а) подання та попередній аналіз кредитної заявки;
- б) оцінювання кредитних ризиків;
- в) проведення переговорів.

При поданні та попередньому аналізі заявки співробітник кредитного відділу, для того щоб мати можливість оцінити ризик невиконання зобов'язань з боку позичальника, повинен знайти відповіді на такі питання:

- Яка морально-етична репутація потенційного позичальника? Яка репутація його як підприємця? Які можливості маркетингу та менеджменту на підприємстві?

Особливо важливими є відповіді на ці запитання у разі нового клієнта або дрібних та середніх фірм.

- Яка якість кредитної заявки, наскільки вона реалістична з економічного та ділового погляду? Чи реальні терміни та цілі використання кредиту?
- Чи прийнятна ціль використання позики для банку? Чи приводить вона до більшої диверсифікації кредитного портфеля банку та до зменшення його ризиковості?
- Чи мають співробітники банку достатній рівень компетентності, щоб оцінити дану заявку?

При оцінюванні кредитних ризиків насамперед визначається дійсна причина фінансування. Причина, названа позичальником, може не збігатися з дійсною причиною кредитування. Знання реальної причини надання кредиту дає змогу співробітнику банку визначити необхідну структуру кредиту: вид кредиту, термін та механізм погашення. Як правило, термін кредиту обмежують терміном життя проекту, графік погашення узгоджують з особливостями очікуваного по проекту грошового потоку.

Після цього аналізують джерела погашення кредиту. Джерелами погашення довгострокових кредитів є прибутки, які будуть отримані фірмою-позичальником протягом тривалого періоду в майбутньому. Тому аналіз джерел погашення в цьому випадку полягає у вивченні перспектив розвитку фірми на тривалий період та її можливостей отримувати в майбутньому прибуток, достатній для повернення основної суми боргу і процентів. З цією метою докладно аналізується фінансова звітність за попередні роки і складається досить точний прогноз очікуваних грошових потоків на основі бізнес-планів позичальника. При короткостроковому кредитуванні основним джерелом погашення кредиту є виручка від реалізації продукції. Тому перш за все розглядаються оборотні засоби підприємства та аналізуються можливості перетворення їх на готівку з метою використання додаткових джерел погашення кредиту.

Наступним етапом проведення оцінювання підприємницьких ризиків, які супроводжують конверсію активів позичальника і полягають у можливості виникнення таких обставин, які будуть протидіяти ефективному завершенню обороту активів.

Підприємницькі ризики можуть бути пов'язані як з діяльністю конкретної фірми, так і з характером галузі. Це ризики в господарському циклі, а саме ризики при закупівлі сировини, в процесі виробництва, при реалізації продукції та при розрахунках з покупцями. Оцінка підприємницьких ризиків складається з оцінки ризиків, притаманних галузі, до якої належить позичальник, взагалі й з оцінки ризиків у господарській діяльності самого позичальника. Для цього аналізується конкурентоспроможність позичальника, ефективність його господарської діяльності та якість менеджменту.

Останнім кроком в оцінюванні кредитних ризиків позичальника є проведення кількісного аналізу. З цією метою аналізуються фінансова звітність позичальника за поточний та попередні роки, фінансові показники та очікувані в майбутньому грошові потоки. Іншими джерелами інформації, що використовуються для проведення кількісного аналізу, є оцінки та аналітичні звіти третіх осіб, безпосереднє відвідування фірм і аналіз постачальників.

Багато, щоб фінансова інформація, яка використовується для проведення кількісного аналізу, охоплювала не менш як три роки, а остання інформація була не більш як 6 міс. давності. Фінансова інформація, що подається позичальником до банку, як правило, містить:

- річну або квартальну фінансову звітність — баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про джерела та використання фінансових ресурсів, звіт про грошові потоки;
- докладну структуру запасів, розшифровку дебіторської та кредиторської заборгованості за останні 12—18 міс., якщо надається короткостроковий кредит;
- бізнес-план, що містить різні варіанти фінансового плану та прогноз грошових потоків на період надання позики, якщо надається довгостроковий кредит;
- особисті фінансові декларації за попередні 3 роки, якщо кредит надається приватній особі або якщо важко відділити активи фірми від особистих активів підприємця.

Слід зауважити, що в сучасній світовій практиці кредитування оцінка ризиків неповернення кредиту ґрунтується переважно на оцінці параметрів грошових потоків від операційної діяльності позичальника, тобто на його можливості створити адекватний грошовий потік, достатній для покриття боргу і подальшого розвитку. В країнах з перехідною економікою при оцінюванні поверненості кредиту найважливішими параметрами є розмір та ступінь ліквідності забезпечення.

2. Схвалення кредиту. Процедура схвалення кредиту полягає в перевірці документів і застави, юридичному оформленні кредитного договору та видаванні кредиту.

Кредитний договір є юридичною угодою, що визначає терміни й умови надання кредиту, фінансові та інші, пов'язані з ними вимоги, виконання яких банк чекає від позичальника протягом періоду дії кредитної угоди, а також умови, якими банк може обмежити цей договір. Крім зобов'язань щодо погашення кредиту кредитний договір може містити захисні статті — застереження. Вони є переліком умов, яких повинен дотримуватись позичальник за вимогою кредитора. Наприклад, це може бути зобов'язання підтримувати визначений мінімальний рівень оборотного капіталу, фінансового леверіджу чи чистих активів.

Крім кредитного договору банк протягом усього періоду роботи з клієнтом веде кредитну справу, в якій реєструє в хронологічному порядку всі взаємовідносини з клієнтом.

Існує дві основні схеми схвалення кредиту: послідовна та колективна. При *послідовному схваленні кредиту* рішення про надання кредиту приймається співробітниками кредитного підрозділу, а потім керівниками різного рівня (від нижчого до вищого). При *колективному схваленні кредиту* рішення про кредитування певного

позичальника приймається на засіданні кредитного комітету, до якого входять керівники банку та співробітники кредитного відділу. Частіше відповідальність працівників банку при послідовному схваленні кредиту вища, а отже, вища й ефективність процедури кредитування в цілому.

Чим менші розміри банку, тим більш централізовано відбувається прийняття рішень щодо ухвалення кредитів. Чим більший банк, тим менша централізація при прийнятті таких рішень. Звичайно, процедура схвалення істотно залежить також від розміру кредиту. Чим менший розмір кредиту, тим простішою буде процедура його схвалення.

Кредитна документація є важливим елементом кредитної політики. Правильно розроблена та оформлена на чіткій юридичній основі кредитна документація дає певні гарантії кредитору та зменшує його кредитні ризики. Чітко продумані застереження, передбачені кредитним договором, дають змогу кредитору позитивно впливати на фінансово-господарське становище позичальника і тим самим поліпшувати можливості останнього щодо вчасного погашення кредиту. У разі погіршення якості кредиту такі застереження дають змогу банку внести суттєві корективи в діяльність підприємства-позичальника з метою оздоровлення ситуації та мінімізації можливих збитків.

3. Управління кредитом. Правильний нагляд за кредитами не поліпшує якості поганих кредитів, проте дає змогу в багатьох випадках зберегти якість хороших кредитів, не допустивши їх перетворення на проблемні. Нагляд за кредитом полягає в контролі за виконанням умов кредитного договору, погашенням кредиту, фінансовим становищем позичальника, станом та місцезнаходженням застави. Банк має контролювати використання кредиту. Кредити повинні витратитись на цілі, обумовлені в кредитному договорі. При цьому позичальник не повинен брати на себе нові фінансові зобов'язання, які могли б збільшити ризик непогашення боргу. При контролі за кредитом регулярно мають переглядатись перспективи взаємовідносин з клієнтом. Залежно від поведінки позичальника взаємовідносини можуть як розширюватись, так і, навпаки, скорочуватись чи припинятись.

У процесі управління кредитами здійснюється регулярна переоцінка кредитів, а саме вносяться зміни в класифікацію кредитів, виявляються проблемні кредити та приймаються відповідні заходи по них.

Ранніми ознаками проблемного кредиту можуть бути неподання позичальником у термін фінансових звітів, зміни в його діяльності чи керівництві, зміни в ринковій кон'юнктурі. При виявленні проблемного кредиту співробітник кредитного відділу повинен виконати такі дії:

- проаналізувати проблеми позичальника;
- рекомендувати знизити класифікацію кредиту;
- проаналізувати всю кредитну документацію, особливо по заставі;
- розробити план дій, спрямований на поліпшення ситуації. Діяльність по поліпшенню проблемного кредиту може обійтись банку дорожче, ніж визнання і фінансування збитків по ньому. Тому завжди потрібно вибирати ту лінію дії, яка б мінімізувала витрати банку.

Заходи, які вживає банк, значною мірою залежать від оцінки банком подальших перспектив співпраці з клієнтом: від тісної взаємодії до повної відмови від обслуговування клієнта. Якщо банк має намір підтримати позичальника і продовжити роботу з ним, можуть бути прийняті такі заходи:

- скорочення витрат на підприємстві та організація додаткового фінансування за рахунок банку, акціонерів чи сторонніх осіб;
- поліпшення якості забезпечення через отримання нових гарантій або залучення додаткових активів як забезпечення;
- заміна керівництва, призначення нових консультантів та керівників для управління компанією від імені банку.

Якщо банк не має позитивного прогнозу щодо розвитку подій на підприємстві, може бути запропонована:

- реорганізація чи продаж компанії стороннім особам;
- продаж забезпечення чи інших активів позичальника, звернення до гарантів, ініціація процесу банкрутства.

4. Закриття кредиту. Закриття кредиту полягає в сплаті основної частини боргу та процентів і повному погашенні кредиту або ліквідації застави і фіксації втрат у разі неповернення кредиту.

Список літератури

1. Банківський менеджмент: Навчальний посібник / О.А. Кириченко, І.В. Гіленко, С.Л. Роголь та ін.; за ред. О.А. Кириченка. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Пресс, 2004. – 438с.
2. Гласюк В. Практичні аспекти визначення обсягу кредиту, що надається під заставу // Вісник НБУ. — 2005. — № 8. — С. 15.
3. Граділь А.І. Еволюція категорії економічного ризику в економічній теорії // Бізнес-навігатор. – 2006. - №6. – С.34-37.
4. Граділь А.І. Сутність проценту за кредит в сучасних умовах // Бізнес-навігатор. – 2006. - №5. – С.58-63.
5. Дзюблюк О.Д. Оцінка ефективності кредитних вкладень комерційних банків // Фінанси України. — 2005. — № 9. — С. 149.
6. Роуз П.С. Банковский менеджмент и предоставление финансовых услуг: Пер. с англ. — М.: Дело Лтд, 2006. — 743 с.

Статья содержит характеристику кредитной политики банка, исследование кредитных рисков, обоснование методов их минимизации.

Одержано 31.05.11

В.А.Ковалев, доц.

Кировоградский национальный технический университет

Формирование надежности специалиста с помощью средств физической культуры

Для того, чтобы правильно оценить влияние физической культуры на профессиональную деятельность выпускников ВУЗа – бакалавров, специалистов и магистров необходимо, прежде всего, рассмотреть значение и роль физической культуры в жизни человека вообще, не зависимо от его профессиональной принадлежности, характера и рода будущей работы. Необходимо выявить основу здорового образа жизни, физического совершенства, после чего рассмотреть специфические особенности, касающиеся данной группы людей (бакалавров, специалистов и магистров), специализирующихся на определенном виде профессиональной деятельности, имеющие свои условия труда. Для каждой категории работников предъявляются разные требования к состоянию работника, его физической силе, здоровью.

После того, как будут рассмотрены общие и специальные черты физической культуры, как одного из важнейших показателей уровня жизни человека, определится и ее значение как в жизни человека вообще, так и в его профессиональной деятельности, а в частности в профессиональной деятельности.

Для изучения влияния физической культуры на жизнь человека и его

професійну діяльність необхідно учити як постійно існуючі фактори, які не змінюються протягом багатьох років, так і вимоги нових часів, які ставлять перед людиною завдання все більше і більше вдосконалюватися і розвиватися, в тому числі вдосконалювати своє фізичне здоров'я.

Крім того, значення і роль фізичної культури повинні розглядатися з позицій не тільки різних вікових категорій людей, але і з позицій їх соціальної і професійної орієнтації. Саме тому критерієм і оцінюється значення фізичної культури в професійній діяльності фахівців. Хоча неважлива і оцінка фізичної культури протягом всієї життя людини поступово.

Предмет фізична культура, який викладається в ВНУ, кладе ще один пласт в фізичному стані людини, його здоров'я, фізичної підготовленості і фізичному вдосконаленні. Однак він має більше значення, ніж та ж фізична культура в школі. І тому в ВНУ фізична культура повинна викладатися на більш високому рівні і сприйматися більш усвідомлено, з розумінням її значення і ролі в житті людини і суспільства.

Для більш повного усвідомлення значення фізичної культури необхідно правильно розроблений методичний і методологічний підхід до її викладання і вивчення, заняттям спортом і фізичними вправами.

Щоб зрозуміти і оцінити значення і роль фізичної культури в житті людини взагалі, і в професійній діяльності фахівців будь-якої галузі, не варто чекати, коли настане час і ви реально відчуєте нехватку фізичної підготовленості, коли ви усвідомите, що пропустили момент, коли було б краще більш ретельно фізично вдосконалюватися, тренуватися, займатися фізичними вправами.

Прогресивний ритм нашого життя вимагає від нас все більшої фізичної активності і підготовленості. Все збільшуються навантаження, які лягають на наші плечі протягом всієї життя вимагають більш високого фізичного вдосконалення, яке повинно досягатися з допомогою занять фізичною культурою.

Значення фізичної культури і спорту для здоров'я, розвитку і загального стану людини важко перебільшити. З малих років батьки, вчителі, засоби масової інформації - радіо і телебачення - виховують дитину унікальну цінність фізичної активності і заохочують дітей активно займатися спортом. В цьому віці заняття спортом проходять зазвичай під наглядом досвідчених тренерів і фахівців. В шкільному віці цю роль в основному виконують вчителі фізичної культури в школі.

До 16 років самосвідомість людини достатньо сформовується. Саме в цей момент ігровий характер заняття спортом перетворюється в серйозне і повне усвідомлення індивіда всієї цінності і радості, яку приносять йому фізичні вправи. Він усвідомлює, що ловкість, гнучкість і грація прекрасні, а вони так же, як енергійність і сила, розвиваються в результаті занять спортом.

Крім того, є ще один позитивний аспект: спорт сприяє зустрічі з цікавими людьми, допомагає налагодити дружескі відносини, відчувати радість спілкування і відчувати себе розкованим і оновленим. Разом з цим приходять і необхідність самостійної оцінки своїх фізичних здатностей і, відповідно до цього, реально розраховувати свої сили. Крім того, фізичні навантаження, активне рух дуже благотворно впливають на успіхи в інтелектуальній праці, що зовсім не зайве для учнів, студентів, працівників і службовців, і навіть пенсіонерам.

Людині, хоча б раз відчував заряд енергії і бодрості, припливаючих до тіла після фізичної активності, дуже важко в подальшому позбутися цього лишнього (природно, якщо в боротьбу не вступає такий негативний фактор, як лінь).

Поэтому и в 20, и в 30, и в 50, и даже в 70 лет человек стремится к спорту. Естественно, 60-летний человек не сможет так же быстро и долго бегать трусцой, как он это делал в свои 20. А если в 20 он этого вообще не делал? Здесь можно употребить достаточно избитую фразу: “Лучше поздно, чем никогда! Но дело вовсе не в этом. Заниматься спортом можно начать в любом возрасте, только делать это надо с умом и с расчетом. Наверняка у человека в почтенном возрасте найдется с десяток различных болезней и заболеваний. Поэтому обще принятые упражнения и нагрузки (они даются на среднего здорового человека) будут не приемлемы.

Занятия физической культурой – это, прежде всего профилактика различных заболеваний и в первую очередь гипертонии и ишемической болезни сердца. Эти болезни требуют длительного лечения. Но, увы, оно не всегда ведет к выздоровлению. Значительно больший эффект дает их профилактика.

Для того чтобы добиться профилактического эффекта, необходимо заниматься физической культурой не менее 2-х раз в неделю по 30 минут с высокой интенсивностью, подходящей именно для конкретного возраста занимающегося, при условии, что в выполнении упражнений будут участвовать не менее 2/3 мышц всего тела. Для предупреждения болезней опорно-двигательного аппарата (позвоночника, суставов) следует делать гимнастические упражнения, которые выполняются с участием всех суставов да еще с большой амплитудой.

В процессе занятия физическими упражнениями повышается работоспособность.

Об этом свидетельствует возрастающая способность человека выполнять большую работу за определенный промежуток времени. С нарастанием работоспособности в состоянии мышечного покоя уменьшается частота сердечных сокращений. Человек начинает больше работать, но при этом меньше устает. Отдых и прежде всего сон используется организмом полностью.

Оценив общее значение физической культуры в жизни человека, определив основные причины, почему нужно заниматься физическими упражнениями и спортом перейдем теперь к объяснению причин, по которым некоторые работодатели предъявляют своим работникам и специалистам требования относительно их физического состояния и здоровья, что и объяснит значение физической культуры именно в их профессиональной деятельности.

Во-первых, надо определить какие все-таки требования, предъявляют работодатели к работникам при приеме на работу. Конечно, они ждут проявления высоких профессиональных качеств. Но помимо этого, разве нужен работодателям физически слабый работник, со слабым здоровьем, часто страдающий различными заболеваниями, плохо переносящий различные нагрузки, которыми так полна сегодняшняя жизнь. Конечно, работодателю нужен здоровый, физически подготовленный работник, который не боится трудностей и хорошо справляется с различными нагрузками, так как имеет хорошую физическую форму.

Какими же причинами обусловлены такие требования к физической форме работником со стороны работодателей? Набирающий скорость движения научно-технический прогресс приводит, безусловно, к облегчению человеческого труда, однако разве не вносит он новые трудности в нашу жизнь? Разве не создает новые формы и виды труда, хотя и более автоматизированного и механизированного, но тем не менее требующего физических затрат от человека. Для выполнения даже самой “легкой” работы в смысле физической силы, человеку требуется потратить определенное количество энергии. Для кого-то это не проблема, энергию он получает благодаря занятиям физической культурой и спортом, быстро восстанавливает потерянную силу и быстро и легко выполняет работу и поставленные перед ним задачи.

В наш век стрессов и нервных потрясений роль физической подготовки важна для устойчивого психического и физического состояния, которое позволяло бы не задумываясь решать все различные по сложности и объемам проблемы.

С переходом к рыночным отношениям, все предприятия, организации и учреждения свободны в выборе работников. Естественно руководителям этих предприятий и организаций выгоднее держать у себя на работе здорового работника, а не такого, который постоянно находится на “больничном”, который к тому же надо оплачивать работнику, а многие предприятия и организации еще и оплачивают лечение своих сотрудников в высокооплачиваемых поликлиниках. Тем самым они теряют значительные суммы денег, если коллектив предприятия или организации не отличается высоким здоровьем, хорошим физическим состоянием и подготовленностью.

Необходимо так же отметить, что немаловажен и просто внешний вид сотрудников. Иногда это даже является одним из определяющих факторов при приеме на работу. Ведь помимо того, что со здорово выглядящим человеком намного приятней работать. Он никогда не будет жаловаться на здоровье, всегда будет иметь жизнерадостное настроение, не омраченное проблемами физического состояния, помимо этого, внешний вид сотрудников может сказываться и на результатах деятельности предприятия, организации или учреждения. Ведь сотрудники - это “лицо компании”, а следовательно если они имеют здоровый вид и привлекательны для клиентов, партнеров дела у этой компании пойдут в гору. Физическое состояние человека, его здоровый вид сейчас приобретает большое значение, так как в наше время становится просто необходимым иметь хорошее здоровье, быть хорошо физически подготовленным для того, чтобы обеспечить нормальную рождаемость будущего поколения и его физическое состояние.

В сфере профессионального применения специалистов с высшим образованием конечно нет больших физических нагрузок, требующих больших энергетических затрат и физической силы. Но именно для того, чтобы быть всегда в хорошей физической форме необходимо заниматься спортом и физической культурой. Ведь где еще служащий сможет получить необходимое количество зарядов физической энергии, не сидя же на своем рабочем месте. Ему остается только периодически тренироваться, заниматься физическими упражнениями, активными видами спорта для поддержания своей физической формы.

Итак, мы перечислили требования, которые предъявляют работодатели к своим сотрудникам помимо обладания высокими профессиональными качествами, еще и требования в отношении их физической формы.

Все перечисленные выше факторы и причины, по которым предприятиям, организациям и учреждениям требуются физически подготовленные и здоровые работники и определяют значение и роль физической культуры в профессиональной деятельности людей.

Сказанное отнюдь не предрекает судьбу и карьеру людей с физическими недостатками. Однако есть повод для того, чтобы задуматься и начать строить свою жизнь по-новому, положив в ее основу занятие спортом, физической культурой. Человек, ведущий здоровый образ жизни - полноценный и полноправный член современного общества. На таком человеке может строиться новое общество сильных и здоровых людей. Для таких людей любые проблемы, которые повстречаются у них на пути не встанут помехой, они справятся с ними.

Говоря о профессиональной деятельности специалиста любой отрасли, мы представляем себе, прежде всего служащего, занимающегося не физическим трудом, а все-таки умственным. Образование, которое получает такой человек, предполагает именно такую организационную форму его трудовой деятельности.

Определив огромное значение физической культуры в жизни человека вообще, и в профессиональной деятельности, в частности, необходимо еще раз подчеркнуть некоторые моменты.

Во-первых, необходимость занятий физической культурой и спортом существует на протяжении всей жизни человека, хотя и явный результат их воздействия возможно бывает замечен не сразу, по крайней мере мы не всегда осознаем, что дает нам физическая культура и спорт. Хотя и порой видим разницу между собственным самочувствием в периоды, когда мы занимаемся физическими упражнениями, и когда игнорируем их. Да, когда нам еще нет двадцати лет мы почти не ощущаем недостаток сил и жизненной энергии, однако когда, выйдя из стен ВУЗа мы окунемся в рабочую жизнь, на нас свалятся все проблемы, вот тогда то нам и потребуются силы и энергия, для того, чтобы нормально жить и активно трудиться на благо себя и общества.

Во-вторых, значимость физической подготовленности человека, обусловлена и проявлением нового времени, хотя хорошая физическая форма ценилась во все времена, однако на данном этапе развития общества, физическая подготовленность принимает более существенное значение. Сейчас, когда стране нужна хорошая рабочая сила, которая способна была бы помочь ей возродиться, восстановить и поднять уровень экономики, все большее значение отдается физической форме и здоровью работников.

В-третьих, занятие физической культурой и спортом дает человеку не только чувство физического совершенства, но и придает ему силы и формирует его дух. Поднимает уровень моральных качеств человека, что так необходимо нынешнему обществу. Колоссальное значение принимает физическая культура в жизни человека, когда она воздействует на него с разных сторон, формируя его моральные качества, укрепляя его дух. Это позволяет человеку формировать новый подход к жизни и работе, иметь новые достижения в жизни и работе. Вот эффект физической культуры в государственном масштабе.

Спорт и физическая культура - это не только здоровый образ жизни - это вообще нормальная и здоровая жизнь, которая открывает все новые и новые возможности для реализации своих сил и талантов. Это путь, на который вступает здравомыслящий человек, для того чтобы прожитая им жизнь была бы плодотворной, приносила радость ему самому и окружающим.

Список литературы

1. А.К. Кузнецов Физическая культура в жизни общества. М.:1995.
2. Физическое воспитание: Учебник для студентов ВУЗов. М.: Высшая школа, 1983.
3. Физическая культура и человек. Учебное пособие для ВУЗов. 1991.

Одержано 31.05.11

Ю.Зінченко, ст. гр. КІ-09-1, В.О.Ковальов, доц.
Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми фізичного здоров'я студентів вищих навчальних закладів

Показниками фізичного здоров'я є індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, досконале (за нормою) фізіологічне функціонування організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівень фізичного розвитку органів і систем організму.

Основними завданнями фізичного виховання:

- підвищення функціональних можливостей організму засобами фізичної культури;
- сприяння всебічному гармонійному розвитку, відмова від шкідливих звичок, покращення розумової і фізичної працездатності;
- формування думки про систематичні заняття фізичними вправами з урахуванням особливостей їх майбутньої професії, фізичне самовдосконалення та здоровий спосіб життя;
- отримання студентами та учнями необхідних знань, умінь та навиків у галузі фізичної культури з метою профілактики захворювань, відновлення здоров'я та підвищення професійної працездатності;
- використання засобів фізичної культури в лікувально-профілактичній діяльності;
- оволодіння методами визначення фізичного стану та самоконтролю;
- виховання організаторських навичок, особистої гігієни та загартовування організму;
- уміння складати та виконувати вправи з комплексів ранкової гігієнічної гімнастики;
- виховання патріотичних, морально-вольових і естетичних якостей;
- удосконалення спортивної майстерності студентів та учнів, що займаються обраними видами спорту.

В сучасному українському суспільстві давно відомо, що фізична культура відіграє значну роль у професійній діяльності студентів. Заняття фізичною культурою знімають втому нервової системи і всього організму, підвищують працездатність, сприяють зміцненню здоров'я.

На жаль, серед сучасної учнівської й студентської молоді в Україні фізкультура не в пошані. Якщо раніше студенти після занять відпочивали, займаючись рухливими іграми, то тепер пріоритети інші – телевізор і комп'ютер. За даними опитування, проведеного Інститутом соціальних досліджень ім. Олександра Яременка в межах міжнародного проекту ВООЗ та поведінкової орієнтації учнівської молоді в 2008 році, близько 50% опитаних молодих людей займалися фізичною активністю півгодини або годину на тиждень. Натомість 75% щодня 1-4 години витрачали на перегляд телевізора, до 90% опитаних проводили за комп'ютером щодня щонайменше півгодини.

Для багатьох студентів заняття фізкультурою є фактично єдиним часом, де вони можуть розвивати свої фізичні якості і загартовувати організм. Разом з тим, це є одним з головних завдань предмету “фізичне виховання”.

Але, на жаль, програма з курсу “фізичне виховання” застаріла і нецікава для

сучасного покоління студентської молоді. Вона передбачає багато навантажень і контрольних нормативів, які можуть виконати на “відмінно” чи, навіть, “добре” лише деякі студенти. Звісно, це не є позитивним, а тому студентам нецікаво на заняттях з фізкультури. Вони змушені здавати зазначені нормативи, хоча визначити, скільки студент може пробігти, підтягнутися, стрибнути – треба індивідуально. Адже якщо він не тренувався 3-4 місяці перед здачею нормативу з бігу, то він не зможе пробігти 3000 м за 12,30 хв. Біг на такі дистанції спеціалісти рекомендують здавати без урахування часу. Бо відомо, що самі тести фізичного здоров'я не додають, а от нашкодити можуть, тому доречно їх використовувати лише як орієнтир. Важливо, щоб у студента не було страху перед оцінкою, бо яке ж може бути заняття спортом, якщо в його основі — переляк та бажання якнайшвидше відбути нецікавий урок. А тому важливо, на нашу думку, пробудити у молодій людини цікавість до занять спортом. Зважаючи на те, що заняття фізичною культурою мають бути різнонаправленими, студенти самі повинні обрати той вид спорту, який їм до вподоби займатись (до речі, такого принципу дотримуються на Заході).

Хоча не варто далеко ходити за досвідом. В Україні, в окремих ВНЗ, уже декілька років тому запровадили схожу систему навчання. Зокрема, у Київському національному торговельно-економічному університеті вона діє з 2006 року. Там студенти самі можуть обирати напрямок занять, у навчальному закладі є секції футболу, міні-футболу, настільного тенісу, бадмінтону, волейболу, баскетболу, спортивної аеробіки, атлетичної гімнастики, рукопашного бою і плавання. Для тих студентів, які не цікавляться нічим створені групи загальної фізичної підготовки, де вони займаються в полегшій формі. При цьому студенти можуть обирати не лише напрям занять, а й час. Заняття з фізичної культури відбуваються протягом дня і не внесені до загального розкладу, (студенти займаються тоді, коли їм зручно). Оцінювання відбувається за 100-бальною системою, а основну кількість балів (60, в групі фізичної реабілітації – 90) студенти отримують за відвідування занять. Звісно, що такий підхід до викладання дисципліни дав свої позитивні результати – молодь зацікавилася фізичною культурою, а відвідування занять значно покращилося.

Відповідно до навчальної програми заняття з фізичної культури є обов'язковими лише на першому й другому курсі. Але є велика кількість старшокурсників, що продовжує займатись фізичною культурою, хоча у них і немає заліків, та вони самі зрозуміли, що фізична культура – це основа нашого повноцінного життя.

Таким чином, фізичне виховання, як система соціально-педагогічних заходів спрямованих на зміцнення здоров'я та загартування організму, має бути реорганізовано так, щоб студентська молодь сама була зацікавлена в заняттях. Це дасть змогу закласти підвалини розвитку фізичного і морального здоров'я у студентів, підготує їх до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу.

Як відомо, основною організаційною формою фізичного виховання є урок, який має науково обґрунтовану структуру і проводиться фахівцями фізичного виховання відповідно до навчальних програм, забезпечує дітям і молоді базовий обсяг фізкультурних знань, умінь і навичок. Крім уроків, широко використовуються позаурочні форми: заняття у фізкультурних гуртках і секціях, у групах загальної фізичної підготовки, лікувальної фізичної культури тощо. Важливими формами фізичного виховання дітей і молоді є заняття в спортивних школах, клубах за інтересами, а також самостійні заняття фізичними вправами. У житті кожної людини завжди можна знайти місце для фізичних вправ. Ходьба — найдоступніший вид фізичних вправ. Фізичне навантаження при ходьбі дозується швидкістю руху і пройденим шляхом. Починати ходьбу можна з 1 - 2 км і, додаючи в день по 250 - 500 м, довести її до 10 км і більше. Під час довготривалої ходьби закріплюються навички правильної осанки, дихання повинно бути вільним і ритмічним. Біг проводять у кінці заняття, починаючи з 2 хв. При систематичному тренуванні тривалість бігу

збільшується на 1 — 2 хв. За тиждень поступово його можна довести до 10 хв. Краще збільшувати час бігу, ніж швидкість. Купання й плавання належать до найкорисніших закалюючих процедур. Механічне подразнення нервових закінчень шкіри і м'язів, яке відбувається при плаванні, є своєрідним масажем. Плавання активізує обмін речовин, розвиває мускулатуру і серцево-судинну систему. Тривалість купання в перші дні — 2-5 хв., поступово час перебування у воді збільшується до 20-30 хв. Плавання слід починати з дистанції 10-50 м, поступово збільшуючи до 100-500 м і більше. Слід уникати переохолодження організму і втоми. Ходьба на лижах — найпопулярніша форма зимового відпочинку, пов'язана із значними енергозатратами організму. Швидкість руху — 4-10 км/год., темп — від 60 до 115 кроків за хвилину. Тривалість перших прогулянок — не більше 1-2 год. з поступовим збільшенням її до 3-4 год. Спортивні й рухові ігри. Гра в бадмінтон, "м'яч у колі", "гольф" та інші дають фізичне навантаження, позитивні емоції, що підвищує життєвий тонус, працездатність, переключає увагу. При виконанні різноманітних фізичних вправ працюють м'язи, покращується обмін речовин, що створює сприятливі умови для діяльності мозку. За відсутності руху гальмується кровообіг, викид продуктів життєдіяльності з мозку, пригнічується обмін речовин у легенях, що знижує опір щодо бактерій і мікроорганізмів. Тому користь навіть 10-хвилинних фізкультурних пауз, різних видів рухових вправ повертають людину до нормального стану. Заняття фізкультурними вправами необхідні людині в різні періоди життя. В дитячому і підлітковому віці, коли ще тільки відбувається нервово-м'язові координації, фізкультура необхідна для гармонійного розвитку особистості. У людини, організм якої вже сформувався, повільно відбуваються процеси окостеніння і склероз суглобів.

Виникає необхідність у своєрідних фізичних вправах з урахуванням вікових особливостей. Для людей похилого віку фізкультура стає засобом боротьби із змінами, що несе з собою старість. Тому фізична культура повинна бути масовою у боротьбі за здоров'я людини, її творчу активність і довголіття.

Список літератури

1. Физическая культура и здоровье / Под ред. В.В. Пономаревой.-М.: ГОУ ВУНМЦ, 2001.-352 с.
2. Физическая культура - основа здорового образа жизни / Под общ.ред. Н.В. Барышевой.-Самара, 1996.

Одержано 31.05.11

В.О.Ковальов, доц.

Кіровоградський національний технічний університет

Екологія людини та суспільство

З самого початку появи людства людина впливала на навколишнє середовище, а воно на людину. В кожному столітті науковці по-різному підходили до вивчення взаємодій людини та природи, довкілля.

Термін "екологія людини" ввійшов у літературу в 1921 році. Проте ще в минулому сторіччі видатний російський учений-фізіолог І. М. Сеченов писав, що зрозуміти людину можна тільки в єдності плоті, духу та природи, частиною якої вона є, і майбутнє науки про людину лежить на шляхах об'єднання цих трьох складових.

Фахівців, які працюють у галузі екології людини, цікавить насамперед, як впливає руйнівна діяльність людини в біосфері на стан її здоров'я і які заходи по охороні біосфери можуть сприяти зміцненню та розвитку здоров'я людини. При цьому проблеми екології людини розглядаються не тільки в рамках геоцентричного природного середовища, але враховується і вплив космосу, оскільки довкілля людини тісно пов'язане з космічним випромінюванням і процесами, які відбуваються в космосі.

Екологія людини — комплексна наука, яка вивчає взаємовідношення людини і навколишнього середовища. Вона сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, розвитку фізичних та психічних можливостей людини.

Головним завданням екології людини є виявлення і виключення токсичних для людини речовин за сфери промислового виробництва, а також контроль за впровадженням екологічно чистих безвідходних технологій.

В. І. Вернадський підкреслював складність і суперечність космопланетарної еволюції, учасником якої є новий геологічний агент — людство. Складність і специфіка цього явища полягають у тому, що воно все більше втручається в природні космопланетарні процеси. Людина змінює біосферу і тим самим бере на себе значну відповідальність і за регуляцію цих процесів, і за їх компенсаторну функцію (А. Л. Чижевський, 1976).

Сьогодні зв'язок життєвих процесів на Землі і вплив космосу на них ні в кого не викликає сумніву. Космізація вчення про біо- і ноосфери зумовлена суттєвими потребами суспільства у збереженні й розвитку життя на Землі.

За своєю суттю земна глобальна і соціальна екологія, а також екологія людини пов'язані з космічною екологією, оскільки Земля — космічне тіло в нескінченному космічному просторі.

У цьому плані розділення екології людини на земну й космічну має умовний характер. Дані космічної екології людини дозволяють розширити обсяг наших знань з екології людини в цілому.

Феномен здоров'я людини, її популяційне здоров'я, в глобальному аспекті — здоров'я людства залежить від різних явищ ноосферогенеза як глобальних, так і регіональних перетворень біосфери й усїєї живої речовини.

З космічною біологією тісно пов'язана космічна антропологія — наука про стан здоров'я людини, людської популяції в земних умовах та в умовах космічного простору.

У процесі виробничої діяльності людина освоює нові регіони існування (Далеку Північ, Антарктиду, високогір'я, безводні пустелі, космос і т. ін.). У нових умовах виробничої діяльності на неї впливають різні екстремальні фактори довкілля, які негативно позначаються на стані її здоров'я.

Завданням екології людини є вивчення цих негативних факторів і розробка заходів з гармонізації стану здоров'я людини в умовах екстремального існування.

За даними експертів ВООЗ, 80% захворювань людей зумовлені несприятливим станом навколишнього середовища і незадовільними умовами життя у промислових центрах.

У процесі багатоміліардної еволюції людина адаптувалась до навколишнього середовища. Однак бурхливий розвиток хімічного виробництва і використання хімічних продуктів у побуті і народному господарстві призвели до небаченого забруднення довкілля пестицидами, пластмасою, відходами побутової хімії та харчовими добавками. Важливим фактором забруднення навколишнього середовища стали промислові підприємства (солі важких металів, азбест, хлоровані вуглеводи, чадний газ, окиси азоту, нафтопродукти, цементний пил).

Аварійні викиди хімічних підприємств, аварії на атомних електростанціях, випробування і використання хімічної зброї призвели до того, що, незважаючи на мобілізацію захисних функцій організму людини, вона вже не здатна протистояти техногенному процесу. Чимало забруднюючих речовин перетворюються в організмі людини в канцерогенні сполуки, які призводять до злоякісних новоутворень. Деякі накопичуються в організмі і спричиняють отруєння. Особливо небезпечна група речовин, що порушують захисні сили організму. Це діоксини. Вони виникають на багатьох виробництвах навіть при кип'ятінні хлорованої водопровідної води. У більшості країн світу хлорування водопровідної води заборонено; на жаль, в Україні воно ще широко використовується.

Головним завданням екології людини є виявлення і виключення токсичних для людини речовин за сфери промислового виробництва, а також контроль за впровадженням екологічно чистих безвідходних технологій.

Важливу роль у захисті людини від несприятливих факторів навколишнього середовища відіграє імунна система організму. Це основа підтримання здоров'я людини. Тому закономірно, що вчення про імунну систему людини виділилось в окрему науку — імунологію. Завдяки успіхам цієї науки розроблені заходи щодо захисту організму людини від багатьох небезпечних інфекційних хвороб. Але існує багато хвороб, вад яких ще не знайдені, справді, вакцини (грип, деякі кишкові інфекції, паразитарні хвороби та ін.). Незважаючи на значні успіхи сучасної імунології, первинні і вторинні імунодефіцити останнім часом зустрічаються все частіше.

Чимало афонічних захворювань людини зумовлені недостатнім функціонуванням імунної системи людини, їх поширення спеціалісти пов'язують з постійно зростаючим забрудненням навколишнього середовища. В таких умовах імунна система організму вже не в змозі забезпечувати надійний контроль за біохімічною чистотою нашого організму, його внутрішнім станом, не може підтримувати екологію тіла на потрібному рівні, охороняти його від мікроорганізмів, сторонніх білків, злоякісних клітин, що постійно утворюються. Найважливішим завданням імунології є розробка ефективних заходів по оптимізації роботи імунної системи, яка забезпечує подолання імунодефіцитів і алергій. Ці захворювання часто поширені і стали останнім часом загрозою для цивілізації.

Враховуючи важливість проблеми, медики сьогодні почали відділяти екологію тіла в окрему науку, тісно пов'язану з імунологією. Проте коли йдеться про екологію тіла людини, варто розглядати як складову частину екології людини.

Для оцінки сумарного впливу всіх шкідливих факторів (з урахуванням адаптаційних можливостей організму) введено поняття "реальне навантаження" - на організм усіх фізичних, хімічних і біологічних факторів.

Забруднювачі навколишнього середовища негативно впливають на організм, що проявляється насамперед у вигляді алергічних реакцій, швидкого стомлення, сонливості або безсоння, апатії, ослаблення уваги, неухважності, забудькуватості,

зниження мовної активності, сильних перепадів настрою.

Встановлено, що в місцях, де порушуються норми забруднення природного середовища, визначається високий рівень захворювань населення, таких як алергія, захворювання верхніх дихальних шляхів, патології вагітності й пологів, зростає кількість дітей з уродженими хворобами, а також високою частотою загострення хронічних захворювань і виникненням злоякісних новоутворень, пов'язаних з впливом хімічних канцерогенів.

Токсичні речовини можуть впливати на організм людини безпосередньо (з повітрям, водою) або через забруднені продукти харчування. Чимало хімічних речовин мають здатності до накопичування в організмі людини (акумулювання). Вона має пряме відношення до предмета "Екологія людини".

Як показали дослідження ВООЗ, у світі близько 30% підлітків до 15 років палять, а близько 70% почали паління до 18-річного віку. Серед захворювань, які пов'язані з палінням, провідне місце займає ішемічна хвороба серця — одна з головних причин смерті населення у світі. Тютюновий дим є провідною причиною зростання захворювань на рак легенів, який зустрічається у тих, хто палить, у 4 рази частіше, ніж у тих, хто не палить. Курці в 10 разів частіше хворіють на рак горла, ротової порожнини і т. ін. При палінні порушується надходження крові в головний мозок, що призводить до послаблення пам'яті, склерозу мозкових судин.

Справжньою бідою для здоров'я людини стали алкоголізм і наркоманія. На превеликий жаль, за останні роки кількість наркоманів у світі зросла, особливо серед молоді. Це стало національною бідою для багатьох країн світу.

У світі щорічно вмирають десятки тисяч людей, хворих на алкоголізм. Продовжується зростання злочинів з вини алкоголізму. Алкоголізм негативно позначається на здоров'ї нащадків. Якщо майбутня мати вживає алкоголь, то вона отрує дитину ще в утробі. 40 — 45% дітей, які народилися у матерів-алкоголіків, — виродки, 75% — розумово відсталі.

Наркоманія і токсикоманія особливо небезпечні для підлітків і молоді. Наркомани мають велику тягу до наркотиків, при цьому доза наркотичної речовини з часом збільшується.

Особливо швидко звикають до наркотиків підлітки. Виникає стійка психічна і фізична залежність, позбавитись якої без спеціального лікування практично неможливо. При припиненні вживання наркотиків розвивається абстиненція. Відбуваються глибокі зміни особистості, які супроводжуються пасивністю і розладом психіки, порушуються функції внутрішніх органів. Все це супроводжується "ломкою" організму (сильні болі, судороги).

Сьогодні боротьба з наркоманією набула загальнолюдського значення (Віденська конвенція, 1987 рік).

Токсикоманія — захворювання, зумовлене регулярним вживанням речовин або лікарських засобів, що не входять до списку наркотиків. Це психотропні речовини — транквілізатори, психостимулятори та ін. Їх вживання призводить до тяжких захворювань, подібних за своїми проявами і наслідками до наркоманії. Аналогічна картина спостерігається в людей при інтоксикації, внаслідок тривалого вживання лікарських речовин (анальгетики, препарати наперстянки та ін.). Надмірне вживання ліків призводить до постійної інтоксикації організму негативно впливає на внутрішнє середовище людини.

Для підвищення ефективності боротьби з пияцтвом, алкоголізмом, наркоманією, токсикоманією, тютюнопалінням, крім державних і міжнародних програм, важливе значення має створення у суспільстві умов засудження, нетерпимості по відношенню до носіїв цих звичок і постійна робота по пропаганді здорового способу життя та його переваг.

Людина з'явилась на Землі внаслідок тривалого і складного процесу історико-

еволюційного розвитку. В зоологічній системі вид "людина розумна" належить до класу ссавців, роду приматів, родини гомоод. З людиноподібними мавпами людину ріднять відносно великий головний мозок, п'ятипала кисть з плескатими нитями і розвинутим віддаленим великим пальцем. За даними порівняльної анатомії, фітології, молекулярної біології, імуногенетики, патології та інших наук, найбільша схожість виявляється між людиною, шимпанзе і горилою. Ступінь гомології ДНК людини і шимпанзе високий — понад 90% подібних генів. Проте є й істотні відміни в анатомо-морфологічній будові (в пропорціях кінцівок, 5-юдібній формі хребта), в особливому розміщенні й будові деяких м'язів і суглобів (у зв'язку з прямоходінням), у формі тазового пояса, грудної клітки, склепистій стопі з добре розвинутим великим пальцем і деякою редукацією інших пальців.

Для людини характерний високий ступінь розвитку мозку (в 3—4 рази вищий, ніж у шимпанзе чи горили), його сильна диференціація (лобна, скронева, нижньоскелетна, далі — у зв'язку з розвитком мови), волосяного покриття, тощо.

Лінія еволюції людини характеризувалась прямоходінням, поступовим удосконаленням руки як знаряддя праці, розвитком мозку та набуттям нових форм поведінки.

За загальною концепцією гілка людини відокремилась від стовбура мавп близько 6—10 млн. років тому. Перші достовірні уявлення про річ з'явилися понад 2 млн., а сучасна людина — не пізніше 40 тис. років тому. Найдавніші сліди трудової діяльності датуються 2,5 — 2,8 млн. років тому.

Сучасні люди відносяться до одного виду, в межах якого виділяють декілька рас. Специфічністю індивідуального розвитку людини є збільшення періоду дитинства і стрибок росту при статевому дозріванні.

Універсальна генетична готовність до входження дитини в соціальне середовище зумовлена, головним чином, розвитком мозку. У людини мозок досяг вищого еволюційного розвитку порівняно з далекими предками людини. Мозок як орган мислення розвивається після народження дитини в результаті спілкування з людьми і взаємодії з навколишнім середовищем. У ході історичного розвитку і збагачення соціальної сфери життя розумові здібності розкриваються з покоління в покоління все повніше.

Внаслідок цього спостерігається дивовижний процес соціального детермінованого прогресу мозку як матеріального органа мислення. Величезна пластичність мозку і ерудованість та навчання людей виключають фатальне значення генетичної програми.

Вважається, що здатність творчо діяти зумовлена генетичними задатками мозку, але реалізація і розвиток відбувається протягом життя і являють собою відображення тотожності і протилежності мислення й буття. І мислення і буття реалізуються в трудовій діяльності як специфічній рисі людства. Це було доведено експериментально в роботі зі глухоніми дітьми.

При аналізі індивідуальної взаємодії біологічного й соціального в індивідуума природні особливості мають велике значення.

Фундаментальними працями академіка Павлова доведено, що темперамент людини — природжена риса, яка характеризує динамічні особливості психічної діяльності індивідуума. За темпераментом не можна судити про здібності і можливості особи. Він тільки відбиває динамічні особливості людської поведінки (вчинки, особливості поведінки). Проте остаточне формування темпераменту в багатьох випадках залежить від морально-вольових якостей характеру, пов'язаних із діяльністю людини.

Характер — це складна система людської психіки. В його формуванні провідна роль належить умовам життя і діяльності людини. Між темпераментом і характером існує тісний взаємозв'язок. Темперамент не може бути перпоною для розвитку як

суспільно цінних властивостей індивідуума, так і негативних його вад. Генетично детерміновані властивості темпераменту — це тільки передумова для виховання, навчання, формування характеру, розвитку розумових і фізичних здібностей.

Дослідження останніх років дають змогу зробити висновок, що навіть формально динамічна сторона психічних процесів — при очевидній генотиповій зумовленості їх елементів в умовах нормального генотипу — не є жорстким, генетично детермінованим "каркасом" для розвитку особи. Реалізація цих процесів залежить більше від умов розвитку, які несуть у собі як компонент природного, біологічного, так і життєвого досвіду (Н. П. Дубинин, 1982).

Властивості нервової системи людини не впливають безпосередньо на зміст психіки і результативність діяльності. Вони стосуються тільки динамічного боку поведінки, впливають на темпи засвоєння знань, формування навичок.

У сфері пізнання природне в людині поширюється насамперед на сферу чуттєвого пізнання й динамічну сторону функціонування мозку. У цьому процесі беруть участь органи чуття, за допомогою яких людина отримує інформацію з природного довкілля. Кожна людина має унікальну гаму чуттєвого пізнання. Це накладає суттєвий відбиток на характер сприйняття, на процеси людського пізнання і, на відміну від тварин, не обмежується процесами чуттєвого пізнання, а вживається на рівні абстрактного мислення в поєднанні з практикою.

Абстрагування, на відміну від простого сприйняття предметів і явищ, як прямий наслідок функціонування органів чуття — це здатність людського розуму до творчості. Вона виникла в результаті закріплення набутих у минулому досвіду і навичок праці та знань.

Немає сумніву в тому, що люди біологічно різні. Вони по-різному сприймають одні й ті самі явища, мають різні природні здібності, нахили і риси характеру. Але все це свідчить лише про їх різні біологічні можливості, а не про те, що в їх генах уже записаний відбиток тих форм життя, які складаються під впливом існуючих суспільних відносин.

Таким чином, біологічне в людині — це тільки передумови, хоч і дуже важливі, для пізнання законів розвитку природи й суспільства.

Світогляд особистості формується передусім під впливом соціальних факторів. Соціалізація біології людини пронизує все її життя. Людина живе у світі соціальних потреб, які формують її психічне життя, якісно відмінне від психіки тварини. Усі людські риси виникли в результаті історичного розвитку виробничої діяльності людини.

Наука, культура, право, мораль і т. ін. формувались і формуються під впливом певних суспільних відносин.

Таким чином, сутність особистості людини являє собою сукупність суспільних відносин. Її розвиток потребує біологічних передумов, а зміст і подальший прогрес визначаються соціальними закономірностями. Не можна вважати, що всі питання щодо механізму взаємодії спадкових і набутих властивостей у сфері поведінки людини до кінця з'ясовані. Зрозуміло, що прогрес людського роду базується на універсальній можливості всебічного розвитку його соціальної сутності, передумовою якої є специфічні людські і водночас соціально неспеціалізовані біологічні основи.

У цьому плані має певний інтерес вивчення питань становлення людини як індивіда й особистості.

Поняття "індивід" характеризує неподільність, ціліність особистості (конкретного об'єкта) що виникли вже на ранніх етапах еволюції людини. Індивід як ціліність — це продукт біологічної еволюції, в ході якої відбувається не тільки диференціація органів і функцій, а й їх інтеграція, їх взаємне поєднання (гіпотеза О. М. Северцова).

Індивід — це генотипне утворення, яке відрізняється тим, що його активне формування продовжується і в онтогенезі. Йдеться про утворення "сплаву" природних і

набутих реакцій, про зміну предметного змісту потреб, про формування динаміки поведінки.

Чим вищі темпи еволюції, тим складнішими будуть життєві прояви індивідуума та їх організація, тим суттєвішою стає різниця між уродженими й набутими особливостями.

Таким чином, в основі поняття "індивід" лежить факт неподільності цілісності суб'єкта і наявності властивих йому особливостей.

Індивід — це продукт генетичного розвитку в певних умовах існування. Він являє собою продукт розвитку життя у взаємодії з середовищем. Поняття "індивід" суттєво відрізняється від поняття "особистість".

Поняття "особистість, людина", як і поняття "індивід", також характеризує цілісність суб'єкта життя. Але особистість не є цілісно, зумовленою генотипом. Особистістю не народжуються, а стають.

Особистість — це відносно пізніший продукт суспільно-історичного й онтогенетичного розвитку людини. Особистістю людина стає внаслідок суспільних стосунків, в які індивід вступає в процесі своєї діяльності. Біологічні особливості індивідуума не стають особливостями його особистості, хоч функціонування нервової системи, звичайно, створює необхідні передумови для розвитку особистості.

Фундаментальна різниця особистості від індивіда визначається природою відношень, які її породжують. Це специфічні для людини суспільні відношення, в які вона вступає в своїй предметній діяльності.

У формуванні індивіда як особистості в конкретних соціальних умовах певну роль відіграють його здібності. Під здібностями найчастіше мають на увазі властивості або якості, які роблять людину здатною успішно виконувати будь-яку суспільно корисну діяльність. Ці властивості комплексні і складні. Вони розглядаються окремо від природних (загальних для всіх людей) властивостей.

Серед характеристик особистості суттєву роль відіграє характер. Ряд психологів визначають його як "Психологічний склад" особистості, який виявляється в її спрямованості і волі (Н. Д. Левитов, 1982). Для особистості характерний індивідуальний стиль діяльності — стійка система навичок, яких набуває людина з метою найкращого здійснення певної діяльності.

Суттєво впливає на стиль діяльності особистості її темперамент — характеристика індивіда з позицій динамічних особливостей його психічної діяльності (темп, ритм, інтенсивність психічних процесів і становищ) (В. Д. Небидицин, 1982).

Зараз не виникає сумніву, що темперамент зазнає змін внаслідок якостей характеру людини. Виявлено також залежність між особливостями будови тіла людини та її характером. Людина — найскладніша жива істота на планеті. За влучним висловлюванням Д.Ж.Маркевича(1991): "Людина — тілесно-органічна, психічна, видова і суспільна, індивідуальна, кінцева та смертна істота".

Як тілесно-органічна істота, вона складається з органів, які утворюють єдину функціонуючу систему і вступають в обмін речовин з природним середовищем. Як психічна істота, на підставі функціонування нервової системи (особливо головного мозку), має розвинуту психіку з її вищими формами проявлення. Поява на світ людини як видової та суспільної істоти відбувається в людському суспільстві. Але ж людина й індивідуальна істота, оскільки двох однакових людей зустріти неможливо.

Для людини як особистості найсуттєвішими є такі риси: творчі здібності, соціальність, суб'єктивність, цільність. Творчі здібності проявляються як здатність до змінювання світу і як внутрішня потреба людини до творчої діяльності.

Соціальність — як потяг до суспільного об'єднання в характері поведінки людини.

При психоневрозах людина зберігає свою орієнтацію в середовищі і контакт з реальністю, але страждає від невідповідності емоційних процесів зі свідомістю. Це

заважає успішній адаптації до життєвих умов і є результатом інтенсивної боротьби особистості проти свого життєвого середовища і свого суперечливого "я". У більшості випадків при ліквідації основних факторів стресу й інтенсивній терапії наступає часткове або повне відчужування.

Психози — це тяжкі психічні захворювання, в результаті яких відбувається серйозний розлад емоційних процесів свідомості людини. Вони можуть виникати внаслідок фізичних захворювань або бути наслідком психологічних проблем людини при взаємодії з соціальним середовищем чи в зв'язку з внутрішньою дисгармонією.

Життя у штучному середовищі, яке створює для себе людина, негативно позначається на її психіці й психічній цілісності. Нині у світі понад 120 млн. чоловік страждають від серйозних психічних захворювань, а у найближчому майбутньому ця цифра може досягти 200 млн. чоловік. Таке зростання психічних захворювань зумовлене як змістом трудової діяльності, так і характером праці. Останнім часом змінюється не тільки інтенсивність, але й характер праці. Сучасне автоматизоване виробництво звело нанівець фізичні навантаження, проте в багато разів збільшило психічні.

Психічній цілісності людини загрожує не тільки сфера праці, але і зміни в життєвому, суспільному і соціально-економічному середовищах. Останнє дуже нестабільне і невірноважене. Впливає також і характер відношень між особистостями.

Серйозні перешкоди психічній цілісності особистості завдає участь молоді у військових діях. Її наслідки отримали офіційну назву "Посттравматичний стрес". До таких стресів слід віднести "в'єтнамський синдром" США, "афганський синдром" — у колишньому Радянському Союзі, "Чеченський синдром" — у Росії та ін..

Психологічні травми, які отримує молодь у ході війни, довгі роки позначаються на поведінці військових людей. Інколи вони зумовлюють непередбачені вчинки, часто є причиною багатьох правопорушень.

Особливої уваги заслуговує захист населення від потенційно можливої дії психотропної зброї. Розробка цього виду зброї ведеться в лабораторіях багатьох країн світу. Впливаючи полями електронних приладів на організм людини, можна викликати зміни поведінкових функцій, порушення в роботі функціональних систем, морфологічні зміни на клітинному і тканинному рівнях.

До психотропної зброї слід віднести також "феномен зомбіювання", масові сеанси гіпнозу і т. ін.

"Необхідно не допустити використання психотропної зброї, оскільки одним з головних завдань екології людини є збереження психічної цілісності особистості" (Труд, 1995. 5 жовт.).

Сьогодні зв'язок життєвих процесів на Землі і вплив космосу на них ні в кого не викликає сумніву. Космізація вчення про біо- і ноосфери зумовлена суттєвими потребами суспільства у збереженні й розвитку життя на Землі.

За своєю суттю земна глобальна і соціальна екологія, а також екологія людини пов'язані з космічною екологією, оскільки Земля — космічне тіло в нескінченному космічному просторі.

У цьому плані розділення екології людини на земну й космічну має умовний характер. Дані космічної екології людини дозволяють розширити обсяг наших знань з екології людини в цілому.

Феномен здоров'я людини, її популяційне здоров'я, в глобальному аспекті — здоров'я людства залежить від різних явищ ноосферогенеза як глобальних, так і регіональних перетворень біосфери й усієї живої речовини.

Завданням екології людини є вивчення цих негативних факторів і розробка заходів з гармонізації стану здоров'я людини в умовах екстремального існування.

За даними експертів ВООЗ, 80% захворювань людей зумовлені несприятливим станом навколишнього середовища і незадовільними умовами життя у промислових центрах.

Головним завданням екології людини є виявлення і виключення токсичних для людини речовин за сфери промислового виробництва, а також контроль за впровадженням екологічно чистих безвідходних технологій.

Враховуючи важливість проблеми, медики сьогодні почали відділяти екологію тіла в окрему науку, тісно пов'язану з імунологією. Проте коли йдеться про екологію тіла людини, варто розглядати як складову частину екології людини.

Список літератури

1. Загальна гігієна та основи екології. Підручник. – К., 2002.
2. Екологічна енциклопедія. – К., 2000.
3. Ковеленко Р.В. Проблеми взаємодії людства і природи. – К., 2001.
4. Яремчук І.Д. Екологія і людина. – Харків, 2000.
5. Р.С.Паффенберг, Э.Ольсен. Здоровый образ жизни. Киев. «Олимпийская литература», 1999.

Одержано 31.05.11

В.О.Ковальов, доц.

Кіровоградський національний технічний університет

Спорт, фізична культура та здоров'я

"Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності" (стаття І Закону України "Про фізичну культуру і спорт")

Спорт є ефективним засобом фізичного виховання Його цінність визначається стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення, і в цьому плані спорт має міжнародне значення.

Але спорт не зводиться лише до фізичного виховання. Спорт має самостійне загальнокультурне, педагогічне, естетичне та інші значення Це особливо стосується спорту вищих досягнень. Крім того, ряд видів спорту взагалі не є дійовим засобом фізичного виховання або має до нього лише опосередковане відношення (наприклад, шахи). З іншого боку, фізичне виховання не може обмежуватись лише спортом. Спорт не може розглядатись як універсальний засіб фізичного виховання, тому що ставить підвищені, часто граничні вимоги до функціональних можливостей організму людей, їх віку, стану здоров'я і рівня підготовленості спортсменів.

Сучасний спорт займає важливе місце як у фізичній, так і духовній культурі суспільства. Як суспільному явищу йому притаманні різноманітні соціальні функції.

Визначальною функцією спорту є змагальна функція. Змагальній діяльності у спорті властиве гостре (але не антагоністичне) суперництво, чітка регламентація взаємодії учасників змагань, уніфікація змагальних дій, умов їх виконання і способів оцінки досягнень. Все це обумовлено відповідними (локальними, національними, міжнародними) спортивними класифікаціями та правилами змагань.

Безпосередня мета змагальної діяльності в спорті — досягнення найвищого результату, вираженого в умовних показниках перемоги над суперником або в інших показниках, прийнятих умовно за критерій досягнень. Змагальна діяльність допомагає виявляти резервні можливості людини та будувати методику навчально-тренувального процесу з метою вдосконалення людини та самого спорту.

Виховна функція передбачає, з одного боку, підвищення ефективності змагальної діяльності, з другого — сприяє всебічному вихованню соціально активної особистості. Однак, спортивна діяльність сама по собі бажаного виховного ефекту не забезпечує. Вплив спорту може мати як позитивний, так і негативний ефект.

Функція підвищення фізичної активності передбачає підготовку до різних видів суспільної діяльності і покликана сприяти всебічному розвитку людини, удосконалити фізичні і духовні здібності, розширювати арсенал життєво важливих рухових умінь, підвищувати їх надійність у складних умовах.

Оздоровча і рекреаційно-культурна функції спрямовані на зміцнення здоров'я людей, забезпечення активного відпочинку, формування естетичних смаків.

Залежно від рівня розвитку спорту (масовий або спорт для всіх, дитячо-юнацький спорт та спорт вищих досягнень, олімпійський і професійний спорт) певні функції можуть проявлятися більшою або меншою мірою.

У спортивній діяльності розрізняють: базову частину, що репрезентована діяльністю атлетів, та управлінсько-організаційні, науково-методичні, медичні, матеріально-технічні і кадрові служби, що забезпечують їх ефективне функціонування.

Сьогодні у світі функціонує багато видів спорту, які не піддаються точному обліку. Але провідними є олімпійські, об'єднані в Міжнародні спортивні федерації, що визнані Міжнародним Олімпійським Комітетом. Національна спортивна класифікація.

Сучасний етап розвитку характеризується тенденцією до появи нових видів спорту. Вони є наслідком технічного прогресу (наприклад, водно-лижний спорт, фристайл тощо).

Група оздоровчих завдань спорту спрямована на:

- забезпечення оптимального розвитку властивих людині фізичних якостей і на їх основі вдосконалення фізичного розвитку. "Фізичними" прийнято називати вроджені (передані за спадковістю) морфофункціональні властивості, завдяки яким можлива фізична (матеріально виражена) активність;

- зміцнення і збереження здоров'я. Завдання із зміцнення здоров'я вирішуються у процесі фізичного виховання на основі вдосконалення властивих кожній людині фізичних якостей, особливо тих, розвиток яких призводить до піднесення загального рівня функціональних можливостей організму. Але це не означає, що завдання зі зміцнення здоров'я і вдосконалення рухових здібностей у фізичному вихованні повністю співпадають, а їх реалізація не має своїх особливостей. Зокрема, завдання із загартування та виховання навичок дотримуватись здорового способу життя мають самостійне оздоровче значення, і його реалізація передбачає спеціальну систему фізкультурно-гігієнічних заходів;

- удосконалення будови тіла і формування постави. У комплексі поставлених завдань з метою оптимізації індивідуального фізичного розвитку передбачаються і конкретні завдання із вдосконалення будови тіла. Досконалі форми тіла певною мірою виражають досконалість функцій організму. Одним із проявів нормального фізичного розвитку людини є краса тіла, яка свідчить про її життєві сили і тому має ще й естетичну цінність. Проте, прагнення надати тілу надто вражаючих форм виправдано лише якщо це не стає окремою метою, а підпорядковане інтересам всебічного розвитку особи, й основним життєво важливим якостям і здібностям. В окремих випадках завдання з регулювання м'язових об'ємів, ваги тіла, виправлення постави та ін. можуть мати і лікувально-профілактичний чи лікувально-корегуючий аспекти;

- забезпечення творчого довголіття як наслідок вирішення попередніх завдань.

В єдності з реалізацією розглянутих специфічних завдань у процесі фізичного виховання вирішуються і загально-педагогічні — виховні завдання. Одне з таких найважливіших завдань - формування здорового способу життя.

Режим руху, усвідомлення потреби в активній діяльності, ритми активності, відпочинку і сну є обов'язковими компонентами здорового способу життя, мають

біологічну, а не тільки соціальну природу і відпрацьовувалися в процесі адаптації, еволюції і природного добору протягом мільйонів років. Вони генетично закріплені в регуляторних системах організму в якості інстинктів, біологічних ритмів, тісно пов'язаних із ритмікою природних процесів у геокосмічній сфері. Філософські принципи - рух як засіб існування матерії, а життя - це рух мають реальне втілення в біологічному світі у житті людини. Мускулатура опорно-рухового апарату і внутрішніх органів забезпечує цю механічну форму руху, а саме рух обґрунтовує необхідність існування мускулатури і систем її забезпечення, тобто вісцеральних систем.

Японські дослідники розрахували, що для нормального активного стану організму і підтримки здоров'я, людина повинна робити щодоби до 10000 кроків, тобто при середній ширині кроку 70-80 см проходити за день 7-8 км.

Рекомендуючи рух необхідно орієнтуватися насамперед на об'єм і характер рухової активності людини, яка у великій мірі залежить від специфіки виконуваної роботи. Тисячоліттями життя людей було пов'язане переважно з фізичною працею, на яку припадало до 90% зусиль. За роки останнього століття склалися інші співвідношення, виник дефіцит рухової активності. А без визначеного обсягу постійної рухової активності людина не може дожити до старості, не може бути здоровою.

Найсприятливіший вплив на здоров'я має біг. Він справляє різнобічний фізіологічний вплив на всі системи організму.

Біг є природним руховим актом, що супроводжує людину протягом усього її розвитку. З усіх видів спорту біг має найбільший сприятливий вплив на серцево-судинну систему в цілому, при ньому зростає життєва ємність легень, покращується обмін речовин, вдосконалюється робота м'язової системи, активізується діяльність нервової системи й ендокринного апарату.

В результаті підвищується працездатність організму, його опірність до несприятливого впливу зовнішнього середовища.

Люди, які ведуть малорухливий спосіб життя, частіше хворіють на гіпертонічну хворобу, атеросклероз, цукровий діабет, схильні до ожиріння.

Біг є гарним засобом психологічної саморегуляції, використовується для боротьби з нервовою перенапругою і шкідливими звичками.

При повільному бігові протягом 10 хв частота серцевих скорочень збільшується до 130-160 за 1 хв, максимальний артеріальний тиск досягає 140-160 мм рт.ст.

Найпоширенішим і найдоступнішим видом рухової діяльності людини є ходьба, її можна використовувати у щоденному житті людини будь-якого віку, з різним рівнем фізичної підготовки і стану здоров'я, її не застосовують лише для хворих з постільним режимом, але на реабілітаційному етапі ходьба відіграє важливу роль у процесі видужання і пристосування організму до звичного об'єму фізичної діяльності.

Після закінчення ходьби або бігу для відновлення функцій дихання, кровообігу, нормалізації енергетичного обміну в м'язах не слід раптово переходити до стану повного спокою. Необхідно протягом 5-6 хвилин рухатись повільніше - ходьбу закінчувати у значно повільнішому ритмі, а біг завершувати ходьбою.

Про користь ходьби відомо давно. Підраховано, що міський житель XIX століття протягом дня робив близько 300 тисяч кроків, тепер же міський житель і 10 тисяч не набирає. Саме 10 тисяч кроків (сім-вісім кілометрів) - мінімальна норма, що зберігає тренуваність серцево-судинної, м'язової і дихальної системи.

А користь від цього, здавалося б зовсім нескладного заняття, величезна. Усього лише півгодини прогулянки наповнить ваші м'язи енергією і киснем, зніме втому. А згодом і зміцнить організм.

Ходьба - один із ефективних і універсальних засобів формування здорового способу життя. У нетренованих осіб середнього віку ходьбу слід розпочинати з подолання відстані до 2км. Тривалість ходьби спочатку 20-30 хвилин з поступовим збільшенням до 1 години. Темп повинен бути повільним і плавним. Ходити бажано

щоденно, або принаймні тричі на тиждень. Доцільніше і корисніше проводити її у формі пішохідних прогулянок на свіжому чистому повітрі в ранкові або вечірні години, серед приємних, заспокійливих ландшафтів, наприклад, в парках, садах, скверах, на лісових галявинах, луках. Ходьбою слід займатися постійно в будь-яку погоду. Кожного разу ходьбу слід розпочинати (5-7 хвилин) з неспішного, прогулянкового кроку, аби м'язи змогли зігрітися. Потім поступово збільшують частоту кроків від 70-80 до 90-120 на 1 хвилину.

Оптимальним тренувальним об'ємом ходьби для осіб середнього віку вважається дистанція 3-5 км. При втомі або інших неприємних відчуттях (головний біль, болі в ділянці серця, серцебиття, задишка) необхідно відпочити і лише після повного відновлення початкового стану можна продовжити ходьбу.

Після закінчення ходьби або бігу для відновлення функцій дихання, кровообігу, нормалізації енергетичного обміну в м'язах не слід раптово переходити до стану повного спокою. Необхідно протягом 5-6 хвилин рухатись повільніше - ходьбу закінчувати у значно повільнішому ритмі, а біг завершувати ходьбою.

Ходьба - ефективний і зовсім безкоштовний вид фізичної культури, не вимагає взагалі ніяких витрат ні на устаткування, ні на екіпірування. Для ходьби не потрібно виділяти спеціальне місце і час, а в процесі ходьби можна займатися різними приємними і корисними речами.

Слід зробити так, щоб процес ходьби був не тільки корисний, але і приємний. Це завдання полегшить гарний маршрут: безпечний, по можливості, зелений, що радує око. Але час від часу змінюйте "траєкторію руху".

Також до рухливого режиму можна віднести і заняття аеробікою.

Аеробіка включає комплекс дозованих фізичних вправ, які виконуються з різним фізичним навантаженням і швидкістю. Вправи виконують на свіжому повітрі, здебільшого у супроводі музики, завдяки чому створюється піднесений емоційний стан при виконанні фізичних рухів, що активізує процеси енергетичного обміну, засвоєння організмом кисню, діяльність симпатoadреналової системи. Все це сприяє ефективному відновленню фізичних сил організму, швидкому зняттю втоми, підвищенню працездатності, поліпшенню настрою, викликає енергійний підйом творчості й емоційного стану організму.

Аеробні вправи відносяться до таких видів фізичного навантаження, коли необхідна наявність кисню протягом тривалого часу. Вони пред'являють організму вимоги, що змушують його збільшувати споживання кисню. У результаті відбуваються сприятливі зміни в легенях, серці і судинній системі.

Можна сказати, що регулярні заняття аеробікою підвищують здатність організму пропускати повітря через легені, збільшують загальний кровотік, причому кров ефективніше здійснює одну зі своїх основних функцій - транспорт кисню.

У наш час більшість людей малорухомі. Вони ходять пішки від автостоянки чи автобусної зупинки до своєї установи, від робочого столу до кафе. Навіть молодь не дуже тішить себе фізичними навантаженнями. А недолік рухів погано позначається і на стані здоров'я, і на можливостях людини у всіх сферах життя.

Медичні дослідження показують, що фізичні вправи допомагають поліпшити психічний стан, кровообіг і захистити організм при серцевих захворюваннях. Рухова активність - ось у чому річ для нормального функціонування, для зміцнення здоров'я і гарного самопочуття.

Дослідженнями було виявлено, що досить важко визначити енергетичну цінність аеробіки через те, що інтенсивність рухів найрізноманітніша. Наприклад, є тільки один спосіб пробігти кілометр за 4 хвилини. Але дві людини, що займаються поруч у групі аеробіки, можуть значно відрізнятись по витраті енергії. Сучасне суспільство має багатьох гарних програм аеробіки та інших видів гімнастики. Єдиний спосіб оцінити їх ефективність - застосовувати їх.

Список літератури

1. И.В.Милукова, Т.А.Евдокимова Большая энциклопедия оздоровительных гимнастик. «Издательство «Сова».2007.
2. Теория и методика физического воспитания. Под редакцией Т.Ю.Круцевич. «Олимпийская литература».2003.

Одержано 31.05.11

М.П.Лось, ст. гр.КІ09-1, В.О.Ковальов, доц.
Кіровоградський національний технічний університет

Навчання здоровому способу життя

Сучасна молодь вкрай неграмотна в питанні здорового способу життя. Наркоманія, тютюнопаління, вживання алкоголю, токсикоманія – часто це вбачається кращим дозвіллям серед певної частини юнаків та дівчат.

Процес гуманізації сучасного суспільства потребує виявлення можливих умов, шляхів, механізмів соціально-виховної роботи з молоддю. Нове покоління незалежної України виросло в умовах становлення ринкової економіки. Воно суттєво відрізняється від попередніх і має свої цінності та пріоритети, з якими потрібно рахуватися.

Організація дозвілля є одним із важливих завдань на шляху соціалізації молоді, адже діяльність, якій присвячено вільний час, конструктивно впливає на формування особистісних якостей: інтелектуальних, моральних, культурних, на фізичний розвиток молодого покоління. Нереалізованість надлишку вільного часу, відсутність сформованості культури дозвілля призводить до посилення негативних процесів у молодіжному середовищі (вживання алкоголю, наркотиків, спроби суїциду, агресія). Проблема соціалізації молоді та підлітків сьогодні стоїть досить гостро у всьому світі, і викликає інтерес педагогів, вчених, соціальних працівників багатьох країн.

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним напрямом виховного процесу є формування у дітей, учнівської та студентської молоді моральних цінностей, що виробила цивілізація протягом тисячоліть свого існування.

Молодь вкрай неграмотна в питанні здорового способу життя. Наркоманія, тютюнопаління, вживання алкоголю, токсикоманія – часто це вбачається кращим дозвіллям серед певної частини юнаків та дівчат.

Роботу по формуванню здорового способу життя слід розвивати і вдосконалювати відповідно до вимог, що ставить перед нами сьогодні. А для цього доцільно вивчати, переосмислювати і перебудовувати різні ділянки культурно-освітньої роботи, впроваджувати вітчизняні новаторські ідеї, світовий досвід.

Враховуючи вищевикладене, стало зрозумілим, що є нагальна потреба у створенні комплексної моделі, спрямованої на поліпшення здоров'я дітей та молоді України, і що така модель має бути побудована на засадах і принципах теорії і практики формування здорового способу життя, визнаних світовою спільнотою.

Як свідчить світовий досвід, головним чинником, котрий найбільше зумовлює стан здоров'я, є спосіб життя, який ведуть діти і молодь. І перспектива поліпшення громадського здоров'я найбільше пов'язана з системною діяльністю щодо формування здорового способу життя населення. Формування здорового способу життя є набагато ефективнішою й економічно доцільнішою стратегією, ніж постійне збільшення витрат

на лікування наслідків нездорового способу життя, яке не забезпечує бажаного результату.

Такими засадами є, передусім, основні положення Оттавської хартії з пропаганди здорового способу життя, прийнятій на I Міжнародній конференції з пропаганди здорового способу життя, проведеної в Канаді 1986 р. Ця хартія була перекладена п'ятдесятьма мовами і стала рубіжною подією, після якої формування здорового способу життя набуло статусу загальноновизнаної і підтриманої ВООЗ системи практичних дій та наукової дисципліни; розглядається як дієвий засіб збереження і зміцнення здоров'я населення. На цьому підході ґрунтована й Всесвітня декларація з охорони здоров'я, прийнята на 51-й сесії ВООЗ у травні 1998 р., інші чинні документи ВООЗ, зокрема, концепція "Здоров'я для всіх у 21 столітті", яка на цей час визначає основні напрями зусиль для урядів країн Світу щодо проблем здоров'я населення.

Сучасна наука розглядає здоров'я особистості як складний феномен глобального значення, котрий містить філософський, соціальний, економічний, біологічний, медичний аспекти і виступає як індивідуальна й суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем, яке, у свою чергу, постійно змінюється. Тобто, за сучасними уявленнями, уже не розглядається як суто медична проблема. Більше того, вважається, що комплекс медичних аспектів становить лише малу частину феномена здоров'я.

Здоров'я – поняття багатопланове. Це не лише відсутність хвороб, але й високий рівень пристосування, благополуччя, комфортне психологічне самопочуття, толерантні соціальні відносини. На сучасному етапі виділяють такі складові здоров'я людини: духовне, соціальне, психологічне, інтелектуальне, емоційне, фізичне й особисте. Всі аспекти здоров'я людини однаково важливі й розглядаються у взаємозв'язку.

Фізичне здоров'я людини – це такий стан організму, коли показники основних систем перебувають в межах фізіологічної норми і адекватно змінюються під час взаємодії людини з довкіллям.

Інтелектуальне здоров'я охоплює норму структурно-функціонального базису інтелекту, який виявляється в нормальному рішенні різноманітних завдань вербально-логічної та логічно-алгоритмічної взаємодії з оточуючим середовищем.

Емоційне здоров'я – це уміння управляти своїми переживаннями, а психічне здоров'я визначається за показниками ставлення до себе, друзів і до потреб життя.

Соціальне здоров'я – повага до духовних цінностей своєї сім'ї, свого народу, всього Людства.

Здоров'я особистості – це самовдосконалення і саморозвиток, самооцінка і свобода, здатність бути особистістю.

Здоров'я дітей – основа розвитку держави. Тому саме медичні аспекти збереження здоров'я мають істотно більше значення в дитинстві, ніж у подальших вікових групах. А негативні тенденції істотно впливають на ефективність навчально-виховного процесу. Більш того, питання здоров'я населення України в даний час трансформувалися у проблему, яка загрожує національній безпеці держави. Тому в даний час заклик: "Щоб вижити, Світ повинен встановити здоровий спосіб життя!" – став напрочуд актуальним.

Покращити таке становище можна через застосування нового підходу до формування здорового способу життя, який би ґрунтувався на сучасному підході збереження здоров'я, тобто враховували всі його аспекти. Важливо також, щоб вони опиралися на активізацію участі в даному процесі молоді та дітей. Мова йде про те, щоб не дорослі ініціювали таку роботу, а самі діти та молодь. Саме від їхньої активності й буде залежати успішність поширення формули: "здоровим бути модно, стильно і красиво".

Процес виховання свідомого ставлення молоді до власного здоров'я, здоров'я інших людей здійснюється шляхом передачі знань і формування умінь і навичок зміцнення та збереження здоров'я, виконання практичних дій здорового способу життя.

Основними цілями роботи по пропаганді здорового способу життя є:

- формування позитивної мотивації щодо здорового способу життя культури здоров'я;
- знайомство молоді з основами здорового стилю життя, формування свого стилю здорового життя, здійснення профілактичної роботи за негативними проявами;
- формування теоретичних та практичних навичок здорового способу життя, формування творчої особистості здібної до саморозвитку, самоосвіти і самоактуалізації молоді.

Навчання здоровому способу життя повинно бути системним і повинна сприяти гармонійному розвитку психофізичних здібностей молоді. Воно не зводиться до періодичного спрямування на усвідомлення здорового способу життя як колективної цінності. Така робота передбачає:

по-перше, вивчення уявлень молоді про здоровий спосіб життя і розробки методів оцінювання здоров'я індивіда;

по-друге, формування свідомості і культури здорового способу життя;

по-третє, розробку методик навчання молоді здоровому способу життя.

Далі, упровадження соціальних програм культивування здорового способу життя і збереження здоров'я, і нарешті, розробку і впровадження моніторингу здорового способу життя молоді. Таким чином, складаються певні етапи у навчанні учнів здоровому способу життя. У зв'язку з цим педагоги разом з учнями та їх батьками ставлять перед собою мету:

- прагнути істотного поліпшення ситуації для збереження і зміцнення психічного, фізичного і соціального здоров'я молодих людей;
- створити умови для його поліпшення, використовуючи традиції та досвід;
- прагнути того щоб кожен учень розвивав свої природні здібності, знайшов своє місце у житті.

Головною метою є формування свідомого ставлення до особистого здоров'я, навколишнього середовища і здоров'я інших людей. Визначено, що найпопулярнішими формами роботи щодо формування здорового способу життя в молодіжному середовищі стали інноваційні методики, такі як інтерактивні театри, молодіжні лекторські групи, спікерські бюро, тощо. На даному етапі важливим досягненням є заохочення певної категорії молоді до участі в програмах щодо дотримання здорового образу життя. В ході підготовки передбачаються заняття спрямовані на розвиток тренерських та лекторських навичок. До роботи з волонтерами залучаються провідні спеціалісти: лікарі, педагоги, представники державних і недержавних організацій, які займаються профілактичною роботою.

Підтримка молодих громадян у сфері охорони здоров'я, профілактика асоціальних явищ, формування здорового способу життя є системою зміцнення здоров'я молодих громадян, формуванню потреби в молоді в здоровому способі життя.

Реалізація даного напрямку передбачає:

- 1). підтримку програм по охороні репродуктивного здоров'я молоді, збереженню психічного й психологічного здоров'я молодих громадян;
- 2). підтримку програм, спрямованих на залучення молоді до систематичних занять фізичною культурою й спортом;
- 3). розвиток індустрії відпочинку й оздоровлення молоді;
- 4). пропаганду цінностей здоров'я, здорового способу життя в засобах масової інформації;
- 5). реалізацію заходів профілактичної роботи з молодими громадянами групи соціального ризику, попередження асоціальної поведінки серед молоді;

6). розвиток спеціалізованих центрів лікування і реабілітації наркотичною, алкогольною і інших видів залежності;

7). створення системи громадського контролю і інтегрованих професійно-освітніх центрів в пенітенціарних установах;

8). реалізація міжвідомчих програм з припинення сексуальної експлуатації дітей, продажі алкоголю і тютюнових виробів дітям і підліткам, протидії вуличним криміногенним субкультурам;

9). законодавче обмеження реклами алкоголю, тютюнових виробів, порнографії, поширення засобами масової інформації медіапродукції, що пропагує насильство, агресію, асоціальну поведінку і етичну розбещеність;

10). розробка і впровадження нових форм індивідуальної і групової профілактичної, реабілітаційної роботи з правопорушниками і молодими людьми, схильними до асоціальної поведінки;

11). проведення соціальної роботи з лідерами і членами неформальних молодіжних об'єднань.

12). підтримку програм з профілактики зловживання психоактивними речовинами, формуванню здорового способу життя.

Практика фізичної культури та спорту показує, що вона є ефективним засобом формування здорової молоді особистості.

Держава повинна забезпечити рівний доступ молоді до можливостей для занять фізичною культурою та спортом шляхом:

- широкої пропаганди здорового способу життя, створення та культивування цінностей здоров'я та здорового способу життя, у тому числі через соціальну рекламу;

- покращення системи фізичної підготовки для формування активної фізичної культури серед молоді у системі формальної освіти та розширення додаткових безкоштовних можливостей для занять фізкультурою та спортом у системі закладів освіти;

- розвитку мережі безкоштовних закладів фізичної культури та спорту для молоді поза системою формальної освіти з акцентом для молоді старших вікових груп;

- розвитку практики проведення всеукраїнських, міжрегіональних і регіональних спортивних змагань, турнірів молоді з масових маловитратних видів спорту;

- підтримки та реалізації програм і заходів найширшого залучення молоді в заняття фізичною культурою;

- підтримки відродження системи дитячого спорту;

- підтримки розвитку фізичної культури та спорту в сільській місцевості місцевою владою та залучення громад;

- розбудова широко розгалуженої мережі доступних спортивних майданчиків для молоді в усіх населених пунктах та оздоровчих зонах, включаючи зони відпочинку, пляжі тощо.

Дозвілля є одним з важливих чинників для молоді, її відпочинку, відновлення працездатності, оздоровлення, розширення світогляду, самореалізації.

Виконання вищезазначеного, подальше підвищення ефективності молодіжної політики у сфері формування здорового способу життя молоді, мають забезпечити реальне поліпшення її здоров'я і самопочуття, що, у свою чергу, сприятиме ширшому залученню молодих громадян області до процесів розбудови держави.

Слід пам'ятати, що будь-яка робота щодо пропаганди здорового способу життя направлена на вирішення важливої задачі, основна мета якої – збереження майбутнього нації!

Список літератури

1. Степаненко І.В. Духовність як феномен культури // Молодь в посттоталітарному суспільстві: укр. Варіант: Тези доп. Наук.-практ. Конф. 27-28 квітня 1993 р. - Х., 1993.- С.86-91.

2. Здорова нація-запорука майбутнього. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ.– 2007.

Одержано 31.05.11

С.В.Печенюк, ст. гр. КІ-09-1, В.О.Ковальов, доц.
Кіровоградський національний технічний університет

Організація занять з атлетизму

Атлетизм (від греч. *athletes* - борець, силач) - система вправ з обтяженнями: штангою, гантелями, гирями та іншими предметами для розвитку сили і форми окремих м'язів і тіла в цілому. Сила - основна фізична якість людини. Її можна розвивати з використанням різних засобів. Але, як показали численні дослідження, найбільше ефективно вона піддається тренуванню, коли застосовуються обтяження, причому обтяження дозовані, тобто враховуючі фізичні можливості того або іншого атлета. Будь-який руховий акт людини сполучений із проявом різних фізичних якостей, що здійснюється в межах можливостей людського організму, дає позитивний результат. Щоб атлетові підняти обтяження навіть середньої ваги, йому необхідно повною мірою показати свої здібності в спритності, координації, гнучкості й ін. Отже, розвивати силу неможливо без побічного розвитку практично усіх фізичних якостей людини.

Велику відповідальність при організації занять з атлетизму накладає на викладача підвищена небезпека травмування студентів. З іншого боку, демократизація змісту освіти повинна вести до демократизації форм навчання, а отже, самого заняття. Заорганізоване, заформалізоване заняття давно стало перепорою поліпшення фізичного виховання студентів. Пам'ятаймо, що нудні уроки, на думку Ж. Руссо, можуть викликати в учнів тільки ненависть до вчителя і до того, що він викладає. Усе це зобов'язує педагога, виходячи із завдань, змісту і місця проведення уроку, віку дітей, організувати їх так, щоб одержати високий освітній, оздоровчий і виховний ефект, уникнути нераціональної витрати часу і травм, наблизити урок до життя природними формами людського спілкування, що буде сприяти вільному розвитку дітей. Це у повній мірі стосується і організатора занять з атлетизму.

Для організації занять на практиці викладач користуються: 1) елементарними способами управління; 2) різними способами виконання студентами вправ; 3) методами організації їхньої діяльності.

Вибір елементарних способів управління і виконання вправ студентами залежить від окремого завдання і його складності, інтенсивності дій і допустимого сумарного навантаження, умов роботи (температури повітря, стану учнів, матеріальних умов). Наприклад, під час виконання стрибків зі скакалкою більшість викладачів використовують одночасний спосіб виконання вправи. Після такої одночасної роботи всі на занятті потім одночасно відпочивають, а значно ефективніше в даній і подібних ситуаціях пропонувати по-перемінний спосіб: коли половина студентів виконує серії стрибків, друга зміна, відпочиваючи, витрачає час раціонально: спостерігає, контролює й оцінює спроби тих хто виконує вправи.

Наявність елементарних способів управління студентами і способів виконання ними завдань дає змогу найбільш ефективно використовувати методи організації діяльності студентів. У практиці роботи застосовуються фронтальний, груповий та індивідуальний методи організації.

Заняття умовно поділяють на три частини: *підготовчу* (припадає на перші дві зони працездатності), *основну* (відповідає фазі вирішення передбачених основних завдань), *заклучну* (покликану забезпечити перехід учнів до наступних після уроку дій). Поділ заняття на частини не означає, що він втрачає свою цілісність. Навпаки, кожна частина повинна логічно передувати наступній і впливати з попередньої. Бажано, щоби переходи від однієї частини до іншої були м'якими і непомітними.

Розв'язуючи окремі (специфічні) завдання, кожна частина служить найефективнішому досягненню кінцевого результату уроку. Тому час, що витрачається на окремі частини та їхній конкретний зміст, вельми мінливий, бо залежить від безлічі факторів: завдань заняття, специфіки вправ, конкретного стану учнів на певному уроці, їхніх особливостей, зовнішніх умов тощо.

Зазначені риси є характерними для структури всіх основних форм занять із фізичного виховання. їхня структурна спільність - не у формальному поділі на стандартну кількість частин, а в необхідності дотримуватися під час побудови занять загальних закономірностей їхнього розвитку, які не дозволяють у будь-якій частині робити те, що не відповідає її ролі та місцю в загальній структурі заняття і зобов'язує будувати заняття у певній послідовності. Тільки в такому аспекті градація частин заняття набуває не формального, а конструктивного сенсу, що складає перший етап побудови заняття.

Другий етап побудови заняття полягає у визначенні фізичних вправ та їх послідовності, що дасть змогу найкраще розв'язати загальні й окремі (специфічні) завдання.

Ефективність певних фізичних вправ у вирішенні конкретних завдань фізичного виховання не викликає сумнівів. Необхідність визначення певної послідовності вправ викликана відомим явищем "післядії". Викладач повинен прагнути досягнення позитивного впливу попередньо виконаних вправ - для успіху наступних. Наприклад, опанування складно координаційних вправ буде більш успішним на початку заняття. Під час вдосконалення їх можна виконувати і в кінці заняття. Вправи на розвиток швидкості дають низький ефект після роботи на витривалість. Небажано на одному занятті поєднувати вправи, що можуть викликати негативні емоції і відчуття погіршення стану організму.

Особливо уважно слід добирати загальнорозвиваючі вправи. Їх цілеспрямований добір сприяє формуванню постави, розвитку певних груп м'язів, вихованню школи рухів, підготовці до засвоєння складних рухових дій, передбачених планом уроку. Безсистемне використання загальнорозвиваючих вправ призводить до того, що втрачаються сприятливі можливості для розвитку й удосконалення рухового апарату. Своєчасно не розвинені здібності стають перепорою до формування у майбутньому більш складних життєво важливих умінь і навичок.

Вирішальним третім етапом побудови заняття є визначення взаємопов'язаної послідовності дій педагога й студента під час розв'язання кожного педагогічного завдання, застосування вправ, методів і методичних прийомів, що використовуються у процесі заняття. Йдеться також про формування підгруп, постановки завдань, порядок зміни місць занять та інші допоміжні дії, використані на занятті.

Отже, головне призначення заняття - забезпечити студентам сприятливі умови для успішного засвоєння програми.

Безпосереднє педагогічне керівництво навчальною роботою здійснюється з допомогою методики. Під методикою слід розуміти багатокomпонентну впорядковану систему управління навчально-виховним процесом, що включає зміст, засоби, методи і методичні прийоми навчання та форми організації навчальної і виховної діяльності.

Методику можна розглядати як систему управління процесом засвоєння студентами навчальної програми; як педагогічний інструмент, за допомогою якого

викладач організовує навчальну діяльність студентів, спрямовану на засвоєння програмового матеріалу.

Отже, методика навчання на занятті полягає в управлінні процесом засвоєння навчального матеріалу, в такому впливі на навчально-виховний процес, який відповідає поставленій меті і завданням та приводить до його поліпшення і розвитку. При цьому необхідно пам'ятати, що управляти - це не придушувати, не нав'язувати процесові плинність, яка суперечить його природі, а обов'язково враховувати цю природу, погоджувати способи впливу на процес із його специфічним змістом та логікою функціонування й розвитку.

Будь - яка система управління включає загальні (незалежні від сфери діяльності) та специфічні (враховуючи особливості кожного виду діяльності) компоненти.

Проте наявність усіх компонентів сама по собі ще не утворює систему управління. Компоненти утворюють систему лише за наявності зв'язків між ними та взаємодії. Завдяки цим зв'язкам устанавлюється взаємозалежність компонентів, яка проявляється в тому, що зміни в одному з них викликають зрушення в усіх інших і в системі загалом.

Враховуючи загальні положення теорії управління і специфічні особливості фізичного виховання, методика навчання як система управління процесом засвоєння учнями навчальної програми включає, як обов'язкові, такі компоненти:

- 1) мету і завдання навчання;
- 2) мотивацію навчальної діяльності;
- 3) тематичне планування;
- 4) засоби і методи навчання;
- 5) організацію навчальної роботи;
- 6) керівництво навчальним процесом;
- 7) безпечне матеріально-технічне забезпечення;
- 8) контроль ходу навчального процесу.

Під час поглибленого розучування складних вправ часто використовують груповий метод, що дає змогу краще дозувати навантаження, спостерігати за виконанням завдань учнями, виправляти помилки. Однак варто пам'ятати: застосування цього методу призводить до помітного зниження моторної щільності заняття. Тому якщо на занятті не використовуються багатопропускні прилади, а його зміст вимагає великих перерв між виконанням окремих спроб, такі часові проміжки знижують робочу установку і функціональну готовність до чергових зусиль. У таких ситуаціях пропонуються додаткові завдання. При цьому, якщо провідна установка в занятті на засвоєння техніки і високу якість виконання вправ, то додаткові завдання повинні бути пов'язані з основним матеріалом. Виконання завдань, не пов'язаних із засвоєними на занятті вправами, відволікає увагу студентів і знижує ефективність навчання. Якщо ж заняття спрямовується на високий результат у вправах із високим навантаженням, то додаткові завдання даються на інші групи м'язів, що сприяє прискоренню процесів відновлення.

За використання групового методу організації дуже важливим є вибір принципу розподілу студентів на групи. Рациональним слід вважати розподіл студентів за рівнем їхньої підготовленості. Однак при цьому не принижуйте їхньої гідності, для чого: по-перше, забезпечуйте можливість міграції студентів із групи в групу (залежно від навчальних успіхів); а по-друге, для вивчення кожного нового розділу програми формуйте нові групи. Можливий розподіл студентів на групи за симпатіями, бажаннями, творчими здібностями. Цінним тут є загострення почуття відповідальності кожного члена групи за успіх товаришів.

Груповий метод сприяє розвитку самодіяльності учнів, їх активізації, розгортанню змагання за успішне розв'язання завдань заняття.

Застосування групового методу організації навчальної діяльності на занятті можливе лише за умови кваліфікованої допомоги викладачу з боку фізкультурного активу. При цьому треба керуватися розумінням, що не кожен студент - організатор, не кожного можна навчити цьому мистецтву, але й підлеглим він не може бути увесь час. Тому слід прагнути до того, аби кожна група поступово перетворювалась у колективного організатора, а з нею - кожен студент формував організаторські здібності. Для цього групі доцільно формувати не прямолінійні відносини "керівник - підлеглий", а відносини співдружності: "усім треба виконати одне завдання".

Характеризуючи груповий метод, не можна не згадати про формування малих груп, команд і пар, не підкреслити їхню роль у процесі навчання, виховання фізичних якостей, прийому контрольних нормативів. Важливо формувати за близькими, але не однаковими результатами.

Груповий метод дозволяє певною мірою індивідуалізувати процес фізичного виховання за рахунок диференціації методів, засобів та інтенсивності навчальної діяльності відносно рівня підготовленості окремих груп студентів.

Проте не завжди групова діяльність сприяє підвищенню ефективності навчання. Для цього необхідно формувати контактні групи з певним чисельним мінімумом та максимумом її членів. Психологами встановлено, що ефективна колективна діяльність починається у групі, що складається з 7 ± 2 студента. За меншої їх кількості не формується колектив, за більшої - група розпадається на мікро колективи. Рекомендована наповнюваність групи забезпечує стимулюючий вплив колективу на особу й одночасно створює сприятливі умови для індивідуалізації навчання.

Суть індивідуального методу організації навчальної праці школярів полягає в тому, що окремі студенти, отримавши те чи інше завдання, повинні тут же самостійно його виконувати. Цей метод якраз більше всього підходить студентському середовищу; може використовуватись у всіх частинах заняття і дає змогу застосовувати доступний кожному темп засвоєння вправ, запропонувати найраціональнішу індивідуальну послідовність навчання і потрібні підготовчі вправи.

У деяких методичних посібниках виділяють метод колового тренування як самостійний метод організації діяльності студентів. Однак за своєю організацією він суттєво не відрізняється від групового, і таке виділення можна вважати виправданим лише, враховуючи можливість колового тренування, для закріплення вивченого матеріалу і виховання фізичних здібностей.

Залежно від віку, статі та кількості студентів, рівня підготовки та етапу навчання, специфіки навчального матеріалу і завдань кожен із методів має різну ефективність. Тому протягом 45 або 90 хв. заняття бажано (залежно від названих та інших обставин) змінювати методи організації, підбираючи кожен раз найдоцільніші.

Спортивно-педагогічна література свідчить, що педагоги часто більше уваги приділяють на занятті організації і "дисципліні", ніж засвоєнню вправ і вихованню фізичних якостей, забуваючи, що основним критерієм результативної діяльності студентів є зрушення у фізичному розвитку і фізичній освіті. Отже, відбувається зміщення акцентів: засіб перетворюється в мету, що вкрай недопустимо.

Методика організації занять з атлетики включає три етапи: підготовчий (тривалістю 12-20 хв.), основний – до 90 хв., заключний – 5 хв. Досить важливим моментом в організації є раціональний розподіл навантаження та методи організації студентів на занятті, серед яких використовуються як груповий метод, так і індивідуальний. Велику відповідальність у цьому плані накладає на вчителя підвищена небезпека травмування студентів.

Для правильної побудови спортивного тренування необхідно враховувати фазовість функціональних змін і особливості відновлювальних процесів в організмі спортсмена. Спортивне тренування ґрунтується на загально біологічних і дидактичних принципах. Частота тренувальних занять має істотне значення в розвитку і збереженні

визначеного рівня сили м'язів. Однак, якщо тренування проводиться частіше 5-6 разів на тиждень, то істотної переваги в розвитку сили не відзначається. Чим тренування рідше, тим повільніше знижується сила м'язів після кожного з них. Інтервали відпочинку між підйомами ваги, впливають на інтенсивність занять і ефективність розвитку сили м'язів.

Переважними методами розвитку сили в атлетизмі є методи повторних і максимальних зусиль. Для характеристики цих методів і вибору найбільш оптимального режиму м'язової діяльності під час тренування важливо знати, як позначається величина обтяження по кількості можливих повторень в одному підході.

Включення в заняття атлетизмом статичних зусиль дуже ефективно для розвитку статичної витривалості і статичної сили. Використання ізометричних вправ у заняттях атлетизмом також досить ефективно для розвитку максимальної статичної сили.

При складанні комплексів атлетичної гімнастики з метою досягнення максимального ефекту варто дуже уважно дотримуватися ряду важливих вимог. Комплекси повинні складатися з урахуванням рівня підготовленості атлетів. Для цього необхідно провести спеціальне заняття по тестуванню їх фізичних якостей.

Список літератури

1. Болобан В.Н. Система обучения движениям в сложных условиях поддержания статодинамической устойчивости; Автореф. дис. докт. пед. наук. - К., 1990. - 45 с.
2. Верхошанский Ю.В. Основы специальной силовой подготовки в спорте. / Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: "ФиС", 1977. - 215 с.
3. Вояцкий Э. Развивая силу. // Физическая культура в школе, 2000. - №2. - С. 46-48.
4. Келлер В.С., Платонов В.М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. - Львів: Українська Спортивна Асоціація, 1993. - 270 с.
5. Линець М.М. Основи методики розвитку рухових якостей: Навчальний посібник для фізкультурних вузів. - Львів: "Штабор", 1997. - 204 с.
6. Платонов В.М., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсменів. -К.; Олімпійська література, 1995. - 319 с.
7. Юшкевич Т.П., Васюк В.Е., Буланов В.А. Применение технических средств в обучении и тренировке спортсменов: Метод. пособие. - Минск; Польша, 1987. - 240 с.

Одержано 31.05.11

УДК 504

А.О. Бевз, ст.гр. ОМ-06, К.Г. Коваленко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження впливу екологічних факторів на розповсюдження інфекційних захворювань

Розглянуто причини поширення заразних епідемічних захворювань в залежності від незадовільного екологічного фактора.

екологічний фактор, інфекційне захворювання

Природа, що оточує нас, - невичерпне джерело мікроорганізмів - вірусів, бактерій і грибів, що викликають захворювання людини, тварин і рослин. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) вважає інфекційні захворювання другою провідною причиною смертності і першою причиною передчасної смертності в світі. Згідно ВООЗ, щорік 2 млрд. людей хворіють на інфекційні захворювання, з них 17 млн. вмирають; щоденно 50 тисяч смертей є наслідком інфекційних хвороб і половина населення планети знаходиться під загрозою ендемічних захворювань.

Однією з причин поширення заразних захворювань людей і тварин є виняткова здатність збудників деяких інфекцій зберігати життєздатність у довкіллі. Тому, довкілля як фактор передачі збудників інфекцій відіграє вагомий роль у формуванні епідемічного процесу. Отже, вивчення закономірностей їх існування в середовищі проживання людей чи тварин є надзвичайно актуальним [2].

Дослідження епідеміологів, паразитологів, медиків свідчать, що сьогодні збільшується ймовірність виникнення несподіваних епідеміологічних ситуацій через антропогенні зміни природного середовища й зростає кількість інфекційних захворювань, які є небезпечними ворогами здоров'я людини.

Важливе значення має також мікрофлора приміщень. Повітря приміщень, особливо погано вентильованих, місць скупчення великих кількостей людей постійно містить значну кількість мікробів. Відомо, що людина в середньому за добу вдихає до 14 тис.л. повітря, при цьому 99,8% мікроорганізмів, які містяться в повітрі, затримуються в дихальних шляхах. Саме через повітря можуть передаватися збудники грипу, кору, дифтерії, стафілококових, стрептококових і менінгококових захворювань, ангін, туберкульозу тощо.

Дані про склад мікрофлори повітря закритих приміщень вельми актуальні, оскільки в повітрі майже завжди присутні патогенні мікроорганізми в високій концентрації.

Орієнтовним критерієм чистоти повітря учбових приміщень вважають такий стан, коли в 1 м³ міститься не більше як 1500 бактерій і 16 стрептококів.

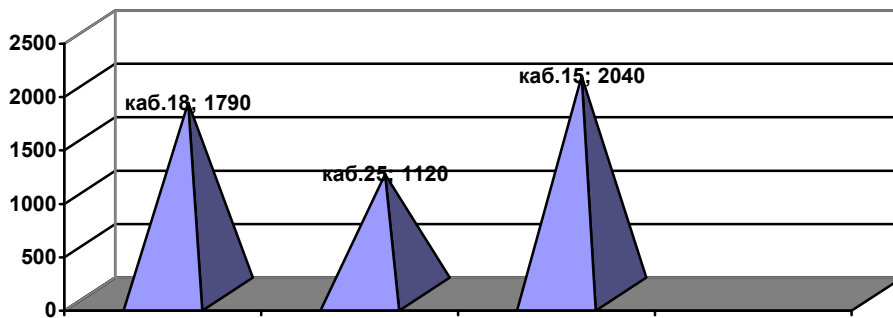
Але своєчасне провітрювання (4-5 раз на день), щоденне вологе прибирання приміщень (2-3 рази на день), систематична вентиляція зменшують кількість мікробів у повітрі [1].

В нашому випадку дослідження мікрофлори повітря проводиться седиментаційним методом (за Р.Кохом). Цей метод є найпростішим і найдоступнішим, але він дає тільки приблизні дані про кількість мікробів та їхніх спор у повітрі. За цим методом у приміщенні, де визначають мікрофлору повітря, ставлять чашки Петрі з МПА(м'ясо-пептонний агар), відкривають і встановлюють на горизонтальній поверхні в

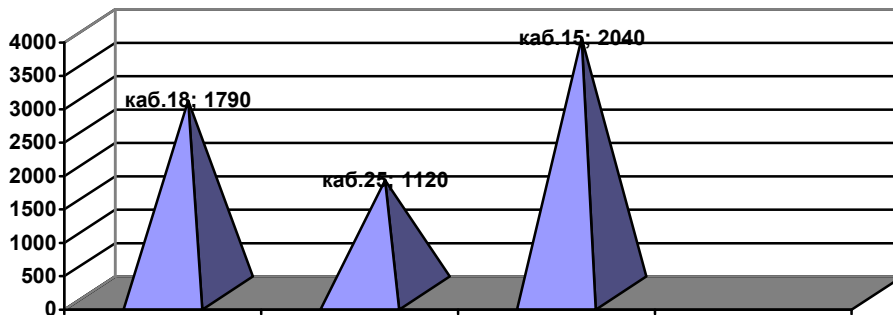
місці взяття проби на 5-10 хв. Пилінки з мікробами осідають на поверхню поживного агару. По закінченню експозиції чашки закривають, роблять позначки олівцем по склу (де і коли проводився дослід), інкубують 24 год при температурі 27°C і ще добу при кімнатній температурі. За цей час на агарових пластинках виростають колонії мікроорганізмів, які підраховують і вивчають [3].

Завданням нашої роботи є дослідження повітря трьох кабінетів (№15 з квітами; кабінет №25, у якому проводилося вологе прибирання і провітрювання; кабінет №18, у якому не проводилося прибирання і відсутні квіти) на наявність різних мікроорганізмів.

Дослідження повітря проводилося протягом тижня з 14 березня по 18 березня. Тестування повітряного середовища відбувалося вранці до занять о 7.30 та після занять о 15.00 у всіх трьох кабінетах. Зовнішнім чинником, який перевіряє гіпотезу було вологе прибирання та наскрізна аерація кімнати №25. Отримані результати представлені у діаграмах, наведених нижче.

Діаграма 1 - Мікробне число в кабінетах №18, №25, №15 до занять

Діаграма 2 - Мікробне число в кабінетах №18, №25, №15 після занять

Як можна побачити з діаграм 1 та 2, біологічне забруднення повітря учбових кімнат вранці максимальне у кабінеті №15, мінімальне значення в кабінеті №25. Після занять максимальне - кабінет №18, мінімальне - кабінет №25. Таким чином, вологе прибирання та провітрювання в закритих приміщеннях, підтверджує нашу гіпотезу, що вологе прибирання і провітрювання значною мірою впливає на кількість мікроорганізмів у повітрі.

Висновки.

1. Вологе прибирання (2-3 рази на день) та наскрізне провітрювання вагомо впливає на якість повітря приміщення.
2. Вплив фітонцидів явно не було виявлено.
3. Відокремлені гемолітичні колонії стрептококів були представлені у кількості у межах норми.

4. Поодинокі випадки засіву пліснявими грибами можуть свідчити про надмірну вологість повітря.

Список літератури

1. Гичев Ю. Екологічна медицина та її основні напрямки // Лік.- 2006. № 11.- С. 28-29.
2. Статистичний щорічник України за 2010р. Держав. комітет статистики України. – К.: Техніка 2011р.– 212с.
3. Литвинова Г.О. Гігієна з основами екології. – К.: Здоров'я, 1999.– 367с.

Рассмотрены причины распространения заразных эпидемических заболеваний в зависимости от неудовлетворительного экологического фактора.

Одержано 15.06.11

УДК 504.7

К.Г. Коваленко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Антропогенний вплив на довкілля техносфери та методи його попередження

Розглянуто забруднення атмосферного повітря автотранспортом в результаті порушення рівноваги глобальної земної соціосистеми та можливість покращення екологічної обстановки.
довкілля, техносфера атмосферне повітря екологічна обстановка

Довкілля - навколишнє середовище людини, зумовлене в даний момент сукупністю факторів, здатних чинити пряму або непряму, негайну або віддалену дію на людину та її здоров'я і життя.

Техносфера - це регіон біосфери в минулому, перетворений людиною за допомогою прямого або непрямого впливу технічних засобів з метою найкращої відповідності своїм матеріальним і соціально-економічним потребам.

Створюючи техносферу, людина прагнула до підвищення комфортності довкілля, до зростання комунікабельності, до забезпечення захисту від природних негативних впливів. Усе це позитивно вплинуло на умови життя і в сукупності з іншими факторами (поліпшення медичного обслуговування тощо) на тривалість життя людей.

Але створення руками і розумом людей техносфери, призначеної максимально задовольняти її потреби в комфорті і безпеці, далеко не виправдовувало надії людей. Нераціональна господарська діяльність, багаторазово підсилена здобутками науково - технічного прогресу, призвела до пошкодження і вичерпання природних ресурсів, зміни регенераційних механізмів біосфери, деформації сформованого протягом багатьох мільйонів років природного кругообігу речовин та енергетичних потоків на планеті, порушення динамічної рівноваги глобальної земної соціоекосистеми.

Техносфера включає в себе регіони міста, промислової зони, виробничого і побутового середовища. До нових, техносферних, належать умови проживання людини в містах і промислових центрах, виробничі, транспортні і побутові умови життєдіяльності.

Найбільший "внесок" в забруднення навколишнього середовища вносять теплові електростанції, металургійні і хімічні заводи та ін.

Теплові електростанції викидають сполуки сірки, вуглецю та азоту, споживають велику кількість води, а стічні води теплових електростанцій забруднені і мають високу температуру, що стає причиною не лише хімічного, а і теплового забруднення.

Металургійна промисловість споживає також багато води, яка стає брудною в процесі виробництва.

Різними видами виробництва характеризується хімічна промисловість.

Дуже забруднює довкілля автомобільний транспорт. У світі існує більше 780 млн. автомобілів, які дають 70-90% забруднень у містах. Якщо врахувати, що в містах мешкає більше половини населення Землі, то стане зрозумілим вирішальне значення автотранспорту і безпосереднього його впливу на людей [1].

Основний забруднювач атмосфери від автотранспорту - оксид нітрогену NO_x (суміш оксидів нітрогену NO та NO_2) та чадним газом (оксидом карбону (P) CO), що містяться у вихлопних газах. Частка транспортного забруднення повітря становить 60% за CO та 50% за NO_x , від загального забруднення повітря цими газами. Підвищений вміст CO та NO_x можна виявити у вихлопних газах невідрегульованого двигуна в режимі прогрівання.

Викиди шкідливих речовин автотранспортом характеризуються кількістю основних забруднювачів повітря, що потрапляють до атмосфери з вихлопних газів за певний проміжок часу.

До шкідливих речовин належать: чадний газ (0,3 - 10% об'єму вихлопних газів, вуглеводні - паливо, яке не згоріло (до 3% об'єму) оксид нітрогену 8% та сажа.

Пороговий рівень забруднювача - певна концентрація - нижче за яку не спостерігається негативного впливу. Важлива не сама наявність забруднювача, а його доза, тобто добуток концентрації на експозицію. При збільшенні експозиції пороговий рівень може знизитися в 1000 разів і більше.

Кожен забруднювач має свій пороговий рівень, реакція на нього окремих організмів - індивідуальна, пороговий рівень залежить від наявності інших забруднювачів або стресових чинників.

Коли забруднювачі змішуються з великим об'ємом повітря, їх концентрація може знизитися до порогового рівня. Потім, внаслідок діяльності мікроорганізмів ґрунту та впливу інших природних процесів відбуваються поглинання та асиміляція забруднювачів.

Деревні рослини поглинають з атмосфери 50 - 60% токсичних газів, тоді як ґрунти - 5 - 6%, атмосферна волога - 5 - 20%, водойми та тварини - 5% [2].

Зелені рослини виділяють у повітря леткі речовини - фітонциди, які мають антимікробні властивості.

Академік Б. П. Токін, який їх вивчав, довів що під впливом деяких речовин, що входять до складу фітонцидів, у повітрі знижується концентрація забруднювачів: CO - на 10 - 30%, сірчистого газу - на 50%, оксидів нітрогену - на 15 - 35 %.

Отже, біля приміщень навчального корпусу та житлових приміщень обов'язково повинні бути зелені рослинні смуги, які б захищали атмосферне повітря від викидів шкідливих газів (і особливо CO) автотранспортом.

Ширина захисної зони визначається шириною захисної смуги залежно від максимальної концентрації CO біля проїжджої частини дороги порівняно з нормативом для даного виду забруднювача гранично допустимою концентрацією (ГДК) [2].

ГДК для CO у повітрі біля ґрунту становить 3 мг/м^3 . В результаті проведених лабораторних занять було підраховано що за 1 год проходить 508 автомобілів. Інтенсивність руху в період години пік збільшується в 1,5 рази, тобто $508 \cdot 1,5 = 762$ авто/год.

На такий потік автомашин припадає максимальний вміст СО в повітрі біля шосе. Якщо частка вантажівок становить 60 %, а швидкість руху транспорту - 30 км/год, то максимальна концентрація чадного газу становитиме - 29,3 мг/м³. Отже, у години пік /СО max/ може в 9 разів перевищувати Г'ДК, тому проїжджа частина має бути розташована на відстані 0,3 - 0,5 км від житлових будинків або забезпечуватися додатковими зеленими насадженнями обабіч дороги [3].

Ширина зеленої смуги обчислюється за Формулою і при розрахункових даних дорівнює 116,5 м.

За результатами дослідженого можна аргументувати:

1. Зелені насадження вбирають з повітря шкідливі речовини і виділяти кисень, що значно поліпшує якість повітря в містах.
2. Зелене будівництво є засобом екологічного доочищення поллютантів.
3. Зелене будівництво - це система планових заходів, яка передбачає створення, збереження, збільшення зелених насаджень в містах, селищах, в сільському господарстві для поліпшення стану існування людини.
4. Важливий внесок у біоочищення повітря вносять газонні трави. 1 га газонного зеленого покриття за вегетаційний період утримує на такій же площі в 10 разів більше пилу, ніж деревні насадження.

Список літератури

1. Білявський Г.О., Бутченко Л.І., Навроцький В.М. Основи екології. – К.: «Лібра», 2002.- 352с.
2. А.И.Кораблева и др.. Антропогенные проблемы экологии.- Днепропетровск: Промінь. 1997.-142с.
3. А.И.Кораблева и др.. Лес. Биосфера. Человек.- Днепропетровск: Січ. 1998.-93с.

Рассмотрено загрязнение атмосферного воздуха автотранспортом в результате нарушения равновесия глобальной земной социосистемы и возможность улучшения экологической обстановки.

Одержано 15.06.11

УДК 574

А.В.Журавльова, ст. гр. ОМ-06, К.Г.Коваленко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Екологія і енергозберігаючі технології у сільськогосподарському виробництві

Розглянуто практичне застосування енергозберігаючих технологій у сільськогосподарському виробництві при вирощуванні зернової культури кукурудзи на основі екологічного дотримання технологічних процесів

екологія, енергозберігаючі технології, с/г виробництво, кукурудза

Проблема енергетичного заощадження в останні кілька десятиріч стала однією із найактуальніших, оскільки інтенсивні темпи розвитку виробничої сфери, в тому числі і сільського господарства, привели до відчутного здорожчання традиційних енергоресурсів.

Агропромисловий комплекс України є споживачем значної кількості енергії, окупність якої на сьогоднішній день дуже значна.

Великі витрати енергії та низька її окупність у агропромисловому виробництві пояснюється цілим рядом причин: недосконалість технологічних рішень, погане технічне забезпечення, не висока якість технічних засобів виробництва, відсутня якість матеріально - технічної бази, неякісне та несвоєчасне виконання технологічних операцій тощо.

У зв'язку із реформуванням організаційних структур на селі, до землі прийшло чимало людей, які не мають відповідних знань у аграрному секторі а тому не дивно, що сьогодні в Україні енергоємність виробленої продукції, а також її собівартість набагато вищі, ніж в розвинених країнах Європи та Америки.

Виробники - аграрії нашої країни та й усіх розвинутих країн світу рійні є заручниками хімічної промисловості. Вирощування будь-яких сільськогосподарських культур не можливо уявити без мінеральних добрив та засобів захисту рослин від шкідників та хвороб.

У гонитві за збільшенням валової продукції ігноруються елементарні екологічні принципи, що погіршує якість вирощеної продукції і поступово підриває потенціал відтворення орних земель.

Ще зовсім недавно вплив хімізації на фізіологічні властивості ґрунту висвітлювався переважно як позитивний. Проте, слід відзначити, що все частіше почали фіксуватися зменшення одного з фізичних показників ґрунту - ємність вбирання, внаслідок втрат кальцію із ґрунтового вбирного комплексу. Це призводить не лише до підкислення орного шару, а й до погіршення фізико-хімічних властивостей та зменшення біотичної складової ґрунтів та екологічної якості.

Кукурудза - рослина з особливими фізіологічними властивостями.

Культура дуже швидко реагує на різні шкідливі органічні та мінеральні складові в ґрунті.

Якщо ріст і розвиток її може бути адекватним до забезпечення в ґрунті максимуму мінеральних та органічних добрив, то її харчова якість значно при цьому погіршується, що доведено як вченими нашої держави, так і зарубіжними.

Розвиток різних форм власності та господарювання на землі без суворого і надійного державного контролю екології та відсутність законодавчої бази викликають споживацьке ставлення до землі, порушення норм і правил технології вирощування сільськогосподарських культур, втрати гумусу в ґрунтах та погіршення якості вирощеної продукції.

Частина фермерських господарств нашої області переходять чи вже перейшли на систему "альтернативного землеробства" і все більше підходять до сучасного землеробства із частковою або подекуди і повною екологізацією та біологізацією виробничих процесів, пов'язуючи їх із енергозберігаючими технологіями. Метою дослідження стало: проаналізувати наявну технологію вирощування сільськогосподарських культур на прикладі кукурудзи та розробити шляхи вдосконалення її з метою екологізації та енергозбереження і зменшення антропогенного впливу на довкілля.

На одиницю витраченої сукупної енергії в процесі вирощування цієї культури припадає 2-7, а іноді й більше одиниць енергії, акумульованої в урожаї.

Затрати сукупної енергії на вирощування сільськогосподарських рослин не однакові і основна кількість їх припадає на паливо, добрива, пестициди. В результаті, у виробничих умовах було розроблено та досліджено альтернативну технологію вирощування зернової культури – кукурудзи. Попередником під альтернативне вирощування кукурудзи була культура - ярий ячмінь, де вносились комплексні мінеральні добрива. При звичайному вирощуванні кукурудзи мінеральні добрива зносились під кукурудзу безпосередньо.

Для боротьби з бур'янами (пирій повзучий, свинорий пальчастий, свиріпа сарпетська та ін.) замість хімії застосовували дискові знаряддя для подрібнення кореневищ на глибині їх залягання (12 – 14 см) у двох взаємоперпендикулярних напрямках із розривом у часі 5-7 днів. Крім того, замість застосування гербіцидів, проводили двохразове (досходове) боронування легкими боронами. Результат на альтернативно вирощуваному участку одержали задовільним. В результаті екологізації сільськогосподарського виробництва по вирощуванню кукурудзи вартість енергозбереження на альтернативному участку склав 779,7 кВт/год, що у грошовому перерахунку це складає 284,44 грн/га. У господарстві посіяно 195 га кукурудзи. Якби на кожному гектарові господарство одержало по 284,44 грн/га заощаджень, то господарство мало б 55466,3 грн тільки за рахунок енергозаощаджень.

Висновки:

1. У результаті теоретичних і практичних досліджень встановлено, що екологічно-доцільне заощадження енергоресурсів у сільськогосподарському виробництві ставить за мету комплексний підхід, органічне сполучення технологічних, економічних, енергетичних і екологічних та соціальних напрямків у вирощуванні якісної продукції.

2. Як результат - одержано екологічно-доцільне заощадження енергоресурсів.

3. Вирощена продукція - екологічно чиста.

4. Врожай вирощений за енергозберігаючою технологією – економічно прибутковий.

5. Зменшується антропогенний тиск на довкілля.

Список літератури

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С. Основи екологічних знань: Підручник.- К.: Либідь, 1997.- 288с.
2. Зінченко О.І. та ін. Біологічне рослинництво. Навч. посіб.- К.: Вища школа, 1996.-288с.
3. Зінченко О.І., Салатенко В.Н., Білоножка М.А. Рослинництво.- К.: Аграрна освіта, 2001.- 600с.
4. Томашевський Д.Ф. Кукурудза.- Урожай, 1970.- 364с.

Рассмотрено практическое использование энергосохраняющих технологий в сельскохозяйственном производстве при выращивании зерновой культуры кукурузы на основе экологического придерживания технологических процессов.

Одержано 15.06.11

Н.О.Кісіль, ст. гр. ДІ-10, Е.О.Гришина, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Організми та навколишнє середовище

В статті описано стан навколишнього середовища та вплив його на здоров'я людини.
організм, людина, навколишнє середовище

Екологічна ситуація на планеті з кожним роком ускладнюється. Це пов'язано із постійно наростаючою потужністю промислових підприємств, відкриттям нових заводів і фабрик, а також збільшенням кількості транспортних засобів, зростанням виробництва та використання мінеральних добрив і отрутохімікатів, появою нових технологічних процесів, хімічних речовин, виробів тощо.

Все це призводить до значного забруднення довкілля. Тільки в атмосферне повітря планети щорічно потрапляє до 200 млн. тонн оксиду вуглецю, 50 млн. тонн оксиду азоту, 145 млн. тонн оксиду сірки, 50 млн. тонн вуглеводнів, близько 700 млн. м³ техногенних і побутових газів. У світовому сільському господарстві щорічно використовується 500 млн. тонн мінеральних добрив, 3 млн. тонн отрутохімікатів, які після часткового перетворення змиваються у природні водойми (А.М. Сердюк, 1995; В.М. Трахтенберг, 1997).

В цілому організм людини досить добре пристосований до змін навколишнього середовища, і це є основною ознакою доброго здоров'я, до факторів якого належать повітря, вода, ґрунт, їжа, умови праці, харчування, побуту, навчання, відпочинок, які залежать від соціального устрою суспільства. В свою чергу, на здоров'я впливає як природне, так і соціальне середовище, що оточує людину.

Глобальний характер масштабів забруднення навколишнього середовища досягає вже майже критичного рівня. Все живе на нашій планеті піддається одночасній шкідливій дії хімічних, фізичних і біологічних факторів. Джерелом хімічного забруднення є понад два мільйони хімічних сполук, більшість з яких вважаються нешкідливими. Хибність даного ствердження доводиться багатьма дослідженнями, які показують, що ці сполуки часто діють не безпосередньо на організм, а на його потомство шляхом скорочення чисельності виду, або повним його знищенням. До найбільш отруйних забруднювачів навколишнього природного середовища належать сполуки свинцю та фенолу, це ще раз було підтверджено низкою дослідів на білих пацюках та морських свинках, яким щоденно протягом кількох місяців давали ацетат свинцю (одній групі) та фенол (другій групі). Методами гістохімії та гісторадіографії досліджувалися реактивні зміни під впливом свинцю в клітинах скелета і кровотворних органів. І хоч зовнішні прояви дії свинцю на пацюків були непомітними, у кожному випадку мали місце істотні зміни в репродуктивній функції тварин, а саме: зародки помітно відрізнялися між собою за розмірами, деякі з них були мертвими. Із живих зародків розвивалися плоди з дефектами кінцівок, крім того, були виявлені деструктивні й дегенеративні зміни в клітинах печінки, органів кровотворення. Виявилось безліч ознак порушень у системі біологічного самозахисту організму.

Фенол потрапляє в організм людини і тварини переважно із питною водою. У великій кількості викидають його у водойми промислові підприємства, де фенол і його сполуки отруюють все живе. В дослідях підтвердилися реактивні зміни під дією фенолу в клітинах кровотворної, хрящової та кісткової тканин. На сьогодні з усією очевидністю доведено, що із забрудненим навколишнім середовищем пов'язано близько 70 % усіх випадків захворювань, близько 60 % випадків неправильного фізичного розвитку дітей і більш як половина випадків смерті (Д.К. Соколова, 1986).

Перші повідомлення про вплив забрудненого атмосферного повітря на здоров'я населення з'явилися у пресі в першій половині ХХ ст. Так, 1 грудня 1930 року у долині Маас у Бельгії внаслідок антициклонної погоди з температурною інверсією, що супроводжувалась накопиченням промислових викидів у приземному шарі атмосфери, з'явилися масові захворювання населення зі смертельними наслідками. Протягом трьох днів було зареєстровано сотні захворювань, у тому числі 63 зі смертельним кінцем. Аналогічні ситуації мали місце в 1948 р. у Донорі (США), де захворіло 43 % населення, з них 10 % з тяжкими симптомами отруєння і 20 осіб зі смертельним кінцем. Лондонські токсичні тумани у грудні 1952 р. забрали 3900 людських життів. У січні 1956 р. зареєстровано 1000, у грудні цього ж року 4000, а у грудні 1962 р. 850 смертельних випадків унаслідок отруєння населення Лондона забрудненим атмосферним повітрям. Випадки отруєння зі смертельним кінцем токсичними домішками в атмосферному повітрі були зареєстровані в Нью-Йорку у листопаді 1953 р., грудні 1962 р., листопаді 1966 р., у Осаці (Японія) - у грудні 1962 р., у Роттердамі (Нідерланди) - у січні, лютому 1962 р. Випадки впливу забрудненого атмосферного

повітря на здоров'я населення спостерігались і у великих індустріальних містах на території колишнього СРСР.

Сьогодні численними гігієнічними дослідженнями встановлено зв'язок між концентраціями шкідливих викидів у атмосферу міст і захворюваністю населення хворобами органів дихання, серцево-судинної системи. Такі забруднювачі атмосферного повітря, як оксиди сірки, азоту, різноманітні органічні речовини, що подразнюють слизову оболонку, є причиною виникнення великої кількості запальних захворювань очей, органів дихання. Почастішали випадки бронхіальної астми. Багато хімічних речовин, які забруднюють атмосферне повітря і мають канцерогенні та мутагенні властивості, призвели до збільшення кількості випадків злоякісних захворювань, насамперед органів дихання, спонтанних абортів, перинатальної смерті плода, аномалій вагітності, безпліддя, мертвонароджуваності тощо. Слід відзначити, що серед населення, яке проживає в умовах забрудненої атмосфери міст, частіше зустрічається несприятливий перебіг вагітності та пологів, а серед дітей, які народились від матерів з патологічною вагітністю і пологами - діти з невеликою масою тіла і недостатнім фізичним розвитком, функціональними відхиленнями серцево-судинної і дихальної систем.

Високі концентрації широкого спектру токсикантів призводять до високих рівнів захворюваності серед населення: у містах, де розташовані підприємства металургійної промисловості, на 100 тисяч населення серед чоловіків - 96,1, а серед жінок - 12,7 випадків раку легень; у містах, де знаходяться машинобудівні підприємства, випадків раку легень серед чоловіків 54-58, серед жінок 6,2-7,9 випадків на 100 тисяч населення; у містах з підприємствами кольорової металургії виявлено порушення репродуктивної функції, наявні токсикози, спонтанні аборти, вроджені дефекти розвитку, а кількість мертвонароджених в 2-2,5 раза більша, ніж в контрольному місті (Сімферополь - 0,38 %). Дані свідчать про те, що випадки мертвонародження в Запоріжжі становлять 0,88 %, в Маріуполі (чорна металургія) - 1,17%, в Норильську (кольорова металургія) - 1,12%, в Кемерово (вугільна промисловість) - 0,91 %. Згідно з науковими публікаціями можна виділити і нові екологічні захворювання: синдром бронхіального спазму (Ангарськ, Сибір), алопеція (Чернівці), поліневропатія (Уральський район).

В Україні промислові джерела щорічно викидають в атмосферу понад 10 млн. тонн токсичних хімічних сполук, скидають у водойми 2,5 млрд м³ забруднених стічних вод. В 43 містах, де проживає 30% населення країни, рівень забруднення повітряного басейну значно перевищує гранично допустимі концентрації (ГДК). За останні роки в міських стічних водах в 10,8 раза зросла кількість свинцю, у 5,2 раза - міді, в 4,8 - нікелю, в 3,7 - цинку.

Головну небезпеку для здоров'я людини становлять відпрацьовані гази двигунів автомобілів, які містять до 200 різних компонентів, багато з яких токсичні. На населення впливають оксид вуглецю, оксид азоту, вуглеводні, сажа, діоксид сірки, сірчистий ангідрид, сірчистий газ та вуглець. При 12 хвилинному впливі оксиду вуглецю в концентрації 5,8 мг/м³ у піддослідних волонтерів спостерігаються зміни біопотенціалів головного мозку. Оксиди азоту руйнівно діють на легені людини. Свинець вражає всі органи і системи, а не тільки вибірково впливає на нервову систему. Сажа, як і будь-яка тверда речовина, подразнює дихальні шляхи людини, знижує видимість на дорогах, стає переносником поліциклічних вуглеводнів. При перебуванні людини в середовищі з концентрацією сірчистого газу 0,01 % спостерігаються подразнення слизової оболонки горла, а при наявності 0,04 % діоксиду сірки вже через 3 хв настає загальне отруєння організму. Забруднення атмосфери вихлопними газами автотранспорту є вагомою причиною виникнення злоякісних пухлин у людей, що підтверджується також і німецькими вченими. Численними гігієнічними дослідженнями встановлено кореляційну залежність між забрудненням

грунту важкими металами і захворюваністю населення. Так, випадки отруєння свинцем серед дитячого і дорослого населення зареєстровані в населених пунктах, ґрунт яких забруднений викидами свинцево-плавильних заводів, вихлопними газами автомобільного транспорту. Високий вміст свинцю у ґрунті спричинює його накопичення в середовищах, що контактують з ґрунтом (у атмосферному повітрі до 25-28 мкг/м³, харчових продуктах - до 2,5 мг/кг, у воді - до 2,6 мг/дм³), тобто в концентраціях, які значно перевищують гранично допустимі. Це призвело до того, що у 30 % дітей, які проживають на території, забрудненій свинцем, вміст свинцю в крові досягав 40 мкг/100 мл. Якщо врахувати, що вздовж великих автомобільних магістралей, навколо свинцево-плавильних заводів концентрація свинцю у ґрунті сягає 16 000 - 40 000 мкг/кг, то людина за добу може отримати стільки свинцю, що його вміст у крові досягне 500 мкг/100 мл.

Установлено, що 1 мкг/м³ свинцю в атмосферному повітрі забезпечує його вміст у крові 1-2 мкг/100 мл. Надходження в організм людини кожних 100 мкг свинцю з харчовими продуктами і напоями спричиняє підвищення його вмісту на 6,8-18,3 мкг/100 мл.

При цьому слід враховувати, що в екологічно чистому середовищі при поступленні свинцю з пилом, атмосферним повітрям, водою, їжею його кількість у крові людей не перевищує 10 мкг/100 мл. Різка погіршення здоров'я настає при концентрації свинцю в крові більше 40 мкг/100 мл. У дітей при такій концентрації свинцю розвивається анемія внаслідок порушення синтезу геміну та глобіну, скорочується тривалість життя еритроцитів, розвивається анемія, спотворюється смак.

Із забрудненням води важкими металами, зокрема сполуками кадмію, ртуті, пов'язують розвиток тяжких інтоксикацій серед населення.

Останнім часом з'явилося багато доказів зв'язку між використанням хімікатів у сільському господарстві та раковими захворюваннями. Впровадження гербіцидів призвело до забруднення 90 % поверхневих вод. Найбільший процент випадків отруєння викликається фосфорорганічними сполуками.

Значної шкоди навколишньому середовищу в Україні завдає різне сміття. Зібралось його майже 20 млрд тонн, воно займає територію більше 130 тис га. А це означає, що продукти розпаду його забруднюють повітря, потрапляючи в ґрунт і у воду, роблять їх непридатними для використання (О. Зарічна, 1997).

Як показали дослідження ряду вчених, шум має загальнобіологічну дію, яка призводить до змін в багатьох органах та системах людини. Тривала дія шумового фактора викликає функціональні розлади ЦНС, ССС, впливає на перебіг та розвиток гіпертонічної хвороби. Зміни на клітинному рівні можуть призводити до зниження загальної резистентності організму. Щоденна 2-8 годинна дія шуму з рівнем 60-90 дБА протягом місяця зумовлює чітке пригнічення продукції антитіл в імунізованих кроликів. За деякими даними, імунологічні зрушення викликає навіть дія шуму інтенсивністю 52-62 дБА протягом 3-4 днів. Серед населення, що працює і проживає в умовах підвищеного шуму, частіше реєструються випадки зниження слуху, функціональні зміни ЦНС, вегетативно-судинні порушення, ішемічна хвороба серця та ін.

Особливої уваги заслуговують забруднення довкілля радіоактивними речовинами. Людина постійно піддається впливу природного радіоактивного фону, зумовленого космічними променями і випромінюваннями природних радіоактивних речовин, які містяться в гірських породах, ґрунті, воді, повітрі, тканинах рослинних і тваринних організмів.

Список літератури

1. Загальна гігієна з основами екології: Підручник / Кондратюк В.А., Сергета В.М., Бойчук Б.Р. та Ін. / За ред. В.А. Кондратюка. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2003.
2. Даценко І.І. та ін. Загальна гігієна з основами екології. – К., 1999.
3. Новиков И.М. Общая гигиена.- М.: Медицина, 1990.
4. Румянцев Г.И., Вишневецкая Е.П., Козлова Т.А. Общая гигиена. М.: Медицина, 1985. 432с.

Одержано 30.05.11

Е.О.Гришина, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Білки та їх роль в організмі

У статті розглянуто поняття білки та їх вплив на розвиток організму
білки, організм

Білки - це складні органічні молекули, необхідні для будівництва клітини, які виконують сотні інших різноманітних функцій. Вони беруть участь у відтворенні клітин, утворенні ферментів, виробленні антитіл і гормонів. Нарешті, при нестачі енергії в організмі білки починають руйнуватися і служити джерелом цієї енергії. Саме тому повноцінне життя без білкової їжі просто неможливе.

Білки побудовані з амінокислот. Існує всього 20 видів амінокислот, які, повторюючись в різних поєднаннях і в різній послідовності, утворюють всю ту різноманітність білкових з'єднань, яка є присутньою в організмі людини. Від кількості амінокислот і від їх поєднання один з одним залежить поживна цінність білків.

Джерелами білків в харчуванні є харчові продукти тваринного і рослинного походження: м'ясо, молоко, риба, яйця, хліб, крупа, а також овочі і фрукти. По своєму хімічному складу і по поживній цінності білки неоднакові.

Розрізняють білки рослинного і тваринного походження. На відміну від рослинних, тваринні білки містять усі замінні і незамінні амінокислоти, причому саме в тих пропорціях, які потрібні організму. Саме тому тваринні білки називають "повноцінними" або "доскональними", а рослинні - "неповноцінними". Втім, це ще не означає, що не можна "підібрати" рослинний раціон, який містить усі необхідні білки і амінокислоти - різні види рослинної їжі при правильному комбінуванні цілком можуть повноцінно забезпечувати організм.

Так, крупи містять від 6 до 16% білків, причому найбільш цінні білки містяться в гречаній крупі, вівсянці, рисі і деяких бобових, особливо в сої. У овочах і фруктах усього 1,2-1,5% білків, але при достатньому споживанні овочів і картоплі - і ці білки мають значення в живленні людини. Білки картоплі і овочів, особливо капуста, містять життєво необхідні амінокислоти в таких же співвідношеннях, як білки тваринного походження. Таким чином, чим різноманітніші продукти харчування людини, тим більше вона отримує з їжею білків досить високої якості, а, отже, і достатню кількість життєво необхідних амінокислот.

Необхідно, щоб білки були в правильних співвідношеннях з іншими харчовими речовинами - з вуглеводами, жирами, вітамінами. За відсутності або недостатньому змісті в їжі вуглеводів, жирів або вітамінів в організмі значно посилюються процеси розщеплювання білків, і рекомендовані норми добового споживання білків можуть

виявитися недостатніми.

Слід зазначити, що для організму приблизно однаково небезпечні і надлишок білку. Недолік білку призводить до уповільнення розвитку і відновлення тканин, а надлишок підвищує навантаження на печінку і нирки, провокуючи розвиток деяких захворювань, наприклад, сечокам'яної хвороби.

Норма споживання білку на добу: 1,5 г на кожен кг ваги.

Жири та їх роль в організмі

Жири - це клас органічних речовин, головна роль яких - енергозабезпечення організму. Відомо, що молекули жиру володіють великою енергоємністю у порівнянні з вуглеводами. Жири - найцінніший енергетичний матеріал і один з головних компонентів клітин тваринних, рослин і мікроорганізмів.

Розрізняють два види жирних кислот: насичені і ненасичені. Насичені кислоти містяться в так званих твердих жирах. При кімнатній температурі такі жири знаходяться в твердому стані. Вони містяться в молоці і молочних продуктах, яловичині, баранині, свинині, м'ясних продуктах, яйцях, деяких видах рослинної олії, наприклад кокосової і пальмової. Насичені жири беруть участь в синтезі холестерину в печінці.

Ненасичені жири бувають двох видів: полі- і мононенасичені. Поліненасичені містяться в рибі, курячому м'ясі, маргарині та інших продуктах на основі ненасичених олій: соняшникової, кукурудзяної і соєвої. Полиненасичені жири необхідні людині. Вони містяться в оливковій, рапсовій і арахісовій олії, а також оливках, арахісі та авокадо.

Жири в організмі відкладаються у вигляді жирових запасів, в так званих жирових депо: підшкірній клітковині, сальнику. Іноді жир відкладається в деяких внутрішніх органах, наприклад, в печінці, нирках

Надлишок жирів знижує засвоюваність їжі, зокрема білків, а також призводить до утворення в організмі великої кількості отруйних речовин. Проте, і занадто мала кількість жирів позначається на якості їжі, її смаку і теж призводить до зниження засвоюваності усіх харчових речовин.

Крім того, жири є єдиним джерелом жиророзчинних вітамінів, які грають дуже важливу роль в процесах життєдіяльності організму.

Окрім жирів тваринного походження, в харчовому раціоні обов'язково мають бути і рослинні жири, так як вони містять дуже цінні для організму речовини, так звані жирні ненасичені кислоти (олеїнову, лінолеву, арахідонову і т.д.).

Де містяться корисні жири: оливкова олія, рапсова олія, олія з арахісу, соняшникова олія, соєва олія, олія з горіхів (грецькі, кедрові), рослинні олії (конопляна, лляна), жири морської риби, яка живе в холодних водах.

Де містяться шкідливі жири: тваринні жири (сало, вершкове масло, яловичий жир і т.п.).

Важливо!

Спеціалісти рекомендують повністю виключити із раціону харчування окислені жири і трансжирові кислоти.

Окислені жири (жири, що пройшли гарячу обробку): креми, крекери, бісквіти, соуси, майонези і т.п.

Трансжирові кислоти (жири, що не зустрічаються в природі): картопля фрі, чіпси, пончики, блюда, приготовані у фритюрі і т.п.

Норма споживання жирів на добу: 90-100 г (з них 1/3 частина має надходити з рослин).

Вуглеводи та їх роль в організмі

Вуглеводи - природні сполуки, які відіграють важливу роль у житті людини, тварин і рослин. Вони дуже поширені в природі, особливо в рослинному світі: 80% сухої маси рослин становлять вуглеводи. Вуглеводи входять до складу їжі і є одним з найважливіших харчових продуктів людини.

Потреба людини в енергії покривається при харчуванні за рахунок вуглеводів.

До вуглеводів відносять глюкозу, фруктозу, цукор (сахарозу), крохмаль, целюлозу тощо. Одні з них є основними продуктами їжі, інші (целюлоза) - основа для добування паперу, пластмас, волокон.

Джерелами вуглеводів в живленні служать головним чином продукти рослинного походження - хліб, крупи, картопля, овочі, фрукти, ягоди. З продуктів тваринного походження вуглеводи містяться в молоці (молочний цукор).

Харчові продукти містять різні вуглеводи. Крупи, картопля містять крохмаль - складна речовина (складний вуглевод) нерозчинна у воді.

У фруктах, ягодах і деяких овочах вуглеводи містяться у вигляді різних простіших цукрів - фруктовий цукор, буряковий цукор, тростинний цукор, виноградний цукор (глюкоза) та ін. Ці речовини розчинні у воді і добре засвоюються в організмі. Розчинні у воді цукри швидко всмоктуються в кров. Доцільно вживати не усі вуглеводи у вигляді цукрів, а основну їх масу вживати у вигляді крохмалю, яким багата, наприклад, картопля. Це сприяє поступовій доставці цукру тканинам. Безпосередньо у вигляді цукру рекомендується вводити лише 20-25% від загальної кількості вуглеводів, що містяться в добовому раціоні харчування. У це число входить і цукор, який міститься в солодошах, кондитерських виробках, фруктах і ягодах.

Якщо вуглеводи поступають з їжею в достатній кількості, вони відкладаються головним чином в печінці і м'язах у вигляді особливого тваринного крохмалю - глікогену. Надалі запас глікогену розщеплюється в організмі до глюкози і, поступаючи в кров та інші тканини, використовується для потреб організму. При надмірному ж харчуванні вуглеводи переходять в організмі в жир. До вуглеводів зазвичай відносять і клітковину (оболонку рослинних клітин), яка мало використовується організмом людини, але потрібна для правильних процесів травлення.

Норма споживання вуглеводів на добу: 300-500 г або 5-8 г на кожен кг ваги, при фізичних і розумових навантаженнях 700 г.

Список літератури

1. Стаття з Інтернету, сайт www.bazareceptov.ru.
2. Стаття з Інтернету, сайт www.doctor-i.ru.
3. Стаття з Інтернету, сайт www.mazpek.ru.
4. Стаття з Інтернету, сайт www.medkonsultant.ru.

Одержано 31.05.11

А.В.Титаренко, ст.гр. ДІ-10, Е.О. Гришина, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Вплив вітамінів та мінералів на організм людини

У статті розглянуті існуючі вітаміни та їх значення і вплив на організм людини.
вітаміни, організм

Існування і значення вітамінів відкрив російський лікар М.Лунін у кінці ХІХ ст.. Польський хімік К.Функ назвав біологічно активну речовину вітаміном, бо вона містила у своїй молекулі аміногрупу.

У 1912 р. для позначення додаткових харчових факторів, що у малих кількостях ефективні для лікування ряду захворювань, Функ ввів термін вітамін. Тоді виділяли лише 2 вітаміни — А (жиророзчинний), В (водорозчинний), сьогодні їх кількість сягає десятків.

Термін «вітамін» - прийшов до нас з латинської мови, він є похідним від слова *vita* - життя. Це органічні сполуки з високою біологічною активністю, необхідні для нормальної життєдіяльності живих організмів. Вони не синтезуються (або синтезуються в недостатній кількості) в організмі, а надходять із їжею. На перший погляд, роль вітамінів у діяльності організму невелика, вони не входять до складу мембран клітин, як жири й білки, не дають енергію, як вуглеводи. Вітаміни перебувають у складі ферментів, які прискорюють реакції обмінних процесів організму (ця функція властива так називаним водорозчинним вітамінам - групі В, С і жиророзчинному вітаміну К) і беруть участь у процесі побудови й функціонуванні мембран клітин і клітинних структур. Зокрема, вітаміни необхідні для процесів росту, підтримки нормального кровотворення й статевої функції, нормальної діяльності нервової, серцево-судинної й травної систем, залоз внутрішньої секреції, продукуючих різні гормони, підтримки зору й нормальних властивостей шкіри. Вітамінам належить також винятково важлива роль у забезпеченні адекватної імунної відповіді, у підтримці стійкості організму до різних інфекцій, дій отрут, радіоактивного випромінювання й інших несприятливих зовнішніх факторів. Керуюча дія вітамінів визначається двома факторами:

1. Багато вітамінів включаються до складу ферментів, що використовуються при протіканні різних біологічних процесів в організмі.

2. Вітаміни можуть безпосередньо впливати на залози внутрішньої секреції, що є ще одним механізмом регулювання внутрішньої діяльності організму. Нестача вітамінів може призводити до порушень діяльності організму - авітамінозу, а також бути причиною зниження імунітету і загальної в'ялості. Найбільшу потребу у вітамінах мають молоді, розвинуті люди. Також на необхідну кількість вітамінів впливає:

- стан навколишнього середовища, погодні умови: температура, вологість, атмосферний тиск; - інтенсивна м'язова і розумова діяльність;
- наявність певних захворювань і деякі інші фактори.

На сьогоднішній день, науці відомо близько 30 різних вітамінів. Всі вони розділені на групи: А, В, С, D, Е і К. Всі ці вітаміни містяться в різних продуктах, але деякі з них в дуже незначних концентраціях, що може призводити (за аналогією з неоліком, наприклад, йоду або селену) до авітамінозу цілих географічних регіонів.

Вітаміни поділяються на: водорозчинні: В1 (тіамін), В2 (рибофлавін), В3 (нікотинамід, нікотинова кислота), В4 (аденін), В5 (пантотенова кислота), В6 (піридоксин, піридоксаль, піридоксамін), В8 (Інозитол), В9 (фолієва кислота), В10 (параамінобензойна кислота), В11 (ВС) (холін), В12 (кобаламін), С (аскорбінова

кислота), Н (В7) (біотин); жиророзчинні: А (ретинол), D2 (кальциферол), D3 (холекальциферол), Е (бета-каротин), К1 (філохінон).

Вітаміни групи А роблять сильний вплив на зростання людського організму, в зв'язку з чим їх ще називають «дитячими» вітамінами. Зокрема, додатковий прийом вітаміну А низькорослими дітьми призводить до прискорення їх росту за рахунок активізації формування скелета і поліпшення обміну речовин. Також вітамін А відповідає за нормальне функціонування тканин епітелію, з яких формуються слизові оболонки організму: око, травної, дихальної систем, сечостатевої системи тощо. У зв'язку з тим, що слизові оболонки служать своєрідним захисним бар'єром організму від інфекцій, їх нормальний стан багато в чому визначає і загальний імунітет людини. Крім того, вітамін А є потужним антиоксидантом, тобто має властивість нейтралізувати деструктивний вплив вільних радикалів. Вітамін А міститься в більшості жирів тваринного походження (крім свинячого сала). Так само непрямим джерелом вітаміну А можуть служити зелень і овочі, що містять каротин - речовина, яка перетворюється на вітамін А вже в людському організмі. Каротин міститься в моркві (саме з моркви він був вперше виділений), гарбузі, дині, солодкому перці, горосі, шипшині, абрикосах і персиках. Добова потреба людини у вітаміні А становить 1-1,5 міліграмів на добу. Третина цієї кількості надходить при харчуванні звичайної змішаною їжею, а ось відсутні дві третини повинні покриватися за рахунок каротину.

При нестачі вітаміну А, слизові оболонки стоншуються і висихають, що підвищує ймовірність проникнення в організм інфекцій (наприклад через носоглотку).

Особливий вплив надає недолік цього вітаміну на зір людини. Альдегідна його форма входить до складу зорового пігменту очі - родопсину (його ще називають зоровий пурпур). При недостатньому постачанні організму вітаміном А, у людини починає розвиватися так звана «куряча сліпота» - зниження чіткості зору при сутінковому освітленні.

Вітаміни групи В використовуються організмом при копіюванні генетичної інформації з клітки в клітку (при їх розподілі), а також для нормальної передачі електричних сигналів у нервових волокнах. Крім того, вітаміни цієї групи беруть активну участь у жировому і вуглеводному обміні речовин, а відповідно їх вплив на організм людини дуже багатогранне.

Ось перелік вітамінів групи В:

1. Тіамін (В1).
2. Рибофлавін (В2).
3. Ніацин.
4. В6.
5. Фолієва кислота.
6. В12.
7. Біотин.

Особливістю вітамінів групи В є їх синергічність, тобто вони дуже швидко вививаються з організму і їх запаси необхідно постійно поповнювати.

Вітамін В міститься в пивних дріжджах, м'ясі (особливо свиней), печінці, молоці, арахісі і бобових культурах. Але найголовніша комора вітамінів групи В, якої позбавили сучасне суспільство, знаходиться в лушпинні зернових культур і рису. Адже при отриманні очищеного рису та борошна вищих сортів, вся лушпиння, що містить вітаміни, прибирається і ми отримуємо сильно знижений у ціні (в плані наявності корисних речовин) продукт.

З вітаміном С більшість з нас знайомі з дитинства. Багато хто пам'ятає солодкі, з кислинкою, таблетки - «аскорбінки», що містять вітамін С, або драже «Ревіт», які вільно продавалися в аптеках. Сьогодні ж вітамін С, крім його звичної таблетованої форми, включають до складів спеціальних лікарських препаратів, рекомендованих для усунення симптомів застуди.

До речі, саме застуді вітамін С зобов'язаний своєю популярністю. Адже в СРСР єдиними доступними ліками від застуди були вітамін С, лимони й варення (теж містять цей вітамін), теплі шкарпетки і компреси.

Вітамін С, або аскорбінова кислота, окрім зміцнення імунітету людини має ще ряд корисних властивостей. Так, аскорбінова кислота бере участь у процесах формування червоних клітин крові - еритроцитів і зміцнює стінки судин. Також, разом з вітамінами А і Е, вітамін С є потужним антиоксидантом, тобто ефективно протидіє руйнуванню клітин організму вільними радикалами.

Вітамін С відіграє дуже важливу роль у підтримці зовнішньої фізичної краси. Наявність цього вітаміну в організмі, в достатній кількості, дозволяє нормалізувати синтез колагену, речовини, що бере участь в підтримці здорового тону шкіри, а також попередити розвиток варикозного розширення вен.

Добова потреба в цьому вітаміні для дорослого чоловіка складає близько 75-100 міліграм на добу. Для людей, що займаються важкою фізичною працею, спортсменів, і під час хвороб цей показник становить - 200 міліграм. Для дітей до 10 років - не більше 45 міліграм. Жінки відчують меншу потребу у вітаміні С, в першу чергу через меншої маси тіла. Для них добова норма споживання може бути розрахована виходячи з чоловічої норми мінус 20 відсотків. Однак, це правило не поширюється на жінок, які годують груддю.

Вітамін С міститься в капусті (як свіжої, так і квашеною), цитрусових, картоплі, шипшині, ягодах чорної смородини, шпинаті, щавлі, кропі, петрушці, зеленій цибулі і горошку, солодкому перці.

Скажемо кілька слів про надлишок вітаміну С в організмі. Самим небезпечним впливом надлишків вітаміну С на організм є його властивість згущувати кров. Це, при систематичному надлишку вітаміну, може призвести до утворення тромбів в судинах. Крім того, за останніми даними, надмірне захоплення аскорбінової кислотою може пригнічувати передачу нервово-м'язових імпульсів і знижувати рівень координації зорової і рухової реакцій, що за певних обставин може представляти загрозу для життя людини.

Під **вітаміном D** прийнято розуміти групу подібних хімічних речовин, що беруть участь у процесах кальцієвого і фосфорного обміну в організмі людини. Інакше кажучи, від цього вітаміну цілком залежить нормальний ріст і формування кісткової системи. Крім того, вітамін D, в тій чи іншій мірі, впливає на сприйнятливність організму до захворювань шкірних покривів і серця. Також існують наукові дані про взаємозв'язок нестачі вітаміну D з виникненням ракових захворювань.

Добова потреба у вітамінах цієї групи дуже неоднозначна. Вона залежить від рівня вироблення організмом свого вітаміну D. Це відбувається в шкірі, під впливом сонячного світла. У цілому, при повноцінному харчуванні і великій кількості сонячного світла - організм отримує достатню кількість цього вітаміну.

Що стосується повноцінного харчування, то вітамін D міститься у великій кількості в настільки нелюбимому багатьма - риб'ячому жирі (230 міліграм на двох чайних ложках), лососі, макрелі, тунці, а також у печінці тріски. У значно меншій кількості він присутній у більш традиційні продукти нашого столу: молоці, яйцях, вершковому маслі, грибах і петрушці.

Вітамін Е в людському організмі, також само як і вітамін С, має антиоксидантні властивості, тобто захищає клітини від ураження вільними радикалами. Особливо це виражене стосовно еритроцитів (клітин крові). Достатнє забезпечення організму вітаміном Е відповідає за такі важливі показники крові, як її згортання і здатність переносити кисень і поживні речовини до клітин, що покращує стан всього організму. Крім того, вітамін Е сприяє зміцненню стінок судин та запобігає утворенню тромбів.

Також він забезпечує нормальну роботу імунної системи і відіграє чималу роль у запобіганні діабету, хвороби Альцгеймера і ракових захворювань.

Вітамін Е відповідальний за нормальне засвоєння жирів, протидіє їх окислення і утворення «поганого» холестерину. Бере участь у процесах усвоєння вітаміну А.

Зміст. Вітамін Е міститься в рослинних оліях (соняшниковій, оливковій, кукурудзяному та інших), у злакових і бобових культурах, освянке і сої, плодах шипшини та листях малини, мигдалі і арахісі, зелені (петрушка, шпинат, кріп). Особливо багато цього вітаміну в паростках пшениці та гороху.

З тваринної їжі вітамін Е можна отримати, включивши в свій раціон ячні жовтки, м'ясо, печінка, молоко і вершкове масло.

Нестача вітаміну Е може призводити до загальної млявості, втрати сексуального потягу, порушення репродуктивної функції і сухості шкіри, а в більш важких випадках до вираженої м'язової дистрофії.

Під **вітаміном К** зазвичай мають на увазі ряд сполук, об'єднаних схожими властивостями. Основні з них - вітаміни К1 і К2 відповідають за згортання крові і формування кісткової структури людини.

Виробляється вітамін К бактеріями в товстому кишечнику, причому добова потреба здорової людини в ньому задовольняється в повному обсязі. Крім того, вітамін К міститься в листовій зелені та більшості рослин зеленого кольору (кількість вітаміну прямо пропорційно кількості хлорофілу в рослині). Також цей вітамін міститься в печінці тварин, волоських горіхах, соєвій олії і зернових.

Вітаміни — це речовини, які необхідні для харчування людей і тварин. Вони беруть активну участь у засвоєнні їжі, підвищують працездатність людини, стійкість організму до захворювань, позитивно впливають на стан шкіри, волосся та нігтів, поліпшують обмін речовин.

Недостача або надлишок вітамінів у організмі людини може спричинити різного виду хвороби. На мою думку, недостачу потрібно поповнювати природним способом, включивши у раціон їжу збагачену певними вітамінами. Адже синтетичні препарати не завжди приносять потрібний результат, а іноді є навіть небезпечними.

Мінеральні речовини (МР) входять до складу всіх клітин і тканин організму, гормонів та ферментів. Вони потрібні для нормальної діяльності серцево-судинної, нервової, м'язової та інших систем, беруть участь у синтезі важливих сполук, обмінних процесах, кровотворенні, травленні, нейтралізації шкідливих для організму продуктів обміну, в побудові тканин організму та забезпечують сталість внутрішнього середовища.

Про мікроелементи (МЕ): вони здійснюють зв'язок із ферментативними реакціями, справляють значний вплив на хід та спрямованість процесів обміну, вступають у взаємодію з білками, забезпечують біохімічні функції гормонів (йод, хром), вітамінів (кобальт, селен), металоферментів (цинк, марганець, молібден, хром, нікель).

Мікроелементи - це група хімічних елементів, які містяться в організмі людини і тварин у дуже малих кількостях, в межах 10-3-10-12%. Єдиною характерною рисою мікроелементів є їхня низька концентрація в живих тканинах.

В живих організмах мікроелементи були знайдені ще в ХІХ сторіччі, але їх роль в організмі залишалась невідомою. Велику роль у вивченні впливу мікроелементів на життєдіяльність зробив В. І. Вернадський. Згідно сучасних досліджень близько 30 мікроелементів є життєво-необхідними для рослин та тварин. Більшість з них - метали (Fe, Cu, Mn, Zn, Mo, Co тощо), а також неметали (I, Se, Br, F, As).

Головне джерело мікроелементів для людини — їжа рослинного та тваринного походження. Питна вода забезпечує тільки 1 — 10 % добової потреби в таких елементах як I, Cu, Zn, Mn, Co, Mo та тільки для таких як F, Sr є головним джерелом. Вміст різних мікроелементів у харчовому раціоні залежить від геохімічних умов місцевості, в якій були отримані продукти, а також від набору продуктів, що входять до раціону.

Мікроелементи розподіляються в організмі нерівномірно. Підвищене їх накопичення в тому чи іншому органі пов'язане з фізіологічним впливом того чи іншого елемента на життєдіяльність цього органу. Так накопичення Zn у статевих залозах пов'язано з впливом цього елемента на процес утворення статевих клітин.

Залізо

Залізо - це поширений у природі елемент, який раніше зараховували до макроелементів у зв'язку з відносно високим вмістом в організмі - понад 4 г.

Більша частина його, що утилізується в організмі, використовується кістковим мозком для біосинтезу гемоглобіну. Залізо депонується в організмі головним чином у печінці, селезінці і кістковому мозку. Кількість цього елемента, що всмоктується в кишечнику здорової людини, в середньому становить 1 мг/добу і залежить від віку, стану здоров'я, функції травного тракту (ТТ), кількості та хімічних форм елемента, що надходить, кількості і складу шлункового соку, який сприяє утворенню розчинних форм іонізованого заліза.

Основними джерелами заліза є харчові продукти, особливо тваринного походження: яловичина, свинина, баранина, печінка, нирки, меншою мірою - риба, куряче м'ясо та яйця. Із рослинних продуктів найбільше цього мікроелемента містять зернобобові, гречана крупа, пшоно, рис, соя, горіхи та зелені овочі (цибуля, редиска, морква, щавель, зелений горошок, капуста, часник, зелені томати, хрін, огірки, фрукти, будь-які сухофрукти тощо). Із м'ясної їжі засвоюється до 20% заліза, тоді як із рослинної - лише 6%.

Селен

Останніми роками у багатьох країнах світу значну увагу приділяють ще одному важливому для людини і тварин мікроелемента - селену, який міститься у рослинних і тваринних тканинах у кількостях, менших мільйонних часток (0,000001). На селен багаті чорноземи і бідні піщані ґрунти, концентрація елемента у воді коливається від кількох десятих до 2-3 мкг/л. У рослинах він найбільше накопичується у грибах, часнику, чаї, найменше - у злакових культурах. Цей елемент бере участь у процесах окиснення на рівні трикарбонових кислот і виконанні багатьох функцій, властивих вітаміну Е. Він є складовою антиокиснювальних систем організму і запобігає накопиченню в його тканинах надлишків вільних радикалів.

Селен справляє на організм антигістамінну, антиалергенну, антитератогенну, антиканцерогенну, радіопротекторну, детоксикаційну й інші дії. Мікроелемент гальмує старіння організму, підтримує еластичність тканин, бере участь у детоксикації солей важких металів (кадмію, ртуті, арсену, свинцю, нікелю), хлорорганічних сполук, елементного фосфору та інсуліну. Сполуки мікроелемента підвищують світлочутливість сітківки ока, стимулюють активність неспецифічних чинників імунітету.

Селен надходить до організму з харчовими продуктами, водою та атмосферним повітрям. Всмоктування в організмі здійснюється через ТТ, шкіру і легені, а виведення - через нирки, кишечник і дихальні шляхи. Найвища концентрація реєструється у міокарді, печінці, нирках, гіпофізі і скелетних м'язах. Вміст селену в крові відображує його рівень в організмі і коливається в середньому від 100 до 130 мкг/л.

Цинк

Цинк справляє біологічну дію на ріст, статевий розвиток і репродуктивну функцію, імунний стан організму, забезпечує оптимальне кровотворення, чутливість до смаку й запаху, нормальний перебіг загоювання ран. Він є структурним компонентом й активатором ферментів, бере участь у процесах біосинтезу білка і нуклеїнових кислот, підтримує стан внутрішнього середовища організму, бере участь у синтезі ДНК, потрібний для функції мозку, сприяє зниженню рівня холестерину, впливає на білковий та жировий обмін, бере участь у біосинтезі металоферментів та в утворенні клітинних структур. Препарати з цинком корисні у лікуванні шизофренії, безплідності, хвороб

передміхурової залози тощо. Недостатність цинку в організмі спричиняє різку затримку росту, іншу патологію.

Йод

Незамінним мікронутрієнтом для життєдіяльності організму є йод, добова потреба його становить лише 0,15-0,20 мг. В організмі дорослої людини міститься 20-50 мг йоду, з яких близько 8 мг сконцентровано у щитоподібній залозі, решта - у м'язах, кістках, шкірі, печінці, нирках, крові. Біологічна роль йоду пов'язана з його участю у будові гормонів щитоподібної залози (тироксину, трийодтирозину) і є їх незамінним компонентом. Мікроелемент контролює обмін речовин, підвищує імунітет і активність деяких статевих гормонів. Йод корисний тим, що спалює надлишок жиру, сприяє нормальному росту, поліпшує розумову здатність, робить нашу шкіру, зуби, волосся і нігті здоровими.

Кобальт – Со.

Особливо велике значення для організму мають мікроелементи кобальт, марганець і цинк, та інші. Їхня кількість в організмі є значно в малих кількостях, але роль їх в обміні є дуже велика.

Біологічна роль кобальту в значній степені зв'язана з його участю в каталітичній ферментальній функції вітаміну В12 складовою частиною якого є він. Входить до складу багатьох антианалітичних лікарських препаратів.

Фтор – F.

Фтор у невеликій кількості міститься у всіх тканинах людини.

У крові людини місткість фтору коливається в межах 0,03-0,07%. Значно більше його є в кістках (10-30 %) і особливо багато є в зубах (в емалі 120-150 мг %, в дентині близько 50 мг %).

В кістках і зубах фтор знаходиться в нерозчиненому вигляді - фтор кальцієвої солі, фосфорної кислоти, фтор апарата. В організмі фтор потрапляє безпосередньо з питною водою. Оптимальна місткість фтору у воді коливається в межах 0,5-1,2 мг в 1 літрі.

В місцевостях, де місткість фтору у воді нижча і де харчові продукти бідні на фтор, часто зустрічається карієз зубів, але надлишок фтору викликає друге захворювання – флюоз.

Фтор відноситься до біомікроелементів і відіграє значну роль в розвитку і мінералізації кісток зубів. Відноситься до абсолютно необхідних для організму мікроелементів.

Бром – Br.

Бром – це постійна складова частина різних тканин організму людини і тварин. В тканинах ссавців місткість бромів нерівномірна і коливається в межах 0,1-0,7 мг %. Значно вища концентрація бромів в гіпофізі. В організм бром поступає з харчовими продуктами (рослинного походження) і невеликою кількістю його вводять з кухонною сіллю.

Солі бромів широко використовуються в медицині в кількості лікарських речовин.

Відомо 2 стабілізатора і 20 радіоактивних ізотопів. Місткість бромів в земній корі складає 0,6-4%.

Мідь – Cu.

Мідь відіграє важливу роль в організмі людини, входить до складу деяких окислених ферментів. Велике значення має мідь в процесах кровотворення, при синтезі гемоглобіну і ферментів цитохромосомів, де її функції тісно пов'язані з функцією заліза. Місткість міді в плазмі крові людини складає 0,1 мг %.

Мідь є важлива для процесів росту (значна частина міді захоплюється плодом). Вона впливає на функцію залоз внутрішньої секреції, властива інсуліноподібна дія, в зв'язку з чим сполучення міді приймають інколи хворі на цукровий діабет.

Недостатність міді в їжі тварин приводить до розвитку у них ряду паталогічних процесів. Добова необхідність в міді для дорослої людини становить 0,035мг на 1 кг. Найбільше багаті міддю гов'яжа і свиняча печінка, шампінйони, печінка палтуса, печінка тріски.

Тож, вітаміни та мінерали прямо впливають на життєдіяльність живих організмів та їх функціонування, контролюючи всі життєві процеси.

Одержано 1.06.11

УДК 621.795

А.О. Рак, ст.гр.ПМ 09-1, Е.О.Гришина, викл.

Кіровоградський національний технічний університет.

Екологічний ризик від продуктів харчування

В статті описано про генетично модифіковану їжу як продукти харчування отримані з генетично модифікованих організмів, рослин, тварин і мікроорганізмів. Згідно українського законодавства, продукти отримані за допомогою генетично-модифікованих організмів також вважаються генетично модифікованими.

ГМО, трансгени, гербіциди, модифіковані культури, гenna інженерія

Генетично модифіковані організми (трансгени, ГМО) - це організми (бактерії, рослини, тварини), в які було штучно, неможливим у природі способом, впроваджено гени інших організмів.

Витоки розвитку генної інженерії рослин лежать в 1977 році, коли і сталося відкриття, що дозволило використовувати ґрунтовий мікроорганізм *Agrobacterium tumefaciens* як знаряддя введення чужих генів в інші рослини.

У 1987 році були вироблені перші польові випробування генетично модифікованих сільськогосподарських рослин.

У 1992 р. в Китаї почали вирощувати тютюн, який «не боявся» шкідливих комах.

Але початок масового виробництва модифікованих продуктів поклали в 1994 р., коли в США з'явилися помідори сорту *FlavrSavr*, які не псувалися під час перевезення.

Список рослин, які вирощують із застосуванням методів генної інженерії дуже великий. У нього входять: яблуна, слива, виноград, капуста, баклажани, огірок, пшениця, соя, рис, жито і безліч інших сільськогосподарських рослин.

1994-й вважається офіційним роком народження ГМ-продуктів.

Трансгенні рослини дають більш високу врожайність, можуть мати нові властивості, підвищену декоративну і харчову цінність. ГМ-сорти стійкі до гербіцидів, несприятливих кліматичних умов, псування при зберіганні, стресів, хвороб і шкідників. Крім того, звичайні продукти можна наділити якимись новими властивостями. Наприклад, створені кава без кофеїну, полуниця з меншим вмістом цукру, рис з підвищеним вмістом заліза.

Сьогодні у світі існує кілька десятків ліній ГМ-культур: сої, картоплі, кукурудзи, цукрового буряка, рису, томатів, рапсу, пшениці, дині, цикорію, папайї, кабачків, бавовни, льону і люцерни. У 2006 році ГМ-культури вирощували в 22 країнах світу,

серед яких Аргентина, Австралія, Канада, Китай, Німеччина, Колумбія, Індія, Індонезія, Мексика, Південна Африка, Іспанія, США.

Основні світові виробники продукції, яка містить ГМО, - США (68%), Аргентина (11,8%), Канада (6%), Китай (3%).

В Україні, згідно з даними Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики, 1 млн. га полів засіяно генетично модифікованою соєю, картоплею, кукурудзою, рапсом, незважаючи на те, що вирощувати генетично модифіковані рослини в нашій країні заборонено.

Кому бажано повністю уникати ГМО?

Перш за все, варто забезпечити дітей. Тому що в зростаючому організмі ГМО можуть вести себе найбільш непередбачувано. По-друге, без трансгенних продуктів краще обійтися жінкам, які планують вагітність і годуючим груддю. Крім того, дуже уважними до вмісту ГМО варто бути людям, схильним до алергії і до повноти.

У 1998 році у Великобританії проводилися дослідження впливу геномодифікованої картоплі на здоров'я людини. У 2003-2004 роках італійські вчені досліджували геномодифіковану сою, а в 2005-2006 роках тим же займалися вчені в Росії. В Австралії перевіркою було піддано геномодифікований горох. Результати всіх досліджень показали, що ГМ-продукти негативно впливають на живий організм.

Виробники геномодифікованих продуктів запевняють, що ніхто ще не помер від вживання такої їжі. Це правда - летальних результатів через вживання трансгенних продуктів поки не зафіксовано. Поки! Справа в тому, що надійних методів визначення наслідків поширення ГМО не існує. Безліч негативних ефектів ГМО виявляться лише через покоління.

Які рослини модифікують найчастіше?

Найпопулярніші вирощувані в світі ГМ-рослини - це картопля, соя, кукурудза, ріпак, томати, кабачки, рис. А ось, наприклад, гречка поки не піддається модифікуванню. Ми використовуємо ГМ-продукти не обов'язково в чистому вигляді, а часто і в переробленому, у вигляді добавок - починаючи від попкорну, соусів, чіпсів і закінчуючи пельменями, борошном, олією.

Чи можна відрізнити модифіковані фрукти й овочі від натуральних?

Занадто чистенькі, що мало відрізняються один від одного, бульби картоплі або помідори ідеально правильної форми - привід замислитися. Адже вірна ознака натуральної природної продукції - наявність у загальній масі поїдених комахами і гнилих примірників.

ГМ-продукти комахи не їдять ніколи! Якщо розрізати натуральний помідор чи полуницю - вони відразу дадуть сік, ненатуральні зберігають форму.

Спектр застосування ГМО в продуктах харчування досить широкий. Це можуть бути м'ясні та кондитерські вироби, до складу яких входить соєвий текстурат і соєвий лецитин, також плодоовочева продукція, наприклад консервована кукурудза.

Основний потік генетично модифікованих культур ввозяться з-за кордону: соя, кукурудза, картопля, рапс. Вони потрапляють до нас на стіл або в чистому вигляді, або як добавки в м'ясних, рибних, хлібобулочних і кондитерських виробках, а також у дитячому харчуванні.

На жаль, на смак і на запах присутність ГМ-інгредієнтів визначити неможливо - виявити ГМО в продуктах харчування дозволяють тільки сучасні методи лабораторної діагностики.

Чорний список продуктів, у яких використовують ГМО частіше всього:

– ГМ соя може входити до складу хліба, печива, дитячого харчування, маргарину, супів, піци, їжі швидкого приготування, м'ясних продуктів (наприклад, вареної ковбаси, сосисок, паштетів), борошна, цукерок, морозива, чіпсів, шоколаду, соусів, соєвого молока і т.д.

- ГМ кукурудза (маїс) може бути в таких продуктах як їжа швидкого приготування, супи, соуси, приправи, чіпси, жуйка, суміші для тістечок.
- ГМ крохмаль може міститися в набагато більшому спектрі продуктів, у тому числі і в тих, які люблять діти, наприклад, у йогуртах.
- 70% популярних марок дитячого харчування містять ГМО.
- Близько 30% кави на українському ринку - генетично модифікована. Та ж ситуація з чаєм.

Висновок:

1. Проблема біобезпеки ГМО та оцінки потенційних ризиків від їхнього використання — це надзвичайно складна й комплексна наукова проблема. Її не можна вирішувати поспіхом, на низькому професійному рівні та використовувати для створення суспільного ажіотажу будь-які непрофесійні й непродумані аргументи. Такий підхід до розв'язання самої проблеми компрометує її та створює ілюзію, що дуже спеціальні й складні питання сучасної технології можна вирішувати просто й без зайвих зусиль.

2. Лише академічна наука може і повинна запропонувати стратегічне бачення перспективи використання і впровадження досягнень сучасної біотехнології для практичного використання (приклад ЄС).

3. Формулювання стратегічного бачення щодо місця сучасної біотехнології в економіці держави та її сприйняття суспільством, визначення предметних подальших питань і пошук механізмів їхнього розв'язання є нинішнім спільним завданням для УААН та НАН України.

Одержано 1.06.11

УДК 621.795

Ю.М.Сердюк, ст.гр. ПМ 09-1, Е.О.Гришина, викл.

Кіровоградський національний технічний університет.

Біосфера і ліс

Поняття про біосферу.

До поняття "біосфера" (від грец. bios — життя + sphairo — сфера, куля) близько підійшов французький біолог Ж.Б.Ламарк (1802). Але сам термін "біосфера" вперше застосував австрійський геолог Е.Зюсс (1875). Він же виділив біосферу як окрему оболонку Землі, охоплену життям, яка включає частини атмосфери, гігросфери і літосфери. Живі істоти (рослини, тварини, мікроорганізми) існують на поверхні Землі, в її атмосфері, гігросфері та верхній частині літосфери, в цілому складаючи плівку життя (сферу) на нашій планеті. Верхня межа біосфери сягає 85 км над поверхнею Землі. На таких висотах (у стратосфері) під час запусків геофізичних ракет у пробах повітря виявлено спори мікроорганізмів. Нижня межа біосфери сягає глибини літосфери, де температура становить 100 град. С.

Біосфера — найбільша жива система. Вона є певною природною системою, а її існування в першу чергу виражається в круговороті енергії і речовин за участю живих організмів.

Біосфера (в сучасному розумінні) – своєрідна оболонка Землі що містить всю сукупність живих організмів і ту частину речовини планети, яка знаходиться в

безперервному обміні з цими організмами.

Біосфера охоплює нижню частину атмосфери, гідросферу і верхню частину літосфери. Біосфера єдина система і розвивається як живий організм. Те, що відбувається в одному географічному місці біосфери впливає на всю систему. Біосфера, як організм, народжується, живе і вмирає, а на зміну їй народжується нова Біосфера. Була папортникова біосфера. Вона померла. Їй на зміну прийшла нова.

Ліс

Ліс — це сукупність землі, деревної, кущової та трав'яної рослинності, тварин, мікроорганізмів та інших компонентів навколишнього середовища, які біологічно пов'язані між собою і впливають один на одного. Це — унікальна екологічна система, від якої значною мірою залежить стан довкілля. Ліси України виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції і мають обмежене експлуатаційне значення. Ліс — територія з високою щільністю дерев. Рослинні угруповання, що формуються на таких територіях, є характерними для великих площ суходолу в різних районах Земної кулі. Їхніми найважливішими функціями в біосфері є зв'язування вуглекислого газу, утворення біотопів, придатних для життя багатьох видів тварин, рослин та грибів, регулювання гідрологічного режиму, розвиток та підтримка ґрунтів.

В усьому світі покриті лісом площі становлять 36 млн км². Площа земель лісового фонду України становить майже 10 млн га і зростає. За підрахунками спеціалістів, загальні запаси деревини в усіх лісах світу складають 360 млрд куб. м. Частка північних хвойних лісів (в основному це — Росія, Канада та США)

У біосфері ліс виконує унікальні функції: він поглинає вуглекислий газ, поставляючи понад 50 % кисню. Ліс сприяє збільшенню запасів підземних вод, зберігаючи вологу атмосферних опадів; завдяки лісові поверхневі води отримують рівномірне живлення підземними водами. Зменшуючи поверхневий стік, ліси уповільнюють водну і вітрову ерозію ґрунтів. Крім того, в лісових районах практично не відбувається замулювання річок, ставків, водосховищ. Ліс впливає як на мікроклімат, так і на клімат усєї планети. Вплив на глобальні кліматичні процеси тропічних лісів можна порівняти хіба що з океаном. Їх вирубування (300 млн га, а за останні 30 років — 180 млн га) призвело до виникнення пустель на величезних територіях. Покрита лісом площа Землі з 50-х рр. до початку 80-х рр. скоротилася вдвоє. Велика роль лісу в природному балансі азоту. Листя, хвоя, шматки кори та гілки, відмираючи, поповнюють органічні рештки верхнього шару ґрунту, які за допомогою бактерій поступово перетворюються в органічні добрива.

У планетному масштабі найзначимішу роль в стабілізації кисневого балансу у атмосфері відіграють бореальні хвойні ліси Північної півкулі та вічнозелені листяні ліси тропіків і субтропіків.

Ліси утворюють на Землі найбільші екосистеми. У них акумулюється велика частина органічної речовини планети, яка використовується людиною як для особистих потреб, так і для відновлення зникаючих в процесі її господарської діяльності компонентів біосфери.

У використанні лісових насаджень важливе значення належить їх санітарно-гігієнічним функціям, які забезпечують створення екологічно сприятливого середовища для людини. Ліси активно перетворюють хімічні атмосферні забруднення, особливо газоподібні, та забезпечують біосферу киснем. Окрім того, ліс здатний поглинати окремі компоненти промислових забруднень. Кисень виділяється зеленим листям рослин завдяки фотосинтезу, тобто процесу створення рослинами органічних речовин із вуглекислого газу та води за допомогою світлової енергії. В сонячні дні, за дослідженнями фізіологів, 1 га лісу поглинає із повітря 220—280 кг вуглекислого газу і виділяє 180—220 кг кисню.

Ліс, особливо хвойний, виділяє фітонциди, які вбивають багатьох хворобливотворних мікробів, оздоровлюючи повітря.

Необхідно відмітити цілющі властивості лісного мікроклімату. Ліс позитивно впливає на психіку. У ньому висока іонізація, особливо в сосняку. Листя крон очищує повітря від шкідливих механічних домішок, значно знижує шум, усуває високочастотні звуки, володіє пилезахисними властивостями. У повітрі лісу відсутні патогенні мікроби.

Ліс є ефективним засобом охорони навколишнього середовища від техногенного, зокрема радіоактивного забруднення. Радіаційний фон у лісі в два і більше разів вищий, а температура повітря значно нижча, ніж у місті. Проте вологість більша на 15—30 %. Таке повітря оптимальне для дихання. Завдяки високій фільтрації та поглинальній здатності лісові насадження акумулювали велику кількість радіонуклідів і тим самим перешкодили їх розповсюдженню на населені пункти і землі сільськогосподарського призначення. Тому вважається, що ліс є важливим компонентом у загальній системі захисту середовища від проникаючої радіації.

Позитивний вплив лісових насаджень проявляється не тільки в сенсі збереження ґрунтів від ерозії, але і сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських культур. Кожний гектар лісопосадок захищає близько 25—30 га ріллі. На полях, захищених лісосмугами, вартість додаткового врожаю сільськогосподарських культур в 2—2,5 рази

Лісозахисні посадки регулюють стік, гідрологічний режим місцевості, покращують мікроклімат, надійно захищають прилеглі поля від шкідливої дії суховіїв, засух та пилових бур. Завдяки екологічним, фізичним і біологічним властивостям ліси виконують важливу природо-творчу функцію, яка є наслідком загальновідомого трансформуючого впливу деревного покриву і нижніх ярусів лісового біоценозу на хід, інтенсивність і напрямок усіх геофізичних і геохімічних процесів, що відбуваються в біосфері на ділянках, зайнятих лісом. Ліси як біологічні системи краще багатьох інших типів біоценозів суші вбирають і перетворюють сонячну енергію, створюють первинну біологічну продукцію, нагромаджують і поновлюють запаси біомаси, прискорюють кругообіг речовин та енергії в біосфері, послаблюють інтенсивність денудаційних явищ. Розташовані на ярах і балках ліси укріплюють корінням схили від руйнування, кронами дерев оберігають ґрунт від надмірного нагрівання сонцем. Вони змінюють мікроклімат, поліпшують розподіл снігового покриву, зменшують промерзання ґрунту, регулюють поверхневий стік і послаблюють ерозійні процеси, підвищують урожайність сільськогосподарських культур на прилеглих полях. Особливо велике значення, як зазначалось, мають гірські ліси, їм належить важлива водоохоронна функція. Лісові смуги, рівномірно розташовані на полях, позитивно впливають на навколишнє середовище, сприяючи зміні вітрового, температурного і водного режимів. Зменшення лісистості водозбірної площі на 1% призводить до зменшення постійного стоку в річках на 2—2,5%. Знищення лісів викликає різке обміління річок і навіть повне їх висихання.

Висновок.

Відомо, що в рослинному покриві Землі лісам належить провідна роль як за зайнятою площею, так і за функціональним призначенням. Лісові екосистеми містять найбільшу кількість біотопів і переважну кількість наземних видів рослин, тварин, грибів, та мікроорганізмів світу регіональних екосистем і, нарешті, завдяки провідній ролі в кругообігу речовин, енергії та інформації, функціонування біосфери та підтримку її екологічної рівноваги.

Одержано 31.05.11

УДК 336.531.2 / 330.341.1

Є.В.Переверзєв, ст. гр. ФК-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми діяльності навчальних закладів в сучасних умовах

Стаття присвячена особливостям процесу фінансування освітніх закладів, впровадженню системи бюджетування в закладах освіти, інноваційний розвиток суспільства
освітні послуги, бюджетна політика, фінансування закладів освіти, міжбюджетні трансферти

Освіта є одним із головних ресурсів сучасного суспільства. Рівень і якість здобутої освіти, освітня досягнення населення значною мірою визначають структурно-інноваційні можливості розвитку економіки та багатьох інших сфер, важливих для людського добробуту.

Згідно із законом України «Про освіту» освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних рис, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками.

Головними функціями освіти є підвищення освітнього та культурного рівня членів суспільства, сприяння раціональному використанню вільного часу і зростанню продуктивності праці. Розвиток освіти, як і всієї невиробничої сфери, базується на основі нематеріального виробництва. Водночас ця галузь суттєво впливає на зростання матеріального виробництва, на всі сторони суспільного життя. Тому розвиток та вдосконалення освітньої галузі є важливою передумовою подолання кризової ситуації як в економіці, так і в суспільстві в цілому. Питання освіти, джерела її фінансування й результативність завжди перебували у центрі уваги науковців. Ці питання у різний час вивчали вітчизняні й зарубіжні учені, зокрема В. Марцинкевич, В. Щетинін, Т. Шульц, Г. Беккер, К. Суботіна. Шульц і Беккер розробили концепцію людського капіталу, за якою освіта – це інвестування в індивідів, що породжує віддачу, як і будь-яке інше капіталовкладення, тобто чим більше вкладається коштів у навчання, тим більше маємо доходів після влаштування на роботу.

Головними проблемами на сьогодні у сфері вищої освіти є недостатнє фінансування вищої освіти, відсутність ефективних механізмів використання коштів, порушення партнерських зв'язків вищих навчальних закладів з роботодавцями - підприємствами, установами та організаціями. Підготовка конкурентоспроможних фахівців, які отримали інноваційні знання і компетенції, потребує відповідного фінансового забезпечення вищих навчальних закладів.

Спрямування економічної політики держави на інноваційний розвиток суспільства вимагає розширення поняття «фінансове забезпечення освітньої діяльності» і розгляду його в новій якості і сутності – «фінансування освітньої діяльності». Вищий навчальний заклад може здійснювати ефективну освітню діяльність за умови стабільного фінансового забезпечення.

Основними учасниками системи відносин фінансового забезпечення освітньої діяльності навчальних закладів є органи управління освітою, юридичні та фізичні особи, навчальний заклад.

Фінансування освіти здійснюється в Україні на основі єдиного кошторису доходів та видатків. Джерелами формування кошторису є: кошти місцевого і державного бюджетів, передбачені нормативами фінансування загальної середньої освіти для забезпечення вивчення предметів в обсязі державних стандартів освіти; кошти, отримані від надання зазначеним закладом додаткових освітніх послуг; прибутки від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, цехів і господарств, від здачі в оренду приміщень, споруд, устаткування; кредити банківських установ; добровільні грошові внески й пожертвування підприємств, установ, організацій та окремих громадян, іноземних юридичних і фізичних осіб. Проблема фінансових ресурсів ВНЗ передбачає вирішення таких питань: розрахунок необхідної суми грошових коштів для нормальної діяльності закладу, встановлення оптимального співвідношення джерел їх фінансування, врахування впливу різних чинників на обсяг ресурсів, аналіз використання за цільовим призначенням та у встановлених розмірах. Найвагомим обсягом у складі фінансових ресурсів є фонд заробітної плати працівників, у тому числі заробітна плата професорсько-викладацького складу. Механізм формування і використання фонду заробітної плати професорсько-викладацького складу ВНЗ, а також індивідуальної заробітної плати необхідно удосконалити, зважаючи на якість підготовки фахівців за умов ринкової економіки.

Певні положення, які стосуються питань оплати праці у вищій освіті, регулюються законодавством України, передусім, Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту», окремими указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України. Наприклад, Указ Президента України від 28.02.1997 «Про заходи щодо забезпечення наповнення державного бюджету та посилення фінансово-бюджетної дисципліни» встановлює, що кошти для здійснення виплат і платежів насамперед використовуються на виплату заробітної плати та прирівняних до неї платежів.

Серед основних недоліків державної освіти слід відзначити: корумпованість; формальність освіти (наприклад, в багатьох регіональних освітніх закладах ступінь магістра отримують автоматично, без спеціальних іспитів); відтік кваліфікованих працівників через низький рівень оплати їх праці.

Український ринок освітніх послуг має всі передумови для розвитку, але обов'язковою умовою є реформи у фінансуванні освіти. Насамперед, за рахунок розвитку приватної освіти, а також залучення кредитів для навчання, створення та функціонування спеціальних накопичувальних та страхових фондів. Викладацький склад є досить кваліфікованим, проте без матеріальних стимулів, нормальної матеріально-технічної бази, доступу до інформаційних ресурсів та забезпечення учбовою літературою, спостерігатимемо відтік талановитих викладачів за кордон, або ж зростання рівня корумпованості, а відтак – диплом перетвориться з показника рівня освіти на показник рівня доходів.

На сьогодні в Україні фінансування освіти може здійснюватися за рахунок бюджетних коштів, платних послуг, що їх мають право надавати освітні заклади, кредитних ресурсів, спонсорської допомоги. Якщо кошти державного бюджету, кошти від суб'єктів освітніх відносин, котрі отримують освіту на платній основі, надходять стабільно, то кошти міжнародних організацій, гранти, стипендії, разова фінансова допомога, кошти від здачі в оренду приміщення мають разовий характер. Така ситуація ускладнює можливість прогнозуванню надходження фінансових джерел узагалі.

Співвідношення між бюджетним і небюджетним фінансуванням змінюється залежно від численних факторів: темпів економічного розвитку, співвідношення між державним і недержавним секторами економіки, наявності бюджетних ресурсів за адекватної державної політики у сфері освіти, розвитку приватного сектору економіки, форми власності навчального закладу тощо.

Обмеженість обсягів державного фінансування освітніх закладів і низький платіжний попит населення зумовлюють пошук інших джерел фінансування, зокрема кредитування. Питання кредитування освіти дедалі ширше обговорюється на сторінках наукових видань. Це питання розглядається як у розрізі досвіду інших країн, так і конструктивного аналізу перебігу цього процесу в Україні.

Одними з визначальних критеріїв якості освіти в рамках Болонського процесу є якість підготовки фахівців та зміцнення довіри між суб'єктами освіти.

Однією з найважливіших сфер розвитку євроінтеграції є сфера вищої освіти, де вона набула форм Болонського процесу. На сьогодні 46 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками. Крім того, значна кількість міжнародних організацій підтримують ідеї процесу та сприяють його реалізації.

Слід зазначити, що Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми системами.

Входження вищої освіти України в європейський освітній простір вимагає запровадження нових підходів до оцінювання якості навчання та освітньої діяльності навчальних закладів, забезпечення належної «відкритості» навчальних закладів перед суспільством шляхом своєчасного та повноцінного інформування про основні результати їхньої діяльності.

Одним із ефективних напрямків удосконалення системи управління на мікрорівні для вітчизняних організацій (підприємств) є впровадження системи бюджетування, яка позитивно зарекомендувала себе в країнах з розвинутою ринковою економікою.

Взагалі бюджетування – це процес планування майбутніх операцій підприємства та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів. Розробка й упровадження ефективної системи бюджетування дає змогу організації (підприємству) отримати додаткові конкурентні переваги і забезпечити вищу ефективність використання ресурсів. Це стосується як комерційних підприємств, так і державних вищих навчальних закладів.

Організація ефективної системи бюджетування вельми актуальна для вищої школи нашої області, оскільки на сьогодні майже в кожному державному вищому навчальному закладі фінансовий механізм має багато вад. Фінансова діяльність вищих навчальних закладів не досить прозора, ухвалення рішень з управління фінансами не прив'язано до бюджетів, немає чітких відмінностей між доходами та надходженнями, витратами й видатками. Наявна база планових показників не дає змоги систематично і в повному обсязі контролювати результати фінансової діяльності, немає механізму прогнозування основних фінансових бюджетів ("бюджету про доходи і витрати", "бюджету руху грошових ресурсів" та "інвестиційного бюджету"), не відстежуються надходження та видатки коштів за напрямками діяльності навчального закладу.

При формуванні системи бюджетування в державному ВНЗ слід керуватися законодавством України. Держава активно контролює діяльність навчальних закладів. Бюджетний кодекс є основним документом, що регламентує відносини у сфері виконання державного бюджету. Принципово важливим положенням кодексу для навчальних закладів є визнання доходами державного бюджету всіх позабюджетних (спеціальних) коштів, одержаних ВНЗ від здійснення самостійної діяльності. Звідси випливає, що, по-перше, рух позабюджетних коштів має бути зорганізований відповідно до руху бюджетних коштів, тобто здійснюватися через систему Державного казначейства. По-друге, витрачання позабюджетних коштів має здійснюватися навчальними закладами самостійно, але відповідно до затвердженого ВНЗ кошторису і суворо за статтями витрат бюджетної класифікації. Обидва ці положення істотно обмежують права освітніх установ розпоряджатися засобами, які, відповідно до чинного законодавства, перебувають у їхньому самостійному розпорядженні або у

власності. Через це державні виші навчальні заклади позбавляються можливості зберігати позабюджетні кошти на рахунках у комерційних банках (у тому числі й на депозитах) і одержувати відсотки за внесками, а також залучати кредитні ресурси банків.

Крім традиційних (державних або приватних) джерел фінансування освіти, виділяються й такі: кошти підприємств та організацій, кошти суспільних та благодійних установ, надходження з-за кордону від міжнародних та іноземних фондів і організацій. Перспективною формою фінансування підготовки кваліфікованих кадрів у багатьох країнах світу вважається участь у ній підприємств і організацій. Це позитивно не лише з точки зору збільшення фінансування освіти, а й тому, що участь підприємства, яка може здійснюватися в різних формах, так чи інакше сприяє посиленню спрямованості навчання на конкретні вимоги виробництва щодо підготовки фахівців.

На мою думку, основним чинником максимізації ефективності освіти в Україні є принцип повноти забезпечення бюджетних установ освітньої сфери фінансовими ресурсами, що зробить можливим впровадження таких заходів:

1) збільшення нормативу при плануванні видатків на утримання бюджетних установ, що поліпшить умови фізичного, розумового, духовного розвитку особистості;

2) оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів (насамперед у сільській місцевості), шляхом максимальної доступності освітніх послуг для всіх категорій населення через спрямування коштів бюджетів на розвиток сучасної освітньої інфраструктури;

3) раціональне використання кадрового потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів та підвищення рівня оплати їх праці відповідно до навантаження, педагогічного стажу та ін.;

4) створення умов для здобуття учнями і студентами освіти світового рівня в Україні, що сприятиме їх адаптації в умовах ринкової економіки;

5) забезпечення доступу до якісної освіти групам населення, що потребують особливої уваги в умовах ринкової економіки (діти малозабезпечених родин, бездомні, люди з особливими потребами);

6) відповідність освітніх послуг вимогам ринкового середовища та демократичного суспільства;

7) покращення соціального забезпечення вчителів, незадовільність якого негативно впливає на якість освіти, оскільки педагогічні працівники змушені шукати додаткові джерела заробітків і т.д.

Запровадження збільшеного нормативу видатків на утримання бюджетних установ дасть змогу у майбутньому поліпшити умови для фізичного, розумового та духовного розвитку особистості кожного учня та студента.

Отже, особливу роль необхідно відігравати системі управління та контролю за діяльністю бюджетних установ щодо ефективності використання фінансових ресурсів держави. Для поліпшення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду.

Список літератури

1. Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти // Фінанси України. – 2004 – № 3 – с. 57-65
2. Буцька О. Ю. Освітня діяльність вищих навчальних закладів та її фінансове забезпечення на регіональному рівні // Актуальні проблеми економіки. – 2009 – № 4 (94) – с. 159-165
3. Спіфанов А.О., Сало В.І., Дяконова І.І. Бюджет і фінансова політика України. –К.: Наукова думка, 1997. –302 с.

4. Сайт головного фінансового управління Кіровоградської обласної державної адміністрації - <http://www.finance.kr.ua/>

Стаття посвячена особливостям процесса финансирования образовательных учреждений, внедрение системы бюджетирования в учреждениях образования

Одержано 31.05.11

О.А.Демчишак, ст. гр. ФК-10МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Банківське кредитування фізичних осіб: оцінка та напрями удосконалення

В статті розкриті основні питання економічної сутності кредитних операцій, організації кредитування фізичних осіб, особливості процесу кредитування фізичних осіб в Україні, проблеми та шляхи покращення.

кредитування фізичних осіб, сутність кредитування, кредитний процес

Сутність банківського кредиту полягає у дуже зручній й у багатьох випадках незамінній формі фінансових послуг, яка дозволяє гнучко враховувати потреби конкретного позичальника і пристосовувати до них умови одержання позики.

Споживчий кредит має багато специфічних рис, пов'язаних із особливостями сфери особистого споживання громадян.

По-перше, цей вид кредиту відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надають суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості (акцій, облігацій тощо).

По-друге, на відміну від інших видів кредиту, якими користуються переважно суб'єкти господарювання, споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи.

По-третє, споживчий кредит є засобом задоволення споживчих потреб населення, тобто особистих, індивідуальних потреб людей. Така позика прискорює отримання певних благ (товарів, послуг), які вони могли б мати (придбати) лише у майбутньому, накопичивши кошти, необхідні для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей або послуг, будівництва тощо.

По-четверте, всі види споживчого кредиту мають соціальний характер, оскільки вони сприяють вирішенню суспільних проблем — підвищенню життєвого рівня населення.

Основними джерелами формування банківських кредитних ресурсів є власні кошти банків, залишки на розрахункових та поточних (валютних) рахунках, залучені кошти юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки до запитання та строкові, міжбанківські кредити та кошти, одержані від випуску цінних паперів. До кредитних операцій належать активні операції банку, що пов'язані з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування (надання кредитів у готівковій або безготівковій формі, на фінансування будівництва житла та у формі врахування векселів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, операцій репо, фінансового лізингу тощо) або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування (надання гарантій, поручительств, авалів тощо), а також операції з купівлі та продажу

цінних паперів за дорученням клієнтів і від свого імені (включаючи андеррайтинг), будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми. Строки надання споживчих кредитів різноманітні. З загальної суми споживчих кредитів значна частина приходить на короткострокові та середньострокові кредити.

Ефективність кредитної діяльності комерційного банку безпосередньо залежить від того, наскільки якісно здійснена структуризація процесу банківського кредитування, наскільки чітко визначені завдання основних етапів цього процесу та функції працівників, що відповідають за проведення кредитних операцій.

I етап. Кредитні відносини між банком і клієнтом розпочинаються з отримання та розгляду кредитної заяви, в якій передусім містяться відомості щодо позики, якої потребує клієнт: мета, розмір, вид і термін позики, вид забезпечення тощо. Необхідною складовою заявки є пакет супровідних документів, ретельний аналіз яких здійснюється на наступних етапах процесу кредитування.

II етап. Кредитний працівник проводить попереднє інтерв'ю з потенційним позичальником. Ця бесіда має велике значення для вирішення питання щодо позики: вона дозволяє не тільки з'ясувати окремі деталі кредитної заявки, але й скласти своєрідний психологічний портрет позичальника. У ході співбесіди кредитний працівник концентрує свою увагу на базових, ключових для банку питаннях. Після співбесіди кредитний працівник повинен прийняти дуже важливе рішення: продовжувати роботу з кредитною заявкою цього клієнта або вже на цьому етапі відмовити у видачі кредиту.

III етап. Кредитоспроможність - це здатність позичальника повністю та у визначений термін розрахуватись за своїми борговими зобов'язаннями.

IV етап. Четвертий етап можливий за умови позитивного для клієнта завершення попереднього етапу, тобто оцінювання кредитоспроможності і ризику. Цей етап ще називають структуруванням позички. У процесі структурування банк визначає такі параметри позички: вид кредиту, суму, строк, забезпечення, порядок видачі і погашення, ціну позички тощо. Вид і термін кредиту залежать від того, куди будуть вкладатись позичені кошти.

V етап. Після закінчення роботи щодо структурування позички банк приступає до переговорів з клієнтом про укладання кредитної угоди. Посадова особа, яка веде переговори з клієнтом відносно кредиту, повинна ознайомити його з обов'язковими умовами майбутньої кредитної угоди, без виконання яких позичка не може бути надана, а також з умовами, стосовно яких можливий компроміс. У кредитній угоді передбачаються: мета, сума і строк позички, умови і порядок її надання і погашення, форми забезпечення зобов'язань клієнта за кредитом, процентна ставка, порядок внесення плати за позичку, обов'язки, права і відповідальність сторін щодо надання і погашення кредиту, перелік документів і періодичність їх подання банку й інші умови процесу кредитування. Уклавши кредитний договір, економіст формує кредитну справу позичальника.

VI етап. В ході кредитного моніторингу працівники відповідного банківського підрозділу повинні своєчасно розпізнавати та оперативно відстежувати тенденції негативних змін у діяльності позичальника. Найбільш поширеними факторами, що свідчать про погіршення кредитоспроможності позичальника.

Кредитування споживачів містить в собі постійно ризик. Ризик є невід'ємною ситуативною характеристикою будь-якої діяльності кожного суб'єкта бізнесу. Кредитний ризик, або ризик неповернення боргу, однаковою мірою стосується всіх клієнтів банку незалежно від того, чи позичальником є юридична особа-виробник, фізична особа, а чи інший банк.

Труднощі з погашенням наданих банком позик можуть виникати з різних причин:

1. Помилки та прорахунки самого банку, котрих він припустився при розгляді кредитної заявки, а також під час розробки та укладання кредитного договору і подальшого контролю його виконання.

2. Зміна доходних фінансових потоків клієнта, що отримав позику, нездатність позичальника до створення адекватного грошового потоку.

3. Ризик ліквідності застави.

4. Моральні та етичні характеристики позичальника.

5. Фактори, які знаходяться поза банківським контролем та можливостями впливу.

Найпростішим методом захисту від ризику неповернення кредитів є елементарне нівелювання ризику, якого може дотримуватись банк, надаючи позики надійним та перевіреним позичальникам. Але повністю уникнути ризику у кредитній справі, виключити ймовірну появу втрат практично неможливо. Головною метою постає мінімізація ризику, банк не повинен ігнорувати ринок кредитних вкладень з відносно високим ступенем ризику, раціонально та виважено оперуючи капіталом у даному секторі активної діяльності. Це дозволить банку не звужувати сферу своєї діяльності та бути гідним конкурентом у системі фінансових посередників.

З метою подальшого, планомірного удосконалення механізму здійснення кредитних операцій комерційних банків, поліпшення кредитної політики банку можна рекомендувати ряд заходів, які умовно поділяються на дві основні частини:

а) заходи від упровадження яких може бути розрахований конкретний економічний ефект, вони мають кількісну характеристику і їх результатом є:

1) конкретне кількісне зниження ризику і як наслідок зниження об'єму проблемних кредитів, винесених на рахунки простроченої заборгованості (не допускати, щоб розмір безнадійних до повернення кредитів становив 5 і більше відсотків від власних коштів банку);

2) розширення об'ємів кредитування за рахунок збільшення бази кредитування (як у розрізі груп клієнтів, так і по підрозділах);

3) зниження витрат на процес кредитування за рахунок оптимізації технології кредитування;

4) оптимізація структури кредитного портфеля .

б) заходи, від упровадження яких немає ефекту, у планованому періоді попередньо розрахований бути не може і може прогнозуватися з підведенням підсумків наприкінці періоду, ці заходи відносяться до області процедурних:

1) керування лімітами самостійних повноважень по кредитуванню підлеглими підрозділами (встановити контроль за розмірами позик акціонерам (учасникам) банку, інсайдерам, контроль за наданням великих кредитів, які складають 10% і більше від суми сплаченого статутного фонду);

2) удосконалювання фінансового аналізу позичальників і розглянутих проектів (індивідуальний підхід банку до кожного конкретного суб'єкта, особлива ретельність при визначенні умов кредитного договору, застосування комплексного аналізу кредитоспроможності позичальників, здійснення контролю за цільовим використанням банківських кредитів);

3) взаємодії підрозділів у процесі кредитування; зміна пріоритетів в області забезпечення кредитів (налагодити процес оголошення банкрутами боржників банку, які припинили оплату кредитів та процентів по них та інше).

Також подібними заходами – є впровадження нових продуктів. При цьому можливо зразкове прогнозування рівня споживання послуги і наближена оцінка витрат на її впровадження.

Кредитування позичальників здійснюється згідно з чинним законодавством України і Положенням Національного банку «Про кредитування» і відповідного внутрішнього Положення.

Основну частину доходів банки одержують від кредитних операцій, у здійсненні яких велику роль відіграє кредитний персонал.

Кредитування позичальників має здійснюватися додержанням комерційним банком економічних нормативів регулювання банківської діяльності та вимог НБУ щодо формування обов'язкових, страхових і резервних фондів. Кредитування здійснюється в межах параметрів, визначених політикою банку, які включають: пріоритетні напрями в кредитуванні; обсяги кредитів та структуру кредитного портфеля; граничні розміри кредиту на одного позичальника; методику оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника; рівень процентної ставки.

Аналіз розвитку вітчизняного банківського ринку роздрібних продуктів показав, що можна виділити наявність ряду об'єктивних причин, що сприяли нагромадженню тих негативних подій, що спостерігаються на роздрібному ринку: невідповідність термінів наповнення ресурсної бази банків і термінів, на які вони надавали кредити фізичним особам; реальний розрив між валютами надання кредитів і доходів, що одержують фізичні особи.

Можна виділити такі основні аспекти, у яких виявляються наслідки світової фінансової кризи для вітчизняної банківської системи:

1. Зниження довіри населення до банків, викликане в значній мірі введенням заборони НБУ на дострокове вилучення депозитів, труднощами з використанням банківських платіжних карток окремих банків.

2. Складність із залученням нових інвестицій, обумовлена кризовими явищами на європейських фінансових ринках і зниженням кредитних рейтингів значної частини українських банків.

3. Підвищення рівня процентних ставок по кредитах, що викликано неможливістю залучення зовнішніх запозичень, які останнім часом використовувалися для довгострокового кредитування, а також - підвищенням ціни ресурсів, залучених на внутрішньому ринку.

Для стабілізації економічних параметрів роздрібною ринку і банківської системи в цілому можна запропонувати наступні рекомендації: відновлення довіри населення до банків і забезпечення їх стабільної роботи. Для відновлення довіри необхідна діюча програма економічного розвитку і рішучі кроки, які б дали реальний результат; проведення НБУ діагностики банків і прозорість процедури рефінансування, здійснення контролю за виділеними банкам коштами; прийняття закону "Про кредит", проект якого розглядався і доопрацьовувався; доробка та удосконалення "Положення про оцінку кредитоспроможності позичальника банку"; внесення термінових змін керівництвом банків у свою кредитну політику з урахуванням кризових явищ в економіці, зростання безробіття населення; перегляд банками галузевої диверсифікованості і визначення пріоритетних напрямків з урахуванням кризових явищ; скорочення банками зовнішніх запозичень і орієнтація на внутрішні резерви; посилення контролю за кредитним процесом на мікрорівні, за виконанням основних параметрів кредитної політики банку, за наданими кредитними ресурсами.

Список літератури

1. Любунь О. Особливості розробки стратегічного плану діяльності банківської установи в умовах трансформації економіки // Банківська справа. – 2006 - № 2 - С.42-46.
2. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2009. – № 2 – С. 3-7
3. Положення "Про додаткові заходи щодо діяльності банків", затверджена Постановою Правління НБУ від 11.10.2008р. № 319.
4. Штейн О.І. Стратегія комерційного банку на ринку банківських послуг // Економіст. - 2006.- № 1.- С.44-48.

5. <http://www.nbuu.gov.ua>

О. Демчишак

Банковское кредитование физических лиц: оценка и пути усовершенствования

В статье раскрываются основные вопросы экономической сущности кредитных операций, организация кредитования физических лиц, особенности процесса кредитования физических лиц в Украине, проблемы и пути улучшения.

Одержано 31.05.11

УДК 336.22:352

С.П. Попова, ас., К. В. Самсонова, ст. гр. ФК-08-1

Кіровоградський національний технічний університет

Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів

У статті проведено аналіз джерел формування доходів місцевих бюджетів і запропоновано основні напрями їх удосконалення. Обґрунтовано роль місцевих податків і зборів при формуванні місцевих бюджетів, а також внесено пропозиції щодо підвищення рівня доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків.

місцевий бюджет, податкові надходження, місцеві податки і збори, фінансові ресурси, місцеві органи влади, податкова автономія

Питання фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування набувають особливої актуальності на шляху євроінтеграції України. На сучасному етапі фінансова база органів місцевої влади характеризується низьким рівнем власних надходжень, збільшенням обсягів міжбюджетних трансфертів, що знижує фінансові можливості органів місцевого самоврядування в задоволенні суспільних потреб населення. Це зумовлює необхідність зростання ролі місцевих податків і зборів як основного джерела доходів місцевих бюджетів.

Проблеми, пов'язані з формуванням доходів місцевих бюджетів, досліджуються такими авторами, як Гапонюк М.А., Кравченко В.І., Кудряшов В.П., Опарін В.М., Піхоцька О.М., П'ятаченко Г.О. В їх роботах визначається зміст доходів місцевих бюджетів, вплив місцевих податків і зборів на формування місцевих бюджетів, визначено напрями реорганізації системи оподаткування. Частково проблеми, пов'язані з механізмом справляння місцевих податків і зборів, розглядаються в роботах вчених-економістів Алексєєва І.В., Барановського О.І., Біленчука П.Д., Василика О.Д., Геєця В.М., Данілова О.Д., Кириленко О.П., Крупки М.І., Павлюка К.В., Пасічника Ю.В., Чугунова І.Я, Юрія С.І. та ін. Але, слід зазначити, що незважаючи на актуальність, тема місцевого оподаткування не знайшла достатнього висвітлення в економічній літературі. В даний час особливої актуальності набувають питання, пов'язані з аналізом, систематизацією накопиченого досвіду вітчизняної економіки, узагальненням досягнень зарубіжних країн у сфері формування і раціонального використання місцевих податків і зборів.

Метою дослідження є оцінка системи місцевого оподаткування в Україні та визначення ролі місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів, узагальнення досвіду країн Європи стосовно впливу держави на їх формування, а також

© С.П. Попова, К. В. Самсонова, 2011

розробка рекомендацій щодо удосконалення діючої системи місцевого оподаткування як одного з основних факторів збільшення доходної частини місцевих бюджетів.

На сьогодні основними джерелами доходів місцевих органів влади є: надходження від податків, зборів та інших обов'язкових платежів; доходи від підприємницької діяльності; трансферти та ін. Однак нинішня структура наповнення місцевих бюджетів не є досконалою, адже питома вага власних надходжень є невеликою. Незважаючи на значний перелік видів місцевих податків і зборів, що існував до прийняття Податкового Кодексу, їх питома вага у податкових надходженнях місцевих бюджетів незначна.

Варто відзначити, що у процесі еволюції із 1993 р. по 2010 р. місцеві податки і збори так і не стали вагомим джерелом фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. Практика справляння місцевих податків і зборів в Україні свідчить про зростання із кожним роком їх надходжень. Так у 1993 р. в результаті справляння даних платежів місцеві бюджети отримали 0,31 млн. грн., у 1998 р. – 393,5 млн. грн., у 2003 р. - 592,4 млн. грн., у 2008 р. – 820,0 млн. грн., отже, за 10 років річна сума надходжень в бюджет від місцевих податків зростає більш ніж удвічі. Хоча абсолютна сума надходжень місцевих податків і зборів щорічно зростала, проте їх питома вага у доходах місцевих бюджетів щорічно зменшувалася – з 3,5% у 2001 р. до 1,14 % у 2009 р. (табл. 1). При цьому, більшість зазначених коштів отримували бюджети великих міст. Це свідчить про зменшення ролі місцевих податків і зборів у доходній частині місцевих бюджетів.

Таблиця 1 - Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України за 2001-2009 роки, млн. грн. [10; с. 131]

Показники	Роки						
	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009
Доходи місцевих бюджетів України	17735,6	22597,4	30316,2	39866,0	58 349,0	73 872,1	71 035,7
Місцеві податки і збори	622,5	592,4	598,2	644,3	729,9	820,0	808,6
Відношення місцевих податків і зборів до доходів місцевих бюджетів України (у %)	3,51	2,62	1,97	1,61	1,25	1,11	1,14

Динаміку доходів місцевих бюджетів та місцевих податків і зборів наведено на рисунку 1.

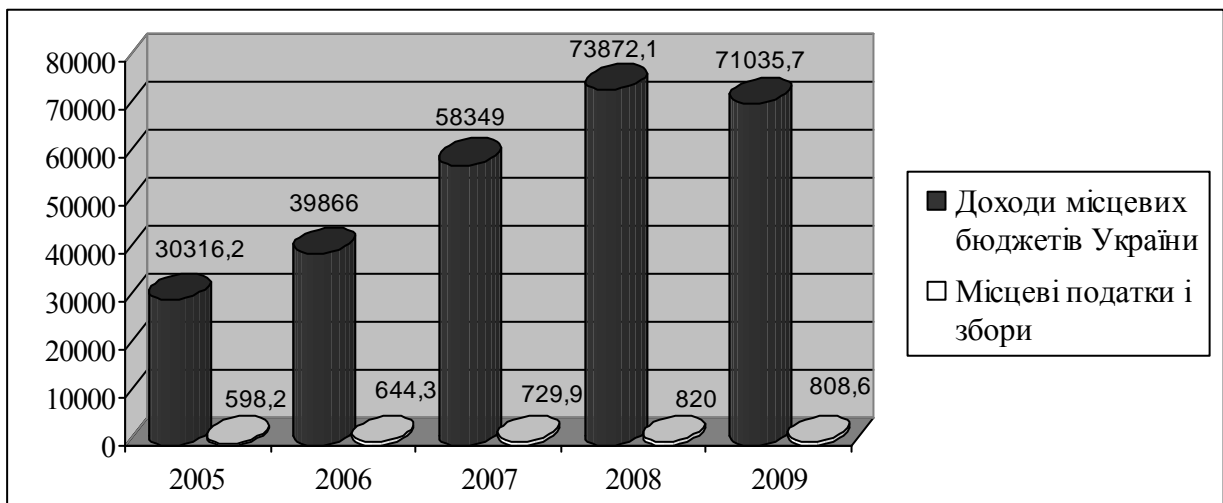

Рисунок 1 - Динаміка доходів місцевих бюджетів та місцевих податків і зборів по Україні за 2005-2009 роки

Найбільшу частку у надходженнях від місцевих податків і зборів становили ринковий збір та комунальний податок. Питома вага цих податків у загальному обсязі перевищувала 80% (табл. 2) [2, с. 102].

Таблиця 2 – Структура місцевих податків і зборів у 2006-2009 рр., у %

Види місцевих податків і зборів	Роки			
	2006	2007	2008	2009
Ринковий збір	58,2	59,9	60,4	63,3
Комунальний податок	24,4	23,0	21,0	19,3
Податок з реклами	6,3	7,1	8,0	6,2
Збір за припаркування автотранспорту	2,4	3,5	3,9	4,7
Збір за право використання місцевої символіки	2,7	2,3	2,7	2,6
Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг	4,9	3,8	3,6	3,5
Інші податки і збори	1,1	0,4	0,4	0,4

Вищеведені дані свідчать, що місцеві податки не відіграють істотної ролі, а тому не можуть забезпечити достатню фінансову основу органів місцевого самоврядування.

На сучасному етапі розвиток місцевого самоврядування визначений одним із найважливіших напрямків державної політики. Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, яке відбулося протягом останніх років, не супроводжується адекватним збільшенням обсягів фінансових ресурсів, що надходять у їх розпорядження. Незначними залишаються власні доходи, зокрема, місцеві податки і збори. Перешкодою на шляху розвитку місцевого оподаткування стала нестабільність законодавства, неузгодженість і суперечливість окремих його положень.

Проблемою існуючої системи місцевого оподаткування в Україні є неефективність окремих податкових ставок, що не дозволяє забезпечити стабільних надходжень до місцевих бюджетів. Також принциповим недоліком місцевого оподаткування є відсутність прав органів місцевого самоврядування запроваджувати на своїй території власні податки й збори. За такої системи не враховуються регіональні особливості і втрачаються певні фіскальні можливості. Наприклад, на місцях є свої особливі об'єкти оподаткування, які можуть відчутно поповнити доходи місцевих бюджетів, що дасть змогу спрямувати додаткові кошти на вирішення економічних і соціальних проблем регіонів.

Практика фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні, методика та прийоми, які застосовують для аналізу податкових надходжень до місцевих бюджетів, свідчать про те, що немає належної оцінки ефективності справляння місцевих податків і зборів. Зокрема, представники наукових кіл, економісти-практики висувають низку причин, які негативно впливають на якість податкового адміністрування, породжують численні форми та методи ухилення від оподаткування. Серед них слід виділити наступні:

- низька частка місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів (в середньому 1-2%) не дає змоги забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами для виконання функцій у межах їх компетенції;
- різноманіття місцевих податків і зборів із неоднорідною базою оподаткування призводило як до необхідності організації складного механізму їх справляння, так і невмотивованого зростання адміністративних витрат податкового апарату держави;
- наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів;
- невисокий рівень добровільності сплати місцевих податків і зборів, спричинений обмеженою правовою свідомістю в переважній більшості платників

податків, а також нерозумінням їх ролі та значення у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування;

- нерозвиненість самооподаткування сільського населення як форми залучення на добровільній основі за рішенням місцевого референдуму або загальних зборів громадян коштів для фінансування разових цільових соціально-побутових заходів.

Однак дедалі очевиднішим стає той факт, що ця критика базована на поверхневих, необґрунтованих переконаннях. Вона позбавлена глибокого аналізу фіскальних зв'язків у системі державних і місцевих фінансів, усвідомлення реальних потреб органів місцевого самоврядування у фінансових ресурсах, необхідних для підтримання на належному рівні суспільного добробуту, регулювання темпів економічного і соціального розвитку регіонів. Адже на ефективність сплати місцевих податків і зборів рівноцінно впливають як величина граничних розмірів їх ставок, так і кількісні параметри бази оподаткування. Крім того, значний вплив мають інституційна сфера, політичний клімат, інфляційні процеси, стабільність економічної ситуації в країні та її регіонах. Дані чинники формують економічне середовище, де місцеві податки та збори є залежною складовою.

Зарубіжний досвід місцевого оподаткування свідчить, що у більшості розвинених країн місцеві податки становлять 5-30% усіх податкових надходжень до державних бюджетів і досить значну частку надходжень — до місцевих бюджетів. Зокрема, в Японії — 35%, Великобританії — 37%, Німеччині — 46%, Франції — 67%, у США — це 66% доходів органів місцевого самоврядування [8, с. 244].

У міжнародній термінології місцеві податки і збори визначаються як локальні податки, які є основною статтею доходів місцевих бюджетів у більшості західних держав.

Специфічною рисою бюджетних систем країн Європи є зростання значущості місцевих бюджетів, які є важливою ланкою фінансових систем, що під впливом зростання обсягів діяльності, розширення та ускладнення управління національною економікою дедалі більшою мірою використовується з метою делегування органам місцевого самоврядування функцій регулювання суспільно-господарських процесів у регіонах, згладжування диспропорцій у їх соціальному та економічному розвитку [3, С. 47].

Необхідно підкреслити, що власні доходи місцевих бюджетів в демократично розвинутих країнах є в прямому розумінні власними, тобто такими, що не входять до складу доходів вищестоящих бюджетів і, таким чином, не регулюються зверху.

Внаслідок багатовікової еволюції на Заході склалася розгалужена система місцевих податків і зборів, характерною особливістю яких є:

1. Численність. У Бельгії існує 100 місцевих податків і зборів, в Італії-70%;

2. Масовість. Податки сплачуються практично всім дорослим населенням, незалежно від соціального статусу та рівня доходів. Наприклад в США в бюджеті сім'ї з чотирьох осіб з річним доходом 50 тис. дол. платежі за всіма місцевими податками становлять у середньому 4,4 тис. дол. Щорічно - 8,9% її доходів. У цілому цей показник в окремих штатах мінімальний і дорівнює 3,5, а в інших сягає 14% доходів сімей;

3. Регресивність. Частка місцевих податків і зборів зменшується стосовно сукупного розміру доходів, якщо доходи зростають. У той же час частина країн щодо головних місцевих податків застосовують прогресивні ставки оподаткування (Фінляндія, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія) при оподаткуванні особистого майна громадян;

4. Застосування права податкової ініціативи. Усі види місцевих податків запроваджуються законами, які ухвалює парламент країни. Місцеві органи влади мають повноваження щодо встановлення ставок податків у межах законодавчо визначених граничних рівнів. До компетенції місцевих органів влади включено також право приймати рішення про запровадження місцевих податків, визначених законодавством.

Місцеві податки у зарубіжних країнах поділяються на три групи:

1. Перша група: прямі й непрямі місцеві податки, які майже в усіх країнах запроваджуються місцевими органами влади і повністю надходять до їхніх бюджетів. Прямими податками є промисловий податок, податки на нерухоме майно фізичних осіб, на землю, автомобілі тощо. Непрямими податками є індивідуальні і місцеві акцизи на споживання предметів широкого вжитку та інших ресурсів. Це акцизи на бензин, алкогольні напої та інші товари. В Японії - акцизи на споживання газу та електроенергії.

2. Друга група: податки, що встановлюються як надбавки для загальнодержавних податків або відрахування від них (місцеві надбавки до земельного та сільськогосподарського податку в Італії, відрахування від прибуткового податку фізичних осіб, податок на прибуток корпорації в США, надбавка до ПДВ у Франції та інше);

3. Третя група місцевих податків найбільша. Серед них: податки на зайняття торгівлею, на собак, на розваги, на видовища, на володіння транспортним засобом, на торгівлю спиртними напоями, на надання ліцензій на спадщину, на подарунки, на осіб, котрі володіють двома квартирами, на мисливство та рибальство, на відкриття питних закладів, на прибирання вулиць і ліквідацію побутових відходів, на рекламу та інші.

Отже, провідна роль у формуванні доходів бюджетних систем зарубіжних країн належить податкам. Вони використовуються державою як визначальний інструмент перерозподілу національного доходу і є основою дохідної бази в таких ланках фінансової системи, як державний бюджет і місцеві фінанси, а також як спеціальні урядові фонди. Центральні органи держави користуються найважливішими із загальнонаціональних міркувань податками, а за місцевою владою (муніципалітетами) закріплені менш значні податки, які водночас визначальні для формування місцевих бюджетів [11, с. 131].

Зважаючи на відмінності між місцевим оподаткуванням України та країн Європи, вітчизняна система місцевого оподаткування потребує докорінного реформування.

З цією метою у 2010 році було затверджено Податковий кодекс, який почав діяти з 1 січня 2011 року. Згідно нього місцеві податки і збори зазнали значних змін. А саме виділяють такі місцеві податки:

- 1) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- 2) єдиний податок.

До місцевих зборів належать:

- 1) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- 2) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- 3) туристичний збір.

Поки що важко судити, як саме зміняться надходження від справляння даних податків і зборів. Можна погодитись з думкою, що вони є більш ефективними, оскільки охоплюють тільки найбільш прибуткові сфери діяльності.

Одним із важливих питань податкового реформування є подальше посилення ролі місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів, що вимагає розробки та реалізації регіональної податкової політики, яка повинна ґрунтуватись на чіткому законодавчому розподілі повноважень, відповідальності та фінансово-економічної бази між державними, територіальними і місцевими рівнями управління. Удосконалення податкової системи на макро- та мікроекономічному рівнях має здійснюватись шляхом встановлення стабільних ставок податкових надходжень до місцевих бюджетів та розширення податкової автономії.

Перспективними інструментами зростання фінансового забезпечення регіонів могли б стати місцеві екологічні податки та місцеві акцизи. Їх використання стимулюватиме покращення екологічної ситуації в регіонах та забезпечить додаткові

надходження місцевих бюджетів. Необхідно посилити контроль за стягненням екологічних податків, особливо в регіонах з поганим екологічним становищем, перевантажених важкими галузями виробництва, високою щільністю населення, високим рівнем, високим рівнем професійних та онкологічних захворювань [2, С. 49].

Важливим інструментом раціонального використання та охорони природних ресурсів повинна стати система платежів за їх освоєння, деградацію і забруднення в рамках місцевого оподаткування. Тому доцільно платежам за ресурси місцевого значення та збору за забруднення навколишнього природного середовища надати статус місцевих і запровадити їх стягнення з суб'єктів господарювання, які здійснюють споживання природних благ для одержання вигоди.

З точки зору високої фіскальної ефективності до переліку місцевих податків і зборів потрібно віднести податок на спадщину, дарування. Ці податки дозволять перерозподіляти кошти, встановлюючи залежність між обсягами місцевих бюджетів і результатами діяльності підприємств, рівнем оплати праці працівників, ступенем розвитку ринку нерухомості, ефективного використання підприємствами майна, що стимулюватиме органи місцевої влади створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, адже це безпосередньо впливатиме на розміри доходів місцевих бюджетів.

Мельник С. і Криниця С. пропонують зараховувати до місцевих бюджетів податок на додану вартість, оскільки він, на думку авторів, рівномірно розподіляється по території країни, є менш чутливим до коливань кон'юнктури, а його надходження прямо пов'язане з рівнем розвитку і результатами економічної діяльності в регіонах.

Досвід застосування місцевих податків і зборів в Україні засвідчує поки що незначну їхню роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування. Місцеві органи влади мають дуже обмежений вплив на встановлення ставок податків, на які спираються їхні бюджети, - як «закріплених» доходів (перший кошик), так і «власних» (другий кошик). Тому доцільно розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а за центральними органами влади залишити контроль за рівнем загального податкового навантаження.

Висновки. Проблема забезпечення органів місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами набуває неабиякого практичного і теоретичного значення. Разом із здобуттям незалежності перед Україною постало завдання створити власну бюджетну та податкову системи, а в даний час - її подальший розвиток та удосконалення. Розв'язання даного завдання вимагає переосмислення природи податків взагалі і місцевих податків і зборів зокрема, визначення їх місця і ролі в економічній системі держави, сутності місцевого оподаткування і його ролі у формуванні бюджетів місцевого самоврядування. Зміцнення доходної бази місцевих бюджетів повинно відбуватися саме за рахунок збільшення податкових надходжень, які за ринкових умов є дієвим інструментом впливу на рівень соціально-економічного розвитку регіону.

Застосування місцевих податків і зборів в Україні вказує на незначну їх роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування. Порівняно з практикою західних країн інститут місцевих податків і зборів в Україні залишається недієздатним.

Вирішення проблем наповненості місцевих бюджетів, надання місцевим податкам та зборам пріоритетності в формуванні власних доходів, розширення самостійності органів місцевої влади зможуть відіграти важливу роль у вдосконаленні бюджетно-фінансової політики, реформуванні бюджетно-фінансової системи. Оскільки місцеві податки повинні складати основу доходів необхідно віднести до їх складу окремі види майнових податків, розширити права місцевих органів влади щодо їх встановлення, затвердження ставок та надання пільг.

Список літератури

1. Бездітко Ю. М. Оцінка місцевих податків та зборів як атрибуту фінансової автономії органів місцевого самоврядування // Вісник Таврійського національного університету. – 2009. - № 2. – С. 15.
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2009 рік / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В.] ; ІБСЕД, USAID. – К. : 2009. – 136 с.
3. Бондаренко А. І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи // Україна і світ. – 2010. - № 4. – С. 46-51.
4. Дмитровська В.С. Місцеве оподаткування як домінуючий інструмент мобілізації доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. - 2009. - № 5. – С.45-61.
5. Михайлишин Л. Р. Системи місцевого управління зарубіжних країн: порівняльний аналіз. Монографія Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 68 с.
6. Павлюк К. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. - 2008.- №4, -С. 24-37.
7. Попова С.П. Удосконалення наповнення місцевих бюджетів // Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010, вип. 17. – С. 235-241.
8. Попович І. І. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням сучасного стану економіки України // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. - № 1. – С. 243-249.
9. Шалімов В.В. Напрямки підвищення ефективності системи місцевого оподаткування на Україні // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету, 2009, випуск 16. – С. 21-23
10. Ярова І. В. Власні доходи місцевих бюджетів як запорука їх автономії та фінансової стійкості // Матеріали І Всеукраїнської заочної наукової конференції 20-22 січня 2010 року. – С. 129-134.

С.П. Попова, К. В. Самсонова

Роль местных налогов и сборов в формировании доходов местных бюджетов

В статье проведен анализ источников формирования доходов местных бюджетов и предложены основные направления их усовершенствования. Обоснована роль местных налогов и сборов при формировании местных бюджетов, а также внесены предложения по повышению уровня доходов местных бюджетов за счет местных налогов.

S.P. Popova, K. V. Samsonova

The role of local taxes and charges in the formation of local budget revenues

The article analyzes the sources of the incomes of local budgets and the basic directions of their improvement. The role of the local taxes and fees in the formation of local budgets, as well as made proposals to increase income of local budgets from local taxes.

Одержано 12.04.11

Зміст

<i>Т.В. Фабрицька</i> Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства.....	3
<i>В.В. Сухоярський</i> Методи управління валютних ризиків комерційних банків.....	8
<i>Г. П. Босакевич</i> Управління фінансовою стійкістю банків.....	11
<i>А.В. Ворона</i> Джерела фінансового забезпечення пенітенціарної системи.....	15
<i>І.В. Шевченко</i> Вдосконалення управління прибутком від операційної діяльності підприємства.....	20
<i>І. А. Бездєтна</i> Внутрішні механізми фінансової санації.....	24
<i>А.О. Зеленько</i> Управління оборотними активами підприємства.....	28
<i>В.А. Бодак, О.В. Сторожук</i> Управління основним капіталом машинобудівних підприємств.....	32
<i>Н.Л. Пуляженкова, О.В. Сторожук</i> Цінові ризики підприємств у зовнішньоекономічній діяльності.....	34
<i>І.О. Башева, О.В. Сторожук</i> Особливості менеджменту і моделювання лісогосподарських підприємств.....	36
<i>О.М. Войков, І.Л. Загреба</i> Напрями реформування податкового менеджменту в Україні.....	38
<i>Н.В. Юрченко</i> Іпотечне кредитування в Україні: проблеми та шляхи їх подолання.....	42
<i>І.К. Мірочіненко</i> Облік та контроль кредиторської заборгованості.....	45
<i>Т.О. Луцик-Дубова</i> Реформування місцевих податків і зборів в контексті прийняття податкового кодексу України.....	49
<i>Ю.М.Брехунець, Ю.В. Кулешков</i> Відновлення шестерень шестеренного насоса НШ електроіскровим методом.....	54
<i>О.С. Мумига, Ю.В. Кулешков</i> Мікродугове окиснення як перспективний спосіб відновлення і зміцнення алюмінієвих деталей шестеренних насосів типу НШ.....	56

<i>Н.В. Маліо</i> Правовий режим акредитиву як форми безготівкових розрахунків.....	57
<i>О.Ю. Прищеп</i> Основні аспекти формування і виконання місцевих бюджетів.....	61
<i>О.М. Косінська</i> Управління власним капіталом комерційного банку.....	65
<i>Д.О. Іващенко, І.Л. Загреба</i> Фінансова стійкість та безпека господарської діяльності підприємства.....	70
<i>А.С. Поляков</i> Оцінка та шляхи оздоровлення фінансового стану підприємства.....	74
<i>К.А. Новохатько</i> Дослідження існуючих методів нарахування амортизації та особливості формування амортизаційної політики підприємства.....	78
<i>Д.С. Колотуха, І.Л. Загреба</i> Нові форми податкового контролю.....	82
<i>М.В. Гліжинський, Л.І. Загреба</i> Стратегічне управління фінансами підприємства.....	85
<i>Ю.Ю. Кривороз, В.П. Кравченко</i> Оцінка та аналіз системи стратегічного управління фінансами на підприємстві.....	89
<i>К.А. Заворотня</i> Поняття та структура кредитного портфеля комерційного банку.....	94
<i>О.В. Новіцький</i> Підвищення міцності зчеплення сталеві стрічки з деталлю при відновленні ЕКП.....	97
<i>М.О. Годунко, М.М. Сотник</i> Роботизовані технологічні комплекси в сучасному виробництві.....	100
<i>Д.В. Барабаш, М.Д. Пархоменко</i> Дослідження шляхів реєстрації оптичного спектру газоаналізатора.....	104
<i>І.Є. Мурашова, Н.П. Силоліна</i> Сучасні напрями управління трудовими ресурсами.....	107
<i>С.В. Валова</i> Удосконалення системи управління підприємством.....	110
<i>Т.К. Марченко, О.В. Медведєва</i> Інженерно-екологічна оцінка транспортної розв'язки на прикладі м. Кіровограда.....	114
<i>А.А. Денека</i> Податкові пільги в системі регулювання національної економіки	117

<i>Р.В. Стогов</i> Умови швидкісного шліфування поверхонь зубчатих коліс гідравлічних насосів із сталі 18ХГТ.....	120
<i>Л. М. Кам'яна</i> Організація матеріального стимулювання в системі охорони здоров'я	124
<i>Р.П. Ткаченко, Л.О. Кісельова</i> Автоматизація процесу керування переробки виноградної сировини.....	127
<i>Р.П. Ткаченко, А.В. Рибаченко</i> Математична модель виробництва яєць на промисловій основі.....	133
<i>Є.О. Цукілов, І.Ф. Василенко</i> Дослідження впливу дорожніх умов, експлуатаційних і конструктивних параметрів автомобільних шин на рівень їх шумовипромінювання.....	138
<i>А.О. Чернишова</i> Державне регулювання туристичного бізнесу в Україні.....	141
<i>С.М. Гайдукова, В.Я. Воробейчик</i> Дослідження взаємодій радіохвиль з бульбами картоплі та грудками ґрунту за методом хвиль, що проходять.....	143
..	
<i>В.В. Вінницький</i> Методи оптимізації грошових потоків підприємства.....	147
<i>Я.В. Костовський, В.В. Холяк</i> Пристрій для отримання порівняльних характеристик зварювальних апаратів.....	152
<i>М.В. Чермашенцев, Л.В. Рыбакова</i> Перспективи використання нанотехнологій в системах експрес-оценки состояния спортсменів во время треніровки.....	155
<i>І.В. Тютюн</i> Управління ризиками в процесі формування власного капіталу банку.....	161
<i>А.В. Бондаренко</i> Банківський кредит у системі кредитного ринку	165
<i>М.С. Тімашов</i> Основні засади ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства	168
<i>А.О. Салова</i> Методи удосконалення управління активами підприємства.....	172
<i>Ю.М. Поперечна</i> Умови підвищення ділової активності.....	174
<i>М.О. Плехотнюк</i>	

Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства.....	178
<i>Ж.М. Пилипенко</i>	
Прийоми та методи аналізу фінансового стану підприємства.....	182
<i>Л.В. Ніколаєнко</i>	
Оптимізація структури джерел фінансування підприємства.....	186
<i>Д.В. Дмитрієв</i>	
Фінансова підтримка малого підприємництва.....	190
<i>Ф.В. Вербовий</i>	
Методичні підходи до управління кредитними ризиками.....	194
<i>В.А.Ковалев</i>	
Формирование надежности специалиста с помощью средств физической Культуры.....	199
<i>Ю.Зінченко, В.О.Ковальов</i>	
Проблеми фізичного здоров'я студентів вищих навчальних закладів.....	204
<i>В.О.Ковальов</i>	
Екологія людини та суспільство.....	207
<i>В.О.Ковальов</i>	
Спорт, фізична культура та здоров'я.....	214
<i>М.П.Лось, В.О.Ковальов</i>	
Навчання здоровому способу життя.....	218
<i>С.В.Печенюк, В.О.Ковальов</i>	
Організація занять з атлетизму.....	222
<i>А.О. Бевз, К.Г. Коваленко</i>	
Дослідження впливу екологічних факторів на розповсюдження інфекційних захворювань.....	227
<i>К.Г. Коваленко</i>	
Антропогенний вплив на довкілля техносфери та методи його попередження.....	229
<i>А.В.Журавльова, К.Г.Коваленко</i>	
Екологія і енергозберігаючі технології у сільськогосподарському виробництві.....	231
<i>Н.О.Кісіль, Е.О.Гришина</i>	
Організми та навколишнє середовище.....	233
<i>Е.О.Гришина</i>	
Білки та їх роль в організмі.....	237
<i>А.В.Титаренко, Е.О. Гришина</i>	
Вплив вітамінів та мінералів на організм людини.....	240
<i>А.О. Рак, Е.О.Гришина</i>	

Екологічний ризик від продуктів харчування.....	246
<i>Ю.М.Сердюк, Е.О.Гришина</i> Біосфера і ліс.....	248
<i>Є.В.Переверзєв</i> Проблеми діяльності навчальних закладів в сучасних умовах.....	251
<i>О.А.Демчишак</i> Банківське кредитування фізичних осіб: оцінка та напрями удосконалення.....	255
<i>С.П. Попова, К. В. Самсонова</i> Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів.....	259

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 11

Частина 3

Відповідальний за випуск Будулатій В.В.

Комп'ютерна верстка І.М. Каліч

Тиражування О. Г. Каліч

*Приватне підприємство «Ексклюзив-Систем»
Свідоцтво про реєстрацію № 05720-ПП-1 від 10.12.1996.
25006, м. Кіровоград, вул. Шевченка, 25
тел./факс 24-35-53*

Підписано до друку 24.06.2011р. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Офсетний друк. Умов. друк. арк. 33,875
Тираж 300 прим. Зам. №00040

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 11
Частина II

Підписано до друку 24.06.2011р. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Офсетний друк. Умов. друк. арк. 37.
Тираж 300 прим. Зам. №